

UTRIKESDEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Handl: Ambr L Olson, KMI

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	Avd	Grupp	Mål
124/006			
1995-05-03			P2 Eu ⁷

Tekn.dr. M. K. Dubinski
Sösbacken 62
427 34 BILLDAL

*Wallenberg**prol*Raoul Wallenberg

(3 bil)ej till ark.

Tack för Ditt brev den 20 mars 1995 rörande Raoul Wallenberg.

Något formellt tillstånd för att instifta ett pris eller en stiftelse i Raoul Wallenbergs namn erfordras inte enligt vad departementet erfarit från Wallenberg-Föreningen, som vi låtit ta del av Ditt förslag. Du kan dock emotse ett direkt svar i ärendet från föreningen/familjen.

För Din information bifogar jag ett porträtt om Raoul Wallenberg som nyligen utgivits av Svenska institutet jämte två samlingar med de tal som hölls i Stockholm, Washington och Tel Aviv på minnesdagen den 17 januari i år.

Med vänlig hälsning

Jan Eliasson

Jan Eliasson

Postadress
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

Gatuadress
Ifylla här

Telefon
+46 8 405 10 00

Fax
+46 8 723 11 76

Telex
10590 MINFOR S

Avsant med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☒ vanlig post

Avsändn datum

Sign

950504 CS

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
handl: deps Lyrvall

128/84
PROMEMORIA

1995-05-08

P 2 6u- HP 1 Er

P 2 Eu 1

(HP 1 Er 1)

Delges:

UM
Kabs
Polch
Bitr polch
C Pol 1
C Pol 1:1
Allard, R 1
Leifland
Lyrvall

Danielsson, SB

Hemlig SekrL. 2:1

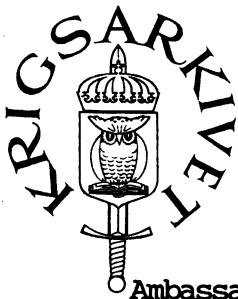
De "historiska" frågornas avslutning

1. Utredningarna av de sk "historiska" frågorna i de svensk-ryska förbindelserna har kommit in i en avslutande fas. Det gemensamma arbetet med ryssarna har i Raoul Wallenberg- och, får man säga, DC3-ärendet pågått sedan hösten 1991, och vad gäller de försvunna fartygen i Östersjön sedan våren 1993. Huvuddelen av de ställda frågorna har på ett eller annat sätt besvarats av den ryska sidan och vår bedömning är att rätt omfattande arkivstudier genomförts. Full klarhet har tyvärr inte uppnåtts i någon fråga, och det är väl dessvärre tveksamt om vi kommer att nå dit. Vi kommer, trots det betydande arbete som nedlagts, av allt att döma att tvingas finna oss i att slutsatserna i utredningarna inhöljs i viss osäkerhet.

Det är min mening att de flesta ryska myndigheter åtminstone i Raoul Wallenbergärendet insett fördelarna med att nå full klarhet, men inte lyckats främst beroende på att dokument försvunnit. Sanningen på bordet skulle ge internationell uppmärksamhet och erkännande för såväl "det nya" Ryssland som personligen för den som "knäckte gåtan". Men det är samtidigt inte osannolikt att slarv, bristande motivation, dålig intern koordination och ett drag av trots mot utlänningar - i kombination med lojalitet till den egna (säkerhets)organisationens slutna traditioner är förklaringar till att vi inte nått längre än "till visshet gränsande sannolikhet" om följderna av våra landsmäns konfrontation med sovjetiska myndigheter under de kalla efterkrigsåren.

Även om det inte får vara vägledande för vårt beslut att avsluta utredningarna måste vi också notera en ökande rysk otålighet över att vad Moskva betraktar som stort ryskt tillmötesgående och öppenhet ännu inte lett till att dossieren stängts i någon av frågorna. Det finns tecken på att "smärtgränsen" när det gäller svenska påtryckningar i dessa historiska ärenden nåtts

MD

Ambassadråd Lage Olson
Utrikesdepartementet
Krigsmaterielinspektionen
103 33 STOCKHOLM

Datum
1995-05-11

Ert datum

Beteckning
467-1995-64

Er beteckning

Jyk. 95-05-12

131/007

95-05-24
12

P 2 Eu 1

Raoul Wallenberg-ärendet

En genomgång av det i sig mycket bristfälligt bevarade materialet i Krigsarkivet som kan kasta ljus över Roul Wallenbergfallet har inte givit något resultat angående Helmut Ternberg och "signalplanen" eller "Swedish Combined Intelligence".

Med vänlig hälsning

Björn Gäfvert
1. Arkivarie

Ex till:

von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Amb Moskva

Exp. 95-05-19

Postadress

Krigsarkivet
115 88 STOCKHOLM

Gatuadress

Banérkatan 64

Telefon

08-782 41 00

Telefax

08-782 69 76

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS
STOCKHOLM
SWEDEN

ARKIVEX
PM
MEMORANDUM
142/022
1995-05-22

PS Eu¹

Ex till:

Mme Simone Lucki
(Avocat)
Rue Dautzenberg 50 (Ete³)
B-1050 BRUSSELS
exp. 9.5-05-22
[Signature]

The Swedish-Russian Commission on the Fate of Raoul Wallenberg

The bilateral Swedish-Russian Commission or Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg was established in September, 1991. Since then 11 meetings have taken place, the last one in Stockholm in November, 1994. The 12th meeting is scheduled to take place in Moscow in June in 1995.

The Commission has exchanged and examined numerous documents on Raoul Wallenberg as well as interviewed many former officials of Soviet security organs and other persons connected with the case. While Russia has presented documents concerning Raoul Wallenberg's arrest, his stay in Moscow prisons and decisions taken by Soviet authorities, Sweden has presented testimonies by more than 115 witnesses who have asserted that they have met, seen or heard about Raoul Wallenberg. A very comprehensive work has been carried out in order to check the information given by the different witnesses. Technical analyses have also been made in order to investigate possible falsifications.

Notwithstanding the great efforts made in Russia and

Sweden as well as in other countries to find the truth about the fate of Raoul Wallenberg, fully conclusive evidence has so far not been found. Nonetheless, it has been possible to establish a much clearer picture of the handling of his case by Soviet authorities.

That Raoul Wallenberg died in a prison in Moscow on 17 July, 1947 due to a heart attack as has been asserted in a death certificate signed on that same day by Dr. A.L. Smoltsov, has not been proved without any doubt. On the other hand, there is no clear evidence that Raoul Wallenberg lived after that date. Many different testimonies have been given on the whereabouts of Raoul Wallenberg after 1947 but the information received has not been conclusive. This does not mean, however, that he could not have lived after 1947.

The task of the Commission is by no means finished. Additional documents may be found and several interviews are still scheduled to take place. However, the Commission has decided that it would be appropriate at this stage to publish a common report on the progress of its work later in 1995. In addition to a common report, the Minsistry for Foreign Affairs in Sweden may also publish a white paper on the Wallenberg case. Two previous white papers on the case were published in 1957 and in 1965. Moreover, copies of documents covering the period of 1944-1969 were released in 1980 and 1982, comprising 49 volumes.

On the Swedish side efforts will be continued to try to obtain more information on the Wallenberg case from other countries like the U.S.A., Hungary and Israel. In addition to obtaining documents from different archives, like the National Archives in Washington which released about 600 documents on the Wallenberg case early in 1994, further interviews with key persons in these countries have been planned. No effort will thus be spared to find the truth about the fate of Raoul Wallenberg.

There has sometimes been voiced a certain doubt about the sincerity of the Russian side to present all relevant documents and other information about the case. While this might be true concerning some former Soviet officials, there is, however, no reason to believe that the Russian authorities would try to hide any evidence to-day. First, the case is a historical case and there is no plausible reason for the Russians to-day to hide any documents. Second, the Russians have admitted atrocities them like the Katyn massacre which proves that there is a willingness in Russia to admit even awkward historical mistakes.

In this connection it should also be mentioned that Professor Guy von Dardel, half-brother of Raoul Wallenberg and a member of the Commission, has undertaken, as a private initiative but with support from Russian and Swedish authorities, to search Russian psychiatric clinics in an effort to find Raoul Wallenberg. Similar projects carried out by American teams have in fact been successful in finding a few American citizens in Russian clinics.

Lage Olson
Counsellor

SVERIGES AMBASSAD

A M M A N

FAXNR. 963-6-66 91 79

T E L E F A X

Sid 1 (1)

Datum	Dnr	Dossierbet
95 05 22	20 ✓	

INK. UTRIKES DEP. D. No		
95-05-23		
AVD P	GR. 2	MAK E

Utrikesdepartementet

Re publikation om Raoul Wallenberg

För informationsbyrån X

Ni översände för någon tid sedan en liten publikation om Raoul Wallenberg (blått omslag? Utgiven 1994? Förord av Per Anger?) som tyvärr kommit på avvägar men nu skulle behövas. Får vi be Er om ytterligare 2 ex.?

Tack och vänlig hälsning

Bausch

Exp. 95 05 23
Shohk

Postadress:

Adress:

Telefon:

Telex:

Svenska ambassaden
P O Box 830536
Amman, Jordanien

12, Embassy Street
Jabal Amman
4:e cirkeln
Mitt emot Salah el Din Mosque

6-66 91 77/78.
6-68 86 21

22039 Svensk JO

SVERIGES RIKSDAG
TALMANNEN
1995-05-04
Diariennr:

Chairman of the Parliamentary
Committee to Combat
Antisemitism and Xenophobia

הכנסת
The Knesset

יו"ר הקבוצה הפרלמנטרית
למלחמה באנטישמיות
ושנאת זרים

Jerusalem, 5 April 1995
5 Nissan 5755

9/5-95
RM/Ler

Dear Sir,

The Knesset Parliamentary Committee to Combat Antisemitism and Xenophobia held a special sitting on 13 March 1995 on the issue of Raoul Wallenberg.

I am enclosing herewith the concluding proposal which was unanimously accepted.

I will greatly appreciate any assistance provided by you in order to discover the fate of Raoul Wallenberg.

I would be sincerely grateful if you could also inform us on any development on this matter.

With many thanks,

Yours sincerely,

INK. UTRIKES DEP.		
D.No 95/005		
95-07-12 05-23		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu

Ovadia Eli, M.K.
Deputy Speaker

Mrs. Ingegerd Troedsson
Speaker of the Riksdagen
100 12 Stockholm
SWEDEN

RIK/Starell 1995-05-22

Delges UD/Rättsavdelningen,
amb.rådet Lage Olson, med
begäran om underlag till
svar

Fråga från Riksdagen
re information om
Raoul Wallenberg

Översatt inkommit.

om Rik 1995-05-24
full tit. (Starell)

exp. 95-05-24

MI

Chairman of the Parliamentary
Committee to Combat
Antisemitism and Xenophobia

הכנסת
The Knesset

יו"ר הקבוצה הפרלמנטרית
למלחמה באנטישמיות
ושנאת זרים

Jerusalem, 14 March 1995
12 Adar 2 5755

Raoul Wallenberg - Concluding Proposal

Based on the information that has been accumulated on the disappearance of Raoul Wallenberg, the Parliamentary Committee to Combat Antisemitism and Xenophobia considers that all efforts must be made in order to trace his fate.

The State of Israel and the Jewish people have the moral obligation to search for the Righteous Among the Nations, Raoul Wallenberg, who saved more than 100,000 Jews during the Holocaust.

The Committee will assist any person or body involved in the investigation of Raoul Wallenberg's fate and will be happy to receive any information that might help in advancing this matter.

The Committee will do its best to coordinate investigations made abroad with those in Israel in order to strengthen the efforts and reach concrete results.

The Committee considers the Russian Government as the accountable and the main source for the clarification of Raoul Wallenberg's fate.

ΔΙΚΙΝΕΧ

Julc 95-05-23

The University of Chicago
Department of Biochemistry and Molecular Biology
920 E. 58th Street
Chicago, Illinois 60637 USA
FAX LETTER

To: Mr. Hans Magnusson *and* Mr. Tage Olson
Ministry for Foreign Affairs
Box 16121
S-10323 Stockholm, Sweden
Tel: 46 8 786 6000
FAX: 46 8 723 1176

INK. UTRIKES DEP.		
D.No M9/015		
46 8 203100 95 07-07-23		
AND. P	GR. 2	MAL EM

From: Dr. Marvin W. Makinen
FAX: 312 702 0439
Tel: 312 702 1080

Date: May 22, 1995

No. of Pages (including cover sheet): 6

Dear Hans *and* Tage:

Report från besök
i Helsingfors och
Vladimir re Wallenberg-
ärendet

Enclosed is my brief report on my trip last December to Helsinki and Vladimir.

I have been so consumed with University work that I have not found the type of break that I normally need to tend to R. W. matters.

My apologies.

Sincerely,

Marvin W. Makinen
Marvin W. Makinen

Ex Hu:

von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KM1
Lyrvall, Pol 1:1
Amb Moskva
Amb Helsingfors
Exp. 95-05-24/20

MP

Report on Trip to Vladimir and Moscow via Helsinki
for the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg

December 15, 1994 - December 21, 1994

Prepared by

Marvin W. Makinen

This trip was undertaken for the primary purpose of (1) interviewing Varvara Ivanovna Larina, the elderly worker in the medical clinic of the Vladimir Prison (No. 2) whom we had interviewed approximately one year earlier, and (2) attempting to gain a chance to speak with Eero Olavi Pelkonen of Vantaa, Finland, a former Finnish prisoner-of-war who had been a cellmate of Vilmos Langfelder in the Lefortovo Prison in 1945. I shall summarize the interview with Pelkonen first. A summary of the interview with Varvara I. Larina in Russian is attached.

Upon arrival at the Vantaa (Helsinki) airport on December 16 at 9:35 a.m., I arranged with a taxi driver to be taken to the home of Mr. Eero Olavi Pelkonen, Kaivosvondintie, 4J, Apt. 85, Vantaa, Finland, the address having been provided earlier by Mr. Lage Olson of the Swedish Ministry of Foreign Affairs. I decided not to telephone ahead of time since an inquiry made by the Swedish Embassy in Helsinki several weeks earlier directly to Mr. Pelkonen was met with a firm refusal by him to conduct any discussions as requested by the Swedish Foreign Office on my behalf.

Upon arrival at his home on the third floor of a condominium/apartment building, there was no answer to the doorbell. Just as I had turned to a neighbor to inquire (in Finnish) whether she had any idea of when Mr. Pelkonen might be found at home, Mrs. Pelkonen came up the stairs with her husband not far behind. Both had been apparently for their morning walk.

Upon Mr. Pelkonen's arrival at the top of the stairs, I informed him of my identity as a person of American-Finnish heritage, stated that I had myself some thirty years ago been a prisoner in Vladimir and the Mordovian Autonomous Soviet Socialist Republic, and that I have been personally helping Guy von Dardel the brother of Raoul Wallenberg in his search for his brother. Mr. Pelkonen's immediate response was that he has nothing helpful to add from what he stated years ago upon his repatriation and that he has not trustworthy means to confirm the identify of those people with whom he shared cells. My response was that my questions were of quite a different nature and depended only on what he himself saw and experienced. Pelkonen was obviously taken aback by this statement and

continued to talk to me in Finnish in front of the door to his apartment. At no point did he offer to invite me into his apartment.

My questions to him were the following: When he was interrogated on July 27, 1947, what specific topics did they question him about? He stated that they inquired with whom he had shared cells. To him this was hardly understandable since, as he stated, they [the authorities] knew better than anyone else with whom he had been placed in cells. Again he emphasized that he had no reliable way of knowing exactly who the individuals were with whom he shared cells. (He did not state in which language this interrogation was held, and I forgot to ask.) In response to the inquiry whether he had seen other foreign prisoners at the Sukhanovo Monastery Prison, he stated only that he had seen some other Finnish prisoners but knew of no other foreigners. He also did not know anything about the cemetery at the Monastery and whether prisoners who died in the prison were buried there or elsewhere.

During the time of this conversation, Pelkonen appeared at first not at ease, but upon giving to him my business card identifying me according to name and profession, he appeared more relaxed. It was my decision that there was little more to be gained through discussion with him, and I decided to discontinue the discussion which had already lasted over 30 minutes in order to not overextend any possible good will, should we wish to approach Pelkonen again. After receiving from him instructions on which bus to take into Helsinki, I shook hands and departed. Mr. Pelkonen made the impression of having been a prisoner cast into the most complex of situations in the Soviet Union and that his limited knowledge of Russian or German and the circumstance of not sharing cells with Finnish prisoners of war prevented him from ever coming to grips with his environment. Pelkonen suffered enormous psychological trauma from his imprisonment and still suffers from that time.

The trip to Vladimir was made on the morning of Monday, December 19, by taxi with Mr. Gennadii Valeryovitch Kuzovkin of the Memorial Society. After registering at the Hotel Vladimir, we met Vitalii Guxinovitch of the Museum-Zapovednik of Vladimir who had arranged our schedule. We were also met by Captain Dogadov of the Administration of the Ministry of Internal Affairs in Vladimir, who had met Professor Guy von Dardel and me on the previous visit one year earlier. We held interviews with Varvara Ivanovna Larina in the office of the director of the Vladimir Prison No. 2. For the interview with Aleksei Timofeyevich Kukin we had to be transported to the Vladimir Hospital where he was convalescing from a case of pneumonia and bronchitis. Both were pleasant and cooperative in their interviews with us. Summaries of both interviews written on the same day in Russian by the three of us jointly, Vitalii Gurinovitch, Gennadii Kuzovkin, and myself, are attached.

Мария Варвара Ивановна
рассказала в беседе с нами, что ей
кажется знакомым человек, зачат-
ливый не доводился, предположительно
и. От нее она рассказала (отвеча-
я вопросу), что он был высокий, имел
темный цвет волос, был очень приве-
рзливый. В отношении подаваемой
еду в камеру еда. Этот человек
был в тюрьме в период: после войны
— до 1960 года. Его фамилия она
назвала как "Шенберг". Он содержался
в камере № 49, 2 корпуса, на 3 этаже
здания назов был "Осман", кото-
рый умер во время пребывания в
тюрьме заключенного похотел на
Валленберга. Этот человек был худ, тон-
кий и хрупкий — тонкий.

20.12.94

Майор Маттиен (член шведской-финской рабочей
группы по делу Валленберга)
В. Ивановна — (зав. отделом учета-защитника)

ЛАРИНА Варвара Ивановна - работает во Владимирской т. с 1945 г. дезинфектором медчасти, убирала камеры, разносила еду, мыла больных.

Беседа состоялась 30.12.94. в кабинете начальника Владимирской т. и в его присутствии. Кроме него во встрече приняли участие М.МАККИНЕН (США), Е.ДОГАДОВ (куратор Владимирской т.), В.ГУРИНОВИЧ (сотрудник Владимирского музея-заповедника), Г.КУЗОВКИН ("Мемориал").

Е.И.ЛАРИНОЙ были заданы вопросы и показаны фотографии ВАЛЛЕНБЕРГА. Она несколько раз повторила, что ей кажется знакомым человек, запечатленный на предъявленных ей фотографиях. По ее словам, она узнает в нем заключенного камеры №49 (2 корпус, 3 этаж), в которой он содержался один. Приблизительный период его пребывания в тюрьме: после войны - до 1960 года. Он был высоким, худым, с тонкими руками, ногами и пальцами, волосы его были темного цвета. ЛАРИНОЙ врезалось в память, что он был очень привередлив в еде, (или вообще условиями содержания: очень редко удавалось угодить ему). Его фамилию она произнесла как "ШЕНБЕРГ". Она не могла назвать его национальность, но, можно предположить, что, если бы это был немец, то она бы это запомнила. Из людей содержащихся в соседних камерах она вспомнила только человека по фамилии "ОСЬМАК" (камера №53, напротив камеры №49), который умер в середине 50-х годов. На вопрос: "Находился ли еще в это время в тюрьме заключенный из камеры №49?" она ответила утвердительно. Она не помнит точно получал ли он посылки. Она уверена, что он не умер в тюрьме. Запись беседы на магнитофон не велась. Обобщенное содержание беседы было зафиксировано через час после ее окончания Г.КУЗОВКИНЫМ и подтверждено подписями В.ГУРИНОВИЧА и М.МАККИНЕНА.

КУКИН Алексей Тимофеевич, 1914 г.р., лейтенант, работал во Владимирской т. с 1950 г.

Беседа с ним проходила в тот же день в санатории УВД. В беседе приняли участие М.МАККИНЕН (США), Е.ДОГАДОВ (куратор Владимирской т.), В.ГУРИНОВИЧ (сотрудник Владимирского музея-заповедника), Г.КУЗОВКИН ("Мемориал").

А.Г.КУКИНУ были показаны фотографии. Он сказал, что человек, изображенный на них, кажется ему знакомым. Но больше он почти ничего не помнит. Отвечая на вопросы, он сказал, что этот человек, возможно, содержался во втором корпусе. Он сказал, что этот человек был высокого или среднего роста, худой. По его словам, он не умер в тюрьме. Приблизительный период пребывания этого человека в тюрьме: 50-е годы. Когда он освободился КУКИН не помнит. Также он не помнит, чтобы в тюрьме были шведы. В.ГУРИНОВИЧ произвел запись этой встречи на магнитофон.

Предварительный просмотр имеющихся в распоряжении Г. КУЗОВКИНА копий учетных карточек показал: что в камере N49 содержались:

АКИКУСА Шун, 03.03.49. 22.03.49 - умер.

АСАДА-ТАКУБЕ, ЯСУХИРО-КАЦУНОРИ, 26.08.49.

БУКИНИЧ Вера, 03.01.50.

ГОРБАШОВА Анна, 22.01.62.

ЧАШИН Григорий, 23.03.51.

ЛАНГОР Франц, 02.09.50-29.09.50.

СТАНКУТЬ Вацлав, 27.11.55-02.12.55.

ЦОЙ-ХЫН СЕВИ, 19.07.52-12.08.52.

УЕНМЕКО Майгонис-Хария, 04.09.52-29.09.52; 27.09.54-19.08.777754.

ВОЛЬФИН Исаак, мл. преподаватель шведского [Sic!] языка Военного института иностранных языков.

14.05.51-01.08.51; 13.03.54-22.03.54; 09.06.54-04.12.54.

Копии учетной карточки "ОСЬМАКА" не обнаружено.

Ärende

Wallenbergärendet

Datum

1995-05-23

Dnr

Avd

Grupp

Mål

P

2

Eu I

Adress

Ambassaden Bern

Text

Från Pol 1:1/KMI - Lage Olson. Re Wallenbergärendet.

Tacksam ambassaden ber schweiziska UM om en kortare rapport avseende den politik man förde 1945/1946 gentemot Moskva betr. diplomaterna Harald Feller och Max Meyer, två av de schweizare som arresterades av sovjetiska trupper i Budapest och senare utväxlades mot sovjetiska medborgare i Schweiz 1946.

Enligt tillgängliga uppgifter beslöt schweiziska regeringen den 12 jan 1946 att företa ovannämnda utväxling.

CABINET

Kopia:

KMI/Olson

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

Sign

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
deps Björn Lyrvall

145/001
PROMEMORIA

1995-05-25

P 12 En²

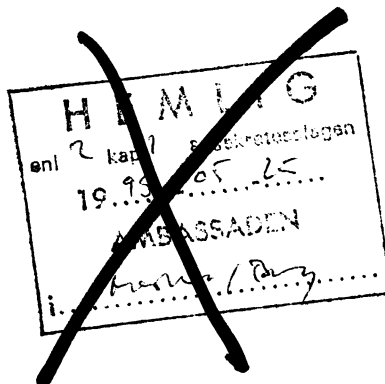
(Pne)

Ex till:

Magnusson
Lyrvall

amb Moskva

exp NL 950529

Uppgifter om krigsfången Grossheim-Krisko

Ur tyske krigsfången Grossheim-Kriskos personliga dossier i FSB:s arkiv har följande persondata antecknats:

Namn: Hermann Heinrich Grossheim-Krisko (under 1909-1919 användes efternamnet Krisko, efter desertering från tyska armén 1944 byttes namnet till Heinrich Thomsen, vilket användes i de dokument som utställdes av svenska legationen i Budapest.)

Födelseplats/nationalitet: 30 november 1907 i Rostov na Don. Tysk. Tysk medborgare. (I vissa sammanhang uppgav G-K falska uppgifter om att han fötts den 18 april 1907 i Oslo och var norrman samt norsk medborgare.)

Familj:

- hustrun Jelena Osipovna Thomsen, född 1909, bosatt (1945) på Orasjkisgatan i Budapest.
- sonen Aleksander, f 1941, bosatt på ovanstående

adress.

- dottern Josefina, f 1944,
- brodern Vladimir, f 1911 i Rostov, bosatt Berlin.

Straff: Död den 12 jan 1952 till 25 års fängelse i enlighet med 2§ 1p "a" i lag nr 10 om kontrollrådet i Tyskland med strafftid 8/2 1945 - 8/2 1970. Släppt till DDR den 23 dec 1953. Vistades i Vladmimir 16/3 1952 till frisläppandet.

Sattes under sträng isolering, berövad rätten till kontakt med andra fångar och brevväxling m h t att han haft kontakt med "en särskilt viktig fånge".

Björn Lyrvall

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
deps Björn Lyrvall

145/004
PROMEMORIA

1995-05-25

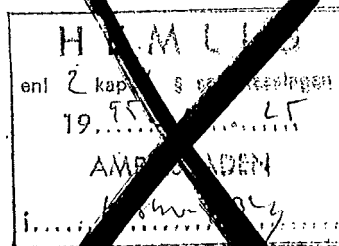
P 2 Eu!
(P 1)

Ex till:

Magnusson
Olson, KMI
Lyrvall

amb Moskva

exp NL 950529

Samtal i RW-ärendet med f.d. medarbetare i
Molotovs sekretariat

1. I samband med besök i Moskva 23-25 maj hade Magnusson och Lyrvall (separata) samtal med pensionerade f.d. medarbetare i Molotovs sekretariat.

2. Ambassadören **Oleg Aleksandrovitj Trojanovskij** tjänstgjorde i Molotovs MID-sekretariat från början av 1947 till slutet av 1948, samt 1953-56. Under den första sejouren hade Trojanovskij huvudsakligen tolkuppgifter och kom som regel inte i kontakt med telegramtrafik eller andra dokument. Han intog en rätt försiktig position under vårt samtal, och sade att han inte kände till något om RW-ärendet.

Chef för MID-delen av Molotovs sekretariat var vid denna tidpunkt (mitten av 40-talet) Podtserov, som senare blev ambassadör i Turkiet (avliden). På 50-talet leddes arbetet av Lavrov (avliden). Bland de yngre medarbetarna mindes Trojanovskij kollegan

M

Jerofejev samt Vasjev.

Den del av sekretariatet som sysslade med ministerrådsfrågorna förestods av Lapsjov, som stod Molotov nära. De hade samarbetat redan före kriget och känsliga ärenden torde i första hand ha föredragits av/anförtrotts åt denne. Här fanns också Kuznetsov, Skatjko och Obolentsev.

Frågor med anknytning till MGB hanterades av endera delen av sekretariatet, beroende på frågans art.

Trojanovskij förevisades några av de viktigare dokumenten från 1947. Han trodde inte ordet "likvidering" i Vysjinskijs PM till Molotov syftade på något annat än avslutande av ärendet. Inte heller trodde Trojanovskij att Molotov haft anledning att försöka göra sig av med dokument för att skydda sig själv i mitten på 50-talet.

3. Pjotr Jevgrafjevitj Obolentsev var verksam vid ministerrådsdelen av sekretariatet 1945-47 (möjligen också senare). Han tog emot i vetenskapsministeriet där han fortfarande vid 82 års ålder arbetade som administrativ chef. Också Obolentsev var påtagligt försiktig och underströk att han uteslutande sysslade med ekonomiska frågor och inget haft att göra med MGB, MO eller MVD. Dessa frågor omhändertogs av diplomaterna i sekretariatet - och bara Podtserov själv kunde ha kommit ifråga för att läsa ett personligt brev till Molotov från Abakumov. Själv hade han hört talas om RW först på senare år från pressen.

Obolentsev beskrev Molotov som en väl påläst, krävande och hård chef. En professionell revolutionär. Beslutstakten var uppskruvad.

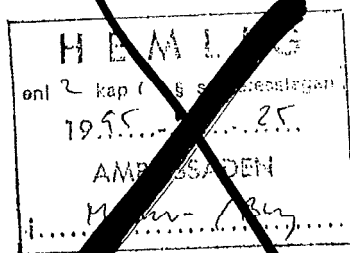
Vad beträffade sekretariatet kunde Obolentsev

genast räkna upp medarbetarna - utöver redan kända
namn nämndes också (i MID-delen) Podtrabasj samt
Jezjov (båda avlidna) samt i (ministerrådsdelen)
Smirnov (avliden).

Björn Lyrvall

Pol

exp NL 950529

I GARF fanns delar av materialet från Molotovs sekretariat. Till 90 procent bestod det av diverse

inkommande brev och förfrågningar i näringslivsfrågor. Några mer personliga dokument fanns ej i GARF. En del av Molotovdokumenten flyttades 1952 till CK-arkivet (den del som idag är presidentarkivet) och pappren var där sorterade efter ärendegrupper - en komplicerad ordning som ofta gjorde det svårt att veta var ett dokument skulle eftersökas.

Mironenko var övertygad om att RW var död, att frågan gällde hur han avlidit 1947. Sannolikt hade han avrättats 1947 beroende på att sovjetledningen inte visste vad man skulle göra med denne svensk av berömd familj. Hur skulle man förklara att han hållits arresterad i två år utan att släppas? Att bevara honom i livet i det sovjetiska lägersystemet var högst otroligt. Mironenko kände inte till några analoga fall.

Dokumentationen om RW - brevet från Abakumov till Molotov den 17 juli 1947, RW:s personliga dossier - fanns med största sannolikhet kvar, trodde Mironenko. Dokument förstördes som regel inte, och om de förstördes fanns order om förstörelsen bevarad, jmf Katyn. Ett annat exempel var tilläggsprotokollet till M/R-pakten: Mironenko hade fått sig berättat av en vän i presidentarkivet att Gorbatsjov på sin tid velat att dokumentet skulle förstöras men att arkivpersonalen vägrade om de ej fick en skriftlig order. Ingen ville ta på sig ansvaret att skriva en sådan, och dokumentet överlevde.

Abakumovs brev till Molotov kunde för övrigt ej betecknas som "personligt" då det uppenbarligen försetts med nummer och registrering. Det innebar att det existerat i minst två exemplar, vilket gjorde det än mer osannolikt att det förstörts.

Björn Lyrvall

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Committee of Ministers
Comité des Ministres

142/001

INK. LITIKES DEP.		
D. No 05-29		
95 06 07		
AVD	HP	49
P 2		

Strasbourg, 22 May 1995

Ex till:

Kab. sekr.
von Dandel

Carl Persson

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KM1

Lyrvall, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva

Amb. Bryssel

Exp. 95-06-02

For consideration at the 541st meeting
of the Ministers' Deputies
(19-22 June 1995, A level, item 4.4)

EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE

Secretariat Memorandum
prepared by the Directorate of Human Rights

1. The Council of Europe Human Rights Prize was instituted by Resolution (80) 1, adopted by the Committee of Ministers on 5 February 1980.

The Prize is honorary and is intended "to uphold the merits of a person, group of persons, institution or non-governmental organisation which has been active in promoting or protecting human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law". It is awarded, in principle, every three years.

2. The Prize was successively awarded to :

- the *International Commission of Jurists* in 1980 (Resolution (80) 18 of the Committee of Ministers);

- the *Medical Section of Amnesty International* in 1983 (Resolution (83) 8);
- jointly, *Mr R. Alfonsin* and *Mr C. Broda* in 1986 (Resolution (86) 20);
- jointly, *Mr L. Walesa* and the *International Helsinki Federation for Human Rights* (Vienna) in 1989 (Resolution (89) 3);
- jointly, *Mr F. Ermacora* and *Médecins Sans Frontières* in 1992 (Resolution (92) 10).

3. Under the regulations governing the Prize, the nominations received by the Secretary General are transmitted to the President of the Parliamentary Assembly. The Assembly makes known to the Committee of Ministers its recommendations regarding the prize-winner(s). The Committee of Ministers chooses the prize-winner(s) on the basis of the Assembly's recommendations.

4. By Resolution 701 (1979), the Assembly instructed its Legal Affairs Committee or, if so desired, its Sub-Committee on Human Rights to make recommendations for the Prize.

5. During its meeting held on 10 April 1995, the Committee on Legal Affairs and Human Rights decided to propose, without an order of preference, the following candidatures :

- Mr Serguei Kovalyov
- Mr Raoul Wallenberg.

The Committee recommended that the Prize be awarded to both candidates jointly.

It confirmed this decision at its meeting held on 27 April 1995.

6. Appendix I to the present document contains information on the two candidatures retained by the Assembly.*

The text of Resolution (80) 1 of the Committee of Ministers containing regulations on the Prize appears at Appendix II.

* This information has been extracted from document AS/Jur (1995) 9 of 31 January 1995.

APPENDIX I

CANDIDATURES RETAINED BY THE PARLIAMENTARY ASSEMBLY

Candidate : M. Sergei KOVALYOV

Proposed by : The German Branch of the *International Commission of Jurists* and *Professor Ewa Letowska* (Poland)

Merits of the candidate :

Mr Kovalyov, former internee in the Goulag, Ombudsman of the Russian Federation, a well-known defender of human rights, has been carrying out his duties under very difficult conditions, in a country where a democratic civil society is yet to be created. In 1994, he published his first report on human rights violations in Russia.

Elected Commissar for Human Rights by the Douma in January 1994 even before the adoption of the federal constitutional law defining the rights and obligations attached to this function, B. Yeltsin entrusted him with the powers which had been previously granted to him as the President of the Human Rights Commission to the President of the Russian Federation, a post which had been created for him in September 1993.

After having gone, disregarding the danger, to Chechnya to find out for himself, on the ground, what the Russian army was doing and to talk with the Ingush leaders in Nazran, he became a "dissident". He put pressure on his own Government to achieve a peaceful solution to the conflict and to inform the international community - whose respect he has earned - about the serious human rights violations committed during these struggles. events.

In March 1995, the Deputies dismissed him and withdrew him his title of Commissar for Human Rights.

Candidate : Raoul WALLENBERG

Proposed by : The *Comité belge pour Raoul Wallenberg*, which has collected the signatures of some fifty personalities (Ministers, Nobel Prize winners, High Court Judges, MPs, writers, teachers, journalists and others). This candidature is also seconded by *Mr Mark Eyskens*. Recently, it received the support of the *Prime Minister of Belgium* and of several other politicians and academics.

Merits of the candidate :

Arriving in Budapest in July 1944, the Swedish diplomat Raoul Wallenberg displayed unparalleled courage in saving many of the remaining members of the Hungarian Jewish community from death, notably by means of protective passports. He also obtained the creation of an "international" ghetto where 33 000 Jews found asylum in houses acquired by neutral States. At the time of the "forced marches" to the death camps organised by Eichmann, he made every effort to supply the deportees with necessities and to try to effect their escape by bribing the guards. It has been estimated that some 100 000 men, women and children, abandoned by all the authorities, were snatched from death by the heroism of this exceptional man.

Raoul Wallenberg and his driver, Mr Vilmos Langfelder, have mysteriously disappeared and have apparently been incarcerated in Soviet prisons, as a result of a tragic constellation of circumstances.

Le Comité belge pour Raoul Wallenberg considers that the award of the European Human Rights Prize to Raoul Wallenberg would give support at the right moment to the efforts now being undertaken to shed light on the fate of this man, who, according to certain witnesses, could still be alive.

COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS

RESOLUTION (80) 1

CONTAINING REGULATIONS ON A EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE

*(Adopted by the Committee of Ministers on 5 February 1980
at the 314th meeting of the Ministers' Deputies)*

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.a of the Statute of the Council of Europe,

Recalling that the protection and development of human rights and fundamental freedoms is one of the roles assigned to the Council of Europe under its Statute ;

Regarding the awakening of public awareness in human rights questions as a vital factor in promoting these rights ;

Convinced that the institution of a European Human Rights Prize aimed at rewarding activities having made an outstanding contribution to the cause of human rights would promote public interest in these questions,

Decides :

- I. To institute a Council of Europe "European Human Rights Prize" in accordance with the conditions set out in the appendix to this resolution ;
- II. That the aim of this prize shall be to uphold the merits of a person, group of persons, institution or non-governmental organisation which has been active in promoting or protecting human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law.

Appendix to Resolution (80) 1

The European Human Rights Prize Regulations

Article 1

1. A European Human Rights Prize is instituted by the Council of Europe for the purpose of rewarding individual or group activities which have made an exceptional contribution to the cause of human rights.
2. This prize shall be awarded in principle every three years.

Article 2

The European Human Rights Prize shall be honorary. A medal and a certificate commending the prizewinner's contribution to the cause of human rights will be awarded to him.

Article 3

Any individual or group of persons, institution or non-governmental organisation whose activities have made an outstanding contribution to the protection or promotion of human rights in accordance with the principles of individual freedom, political liberty and the rule of law, shall be eligible for consideration.

Article 4

1. Nominations must reach the Secretary General of the Council of Europe before 31 December of the year preceding the award of the prize.
2. They shall be accompanied by documents attesting the merits of the candidate in the field of human rights.

Article 5

Nominations which meet the requirements set out in Articles 3 and 4 above shall be communicated by the Secretary General to the President of the Consultative Assembly of the Council of Europe before 31 May of the year of the award of the prize.

Article 6

1. The Consultative Assembly shall make known to the Committee of Ministers its recommendations regarding the prizewinners.
2. If, in the absence of worthy candidates, the Assembly feels unable to propose any prizewinner, it shall inform the Committee of Ministers.

Article 7

The prizewinner shall be chosen by the Committee of Ministers on the basis of the recommendations of the Consultative Assembly.

Article 8

The Secretary General shall fix the date of the presentation of the award and shall inform the prizewinner.

Article 9

The prize shall be officially presented to the prizewinner by the Secretary General of the Council of Europe at a public ceremony to be held as a general rule at the seat of the Council of Europe.

Ärendet	Raoul Wallenberg - uppföljningssamtal med Andrej Batjurin		
	Datum	1995-05-29	
Adress	Avd	Grupp	Mål
	1	2	Eu'

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från pol 1:1 re Raoul Wallenberg - uppföljningssamtal med Andrej Batjurin.

PRIMO. Andrej Vladimirovitj Batjurin, f d KGB-medarbetare, intervjuades av intervjugruppen den 8 juni 1993. Inför uppföljningssamtal som Vinogradov avser ha med Batjurin översänder vi följande frågor för snarast möjliga vidarebefordran till Vinogradov, FSB.

1. Kan ni mera exakt erinra er tidpunkt för Molotovs skrivelse till KGB? Bör det inte ha varit april 1956? Vad exakt innehöll brevet?
2. Uppsnappade ni inga uppgifter om att RW skulle ha varit även i Ljubjanka? Kan någon annan tjänsteman ha fått i uppgift att undersöka arkiven där?
3. Vem föreslog (och varför) lunginflammation som dödsorsak?
4. Batjurin bör visas Smoltsovrappporten samt nyckeldokumentet från 1947 och 1956-57 och ombes kommenteras dem.
5. Vet B. om brevet om lunginflammation någonsin översändes till MID?

SECUNDO. Vinogradov bör även kontakta förre KGB-arkiv-medarbetaren Smirnov, som 1993 hördes per telefon. Även han bör företes och ombes kommentera nyckeldokumentet och även tillfrågas på nytt vilka dokument som 1956 fanns i den s k RW-mappen. Hur förklarar han att det inte fanns någon regelrätt dossier kvar?

Ex. till: H. Magnusson
B. Ljyvall / Ex 25/1
OK

S T O C K H O L M

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

150/001

Dossier

P 2 E u 1

Raoul Wallenberg

Date: Mai 30, 1995

To: Dr Marvin W Makinen

University of Chicago

Fax No: 312 702 04 39

Pol

Dear Marvin,

Thank you for the report on your conversations in Finland and in Vladimir. It is of course very important to follow-up the talks in Vladimir and also to look more closely at those prisoners in Vladimir who were isolated, as Guy intends to do.

Björn Lyrvall and I spent a couple of days in Moscow last week but did not come up with much of interest. We met another two former officials in Molotov's Secretariat and talked to the Russians in our Working Group.

We agreed not to have any Working Group meeting before summer but to continue contacts on an informal basis, when needed. I envisaged you would be coming and you will be welcome to Vladimir as well as to Vorkuta.

While we continue to finalize outstanding issues, we will also resume writing on the "White Book". The idea would be to arrange in the autumn or later an international seminar to discuss the findings of the Working Group - on the basis of the White Book and Joint Report, to be available in Swedish, English and Russian.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Avsant:

Datum

Kl.

Sign.

950530

15⁰⁰

Sc

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Tambs Johan Kaarme

1995-05-21

No 58 ✓ R 18

Utrikesdepartementet

Lage Olson

(Pär)

INK. UTRIKES DEP.		
D.No		
1 95-06-01		
AVD.	GR.	MA.
P	2	Eu

Ausen fallet Rudolf
Klassen. (Pär Vt)

Upplysningar om Raul Wallenberg
(1 bil.)

Ambassaden i Riga översänder bifogat erhållen information rörande fallet Raul Wallenberg.

Efter vad det verkar har UD tidigare informerats om ärendet, men eftersom det är oklart i vilken utsträckning detta skett sänder vi över de aktuella handlingarna.

Andreas Adahl

950620

Lage Olsen, AMI

Översättning + engelska

Samt vidarebefordrad

via amb. Tel Aviv

Till 1) Rikspolischefen i Israel;

2) Chefen för Mossad.

Följebrev

950621

H. Magnusson

1995-06-08

Exp

950621

in
pol 1:1

Raoul Wallenberg.

Undertecknad, Carl Persson, var rikspolischef i Sverige åren 1964-1978 och president i Interpol 1977-1980. Därefter har jag fortsatt att arbeta bl.a. med polisfrågor.

Under alla år har jag varit engagerad i arbetet med att försöka vinna klarhet i vad som hände med den svenske diplomaten i Budapest åren 1944-1945 Raoul Wallenberg, född den 4 augusti 1912. Under sin tid i Budapest räddade Wallenberg 1000-tals judar undan de tyska koncentrationslägren genom att utfärda svenska skyddspass. När ryssarna i januari 1945 intog Budapest arresterades Wallenberg och fördes till Moskva. Där förvarades han i Lefortovo- och Lubjankafängelserna. Sista säkra uppgiften om Wallenberg är att han fanns i Lubjanka fram till juli 1947. Enligt en officiell note till svenska regeringen 1957 påstod sovjetiska regeringen att Wallenberg avlidit den 17 juli 1947 i Lubjanka. Dödsorsaken skulle ha varit hjärtinfarkt.

Under tiden efter 1947 har emellertid framkommit ett stort antal uppgifter om att Wallenberg funnits i livet långt därefter, förvarad i olika fångläger eller mentalsjukhus. Trots ett mycket omfattande efterforskningsarbete har dock någon bekräftelse inte gått att vinna.

År 1991 enades de svenska och ryska regeringarna om att tillsätta en gemensam kommission med uppgift att försöka få fram sanningen om vad som hänt med Wallenberg. Undertecknad deltar som konsult i detta arbete.

Kommissionen har låtit genomsöka ett flertal arkiv i Moskva och förhört ett 30-tal personer- främst gamla KGB-medarbetare- för att försöka få klarhet i Wallenbergs öde. Ett stort antal dokument om fallet Wallenberg har hittats i olika arkiv, men de viktigaste handlingarna synes ha förstörts - förmodligen av Abakumov 1953. Flera av de hörda personerna erinrar sig att de hört talas om fallet med den svenske diplomaten, men några avgörande bevis eller klagörande uttalanden har inte gått att få fram.

För Raoul Wallenbergs anhöriga, för Sverige, Israel, USA och världen i övrigt är det utomordentligt angeläget att äntligen - efter 50 år - få fram sanningen om vad som hände med Wallenberg.

Med detta brev vill jag därför vädja till Er att om Ni i Edra arkiv har någon uppgift -eller kan inhämta någon uppgift- av betydelse för utredningen om Raoul Wallenbergs öde låta mig få del därav.

(Carl Persson), Krokvägen 6, 18274 Stocksund, Sweden.

1995-06-08.

Broder'

Sedan vi nu fått besked från
CTA, borde vi kanske för
fullständighets skull också
göra en sista förfrågan i Israel.

Rigozas här ett utkast
till brev. Brevet bör över-
lämnas genom vår ambassad
i Israel.

Och du inte har några
frågor kanske du vill
lata oss sätta oss skriva
ut brevet. Den 19 juni är jag
i stäm på sammanträde och
skulle då kunna skriva
under brevet.

Stålsvingar

Lalle J.

86/89/95 10:22:45
'95 06/09 12:22

46 8 7231176->
+7 095 958 12 04

46 8 7231176 From: UD Stockholm 1 Page 1
SWEDEN TRADE ~~UD~~ 001

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

Fak till
Susanna Berger
samt vörn dpa
Hans berg
1995-06-14

TELE

"Nemserphonen" m "Raoul Wallenberg"
a Jens Lövai exp. 95-06-12
Kil Mestina

Fax re Bay (1992 från Hans Wangen)
1995-06-13 Kil Gudardel
Susanna Berger, DPA Exp. 95-06-13
16.00

ADRESS: UD, Pol	DATUM: 950609	DNR:
HANDLÄGGARE: Lage Olson	AVD: P	GRUPP: 2
ANTAL SIDOR (inkl denna):	AVS.	KL.
		SIGN.

Dokument om Raoul Wallenberg

Bröder!

Vi håller på och undersöker de polska spåren
och finner att Bajs redan kontrollerats på sin
tid, 1992 av ambassaden ^{under Per Lövand} i Stockholm. Skulle du
vilja skicka en kopia per fax hit till Sv
ambassaden i Moskva, och en till Susanna Berger
00949-511-2354067.

Helm. Gung.
Von Dardel

Dear Lage Olson, May I add to this request - two questions. Do you have
in your files for Wallenberg's mission to Budapest a copy of the
list of 689 or so whom he was initially instructed to save? And, very
important, do you have a copy of the Reconstruction plan, the "Nansen"
plan, which Raoul was working so hard to complete. If so, could this
be copied and sent to me as quickly as possible - either here or to
New York. Both of these items are very important to clarifying RW's
mission. Thirdly, I noticed in Per Angel's book discussion about a
proposal RW put forth in Budapest for the Swedes to permit an
Arrow Cross representative in Stockholm in exchange for their
continuing to recognize the protective passports and that Baron
KEHELY, the Foreign Min, was the likely candidate. Was the Home Office
aware of this proposal?? Please verify - Susan Mesina

Address
Ulitsa Mostilmovskaja 60
115590 MOSKVA

Telefon
(095) 958 12 00

Telefax
(095) 958 12 02
(095) 958 12 03 (viseringssavul)

Telefax
54-413 410
54-113 231 (Hattidelsavul)

KOPIA TILL:

SB
UM
UMK
KABS
POLCH
BITR POLCH
CH POL 1
POL 1:1

(Pai)

AVD.	GR.	MÅL
p	2	En I

aa/h

AMBASSADEN MOSKVA

1993-06-10

UD STOCKHOLM

FOER POL 1:1/MAGNUSSON

RE RW-INTERVJUER

FORTS.

RE RW-INTERVJUER

P R I M O

INTERVJUGRUPPEN (ZIBOROV, KOZLOV, LYRVALL) HADE DEN 8:E JUNI ETT MYCKET INTRESSANT SAMTAL MED EN PENSIONERAD TJAENSTEMAN I KGB, SOM BL.A. 1957 FOERFATTAT SVARSFOERSLAGET TILL DE UNGERSKA MYNDIGHETERNA ROERANDE LANGFELDERS OEDE (DOKUMENTET HAR OEVERLAEMNATS TILL DEN SVENSKA SIDAN).

TJAENSTEMANNEN, A N D R E J B A T J U R I N, ARBETADE 1956-57 SOM ENHETSCHEF VID DEN SKANDINAVISKA AVDELNINGEN UNDER TACHTJANOV (AVLIDEN). I SLUTET AV 1956 - BOERJAN AV 1957 HADE BATJURIN KALLATS PERSONLIGEN TILL ANDRA HUVUDSTYRELSENS VICECHEF LJALIN, SOM FOER HANDLAEGGNING ERHAALLIT ETT BREV FRAN MOLOTOV TILL ANDRA HUVUDSTYRELSENS CHEF GRIBANOV ROERANDE SVAR TILL SVENSKARNA I RW-AERENDET. LJALIN HADE MUNTILIGEN DIREKT INSTRUERAT BATJURIN (OEVER HUVUDET PAA TACHTJANOV) ATT "UNDERSOEKA SJUKJOURNALERNA OCH SE OM DAER FANNS EN MEDICINSK MOTIVERING TILL WALLENBERGS DOED". BATJURIN SADE TILL INTERVJUGRUPPEN ATT HAN GENAST FOERSTOD UPPGIFTEN - RW HADE "SKAFFATS BORT" ("BYL UNISTJOZJEN") OCH "SOM MAN GJORDE PAA DEN TIDEN" AVSAAG ORGANEN INTE MEDDELA DEN VERKLIGA DOEDSORSAKEN, UTAN TAENKTE SKYLLA PAA NAAGON SJUKDOM.

BATJURIN HADE I TJAENSTEBIL AAKT TILL NAAGOT FAENGELSE, HAN MINDES INTE LAENGRE OM DET VAR LEFORTOVO ELLER BUTYRKA, OCH BEGAERT FRAM REGISTERBOECKERNA I SJUKAVDELNINGEN FRAAN KRIGSSLUTET OCH FRAM TILL NAAGRA AAR PAA 50-TALET UTAN ATT NAEMNA FOER PERSONALEN VEM HAN SOEKTE EFTER. WALLENBERG AATERFANNS TVAA-TRE GAANGER FRAM TILL 1947, MEN INTE SENARE. NAMNET VAR PAA INGET SAETT FOERVANSKAT ELLER OEVERSTRUKET, OCH RW HADE VAENT SIG TILL SJUKAVDELNINGEN FOER OBETYDLIGA AAKOMMOR, VID ETT TILLFAELLAE FOER TANDVAERK, EN ANNAN GAANG FOER FOERKYLNING, MINDES BATJURIN.

I ETT BREV, SOM B. DAEREFTER UPPRAETTADE TILLSAMMANS MED TJAENSTEMANNEN I ARKIVAVDELNINGEN IVAN SMIRNOV, MEDDELADES MID ATT RW AVLIDIT AV LUNGINFLAMMATION.

FORTS.

S. HADE TAGIT FRAM UPPGIFTER OM RW I ARKIVET, MEN B. HADE INTE SETT NAAGON DOSSIER. AA ANDRA SIDAN HADE SMIRNOV INTE KLAGAT OEVER ATT RW-UPPGIFTEWRNA VAR SVAARFUNNA. BREVSVARET STAEMDES AV MED LJALIN, SAAVITT B. MINNS.

VAD GAELLDE LANGFELDER HADE B. INTE GJORT NAAGON SPECIELL UNDERSOEKNING. DET VAR SMIRNOV SOM TAGIT FRAM UPPGIFTERNA UR ARKIVET.

BATJURIN MINDES OCKSAA ATT AVDELNINGEN VID DENNA TID FRAAN MID ERHAALLIT OEVERSAETTNINGAR AV DE TYSKA KRIGSFAANGARNAS VITTNESMAAL TILL SVENSKA MYNDIGHETER, MEN INGA SOM HELST KONTROLLER AV DESSA HADE GJORTS. B. VAR OEVERTYGAD OM ATT "LEDNINGEN VISSTE VAD SOM VERKLIGEN HAENT RW". SJAEELV HADE HAN INTE HOERT TALAS OM RW-AERENDET FOERE MOLOTOVS BREV OCH SYSSLADE INTE VIDARE MED DET. HAN HADE INTE BERAETTAT FOER NAAGON OM LJALINS SPECIALUPPDRAG. SAAVITT BEKANT VAR DETTA ENDA TILLFAELLET SOM FRAAGAN BLEV FOEREMAL FOER NAAGON HANDLAEGGNING I KGB PAA FEMTIOTALET, AATMINSTONE PAA SKANDINAVIENAVDELNINGEN, TRODDE BATJURIN.

SMOLTISOVRAPPORTEN HOERDE HAN ALDRIG TALAS OM - BATJURINS TRO VAR ATT "DEN KOM TILL SENARE".

S E C U N D O

BATJURIN VAR TROVAERDIG OCH FOEREFUELL ANSTRAENGA SIG FOER ATT BERAETTA VAD HAN MINDES. I TJAENSTEHIERARKIN VAR B. OEVERORDNAD BL.A. NEDOSEJKIN. GIVETVIS EFTERSOEKS NU SMIRNOV, SOM VAR I LIVET FOER NAAGRA AAR SEDAN, ENLIGT B. NOTERAS BOER ATT SAMTALET KOM TILL PAA MYCKET KORT VARSEL UTAN ATT LYRVALL I FOERVAEG KAENDE TILL NAMNET PAA INTERVJUOBJEKTET. DET VAR SAALEDES SVAART ATT FOERBEREDA FRAAGOR. B. AER BEREDD ATT STAELLA UPP PAA FOERNYAT SAMTAL OM SAA BEHOEVS.

T E R T I O

OEVRIGA INTERVJUER: DEN AV KOPELANSKIJ OMNAEMNDE I V A N K U Z N E T S O V HAR LOKALISERATS. KUZNETSOV VAR FRAAN APRIL 1941 TILL FEBRUARI 1947 PERSONLIG SEKRETERARE/ASSISTENT TILL ABAKUMOV. INTERVJUGRUPPEN AVSER IDAG TORS DAG OANMAELD UPPSOEKA KUZNETSOV I DATJAN UTANFOER MOSKVA (HAN SAKNAR TELEFON).

VON DARDEL OCH MAEKINEN HAR DE SENASTE DAGARNA HAFT TVAA LAANGA SAMTAL MED K O P E L A N S K I J - INTRESSANTA SAEGGER DE, AEVEN OM INGA NYA UPPGIFTER FRAMKOMMIT OM RW.

K U Z M I N A HAR AENNU INTE KUNNAT OEVERTALAS ATT STAELLA UPP FOER EN INTERVJU. ARZJANNIKOV UPPSOEKER HENNE I PETERSBURG EFTER STOCKHOLMSMOETET FOER ATT FOERBEREDA ETT SAMTAL MED HELA INTERVJUGRUPPEN.

D E M T J E N K O HAR INTE AATERFUNNITS I DNEPROPETROVSK SADE OSS NIKISJKIN IGAAR KVAELL.

FORTS.

BERNER

AMBASSADEN MOSKVA KL. 10:20 SK

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET

Handl: C. Älfvåg

TELEFAX

Sid 1 (5)

Datum 1995-06-09	Dnr 207 ✓	Dossierbet HP 49
---------------------	--------------	---------------------

INK. UTRIKES DEP.
D.No

95-06-12

AVD.

GR.

MÅL

HP

79

4/

Fax med
underlag och
infomaterial till
delegationen
1995-06-15
exp.

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg och Sergej Kovaljev kandidater
till Europarådets MR pris 1995.
Inför 541 stf-möte, dop. 4.4
Fax 81 D 95-03-14, 95 D 95-03-24, 135 D 1995-04-21

För Chefen Pol 1:1, Pol 1:3
Mårtensson/Wallgren-Westermark
och KMI Olsson (Direkt härifrån)

I anslutning till rubricerad korrespondens insänds
härmed underlag till mötet med ministerkommittén på
ställföreträdarnivå rörande årets MR-pris.

Parlamentariska församlingens juridiska utskott har
vid möte 27 april beslutat föreslå att Kovaljev och
Wallenberg delar årets MR-pris.

Vid stf-mötet som inleds 19 juni ska
ministerkommittén utse pristagarna. Som framgår av
dokumentet kommer kommitténs beslut att basera sig
på rekommendationen från parlamentariska
församlingen.

I den mån departementet önskar att delegationen gör
ett inlägg i samband med att beslut fattas i
ministerkommittén tacksam detta meddelas före mötets
början 19 juni.

Upplysningsvis kan meddelas att det även gives
tillfälle att hålla ett tal då priset delas ut under
parlamentariska församlingens höstmöte.

Amneus

kl 16:00/cä

Datum	Kl.	Sign
Postadress 67, Allée de la Robertsau F-67000 Strasbourg Frankrike	Gatuadress 67, Allée de la Robertsau	Avsant: Telefon 88 35 30 86
	Telefax 88 36 01 83	Telex 890 876

MO

Tuk UD
95-06-13

Holavedskolan, Tranås

Raoul Wallenberg - A Mensch

Ex till:

Kob. sek
von Dardel

Carl Persson

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KMI

Lyrvall, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva

Amb. Washington

Amb. Budapest

Amb. Tel Aviv

Exp. 95-06-13

Läsåret 94/95

Hans Björn

Innehållsförteckning

- Inledning sid 3
- Människan Raoul sid 4
- Raoul i Budapest
 - Hur han fick uppdraget sid 6
 - Tiden i Budapest sid 7
- Tiden efter 17 januari 1945 ? sid 11
- Varför togs Raoul tillfånga ? sid 13
- De svenska förfrågningarna sid 15
- Vad hände juli 1947 ? sid 17
- Senare bevisning sid 20
- Dagens forskning sid 23
- Efter 50 år sid 24
- Sammanfattning och slutsats sid 25
- Källförteckning sid 26

Inledning

Vem var Raoul Wallenberg och vad gjorde han? Detta var frågor som jag hade innan jag började arbeta med detta ämne. Mitt ursprungliga mål var att först och främst för mig själv klargöra vem Raoul Wallenberg var och vad han hade utfört. Man har ju nu på senare tid via massmedia hört talas om honom. Efter hand som arbetet fortskred kom mitt motiv att ändras. Detta skedde efter ett besök på Wallenbergföreningen i Stockholm. Jag fick ett nytt perspektiv att arbeta efter. Jag beslöt

att till större del se på personen Raoul och inte bara på hjälten. Egentligen skulle man kunna bygga hela uppsatsen med detta som utgångspunkt men eftersom även hans verksamhet intresserar mig så kommer jag att försöka göra en kombination av de två utgångspunkterna. En annan viktig del av rapporten kommer att bestå av att försöka klargöra vad som skett efter Raouls försvinnande januari 1945. Detta har dock visat sig vara en kanske allt för krånglig uppgift men jag ska åtminstone försöka ge en (om något knapphändig) bild omkring det.

Under denna tid som jag nu har ägnat åt att förvärva mig kunskap i ovanstående problem har det mer och mer väckts oanade intressen hos mig själv. Intressen för världspolitiken och dess betydelse, för hur vår värld ser ut och fungerar. Mycket av de fakta som kommer att presenteras här kommer att vara hämtat från de böcker som jag har läst med anknytning till Raoul Wallenberg. Dessa böcker kommer att redovisas sist i denna rapport. Förutom dessa böcker har jag även varit i kontakt med ovan nämnda Wallenbergföreningen som har ett litet kontor på Birger Jarlsgatan i Stockholm. Kontoret bedrivs av några få ideellt arbetande eldsjälar. Jag fick kontakt med en för många välkänd kvinna, Sonja Sonnenfeld. Hon medverkade bl a i TV 4 som vardagshjälte våren 1994. Hon figurerar också ofta i tidningar. Numera är det inte angående Raoul som hon är ute i skolor och håller föredrag utan hennes föredrag berör ämnet rasism, något som i och för sig ligger väldigt nära Raoul. Hon lät mig också förstå att när hon är ute och talar vill hon nå maximal effekt genom att se till att pressen finns på plats för att rapportera rakt in till frukostborden.

Jag var i samband med mitt besök på Wallenbergföreningen också på besök på KMI (krigsmaterielinspektionen) som är en del av utrikesdepartementet. Här sitter Lage Olson som är en av medlemmarna i den statligt utsedda Wallenbergkommissionen. Han redogjorde för mig angående det arbete som idag bedrivs. På detta sätt har jag alltså gått till väga för att få fakta och kunskap i fallet Raoul Wallenberg

Människan Raoul

Man ställer sig frågan vad det var som drev Raoul till att göra det han gjorde. Hur kunde han med ständig risk för sitt liv kasta sig in i en ond och brutal värld för att värna om dem som alla i Europa såg på med föraktfulla ögon? Svaren på dessa och liknande frågor står att finna i den tidiga uppväxttiden som utvecklade en liten pojke till en stor och erfaren ung man. Jag anser att detta är det grundläggande perspektivet som man bör se ur när man studerar Raouls arbete i Budapest. 27 september 1911 gifte sig Raouls föräldrar, Maj Wising och Raoul Wallenberg. Deras äktenskap hade bara varat i drygt ett halvår då Raoul dog i cancer. En förtvivlad änka som var gravid i sjätte månaden funderade på vad det skulle bli av henne och hennes kommande barn. Genom senare anteckningar kan man läsa att självmordstanken inte var långt borta men tack vare stöttande föräldrar, svärföräldrar och vänner föddes Raoul Gustav (efter sin farfar) Wallenberg i början av augusti 1912. Hans farfar, som kom att spela en viktig roll för Raouls uppväxt var svensk minister i Turkiet och hade insett värdet av en internationell inriktad framtoning. Raoul tillbringade de första veckorna av sitt liv i Kappsta, Lidingö där familjen hade ett sommarställe i vilket man tillbringade resten av sommaren. På vintern flyttade man in till Stockholm. Modern såg sin avlidne man i sin son och Raoul blev det som gjorde hennes liv värt att leva. Modern och farfar stod i tätt brevförbindelse och farfar Gustav understödde dem med både kärlek, goda råd och finansiella medel.

Det var Gustav som till stor del styrde Raouls utbildning. I deras brev står det ofta att läsa om tänkbara utbildningsvägar och betyg mm. Gustav hade redan tidigt bestämt sig för att ge Raoul en internationell inriktad utbildning. Detta skedde nog av två orsaker, dels för att en internationell utbildning skulle ge fördel gentemot de på hemmaplan studerande, dels för att Gustav själv genom sitt internationella arbete hade insett värdet av att förstå sig på och att kunna kommunicera med människor från andra delar av världen. Den internationella präglingen tar kanske sitt första egentliga steg i och med att Raoul sommaren -29 reser till Frankrike två månader för att studera det franska språket. Under vistelsen i Frankrike bodde han hos en rektorsfamilj tillsammans med en annan grabb som han till en början inte alls kunde med. Redan här fick han alltså träning i att försöka förstå sig på andra. Tiden i Frankrike bekostades av Gustav som också var nyfiken på vad för resultat det skulle ge. När han slutade skolan i Sverige var det bestämt att Raoul skulle studera i Amerika. Raoul som hade gener i den välkända Wallenberg släkten borde naturligtvis ha studerat något inom ekonomi men Raoul själv var inte så intresserad, och Gustav och hans bror Marcus hade också olika åsikter i fråga om hur verksamheten skulle bedrivas. Alltså, Raoul ansåg sig mest lämpad för arkitektur och började studera detta vid ett universitet i Ann Arbor. Anledningen till att han skulle studera i Amerika var att Gustav beundrade amerikanarnas sätt att bygga upp samhället och deras organisationförmåga. Tiden i Amerika blev en mycket ljus tid för Raoul. Han lärde där känna många nya människor som säkerligen också påverkat honom. Raoul skriver i sina brev hem till Gustav om nya intryck och om uppgifter han får lösa inom arkitekturen. Under första sommarlovet genomför Raoul en resa till Chicago genom att lifta. Där sammanträffade han bl a med Dr Sven Hedin.

Under ett annat sommarlov reser han och en kamrat till Mexiko i en gammal Ford. Allt detta bidrar till att Raoul mognar i att ta vara på sig själv och till att han utvecklas till den han blir. Gustav började planera för den fortsatta utbildningsvägen. Nu handlar det dock inte om teoretisk utbildning utan om att i praktiken omsätta sina kunskaper. Gustav har genom sin position knytet många värdefulla kontakter. Det är med viss vemod som Raoul lämnar Amerika samtidigt som han

längtar efter att få återse sin mor som han inte hade träffat under hela vistelsen i Amerika. Raoul stannade i Sverige i tre månader innan han gav sig i väg på nästa utbildningsresa vars slutliga mål var Haifa som vid denna tiden var en brittisk koloni. Där hade Gustav kontakter och han ansåg att detta var ett lämpligt ställe för Raoul att börja på. Han kunde dock ej tas emot förrän om ett drygt halvår så på höstkanten for Raoul ner till Sydafrika som var en ny marknad. Han fick där anställning i ett trävaruföretag och reste delvis runt och sålde varor.

Följande vår äkte Raoul till Haifa för att jobba som volontaire i en bank. Gustav kände till bankens ägare och hoppades mycket på att det här skulle bli Raoul till mycket nytta. Raoul själv fann arbetet som bestod av rutinuppgifter föga lärorikt och påtalade det för sin farfar. Denna tiden blev ändå mer avgörande för Raoul än vad kunde ha anat. Tiden var senvår 1936 och i Palestina rörde det sig ordentligt p.g.a. de många judar som återvände från bl a Tyskland. Raoul kommer här i kontakt med de första indikationerna om vad som är på gång i Tyskland. Eftersom våldet breder ur sig i och omkring Haifa, och eftersom Raoul ej trivs så bra far han hem i slutet på sommaren - 36.

Uppgifter till denna del är hämtade ifrån en brevväxling mellan Raoul och Gustav.

Så här var alltså Raouls uppväxt. Hans farfar gjorde honom till en världsmedborgare som inte blev bankman eftersom han inte ansåg sig vilja sitta och säga "nej" till folk i nöd. Som man ser hade Gustav stort inflytande över honom och man kan även av breven utläsa att Raoul led av faderskomplex och ville bli lika bra som han hade hört att hans fader hade varit. Det här är naturligtvis viktiga ingredienser i hans utveckling men det allra viktigaste är nog ändå den kärlek som han fick av sin mor, styvfär, halvsyskon, far- och morföräldrar.

Raoul i Budapest

Hur han fick uppdraget

1942 gick Ungern med i kriget på Tysklands sida. Då började också de hårda bestämmelser mot judarna att tillämpas. Dock var inte de ungerska judarna lika hårt ansatta som de i Tyskland boende. Inte förrän i mars 1944, då Tyskland gick in och ockuperade Ungern efter det att Ungern ville dra sig ur så som Italien tidigare hade gjort efter Tyskarnas nederlag vid Stalingrad. Detta slutade med att Ungerns riksföreståndare Horthy kallades till Hitler och tvingades till att bilda en marionett regering. Vid den tiden fanns c 800 000 judar i Ungern på landsbygden och i städerna. Man började nu successivt att deportera judarna till förintelslägren i Auschwitz och Birkenau. På drygt fyra månader hade halva den judiska befolkningen i Ungern utrotats. Det var främst de som bodde på landsbygden som först föstes samman till ghetton innan deportation. Faktum är att de judar som befann sig i Ungern utgjorde den största kvarvarande delen av den judiska befolkningen som var samlad. Det var egentligen inte förrän nu som övriga världen fick upp ögonen för vad som pågick inom det Tyska riket. Detta efter det att två judar lyckats att fly från ett förintelsläger och kunde vittna om de övergrepp som pågick. Det är kanske nu svårt att se varför man inte hade reagerat tidigare men vem vet, judehatet var kanske även utbredd i andra länder. T ex släppte vi i Sverige inte in människor med den sexuddiga stjärnan i sina pass. Detta skedde till stor del p.g.a. av rädslan för Tyskland.

Raoul hade redan på ett tidigt stadium insett vad som var på väg att hända och vad som var målet med aktionerna. Detta hade han insett efter det att han hade läst Hitlers bok Mein Kampf. Han hade också fått det bekräftat sedan han hade mött hemåtvärande judar i Palestina och efter resor i Europa under det tidiga 40-talet. Han var nu anställd vid Mellaneuropeiska Handels AB som ägdes av en ungersk jude, Koloman Lauer. Lauer hade sin familj kvar i Ungern och var naturligtvis djupt oroad för dem. Eftersom han själv inte kunde fara till Ungern ville han att Raoul skulle åka dit och sätta dem i säkerhet. Detta gjorde att Raoul blev förtrogen med de ungerska judarna och deras situation. Mellaneuropeiska Handels AB hade sitt kontor på strandvägen 7, där även den amerikanska beskickningen hade sitt kontor. På den amerikanska beskickningen fanns vid den här tiden H Johnson och Ivar Olsen. Den senare var attaché och representant för president Roosevelts speciella flyktinghjälporganisation WRB (War Refugee Board). På den svenska beskickningen i Budapest rådde under våren 1944 kaotiska förhållande. Detta var orsaken till att man begärde förstärkning från UD. Under samma tidsperiod framförde ett ombud för sammanslutningen World Jewish Congress vid namn Norbert Mauser ett förslag till professor Marcus Ehrenpreis i Stockholm att en skicklig person med gott anseende, icke jude, skulle leda en räddningsaktion för judarna. Ehrenpreis tog kontakt med Koloman Lauer som föreslog Raoul som den mest lämpade. Överrabbin Ehrenpreis tyckte att Raoul var för ung men Lauer övertygade honom. Egentligen var det Folke Bernadotte som man hade tänkt sig med tanke på hans position som ordförande i Svenska Röda Korset och som släkting till kungen. Sverige som var ett neutralt land hade ett stort ansvar för flyktinghjälp. USA:s State Department hade också vid flera tillfällen bett den svenska regeringen att den skulle vidtaga åtgärder i Ungern. Raoul och attachén vid USA:s stockholmslegation Iver Olsen som var representant för WRB träffades tillsammans med USA:s

stockholmsminister Herschel Johnson. Johnson gick efter mötet till UD och meddelade att han ansåg att Raoul var ett utmärkt val för placering i Budapest. Sanningen är att det var USA som stod bakom Raoul i hans uppgifter i Ungern. Sveriges del i det hela var att Raoul åtnjöt svensk diplomatstatus utåt sett och att han höll till i den svenska beskickningen. Det var USA som finansierade hela verksamheten och det var WRB:s anvisningar som var grundläggande. Det var meningen att Raoul skulle komma till Budapest i slutet på juli -44, men efter att han hade läst de senaste rapporterna och satt sig in i sitt svåra uppdrag insåg han att varje dag som gick kostade nya människoliv. Detta gjorde att han inte kunde vänta längre utan att han redan i början av juli satte sig på tåget mot Budapest. Han mellanlandade dock i Berlin där han hade sin halvsyster Nina.

Tiden i Budapest

När Raoul anlände till Budapest den 9 juli var man på den svenska beskickningen något förvånad över hans tidiga ankomst. En del var även lite skeptiska mot utnämningen av en så ung och oerfaren man till en sådan viktig post. Nu var han alltså där på plats, redo att börja sitt arbete med att rädda så många judar som möjligt undan de tyska bödlarna. Han var och förblev en annorlunda diplomat. Vid sin ankomst till Budapest hade han bara med sig två ryggsäckar en sovsäck och en pistol, för att känna sig trygg. Han kom också att arbeta med helt andra metoder än en vanlig diplomat. Det sades om honom att han var beredd att "sluta förbund med djävulen själv" för att genomföra sina planer i Ungern.

Precis innan det

att Raoul för från Sverige sände den svenske kungen Gustav V ett brev till den ungerska riksföreståndaren Horthy där han vädjade att man skulle visa humanitet mot judarna. Efter detta brev stoppades tillfälligt deportationerna och ett tåg med 1600 judar sändes tillbaka till Ungern. Detta gjorde obersturmfihrern Adolf Eichmann vansinnig och kallade det förräderi. Eichmann var expert på att utrota judar och för mellan olika länder i det avseendet. I Budapest fanns c 230 000 judar kvar när Raoul kom dit.

Den svenska beskickningen hade redan innan Raouls ankomst utfärdat 700 provisoriska pass för judar med speciell anknytningar i Sverige. Dessa gav dem visst skydd mot tyskarnas framfart. Detta var en metod som Raoul kom att utveckla. Han lät skapa ett nytt papper ett sk. Schutspass som var utformat med ett foto på innehavaren och en underskrift av någon på den svenska beskickningen. Dessutom var passet tryckt i de svenska blågula färgerna och försett med stämplat, något som Raoul visste imponerade på tyskarna. Raoul förhandlade sedan fram med de styrande i Ungern att innehavarna av passen skulle behandlas som svenska medborgare eftersom de så snart det var möjligt skulle fara till Sverige. Detta innebar att de slapp bära judestjärnan och kunde röra sig fritt. Passen beviljades till viss del men med en kvot på ett max antal utdelade pass. Denna kvot var dock inte så stor men det var ingen kontroll från ungersk sida så det delades ut ett betydligt antal fler pass än vad som från början var tillåtet. Dessa kom att bli ett mycket användbart vapen i kampen mot tyskarna. På kontoret på avdelning C som Raoul förfogade över bestod mycket av arbetet av att sammanställa listor och fylla i passen. Det krävdes en stor personalstyrka för att klara av detta och till slut arbetade c 400 judar på kontoret. Raoul placerade alla sina skyddslingar i stora byggnader som han köpte eller hyrde. Antagligen av den anledningen att det var lättare att hålla koll så att inga övergrepp från tysk sida genomfördes. Dessa hus blev de sk. svenskhusen som pryddes med den svenska flaggan på utsidan som skulle vara en garanti mot intrång. Även andra länder som var neutrala i kriget t.ex. Schweiz anskaffade liknande byggnader för att inhysa judar. Tillsammans bildade de det sk internationella ghettot där det sammanlagt bodde runt 33 000 judar. Det var ett stort organisationsarbete att få dessa byggnader med dess invånare att fungera.

Man utsåg en huskommendant i varje hus vars uppgift var att lyssna på skyddslingarnas klagomål och önskningar och meddela dessa till avdelning C. Huskommendanten hade också som uppgift att rapportera om någon i huset försvann. Man ordnade också så att det i varje hus skulle finnas en läkare eftersom rörelsefriheten var något begränsad. Raoul ordnade också med ett centralt sjukhus och ett speciellt epidemisjukhus för att minska risken för smittsamma sjukdomar bland judarna som vistades i husen. Det krävdes också att man noggrant kollade mathanteringen eftersom det rådde brist på förmödenheter. Raoul hade dock varit förutseende och köpt in stora mängder livsmedel på landsbygden med amerikanska pengar. Man använde sig av ransoneringskort som man fick lösa in mot livsmedel. Man var även tvungen att ta hand om andra frågor så som t.ex. uppvärmning och reparationer av husen. Man ordnade även med sysselsättning i form av hantverk, barndaghem och försörjning av äldre. Dessa var de mer administrativa uppgifterna som Raoul var ytterst ansvarig för.

Raoul arbetade själv mer ute på fältet. Han ogillade den vanliga diplomatiska byråkratin och hade redan från början krävt att han skulle kunna använda andra kanaler än de som var vanliga för att nå sina mål. Raoul hade i stort sett fria händer och obegränsat med resurser. Raoul såg till individen mer än till gruppen och det finns många vittnesmål om hur han t.ex. gått upp mitt i natten för att rädda en enda människa, han som brukade rädda hundratal. Hur gick han då till väga? Jo, han såg till att han ständigt var väl informerad så att han var på plats när det hände något. I och med att Raoul fanns där hade man hela världens ögon på sig eftersom man visste att det gick konternueliga rapporter till omvärlden. Nu nöjde sig Raoul inte med att bara vara på plats, utan han handlade också. I stället för att som allt för många stå och titta på gick han fram och förhandlade, eller som i bland skällde ut de meniga vakterna. Vakterna, så som de flesta i det tyska riket, hade slutat att tänka själva och handlade bara efter order. Därför var det ofta lätt för Raoul som var väldigt talförd, övertygande, sträng och imponerande att få sin vilja fram. Vakterna stod ofta bara förbluffade och tittade på när Raoul handlade. Raoul drog sig inte heller för att sätta sitt eget liv på spel om det kunde bidra till att rädda någon. Det berättas en gång om hur han under det att han besköts klättrade upp på en järnvägsvagn som skulle rulla mot ett koncentrationsläger för att genom springorna i taket sticka ner flera skyddspass. Sedan var han på plats vid den ungerska gränsen och begärde att man skulle släppa de som hade ett svenskt pass. Raoul visste också vilken makt pengar hade. Han använde därför pengarna till att köpa sig information om var saker och ting skulle inträffa. Han köpte sig också praktisk hjälp i form av att t.ex. flytta judar osv. Raoul använde sig dock även av de traditionella diplomatiska vägarna genom att dränka de olika myndigheterna med protestskrivelser och hot. Det var alltså så här han arbetade.

I augusti 1944 förbättrades judarnas läge i Ungern sedan den tyskvänliga ministerpresidenten Sztojai avsatts och ersatts av general Lakatos. Raoul lyckades även med att få iväg Adolf Eichmann som nu hade befunnit sig i Ungern sedan våren. Detta gjorde att Raoul började fundera på att avveckla sin verksamhet och fara hem, dessutom stod nu ryska trupper på ungersk mark och det var bara en tidsfråga innan man skulle inta Budapest. Detta tillstånd höll i sig ända till mitten av oktober då den ungerske regeringschefen Horthy via radio lät meddela ryssarna att man var beredd att villkorslöst kapitulera. Det var nu många som lättade andades ut. Det dröjde dock bara några timmar innan tyskarna reagerade och avsatte Horthy och satte på hans ställe Szalasi, ledaren för pilkorspartiet. Pilkorspartiet var ett ungerskt fascistparti som hade samma åsikt angående judarna som det tyska nazipartiet. Nu återvände även Eichmann med sina SS-män. Det blev en tävlan mellan de två grupperna om vem som lyckades driva ut, plundra och mörda flest judar. Det blev en svår situation för Raoul som så fort som han fick höra om något övergrepp begav sig dit för att göra vad han kunde. Men med två ohämmade motståndare var det inte alltid så lätt. Som exempel på grymheter som begicks vill jag nämna prästen i Budapest som mördade i Jesus namn. Han var

känd under namnet Peter Kun och brukade varje kväll dra runt gatorna med fem till sex man som släpade med sig 20 till 30 judar som fördes till Donaus strand. Där gav han order " I Kristi namn skjut dem " med krucifixet i ena handen och pistolen i den andra. Man brukade även binda ihop tre stycken och skjuta den som stod i mitten. På så sätt drogs de två på sidan med ner i floden där man sedan kunde skjuta prick på de guppande huvudena. Peter Kun deltog även i tortyrkammrarna där han stod och så på, applåderade och gav tips om hur man bättre skulle uppnå maximal effekt. Peter Kun eller Andres Kun som han egentligen hette dömdes efter kriget till döden.

Raoul hade även fått andra problem i och med att Szalasi hade deklarerat att de utländska passen nu inte skulle äga något som helst värde. Raoul hade dock gjort sig bekant med utrikesministerns fru. Tillsammans lyckades de genomdriva att personalen på avd C även i fortsättningen skulle slippa bära judestjärnan och kunna röra sig fritt. De gjorde också så att de som hade utländska pass skulle åtnjuta exterritorialrätt i de hus som innehades av de utländska legationerna. För att nå ut till alla med de nya direktiven tvingades utrikesministern att via radio gå ut till allmänheten.

Trots skyddspassen fortsatte övergreppen. eftersom ryssarna rykte längre fram började man få bråttom med att lösa judefrågan i Ungern. Istället för att skicka dem på tåg lät man dem gå till fots till den österrikiska gränsen. Det var en sträcka på 160 mil. Under tiden 8 - 19 november marscherade 40 000 judar i väg. Man tror att mellan sex och tio tusen dog. Eftersom det var i mitten av november var det kalla dagar och frostiga nätter. Judarna som tvingades att gå var ofta klädda i tunna plagg och utrustade med dåliga skor. Man sov ute under ett plåttak och på morgonen när de vaknade var det vanligt att någon hade frusit fast på marken. De som inte klarade av den tunga resan sköts och vägarna kantades med lik. När Raoul fick höra talas om vad som pågick begav hans sig genast ut längs med vägen för att plocka upp så många människor han kunde och föra dem tillbaka till Budapest. Han kunde omöjligt få med sig alla därför ordnade han med filter och mat som han stod och delade ut. De starka som överlevde skickades till koncentrationsläger. Till slut reagerade även de ungerska officerarna ock Szalasi försökte att avbryta dödsmarschern men det var inte förrän när Himmler själv gick in och tillrättavisade Eichmann som de avslutades. Raoul fick nu ännu ett problem med sina skyddspass. Man hade nämligen bestämt att de som innehade dessa skulle lämna landet senast den första december -44. Resan skulle då gå genom Tyskland något som var helt otänkbart med tanke på den rådande situationen. Raoul lyckades genom hårda förhandlingar skjuta upp flytten tills dess att den ryska armén anlände. Under december förvärrades läget ytterligare genom pilkorsarnas och SS-männens brutala framryckningar. Raoul bjöd starkt motstånd och kunde ofta genom sina kontakter förutse vad som skulle hända. Vid nyåret 1945 fick Raoul veta att man planerade att förflytta judarna som befann sig i det internationella ghattot till det slutna ghattot. Raoul såg vad det skulle komma att innebära eftersom standarden i det slutna ghattot redan var så usla att ingen praktiskt taget skulle kunna överleva där. Man utrymde trots förhandlingar fyra svenskhushus. Efter nya förhandlingar fick Raoul fram ett uppskov på 24 timmar och senare ett på 48 timmar. Han lyckades sedan genom att lämna ifrån sig en del av den mat som han hade köpt upp få behålla sina skyddslingar i det internationella ghattot. Raoul hade i slutet av -44 själv flyttat över till Pest sidan eftersom det var där som det internationella ghattot låg. Han vill vara nära sina skyddslingar så att han snabbt skulle kunna vara på plats. Han sov aldrig mer än en natt på varje ställe eftersom han hade många fiender. Den andra veckan i januari fick Raoul reda på att Eichmann hade planer på att sätta igång en total massaker i det slutna ghattot med drygt 60 000 invånare. Eichmann hade 500 SS-män till sitt förfogande som skulle gå in med maskingevär och utplåna allt liv. Utanför skulle 200 ungerska poliser vakta så att ingen flydde. Raoul förstod att den enda som skulle kunna förhindra en sådan aktion var general August Schmidhuber. Raoul som själv var eftersökt kunde inte personligen ta kontakt med honom utan skickade ett meddelande som löd att om aktionen verkställdes skulle

generalen efter kriget själv stå som personligt ansvarig och dömas som krigsförbrytare efter kriget. Raoul påstod även att han hade skickat iväg bevismaterial. Detta var något som tog skruv och generalen inställde massakern i sista stund.

Raoul hade redan innan nyåret rådgjort med några kollegor om att åka och möta ryssarna för att förmå dem till att snabbare inta Budapest. Man hade då kommit fram till att det var säkrast att vänta. Men nu ville Raoul så fort som möjligt komma i kontakt med ryssarna för att meddela dem var de judiska ghettona fanns. Den 13 januari 1945 träffar Raoul på de första ryska trupperna. Han förklarar vem han är och att han vill tala med en officer. Raoul önskade nu åka till Debrecen där marsalk Malinovskij befann sig och där även den nya ungerska regeringen fanns. Raoul hade under tiden i Ungern framställt en återuppbyggnadsplan som han nu ville förhandla om och samtidigt se till att hans skyddslingar skulle få det bra.

Den 17 januari var han beredd att fara, efter det att han hade besökt alla de institutioner som han hade kontakt med. Ryssarna hade hela tiden följt honom och Raoul sa uttryckligen att han inte visste om han var deras gäst eller fånge. Med eskort av tre ryska soldater lämnade Raoul Budapest och har sedan dess inte återsetts i frihet.

Tiden efter den 17 januari 1945 ?

Från det att Raoul satte sig i bilen mot Debrecen där Mlinovskij och den nya ungerska regeringen fanns har de officiella spåren efter honom i stort sett försvunnit. Här slutar alltså all säker kunskap men man kan ändå göra sig en rätt så klar bild över de första åren från 1945 tack vare de vittnesuppgifter som hemåtvärandande fångar lämnat. Enligt vad som framkommit vid förhör med Gustav Richter som var polisattaché vid den tyska beskickningen i Bukarest hade Raoul och hans chaufför Langfelder förts till Moskva via järnväg. Vid ankomsten skulle man ha blivit visade Moskvaskas tunnelbana. En del anser att detta skulle vara fel eftersom det brukliga var att man skickades med flyg. Hur som helst anlände Raoul och Langfelder till Ljubljanskaja-fängelset i Moskva runt den 31 januari. Fängelset ligger i centrala Moskva och inrymde fångar som förhöordes och väntade på sin dom. Vid ankomsten till Ljubljanskaja skildes Raoul och Langfelder åt och Raoul placerades i cell 123 där den ovan nämnda Gustav Richter redan satt. Raoul var optimist och hoppades på att inom kort få återvända hem. Det som oroade honom var hur familjen skulle reagera när de fick veta att han suttit i fängelse. Någon gång i början på februari upprättade Raoul en första skrivelse till fängelsedirektören där han på tyska protesterade mot behandlingen och mot sin häktning. Raoul återopade sitt svenska medborgarskap för att få komma i kontakt med den svenska ambassaden. Det var också vid denna tidpunkt som Raoul första gången blev förhörd. Efter det timlånga förhöret hade Raoul sett förbryllad ut eftersom han hade blivit anklagad för spioneri för Englands eller Amerikas räkning. Gustav Richter förflyttades efter en månad och Raoul tog tillfället i akt och försökte smuggla ut ett meddelande med honom. Lappen upptäcktes dock och konfiskerades. Någon gång runt den 18 mars förflyttades Raoul till den cell där Langfelder tidigare hade suttit. Här fanns vid denna tidpunkt Jan Loyda och Willy Roedel. De satt där tillsammans till mitten av maj 1945 då de blev bortförda från Ljubljanskaja-fängelset i en fängsvagn. Genom en springa såg Jan Loyda hur Raoul och Roedel blev avlastade vid Lefortovskaja-fängelset. Där sattes de i samma avdelning av fängelset där många andra som hade blivit tillfångatagna i Bukarest och Sofia satt. Fångarna höll kontakt med varandra genom det så kallade idiotsystemet det vill säga ett knackningssystem. Man använde sig av vattenledningarna och kunde genom dessa kommunicera med granncellerna. Uppgifterna från Lefortovskaja-fängelserna är lite osäkra på att det är svårt att få exakta tidsuppgifter eftersom uppgifterna nu bygger på information från människor som endast varit i kontakt med Raoul utan att ha suttit i samma cell. Det finns dock många fångar som varit i kontakt med Raoul och Roedel. Man var mycket förvånad att en svensk diplomat hade blivit tillfångatagen. Någon gång under 1946 gjorde Raoul en skriftlig framställan vilken riktades till Stalin. Den skrevs på franska för att nå bästa resultat. För att få rätt utformning diskuterade man mellan cellerna. I skrivelsen begärde Raoul att få ta kontakt med den svenska beskickningen i Moskva. En andra dokumenterad händelse i Lefortovskaja-fängelset inträffade när Raoul hämtades till förhör. Efter förhöret knackade Raoul till sina grannar innehållet i detta. Kommissarien hade sagt att hans fall helt klart var av politisk karaktär och att om han var oskyldig var det hans sak att bevisa detta. Det bästa beviset på hans skuld var, menade kommissarien, att den svenska regeringen och den svenska beskickningen inte hade gjort någonting åt hans sak. Raoul hade då åter begärt att få ta kontakt med den svenska beskickningen eller med Röda korset. Detta hade avvisats med svaret "ingen människa tar notis

om er ", " Om den svenska regeringen eller dess beskickning hade något som helst intresse för er, så hade de redan för länge sedan satt sig i förbindelse med er ". Man frågar sig om detta verkligen var den uppfattning som gällde eller om det bara var ett led i den psykiska terrorn. Men med tank på den svenska hållningen som senare kommer att tas upp är det inte omöjligt att man faktiskt ansåg så var fallet. Raoul och Roedel satt i Lefortovskaja till någon gång under 1947. Det är tyvärr omöjligt att säga den exakta tidpunkten för deras förflyttning men man kan gissa att den inträffade i februari. Det sista meddelandet från Raoul lyder "Vi förs bort " .

Så här långt kan man säga sig ha ganska säkra uppgifter. Det finns en inre kärna vilken består av förstahandsuppgifter d v s personer som har haft direkt kontakt med Raoul. Sedan finns det också en rad andrahandsuppgifter. Vad som i fortsättningen hände är mera ovisst och inbjuder till en rad spekulationer.

Varför togs Raoul tillfånga?

När Raoul satte sig i bilen mot Debrecen var hans enda tanke att se till så att hans skyddslingar inte skulle behöva fara än mer illa än vad de redan hade fått göra. Han var säkert medveten om den fara det utgjorde att resa i det läge som rådde men det hindrade honom inte. Något som han kanske var mindre medveten om var ryssarnas inställning till intagandet av ett nytt land och deras inställning till judarna. Samma nationalism som rådde i Tyskland fanns (läs finns) även i Ryssland. Judarnas situation där var inte speciellt gynnsam. Ryssarna blev naturligtvis misstänksamma mot någon som såg det som sin viktigaste uppgift att rädda dessa hatade judar. Man kan förstå om de drog den slutsatsen att Raoul hade någonting annat i kikaren. Detta är nog den troligaste orsaken till varför han greps och denna teori har stärkts på senare år då en rad nya dokument framkommit i fallet. Det står klart att Raoul jobbade med hjälp av amerikanska pengar och på amerikanska order. Den man som hade haft kontakt med Raoul i Sverige, Iver C Olsen jobbade inte bara för War Refugee Board utan var även agent hos OSS (Office of Strategic Services) d v s nuvarande CIA. Dessa dokument som behandlar dessa kontakter har varit hemligstämplade tills för några år sedan ock i dessa framkommer det även att rysarna antagligen var medvetna om Iver C Olsens uppdrag i Stockholm. Det har visat sig att en del av WRBs agenter har gett viktig information till OSS. Jag tror dock inte att Raoul hade den intentionen men om det var ett krav för att få åka tror jag inte att han hade tvekat att göra det om det innebar att han kunde rädda människoliv. Det har också på senare tid visat sig att ordena om arrestering inte kom från någon lägre stående ute på fältet t ex Malinovskij utan ordena kom från toppnivå. Hur som helst är det inte så konstigt med dessa fakta i grunden om ryssarna misstänkte honom för spioneri. Lägg till denna aspekt att Raoul tycktes ha obegränsat med finansiella medel. Det finns dock även andra teorier som egentligen inte motsäger varandra utan som kan ses som ett komplement till den ovanstående redovisade. En del av de skyddspass som Raoul hade låtit dela ut hamnade i slutet av kriget i Ungern hos nazister och medlemmar i pilkorspartiet som hade gjort sig skyldiga till oerhörda övergrepp på människor. Dessa insåg att när nu kriget var förlorat skulle de få stå till svars för sina handlingar. De såg då en utväg i dessa skyddspass som skulle kunna hjälpa dem att fly till Sverige och undkomma sitt straff. När så ryssarna fann att dessa människor innehade sådana pass hade man fog att tro att Raoul försökte skydda dessa förbrytare och skulle då alltså vara i förbund med Hitlers män. Då de ryska trupperna drog in i Budapest gick man inte speciellt varsamt fram utan faktum var att man hade tre dagar på sig att gå bärsärkargång och ta vad de ville. Man hyste då heller inte någon större respekt för de utländska beskickningarna. Det gjorde att man även tog hand om de tillgångar som Raoul själv hade plus de tillgångar som en del rika judar hade överlämnat i hans vård. Efter gripandet insåg man att man knappast hade någon möjlighet att betala tillbaka det som man hade lagt i beslag. En del menar att detta kan vara en av anledningarna till varför han greps och sedan inte kunde släppas. Personligen anser jag att det till en början skulle kunna vara ett av motiven till varför han greps men knappast anledningen till varför han behölls som fånge. Ytterligare ett alternativ till varför han greps kan vara att man ansåg det vara lämpligt att ha fångar som skulle kunna utväxlas mot kommunister i utlandet. Antagligen var inte detta huvudmotivet men kan ha spelat en viss roll under vistelsetiden i fängelset. Det har också kommit fram uppgifter om att Raouls intressen av att återuppbygga Ungern kolliderade med Rysslands vision att själva lägga landet under sig. Raouls återuppbyggnadsplan sågs alltså som ett stort hot mot Rysslands expansion. Man kan också ha åsikter om att namnet Wallenberg inte hade någon positiv klang hos

de styrande ryssarna eftersom den affärsmässigt inriktade grenen av Wallenbergsläkten bedrivit affärer med bl a Tyskland under kriget. På så sätt skulle man nu kunna straffa familjen för dessa. Som ett sista alternativ kan nämnas att man kan ha misstankar om att Sovjet själva var intresserade av att göra Raoul till spion för sin egen räkning. Han skulle bli perfekt med tanke på hans kunskap och inflytande. Efter uppgifter i Tv 4:as Kalla fakta skulle Detta vara huvudmotivet. Det skulle styrkas av att man " fjäskade " för honom genom att ge honom rysk kaviar och annan fin kost. Som synes finns det många olika perspektiv att se ur när det gäller orsakerna bakom gripandet. Som situationen ser ut idag med de nya uppgifterna som framkommit verkar det mest rimliga vara att det var spionmisstankarna som var det avgörande. Samtidigt fanns det kanske flera orsaker som inverkade på beslutet att hålla honom kvar i fängelse.

De svenska förfrågningarna

Vid tiden för försvinnandet ställdes det hårda krav på den svenska regeringen. Det var de som formellt hade ansvaret för Raouls arbete och även för hans säkerhet. Det var alltså viktigt att ärendet sköttes på ett snyggt sätt. Men redan under ett tidigt stadium kom det att riktas kritik mot de svenska myndigheternas hållning. Först och främst kom denna kritik från privatpersoner som var personligt involverade i arbetet med att söka få Raoul fri. På senare tid har även kritiken växt bland politiker o s v. Jag ska i denna del försöka att redogöra för de kontakter som togs för att få till stånd ett frisläppande av Raoul.

Den 16 januari 1945 meddelar den ryske vice utrikesministern skriftligen till den dåvarande svenske ambassadören i Moskva Staffan Söderblom att ryska militärmyndigheter har vidtagit åtgärder till skydd för den svenske diplomaten Raoul Wallenberg och hans egendom som påträffats i de intagna delarna av Budapest. Detta meddelande lugnande tillfälligt familj och myndigheter. Man antog att detta skulle betyda att Raoul snart skulle kunna komma hem. Tiden dröjde dock av och ingenting hände. Efter en månad kom ett nytt lugnande besked från Ryssland. Det var den ryska ambassadören i Stockholm fru Alexandra Kollontaj som lät meddela till Raouls mor Maj von Dardel att hon kunde vara fullständigt lugn eftersom Raoul befann sig välbehållen i Ryssland. Hon gav samma meddelande till den svenska utrikesministern Günters fru men nu med det tillägget att det vore bättre för Raouls del om den svenska regeringen inte bråkade så mycket. Detta var tillräckligt för att lugna den svenska regeringen som var mer oroade för de andra svenska beskickningsmedlemmarna vars öde fortfarande var okänt. Saken tog dock en nyvändning och fru Kollontaj kallades hem strax efter det att hon hade låtit informera svenskarna att Raoul befann sig i Sovjet. Den 8 mars 1945 meddelade den ryskkontrollerade ungerska radion att Raoul Wallenberg hade mördats på vägen till Debrecen av ungerska farcister eller av Gastapoagenter. Detta meddelande påverkade de svenska myndigheterna som började att agera allt mer passivt. Det är uppenbart att Sveriges nya utrikesminister Östen Undén och ambassadören Söderblom i Moskva nu utgick ifrån att Raoul verkligen hade dött, eller var de så fruktansvärt rädda för den stora grannen i öster. I och för sig var det säkert viktigt att hålla en bra kontakt med Sovjet men att för den skull låta bli att ta upp viktiga ärenden som detta är knappast försvarbart. Intressanta fakta som kommit fram på senare tid visar att USA kände ett stort ansvar för vad som hände med Raoul. Den 10 april 1945 erbjuder den amerikanske ambassadören i Moskva Harriman den svenske ambassadören Söderblom hjälp från amerikanska sida med att fastställa var Raoul befinner sig. Märkligt nog avböjde Söderblom detta erbjudandet med motivationen att USA inte skall lägga sig i Sveriges inre angelägenheter. Det är tvivelaktigt om Söderblom överhuvudtaget lät informera svenska UD för att få ett svar. För att visa Söderbloms inställning kan man se på ett uttalande som han fällde fyra dagar efter USAs framställan. Han lät i ett telegram daterat 14 april 1945 meddela att han fruktade " att klarhet aldrig vinnes ". Senare i samma telegram " Där efter synes Wallenberg ha avrest med bil till Debrecen och befaras ha omkommit under resans lopp. " Söderbloms påstående möts dock av viss irritation hos UD och utrikesminister Günter sände en "definitiv instruktion " om att begära en noggrann undersökning angående Raouls öde. Den 17 april 1945 återvänder personalen från Budapest till Stockholm via Moskva. På kajen står oroliga anhöriga som länge väntat på sina nära. Med finns också Raouls mor som alltjämt hoppas på att hennes son ska vara med på båten från Sovjetunionen. Så var inte fallet. Söderblom hade också ett

gyllene tillfälle att förbättra möjligheten att få Raoul fri. När han skulle lämna sin tjänst i Moskva fick han förtur till ett besök hos Stalin. Han förde Raouls namn på tal och Stalin skulle ha skrivit ned det på en lapp och sedan lovat att själv undersöka fallet. Hur som helst fick Söderblom kalla fötter och tillade sedan själv att hans personliga åsikt var att Raoul antagligen hade blivit mördad under tiden i Budapest. Detta var ett stor misstag eftersom det säkerligen uppfattades som om man från svenskt håll inte hade något egentligt större intresse av att få Raoul fri. Detta inträffade 15 juni 1946. Nästa intressanta händelse inträffade 18 augusti 1947. Sveriges ambassadör i Moskva hette vid den här tiden Rolf Sohlman. Han mottog vid detta datum en not från den vice ryske utrikesministern Vysjinskij vilken lød " Som resultat av noggrann undersökningar fastställts, att Wallenberg icke finnes i Sovjetunionen och att han är okänd för oss ". Detta svar kom trots att man till en början hade meddelat att man hade satt Wallenberg och hans egendom i säkerhet. Vysjinskij bortser dock inte från detta men menar att det hade varit indirekta uppgifter som erhållits från en av befälhavarna i stridande förband och att uppgifterna ej har kunnat verifieras. Noten avslutas dock med en liten brasklapp, " Det återstår endast att förmoda, att Wallenberg under striderna i staden Budapest omkommit... ". Det här blev den sovjetiska hållningen i 10 år framåt. Men tiden runt juli 1947 är intressant ur flera aspekter. Det har kommit att framstå som ett av de avgörande skeendena i hela denna sorgliga historia.

Vad hände i juli 1947 ?

Så som föregående avsnitt anger så slogs spiken i kistan i och med Sovjets svar. Detta kom naturligtvis som ett hårt slag för familjen och vännerna som hade arbetat hårt för Raouls frigivning. Det fanns inte så mycket kvar som man kunde göra, läget var fastlåst utan tillgång på nya säkra bevis. Men familjen och vänner vägrade att tro på det meddelande som man hade fått. Detta till skillnad från utrikesminister Undén som vid ett samtal med familjen mer eller mindre försvarade det sovjetiska uttalandet. 1951 kunde nytt ljus anas eftersom det hade börjat strömma hem utväxlade och frigivna människor som hade tillbringat en tid i ryska fängelser. Familjen och goda vänner sparade ingen möda i att spåra upp dessa hemåtvända för att kunna få viktiga vittnesuppgifter. Det är sådant material som utgör stommen av det som vi i dag kan anse oss ha god kännedom om. Det är alltså genom dessa källor som vi förstår att det nog inte var någon tillfällighet att Sovjets uttalande kom just vid den tidpunkt som den gjorde. Tre av fyra av dem som återvänt från fängelserna och som har delat cell med Raoul eller hans chaufför Langfelder har vid tiden runt den 27 juli blivit förhörda. Förhören har varit uppbyggda på samma sätt. Man frågade fångarna med vilka de hade delat cell med. När de sedan räknade upp dessa och kom att nämna Wallenberg eller Langfelder kom förhöret i fortsättningen att gälla dessa två. Man förhörde sig om vad de hade fått veta av och om dem i fråga om person och arbetsuppgifter. Man förhörde sig sedan om vilka de hade spridit denna informationen till. På så sätt kartlade man alltså vilka människor inom fängelset som hade kunskap om Raoul och Langfelder. I slutet på förhöret blev man ålagda att inte vidareföra någon som helst information till andra intagna. Efter detta förhör blev fångarna satta i isoleringsceller där de fick tillbringa olika lång tid. När de sedan fick dela cell med andra igen visade det sig att man hade placerat dessa som tidigare hade delat cell med Raoul eller Langfelder tillsammans. Detta gjorde att man höll kunskapen om Raoul inom en väl isolerad krets. För att undvika konspirationer bland fångarna alternerade man mellan dessa. I Sverige började dock vittnesuppgifterna att strömma in och med anledning av detta överlämnades en not till Sovjetunionens ambassadör Rodionov 11 februari 1952. I denna skriver utrikesminister Undén att man fått trovärdig information från hemvändande fångar som visar att Wallenberg befunnit sig i fängsligt förvar i Moskva. Man begär nu att en ny utredning ska göras. Sovjetunionens svar på denna not kom den 16 april samma år. Den gav dock inget nytt utan hänvisade till Vysjinskijs brev den 18 augusti 1947. Den svenska regeringen nöjde sig dock inre med detta (faktiskt) utan överlämnade 23 maj 1952 ytterligare ett brev till Rodionov. Man uttryckte nu sin förvåning över det svar som man hade mottagit. Man begärde än en gång (om än något lamt) att den sovjetiska regeringen skulle utföra en ny undersökning med det nya materialet i botten. Det blev efter detta nya brev tyst från Moskvass håll i mer än ett års tid. Den 5 augusti 1953 kom så svaret. Man hänvisade än en gång till det gamla svaret. Man ansåg att Wallenberg antagligen blivit dödad på Budapest gator under striderna där. I slutet på meddelandet skärptes tonen, man ansåg att man från svensk sida använde Wallenbergaffären till att svartmåla Sovjet. Man ansåg att de svenska tidningarna skrev artiklar utan grund som var kränkande för Sovjetunionen. Under sommaren 1954 framkom ytterligare uppgifter om Raouls vistelse i sovjetisk fångenskap. Dessa nya uppgifter sammanställdes i ett memorandum som sändes till den svenske ambassadören Sohlman i Moskva. Han överlämnade det i sin tur till den vice utrikesministern Zorin. I detta memorandum redovisades utförligt och detaljerat det som dittills var känt av angående Raouls vistelse i fängelse. Man redogjorde även för den hjälpverksamhet som Raoul hade stått i spetsen för i Budapest. Detta gjorde man för att visa att de misstankar som riktats mot honom för spionage var grovt felaktiga.

Under 1955 stärktes den redan tidigare helt övertygande informationen ytterligare genom att först Österrike lyckades utväxla österrikiska medborgare från Sovjet och sedan lyckades även Tyskland med samma sak. Nu framkom än fler vittnen. Bland de som återvände var den som kan betraktas som huvudvittne nämligen den tidigare nämnda Gustav Richter. Det har även framkommit uppgifter som gör gällande att även Sverige har haft möjlighet att gå tillväga på samma sätt. Denna information bygger på en artikel i Montreal Gazette 1994-01-30. Artikeln är skriven efter det att 600 tidigare hemligstämplade dokument släppts från CIA. I artikeln görs gällande att 1947 rapporterade den svenska ambassadören i Moskva att Sovjetunionen kan vara villiga att utbyta Wallenberg mot sovjetiska spioner som satt i svenska fängelser. Den svenska regeringens svar blev "NEJ". Detta med motiveringen att man inte sysslade med sådana affärer. En liknande händelse inträffade 1966 då man återigen hade chansen att utbyta en spion mot en svensk som mycket väl kan ha varit Raoul. Hur som helst lät man från svensk sida granska de nya vittnesmålen rent juridiskt. Man kom till samma slutsatsen som tidigare att det inte rädde något tvivel om att Raoul hade suttit i sovjetiskt fängelse. Man sände återigen över dessa bevis till de sovjetiska myndigheterna. Dessa förklarade återigen att dessa uppgifter inte kunde vara riktiga eftersom man ju själva hade gjort en noggrann undersökning med resultat att Raoul Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen. Samtidigt som denna skriftväxling ägde rum pågick diverse förberedelser inför det första svenska statsministerbesöket någonsin i Sovjetunionen. Det var statsminister Erlander tillsammans med inrikesminister Hedlund som 1956 träffade de sovjetiska ledarna Bulganin, Chrustjov och Molotov. När Erlander hade nämnt Wallenbergffären hade "de ryska ledarna visat stor kyla och en avvisande attityd", "De hade korthugget sagt att de betraktade den som utagerad". I den gemensamma kommuniké som upprättades efter förhandlingarna sades det att man skulle ånyo göra en undersökning med det nya materialet som grund. Detta besked gav visst hopp till de som väntande. Det tog 10 månader innan svaret kom. Under tiden gjordes flera förfrågningar om påskyndning av ärendet. Den 6 februari 1957 överlämnades ett memorandum till Sohlman i Moskva från vice utrikesministern Gromykov. I detta memorandum sägs det att man har gått igenom fängelsearkiven och förhört många människor som skulle kunnat ha haft kontakt med Wallenberg. Dessa undersökningar har dock varit utan resultat. Dock har man i ett arkiv tillhörande sjukvårdstjänsten i Ljublanskaja-fängelset påträffat ett dokument i form av en handskriven rapport. Detta dokument är riktad till dåvarande ministern för statssäkerheten i Sovjetunionen Abakumov från A. L. Smoltsov, chef för sjukvårdstjänsten i detta fängelse. I rapporten står "Jag rapporterar, att den för Eder bekante fången Walenberg (sic) i natt plötsligt avled i cellen, förmodligen till följd av en uppkommen myokardinfarkt." Sedan önskar Smoltsov veta vem som ska utföra obduktionen. Dokumentet är undertecknat 1947-07-17. Sedan finns en tillskrift att Smoltsov personligen har underrättat ministern och fått till svar att ingen obduktion ska göras utan liket ska kremeras. Memorandumet fortsätter med att meddela att inga andra upplysningar finns att tillgå eftersom att Smoltsov avled 7 maj 1953. Gromykov erkänner vidare att Wallenberg gripits och suttit fängslat i Sovjetunionen. Men ansvaret för detta läggs på den ovan nämnda Abakumov som enligt Gromykov begick brottsliga handlingar och avrättades för dessa. Gromykov avslutar med att beklaga det inträffade och uttrycka sin medkänsla till den svenska regeringen och till de anhöriga.

Detta är den lösning som många än idag ser som den slutgiltiga. Men visst lämnar den efter sig en rad frågor. Hur är det t ex möjligt att en man i sina bästa år helt plötsligt kan dö av hjärtinfarkt? Det svar som man skulle kunna kontra med här är det som ges i TV 4:as kalla fakta där man hänvisar till att det förekom experiment på intagna. Detta skulle förklara varför han då så plötsligt skulle ha avlidit. Självt anser jag att sådana experiment antagligen inte skulle utföras på politiska fångar från andra länder utan möjligtvis på inhemska medborgare. En annan detalj som är värd att

lägga märke till är att namnet på den avlidne är Walenberg med endast ett l. Varför ? Är det rent slarv eller vill man på något sätt lägga in en brasklapp. Det är förresten anmärkningsvärt att UD i sitt häfte UD informerar, inom citattecken har förbigått detta. Det finns många som anser att detta inte stämmer med hänvisning till senare vittnesuppgifter. Man kan dock draga den slutsatsen att det inträffade något av central betydelse vid den här tidpunkten som fortfarande är oklart. För mig framstår det som följande. Något hände Raoul vilket gjorde att man ville eller var tvungen att röja alla spår. Därav är det idag så ont om dokument. Vad som inträffade kan ha varit som Gromykov sade men det finns mycket som tyder på att han fördes bort till ett annat fängelse eller något liknande. Hur som helst så har Vysjinskijs not, dödsattesten och förhören som alla inträffade vid samma tid säkerligen något gemensamt.

I det ovanstående har jag plockat mycket fakta från UD vilket gör att denna del till mycket har kommit att handla om det som officiellt har gjorts från svensk sida. Det som inte har kommit till sin rätt är det enorma arbetet som familj, släkt och vänner har lagt ned. Dessa uppoffringar har resulterat i att UD har fått information o s v. De har gjort allt som har stått i deras makt. De har också fått utstå att bli lurade av många som väl antagit att det var den rika delen av Wallenbergsläkten man hade att göra med. Förutom de ekonomiska förluster de har gjort har de också blivit djupt sårade. Trots allt har man inte givit upp hoppet. Som exempel på vad Raouls mor har gjort kan nämnas alla de brev som hon har skrivit till mrs Eleanor Roosevelt, president Truman, Josef Stalin och till hans fru och dotter, Nikita Chrusjtjev med hustru o s v.

Senare bevisning

Det finns i dag inte så många som har nöjt sig med den handskrivna rapporten som påträffats. Den lämnar många frågetecken efter sig och det har naturligtvis gjort att man fortsatt med att söka kraftigare bevisning, för eller emot. Huvudsaken är att man finner sanningen som tål att bli hårdgranskad utan att den lämnar oklara frågor efter sig. Det har framkommit en rad vittnesmål som säger att Raoul har varit synlig långt senare än 1947. Danny Smith publicerar i sin bok "Raoul Wallenberg -försvunnen hjälte" en lista över var och när människor påstått sig ha sett Raoul. Den nämner 21 platser och datum efter den juli 1947 då människor påstått sig ha sett Raoul. Den senaste observationen är gjord 1980 i denna lista. Jag anser att tillförlitligheten kan ifrågasättas men det finns en hel del material som är mycket trovärdigt. Några av dessa ska jag nu redovisa.

Det visade sig snart att det fanns flera vittnesmål som pekade på att Raoul någon gång under 1947 hade förflyttats till fängelset Valdimir som ligger nordost om Moskva. Där skulle han ha vistats i sjuk- och isoleringscell. En österrikisk läkare uppger att han träffade och talade med Raoul Wallenberg sommaren 1948 i fängeläget Chalmer-Ju som ligger i Sibirien. Läkaren heter Menahem Melzer och angav sitt vittnesmål 1974 för nazijägaren Simon Wiesenthal. Melzer var läkare i fängeläget och jobbade tillsammans med några kollegor med att undersöka fångar om de lämpade sig för kroppsarbete. En dag när han undersökte en av fångarna frågade han denne om hans namn inte var Paul och inte Raoul som det stod i hans papper. Till svar fick han att hans namn var Raoul och att han var svensk.

Ett av de starkaste vittnesmålen är det med professor Nanna Svartz. Svartz var Raouls mor Majs doktor. När Maj fick reda på att Svartz hade goda vänner i Sovjet bad hon henne att göra en förfrågan hos dessa angående Raoul. I januari 1961 var Svartz i Moskva för att hålla ett föredrag vid en vetenskaplig kongress. Hon sammanträffade då med många vetenskapsmän och ett samtal ägde rum den 27 januari på ett tjänsterum. Samtalet fördes på tyska. Efter en stunds diskussion kring forskning o s v önskade Svartz ställa en fråga. Hon berättade redogörande för fallet Wallenberg om vad han hade gjort o s v. Hon sa att man hade fått indikationer på att han fortfarande var vid liv. Den som hon pratade med sa att han nog visste vem det var hon pratade om och att personen i fråga var i mycket dåligt skick. Svartz fortsatte att det viktiga var att för hem honom i vilket skick han än var. Sagesmannen sa då mycket lågt att den hon sökte var på mentalsjukhus. Han sade sedan att han skulle hämta en kollega så att de kunde rådgöra. Han gjorde så och lämnade sedan själv rummet. Svartz förhörde sig så att kollegan var insatt i fallet. Sedan frågade hon om han trodde att det var möjligt att föra hem Raoul. Svaret blev att om han lever så skulle det nog inte vara omöjligt. Eftersom Svartz kände bitr. utrikesminister Semjonov råddes hon att vända sig till honom. När hon sedan återvände till hotellet ringde hon till denne och fick svaret att han hade rest utomlands. På kvällen hölls en bankett där hon stötte på kollegan. Denne undrade om hon hade varit i kontakt med Semjonov. Han fortsatte sedan att säga att om Raoul fortfarande var vid liv var det hela tvunget att ske på diplomatisk väg. Vid återkomsten till Stockholm vände sig Svartz till statsminister Erlander för att berätta om vad som hade hänt. Detta gjorde att Erlander skickade iväg ett nytt brev till Moskva där han begärde att svenska läkare genast skulle få fara till Sovjet för att tillsammans med ryska kollegor rådgöra om hur man på bästa sätt skulle kunna föra hem Raoul. Om man innan har beklagat att man varit för passiv från svensk sida kan man nu fråga sig om Erlander inte gick ut lite för tidigt. Vid Svartz nästa resa till

Moskva i mars samma år träffade hon återigen sin sagesman. Hon undrade då först om hon inte kunde få träffa Raoul men fick till svar att det måste avgöras på högre ort, om han fortfarande var vid livet. Han sade sedan att det var olämpligt att berättat om deras samtal för den svenska regeringen. Han förklarade att eftersom samtalet hade förts på tyska så måste de ha missuppfattat varandra. Sagesmannen hävdade att han inte alls hade känt till fallet innan hon tog upp det. Till saken hör också att han hade blivit uppkallad till Chrustjov som mottagit Erlanders brev. Denne hade blivit "uppbragd" över detta. Händelsen kom att utveckla sig så att ord stod mot ord. Sagesmannen hävdade att man på grund av språket missförstått varandra men Svartz menade att de flera gånger hade träffats och pratat på tyska och då utan problem. Det var så långt man kom med detta fall men det visar ändå på att vi fortfarande inte kan vara säkra på om Raoul är i livet eller inte. Ett annat intressant vittne heter Haim Moshinski. Eric Sjöqvist skriver i sin bok om de möten han har haft med Moshinski. Han är en rysk jude som själv varit fånge på den sk Wrangelön. Wrangelön kom att figurera under 60-talet som en myt. Det fanns inga bevis på att den existerade förutom de som påstod sig ha varit fängslade där. Denna ö skulle ligga i Ishavet utanför Sibiriens nordöstra kust. De som hade återvänt påstod att det fanns utländska krigsfångar från 1945 på denna ö. Många av dem skulle vara dödförklarade av ryska myndigheter då förfrågningar hade gjorts efter dem. Vittnesberättelser säger även att man använde fångarna som testpersoner på hur mycket radioaktiv strålning och kyla en människa kunde tåla. Moshinski är en föd KGB-agent och var även medlem i kontraspionaget. Svenska rikspolisstyrelsen skickade flera gånger ner en av sina män för att förhöra honom. Dessa förhör har dock belagts med hemligstempel. Alltså är följande fakta hämtade ur Eric Sjöqvists bok. Moshinski säger att han befann sig i Budapest januari 1945. Han fick då som uppdrag att hämta Raoul Wallenberg till förhör av en general. Moshinski vidarebefordrade ordern till en av sina underordnade som verkställde denna. Anledningen till gripandet sades vara att Wallenberg hade stora mängder guld och briljanter i förvar som man ville komma åt. Det var tuffa förhör som enligt Moshinski innehöll en hel del misshandel. Man försökte få Raoul att erkänna att han tillhörde Gestapo. Efter 9 dagar av fängsligt förvar flögs han till Moskva. Under dessa 9 dagar hade Moshinski gett Raoul mat. Orderna om detta kom från den ryske säkerhetschefen Abakumov (senare anklagad från rysk sida att vara ansvarig för Raouls öde). Moshinski själv fortsatte som agent och hamnade 1948 på en välkomstmöte för en ny israelisk ambassadör i Moskva. Hans uppgift var att som förklädd till kypare utröna vad som sades på jiddish eftersom han behärskade detta språk. Han blev själv dock så intresserad av läget i Israel så att han började konversera med ambassadören. Eftersom han själv var under bevakning anhölls han senare anklagad för att vara sionist. Han hamnade så småningom på Wrangelön där han arbetade på en klinik eftersom han hade studerat medicin. På denna klinik fanns det tillgång till tre olika register. Ett över de patienter som skrevs in, ett andra över de som avled av de 25000 fångarna. Det tredje registret tog upp de fångar som officiellt hade förklarats som avlidna men som egentligen levde. En av dessa skulle enligt Moshinski varit Raoul Wallenberg. För att undersöka om det var samma man som han hade stött på i Budapest tog han hjälp av den man som bar maten till Wallenberg. Denne återkom med svaret att det var så. Raoul skulle ha disponerat ett rum i ett litet trähus. I huset skulle också en man vid namn Rudolf Trusjnovitj ha suttit. Moshinski sa att han aldrig hade kunnat tala med honom. Han hade aldrig kommit närmare än sex meter eftersom ett elstängsel skilde dem åt. Moshinski sa sig ha känt igen hans ansikte men han var mycket mager. Moshinski lyckades också smuggla ut ett papper ur arkiven med namn på främst italienska fångar som skulle ha vistats på Wrangelön. De italienska myndigheterna har kollat upp detta och funnit att några av namnen stämmer överens med de som de tror befinner sig i ryska fångläger. Moshinski säger att de observationer som nämns ovan gjordes 1961 och 1962.

Vad ska man då anse om denna historia ? Den är på ett sätt sensationell i det avseendet att den menar att Raoul skulle ha levt åtminstone fram till början av 60-talet. Hur tillförlitlig den är, är emellertid svårt att säga eftersom det inte finns några säkra bevis om Wrangelön verkligen existerar. En annan punkt som kan vara bristfällig är det faktum att Raoul skulle ha blivit misshandlad och sedan med flyg förts till Moskva. Enligt tidigare utsagor skulle Raoul förts med tåg Och det nämns inget om någon misshandel. I och för sig kan Moshinski rört i hop sakerna eftersom han säkerligen var med om flera liknande händelser. Det som styrker utsagan är att ankomsten till Moskva blir rimlig med hänseende till de 9 dagarna med förhör. Utsagan styrker även teorin om att man i slutet av juli -49 förflyttade Raoul till t ex. Wrangelön och därmed förklarade honom som död.

Det finns ännu en berättelse som stärker Moshinskis utsaga. Den 17 januari 1971 kontaktades Raouls mor Maj av en ung ungrare. Han bodde nu i Stockholm och hade läst en artikel i en tidning angående Raoul. Han kom då i håg att han hade hört dennes namn nämnas vid ett samtal med en hög ungersk tjänsteman 1966. Ynglingen hade sällskap med dennes dotter och det var vid en middag som tjänstemannen hade börjat prata om Raoul Wallenberg som vid denna tiden satt i ett ryskt fängslager. Ynglingen hade frågat om han var tysk men fått till svar att han var svensk. Han kom inte i håg namnet på fängelset men det började på ett personnamn och skulle ligga i Sibirien. Wrangelön har fått sitt namn efter en rysk general. Detta vittnesmål skulle alltså på sätt och vis kunna styrka Moshinskis utsaga.

Det finns som sagt var åtskilliga utsagor gjorda av människor som påstått sig ha sett Raoul. Man kan anta att cirka hälften av dessa är falska p g a människor som trott sig tjäna pengar på dem o s v. Det finns naturligtvis även andra orsaker till att de inte stämmer. Det har förflutit lång tid och man har glömt mycket och kanske påverkats av andra. Dessa vittnesuppgifter ger oss i alla fall anledning till att fortsätta att söka sanningen om Raoul.

Dagens forskning

Man frågar sig hur arbetet fungerar idag. Håller man fortfarande på med efterforskningsarbetet ? Den nya världspolitikens utseende med ett mera öppet Sovjetunionen har naturligtvis gynnat aktioner av detta slag. Men det gamla sätter fortfarande käppar i hjulen. De numera gamla människor som möjligen kan sitta inne information är fortfarande lojala mot det kommunistiska systemet. Det kan också vara så att man av rädsla för repressalier anser det vara bäst att inte yttra någonting. Det gamla systemet lever fortfarande kvar i de enormt stora arkiven som lämnats kvar. Från statlig sida sköts efterforskningsarbetet av utrikesdepartementet. Wallenbergutredningen går under krigsmatrielinspektionen (KMI). Här finns Lage Olson som är ambassadsråd och sitter med i den statligt utsedda Wallenbergkommissionen. Det har även bildats en liknande kommission från rysk sida. Arbetet förs alltså nu från bägge håll. Man har samarbetat på så sätt att man har utbytt en rad olika dokument för att kunna granska dem för att sedan gemensamt komma fram till slutsatser. Efter kommunismens fall har en rad olika arkiv blivit tillgängliga för forskning. Man ska då veta att det rör sig om 10-15 stora arkiv. Dessa innehåller oerhört mycket information som man måste sälla igenom för att få fram fakta med substans. Det är inte heller omöjligt att spåren medvetet har suddats ut under det att man dödförklarade Raoul eller möjligen senare. På så sätt har det blivit ännu svårare att finna spår. Man har idag möjlighet att använda sig av en framstående teknik vilket gör det möjligt att t ex läsa sådant som tidigare varit överstrukt. Om man skulle finna att Raoul dött och en plats skulle utpekas där han skulle vara begravd skulle man också kunna identifiera kroppen med hjälp av benrester o s v. Man har på det sättet lyckats med att identifiera två ungerska medborgare som avrättades 1945 och 1946.

Efterforskningsrbetet pågår även från privat sida. Det är Guy von Dardel (Raouls halvbror) som på privat initiativ leder en forskningsgrupp i Moskva. Han finansierar hela arbetet själv. Arbetet går ut på att man inriktar sig på att undersöka de stora arkiven som finns inom psykvården. Det är också här som de senaste framstegen har gjorts. Guy von Dardel sitter själv med i den statliga Wallenbergkommissionen och han har lovat att hålla UD underrättade med de resultat man kommer fram till.

Kommissionen hade sitt senaste möte i slutet av november 1994 men det visade sig att man inte hade kommit fram med så mycket konkret. Nästa möte som blir det tolfte är planerat att äga rum i mars-april i 1995. Man jobbar också inom kommissionen med att färdigställa en deklaration gemensamt med den ryska kommissionen. Den väntas att komma ut hösten -95. Den ska redogöra för hur långt man har kommit o s v. Kommissionen har fått utstått en hel del kritik det senaste.

Enligt Lage Olson beror det på att man känner frustration över att ännu inte fått klarhet. Lage Olson försvarar dock kommissionens arbete eftersom han menar att orsaken till varför det drar ut på tiden har att göra med den grundlig genomgången som görs av det stora materialet.

Efter 50 år

Den 17 januari 1995 var det alltså 50 år sedan som Raoul försvann. Det är en lång tid som har förflutit sedan dess. Mänskligheten har fått uppleva en hel del i form av krig, sjukdomar, svält, demokratiseringsprocesser, vacciner o s v. Under dessa år har minnet av Raoul hedrats på flera platser runt om i världen. Han har blivit hedersmedborare i USA och Israel. I USA är han den andre som hedrats med detta efter Winston Churchill. Man har gett ut frimärke med hans bild och ett antal gator bär sina namn efter Raoul. En av dessa finns i Budapest där det även finns ett minnesmonument över Raouls insatser. I S:t Petersburg invigdes 1990 ett medicinskt centrum i Raouls namn. Vid universitet i Lund finns Raoul Wallenberg Institute som slår vakt om mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Filmer och TV-program har gjorts i avsikt att hedra och belysa Raouls namn. Under våren 1995 kommer ett byst av Raoul att avtäckas intill kongressbyggnaden på Capitol Hill i Washington. Detta har framdrivits av den kaliforniske kongressledamoten Tom Lantos som själv klarade sig undan jedeförföljelserna i Budapest tack vare Raoul.

Sveriges riksdag hyllade Raoul på 50-års dagen genom flera tal. Närvarande vid ceremonin var kungen och drottningen, Raouls halvsyster Nina med man, Peter Wallenberg och representanter från de länder som gjort Raoul till hedersmedborgare. I sitt tal tog statsminister Ingvar Carlsson upp den styrka som Raoul visade prov på i hans insats för att hindra de onda krafterna. Han fortsatte med att säga att det är en stor förmån att hämta inspiration ur det som Raoul uträttade för mänskligheten. I slutet av sitt tal sa Carlsson att vi inte får lämna någon möda ospard när det gäller att skapa fullständig klarhet i hans öde. Detta hade Carlsson gemensamt med det pressmedelande som kom från Moskva. Ambasadrådet Konstantin Kosatchev uttryckte : " De ryska myndigheterna uppfylls av strävan att i samarbete med den svenska sidan göra allt som är möjligt för att klargöra Raoul Wallenbergs öde. "

Vid United States Holocaust Museum hölls också en minnesstund där USA:s vice president Al Gore, Sveriges utbildningsminister Carl Tham, Per Anger och Guy von Dardel deltog. Al Gore betonade i sitt tal att vikten av att museet hade blivit placerat i huvudstaden något som annars kan verka lite kontroversiellt. Han berättade också om det tillfället i juni då rysslands premiärminister Viktor Chernomyrdin besökte Vita Huset. Han tillfrågades om det var något speciellt han ville se och svarade då att han gärna ville besöka museet. Han blev så tagen att han inte kunde lämna det på utsatt tid. Holocaustmuseet hedrade Raoul med en minnesmedalj som mottogs av Guy von Dardel som påtagligt rörd redogjorde för familjens insatser för att få veta sanningen.

Även medlemmarna av Knesset hade en ceremoni för att hylla minnet av Raoul. Talaren S Weiss sade att Raoul står som hjältarnas hjältar, över alla andra och att så länge som det ej finns några bevis på att han avlidet måste forskningsarbetet fortgå.

Det har alltså skrivits en hel del i tidningarna den sista tiden angående Raoul. Ovanstående uppgifter bygger dock på de tal som har hållits i samband med ceremonierna. I tidningarna finns det mycket kritik riktad mot Sveriges handlande och man skriver det som Simon Wiesenthal kort sammanfattat : Att hedra honom nu går nog bra. Men ingen hjälpte honom då.

Sammanfattning

Det är inte lätt att snabbt och på ett upplysande sätt kunna redogöra för Raoul Wallenberg. Det som de flesta vet angående denne man är att han var en svensk diplomat som agerade under andra världskriget med att rädda judar. Att han sedan försvann i Sovjetunionen och inte återfunnits. Dessa kunskaper kan man fått genom att läsa i tidningen eller så har man sett filmatiseringen. I denna uppsats har jag försökt att på ett mer grundläggande sätt redogöra för Raouls barndom och uppväxttid. Står svaret att finna här till varför Raoul utvecklades till den han blev? Hur och av vad påverkades han av under sin uppväxt?

Jag har sedan följt Raoul genom skolåren och sett på de utbildningsvägar som han har gått. Jag har lagt en stor tyngdpunkt på tiden i Budapest för att kunna följa vad som inträffade. Naturligtvis har jag också försökt att klargöra vad som hände med Raoul från det att han försvann. Det har visat sig att det finns många spår och teorier. Tyvärr har dessa ej lett någonstans.

Slutsatser

Vilka slutsatser har jag då kommit fram till under det att jag har studerat detta fall? Jag vill till en början säga att jag först blev förvånad över att det fortfarande var sådan stor aktivitet för att lösa gåtan, att det var så många personer som var engagerade i detta. Under det att arbetet fortskridit har jag också blivit medveten om de problem som föreligger. För att kortfattat visa på det som jag har kommit fram till vill jag börja med Raouls uppväxttid. Det har framstått för mig att den har påverkat honom mycket. Jag anser även att det till stor del är farfar Gustavs förtjänst. Detta samtidigt som Raoul i och med sin faders död redan tidigt fick lära sig att ta ansvar. Värde av den internationella utbildningen som Raoul fick är omätbar. Detta samtidigt som Raoul själv naturligtvis hade förmågan att tillgodogöra sig denna. Förutom utbildningen har uppfostran betytt mycket. Raoul uppfostrades till att bli medmänniska. Han såg bortom jagets gränser. Detta var antagligen huvudanledningen till varför han gav sig in i ett så farligt och riskfyllt arbete när han for till Budapest. Samtidigt har jag en känsla av att han sökte spänning men kanske framförallt meningsfullhet med sin tillvaro. Raoul hade förmåga att använda sin kunskaper i praktiken när han kom till Budapest. Det var ett hårt klimat men han lärde sig snart att sätta hårt mot hårt. Hans insatser för mänskligheten är enorma och han lät sig inte avskräckas. Man kan se att det även idag skulle behövas en Raoul Wallenberg på flera platser i världen. Angående tillfångatagandet synes det bevisat att han fördes till Moskva för att där med anledning av spionmisstankar fick sitta infängslad i åtminstone till 1947. Vad som sedan hände är som sagt var mycket ovisst men så länge det inte finns klara bevis måste efterforskningsarbetet fortgå. Med vittnesberättelser till stöd ser det inte omöjligt ut att Raoul kan ha levt i ryska fångläger långt efter det att man utsatt hans död.

Nytt hopp om att nå sanningen har på senare år uppstått och om man någonsin ska finna sanningen så måste det nog ske inom en femårsperiod.

Man kan till slut säga att minnet av Raoul Wallenberg lever kvar som en av vår tids absolut största hjältar. Han som av de som han lyckades rädda kallas Mose från norden, hans minne kommer att för lång tid finnas i människors hjärtan.

Källförteckning

- Anger, Per : Med Raoul Wallenberg i Budapest. Stockholm 1979
- Dardel, Fredrik : Raoul Wallenberg - fakta kring ett öde. Stockholm 1970
- Kung, Andres : Raoul Wallenberg. Igår, idag. Stockholm 1985
- Montreal Gazette 1994-01-29 : Wallenberg tied to US spy agency
- Montreal Gazette 1994-01-30 : The Angel of Rescue
- Sjöqvist, Eric : Affären Raoul Wallenberg Stockholm 1966
- Smith, Danny : Wallenberg - Lost hero London 1986
- Wallenberg, Gustav : Älskade farfar,
brevväxling mellan Gustav och Raoul Wallenberg Stockholm 1987
- UD informerar : Raoul Wallenberg Stockholm 1987
- Utrikesdepartementets vitböcker, dokumentsamlingar. Stockholm 1957 och 1965
- Samtal med Sonja Sonnenfeld, sekreterare i Wallenbergföreningen.
- Samtal med Lage Olson, ambassadråd på Krigsmaterielinspektionen och där med
vidkommande material

*Reg. i saknad
orig.*

P 2 En!

(CM)

INK. AMB. MOSKVA		
D. 2-55		
1995-06-15		
AVD.	GR.	M.F.
2	18	27

10/24

UTRIKESDEPARTEMENTET

1995-01-18

Ar-nh

Wallenbers

Skyddsmaktsuppdraget för Sovjetunionen
i Ungern 1941-1954

Ex till:

Kabsekr
Polch
Magnusson, Pol 1:1,
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
von Dardel, Genève
Carl Persson
Makinen, Chicago
Mesinai, New York
Wallenberg-Föreningen
Amb Moskva
Amb Budapest

*De
rman*

UTRIKESDEPARTEMENTET

LAGE OLSON

Ambassadråd
Krigsmateriellinspektionen

Fredsgatan 6
103 33 Stockholm

Telefon 08-763 10 00
Telefax 08-20 31 00
Telex 10590 MINFOR S

Postadress
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

Gatuadress
Gustav Adolfs torg 1

Telefon
706 6000

Fax
723 11 78 (G3)

Telex
10590 MINFOR S

95-06-07 Nr. 55
Överlämnas av Utrikesdepartementet,
politiska avdelningen, Pol 1:1,
till Amb Moskva med begäran
om överlämnande till MID, FSB
(Vinogradov), FÖ Min (Filippov).

Hans Magnusson kn

Övers. m. beledrag. brev
m. chaufför v. 22 till resp.
tatarintrev. Vinogradov
och Filippov

h

Avsändningsort
Pol 1:1 Magnusson/kn

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-06-19

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu¹

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson) Re Raoul Wallenberg.

Vi vore tacksamma om ambassaden den närmaste tiden kunde följa upp följande punkter i Wallenbergärendet.

1. Har Vinogradov haft ytterligare ett samtal med Batjurin (och Smirnov)?
2. Tacksam Vinogradov påminnes om att vi vill ha kopia av det dokument där dåvarande PGU-chefen Fitin ber Abakumov om att rekrytera de två schweiziska diplomaterna Feller och Maier.
3. Frågorna till SVR efter vårt besök i februari bör följas upp (har ni dem?)
4. Filippov, försvarsministeriets arkiv, bör tillfrågas om han tror sig kunna finna fler protokoll från förhör med anställda vid svenska Budapestlegationen 1945 (gäller Bauer, Göte Carlsson, Lars G:son Berg samt flera av icke-svenskarna).
5. Sokolov, MID, bör påminnas om vårt önskemål att få kopia av de två dokument vi upptäckte i november (om han ej kan påträffa dem får jag göra en ny genomgång vid nästa besök).

6. Det vore också bra om vi åter kunde ta kontakt med Pichoya rörande följande önskemål (som jag kan följa upp vid nästa besök)

- Tillfälle att gå igenom Stalins besöksbok 1945-47

- Det "nya" akrivmaterial han nämnde vid samtal i februari, visade sig det vara sådant vi redan erhållit?

- Protokoll från CK:s presidiummöten 1956-57

- I ett TV-program här nyligen om utländska fångar i GULAG (somliga hade befunnit sig där 40 år eller längre) förekom en person vid namn Nikolaj Morozov, Memorial, som bedriver aktiva efterforskningar. En kontakt med denne kanske skulle vara värdefull.

CABINET

Ex t.

HM

BL

LO

Exp 950619/2

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

F A X

Page 1 of 1

Political Department
First Division

S T O C K H O L M

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

Dossier

170/002

P 2 Eu I

(POL)

Date: June 19, 1995

To: Ms. Suzan Mezinai/ARK

123 Bank Street
10014 New York, USA
a.k.a. is ?

Fax No: 0091-212-645-6434

RE: Raoul Wallenberg

Dear Ms. Mezinai,

With reference to your fax of June 9, I only
received part two. Did you also send part one?

Some comments:

1. Pichoya did not discover a document about Fitin
- Raoul Wallenberg. The information about Fitin's
proposal to recruit Raoul Wallenberg is contained
in a book yet to be published in Finland by a
former security officer who worked with Fitin.

We have already asked for the Fitin-Feller document.

2. We have also asked to see Stalin's diary.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Exp 950619
U 16⁰⁰ / 4

UTRIKESDEPARTEMENTET

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Hans Magnusson

T E L E F A X Sid 1 (4)

Vid begäran om repetition:
Var god ange även den enhet
(Pol 1:1) som sändt faxet!

Datum 1995-06-21	Dnr 75 ✓	Dossierbet. P 2 Eu!
---------------------	-------------	------------------------

(P2)

Ambassaden Moskva

M Y C K E T B R Å D S K A N D E

Re Raoul Wallenberg.

Bifogade begäran från M. Makinen bör snarast översändas med note till MID (med kopia direkt till Tatarintsev samt till Nikisjkin, MVD). I noten, som också bör nämna att framställningen fullt ut stöds av ordföranden för den svenska sidan i den svensk-ryska arbetsgruppen, bör det understrykas att vi från svensk sida fäster synnerligen stor vikt vid att önskemålen tillgodoses, och detta i tid för ett besök i augusti.

Det vore nog bra om detta framhölls även i direkt telefonsamtal till Tatarintsev och Nikisjkin.

Cabinet

Ex a+b till
HM
LO
BL

Exp
950629
/ 4

Exp 950621
/ 4

The University of Chicago
 Department of Biochemistry and Molecular Biology
 920 E. 58th Street
 Chicago, Illinois 60637 USA
 FAX LETTER

Magnusson
 950621

Fax Nr 75

1-ans-Moskva

Exp 950621

To: Mr. Hans Magnusson
 Ministry for Foreign Affairs
 Box 16121
 S-10323 Stockholm, Sweden
 Tel: 46 8 405 1000
 FAX: 46 8 723 1176

From: Dr. Marvin W. Makinen
 FAX: 312 702 0439
 Tel: 312 702 1080

Date: June 20, 1995

No. of Pages (including cover sheet): 3

Dear Hans:

in Re: trip to Vorkuta

During my last trip to Moscow June 11-13, we have discussed some matters with Konstantin S. Nikishkin about my intended trip to Vorkuta in August. It seems that he is in principle in agreement to provide the necessary assistance and information in response to my request. However, it is necessary that these requests be made by you on my behalf and directed to Viktor Tatarintsev of the Russian Ministry of Foreign Affairs. Since the trip is intended for the second and third weeks of August, since it will take the Russians some time to provide certain information to me so that we can prepare our plans on how to carry out this work (and since all Swedes leave for vacation for the month of July), I must ask that these requests be communicated quickly. August of this year is the last time in which we can expect the weather to allow us to make this trip; also, it is our understanding the Vorkuta archival materials will be transferred to some other location after August, and we will not ever again have this opportunity.

My specific requests for carrying out this work on behalf of the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg are:

- (1) Where are the prisoner archival records and *kartoteka* system located for Vorkutlag (*Боркютлаг*) and Rechlag (*Речлаг*)? Are they in Vorkuta or nearby communities or are they located in the capitol of the Komi Republic? Wherever these records are located, we request permission to travel to that location, to have direct access to inspect them, and to copy, photograph, or record information from them as deemed appropriate for purposes of establishing the fate and whereabouts of Raoul Wallenberg and other prisoners who have been associated with him.

I wish to emphasize that the purpose of this trip is to seek evidence leading to the fate and whereabouts of Raoul Wallenberg and Vilmos Langfelder or of prisoners who have been associated with them. Access to prisoner archival records and materials means the right to personally inspect the materials with the direct assistance of independent consultants from Memorial Society and to select materials for photographing or

171/002

95-06-20

20

Pot

P

2

En

1

Hans Magnusson
 June 20, 1995
 Page 2

copying that is related to the case of Raoul Wallenberg and Vilmos Langfelder.

- (2) I request that permission be provided in written documentary form from the highest level required within the Russian Ministry of Internal Affairs and the Russian Ministry of Security (formerly the KGB) for access to, inspection of, and copying of these prisoner archival materials. In other words, I request that we be provided with copies of written orders ensuring that upon our arrival our request to inspect and photograph or copy appropriate archival records, as outlined above, will be honored.
- (3) What is the estimated volume or number of prisoner identification cards for Rechlag (Речлаг) and Vorkutlag (Воркутлаг)? In the event that materials for each labor camp system are located at several sites, what is the estimated volume at each site? I request this information to be able to estimate the number of assistants necessary for this task and to estimate the amount of photographic film, etc. anticipated for this work.
- (4) I request permission for the following individuals to accompany me on this trip to assist in carrying out the work:

Professor Guy von Dardel, member of the Swedish-Russian Working Group

Ms. Susan Mesinai, assistant researcher for the Swedish-Russian Working Group with Professor von Dardel and myself.

Messrs. Nikita V. Petrov and Gennadii V. Kuzovkin, independent consultants from the Memorial Society (who have already worked on matters with me related to the Swedish-Russian Working Group) or their designated alternates, and additional assistants from the Memorial Society for inspection of archival materials, of which the number needed is to be designated according to the estimates of Petrov and Kuzovkin.
- (5) I request that any material that provides direct evidence of the incarceration of Raoul Wallenberg or Vilmos Langfelder not only be photographed on site by us but be handed over to us to be brought back to Moscow for review by the Swedish-Russian Working Group.
- (6) I request to be allowed to travel with as many of the above group of assistants as necessary to the village of Khalmer-Yu which is to my understanding approximately 70 kilometers to the north of Vorkuta. I request for this village corresponding access for inspection of records and the right to copy any relevant materials. I make this request because through my work for the Soviet-International Commission in 1990 and for the Swedish-Russian Working Group I have received statements of sightings of Raoul Wallenberg in this village from three independent sources.
- (7) If, according to local records and documents, a gravesite of Raoul Wallenberg is found, I request the right to conduct a posthumous excavation of the site and to remove part of the remains for DNA analysis.

Hans Magnusson
June 20, 1995
Page 3

I request that the remains be then sealed for transport and return to Moscow with us to be placed under the jurisdiction of the Ambassador of Sweden to the Russian Federation. For this I request that the documents providing permission for excavation, etc. be provided in written form separately from that for inspection of archival materials and that these written documents be entrusted to me before the trip.

- (8) I request also to have access to medical records and to be introduced to physicians and present and former members of the medical assistance staff in clinics and hospitals who have treated prisoners and exiled individuals in the Vorkuta and Khatyn-Yu area.
- (9) I also request permission to reexamine the entire kartoteka file system of the Special Prison No. 2 in Vladimir. For this work I request permission to inspect, copy, and photograph prisoner registration cards as deemed necessary and request permission for assistants as independent consultants from the Memorial Society. The reason for this request is to identify prisoners who were incarcerated in Korpus No. 2 of the prison, particularly on the third floor, during the period of the late 1940's to the early 1960's. This request is made on the basis of statements provided by Varvara Ivanovna Larina, the elderly sanitation assistant in the hospital and clinic of the prison, who identified Raoul Wallenberg as a prisoner on the third floor in isolation over the above stated period of time and spoke of other prisoners who were in nearby cells. The identification of other prisoners held there at that time is then expected to lead to further witnesses and evidence of his imprisonment.

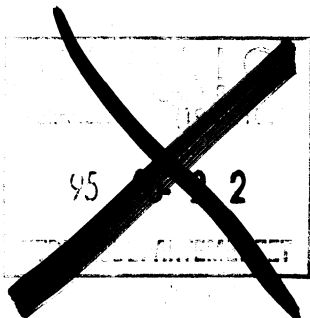
Thanks.

Hans Magnusson

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	58:AV	Avd	Grupp	Mål
1995-06-21		P	2	Eu ¹

Ambassaden

MOSKVA

(fol)

Raoul Wallenbergärendet

(1 bil)

Ambassaden ombedes härmed överlämna bifogade dokument,
rörande förre TACIS-korrespondenten Alexander Pavlov,
till Vinogradov, FSB (kopia till Tatarintsev och
Nikisjkin)

Hans Magnusson

kn

Ifylles av postexp

Avsänt med

sv kurir

utl kurir

luftpost

vanlig post

Avsändn datum

26/6-95

Sign

WJA

UTRIKESDEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Handl: Ambr. L. Olson

PROMEMORIA

1995-02-27

Bil 1
flr +
Moskva
19950621

Ex till:

Kabsekr

Magnusson, Pol 1:1

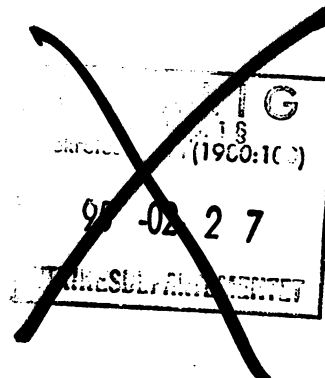
Olson. KMI

Lyrvall, Pol 1:1

von Dardel

Carl Persson

Amb Moskva

H E M L I G

Jane Horney, Alexander Pavlov och Raoul Wallenberg
(1 bil.)

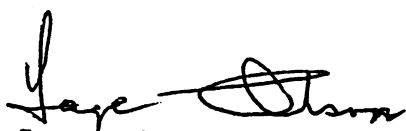
I TV-serien om den för spioneri misstänkta svenskan Jane Horney från år 1985, som visades i repris i TV-2 den 10, 17 och 24 februari 1995, förekommer en sovjetisk agent i Stockholm vid namn Alexander Pavlov. I filmen agerar denne som mottagare och avsändare av information från resp. till en grupp sammansvurna danskar och tyskar i Danmark. Kontaktman i Köpenhamn är den tyske korrespondenten Gilbert. Denne uppträder senare som SS-officer och dödas av den civila motståndsrörelsen vid ett attentat. Jane Horney reser flera gånger mellan Stockholm och Köpenhamn som kurir. Hon lämnar Stockholm den 17 januari 1945, samma dag som Raoul Wallenberg greps av sovjetiska trupper i Budapest, för att resa till Köpenhamn. Sedan dess är hon försvunnen och har inte återfunnits. Många tror att hon förmodligen avrättades av motståndsrörelsen.

Alexander Pavlov föddes den 24 oktober 1912 i Reg. Orel och var under större delen av kriget verksam i Stockholm som TASS-korrespondent men även knuten till den sovjetiska handelsdelegationen i Sverige.

Alexander Pavlov dök senare upp i Genève, där han i början av år 1983 berättade för den norske vapenhandlaren Bjertnes att Raoul Wallenberg skulle ha avlidit några månader tidigare under husarrest i en villa utanför Moskva. Informationen om Raoul Wallenberg förmedlades vidare till den svenske chefsrådmannen Gunnar Linnander, vilken i februari 1985 informerade dåvarande JK Bengt Hamdahl om Pavlovs berättelse. Hamdahl upprättade genast en PM i ärendet, vilken han överlämnade två år senare till UD:s rättschef Hans Corell. En intervju med Bjertnes gjordes av Hans-Olle Olsson i Genève i oktober 1987.

I bifogade bilaga återfinns Hamdahls resp. Olssons promemoria om Bjertnes och Pavlov samt dokument erhållna från Riksarkivet om Alexander Pavlovs vistelse i Sverige under tiden hösten 1939 till hösten 1944.

Bifogade dokumentation överlämnades till den ryska sidan vid det tionde mötet i den svensk-ryska Wallenberg-kommissionen i Moskva den 22 april 1994. Vid det elfte mötet i Stockholm den 24 november 1994 hade man på rysk sida ännu inte hunnit granska de uppgifter Pavlov lämnat om Raoul Wallenberg. Den ryska sidan ombads ånyo vid detta tillfälle att undersöka de vittnesuppgifter som lämnats av Pavlov jämte några andra vittnesutsagor som också överlämnats den 22 april 1994.

Lage Olson

Den 28 februari 1985 omkring kl. 17 hemma hos Ella Ericsson Köhler omtalade f. chefsrådmannen Gunnar Linnander att han efter samråd med riksmarskalken Sten Rudholm bestämt sig för att berätta följande för mig.

Linnanders hustru är bosatt i Genève. På besök där sannolikt i februari 1983, hade L. på en privat bjudning kommit i samspråk med en engelsman varvid samtalet kommit in på familjen Wallenberg. Engelsmannen hade förklarat att han kände familjen och p. fråga av L. angående Raoul Wallenberg hade han sagt att denne ju var död sedan ett par månader. Engelsmannen hade vidare omtalat att han hade uppgiften från en sagesman, som han var villig att sammanföra L. med. Redan påföljande dag hade engelsmannen ringt upp L. och sagt att sagesmannen bjöd L. och engelsmannen på lunch på yachtklubben i Genève. L. hade infunnit sig till lunchen liksom engelsmannen och träffat sagesmannen, som var skandinav för att inte säga svensk. Det fick anses vara notoriskt att han var vapenhandlare och hade goda kontakter med flera politiker av världsklass. Efter någon halvtimmes samtal hade L. med avsikt låtit undslippa sig namnet Wallenberg. Sagesmannen hade då helt spontant berättat att en ryss som han kände under namnet ? Pavlov och som skulle vara andreman i KGB nyligen ringt upp honom i Genève och omtalat att Raoul Wallenberg, som hållits i husarrest i en villa i en skogstrakt i närheten av Moskva, avlidit av sjukdom någon kortare tid dessförinnan. När sagesmannen frågat varför ryssarna in i det sista förnekat att R. W. var vid liv hade ryssen, som antagligen varit alkoholpåverkad, sagt att de inte kunde erkänna att de ljugit under alla åren. L. hade frågat sagesmannen om han fick berätta vad sagesmannen omtalat och

denne hade först inte haft något att invända däremot. Sedan L. återkommit till lunchbordet efter att ha avlägsnat sig från matsalen några minuter hade emellertid sagesmannen och engelsmannen varit eniga om att L. måste lova att inte röja deras namn eller föra saken vidare. Engelsmannen hade bl.a. sagt att om saken kom ut skulle varken han eller L. få en lugn stund mera. L. ansåg sig ha fog för att påstå att ryssen existerade men att han inte var andreman i KGB och att det uppgivna namnet var fingerat.

Upptecknat 28/2 -85 kl. 19

/BOH (Bengt Homdehl)

1987-10-07

Departementsrådet Peter Osvald
Pol I
UD

u
7

Wallenbergvittne

Broder,

Aberopande Ditt handbrev till Lars Anell 1987-08-06
får jag meddela följande.

Kontakten med Bjertnes försenades något genom ändrade adressuppgifter men 2 oktober sammanträffade vi. För att åstadkomma en så avspänd stämning som möjligt hade jag inviterat honom till en av de bästa restaurangerna här. Jag tror beräkningen var riktig då Bjertnes var mycket avspänd och på gott humör. Vår samvaro blev lång och mycket vänskaplig. Bjertnes är nu 71 år gammal. Hans läkare har förbjudit honom bruk av alkohol. Häri inbegrep dock icke Bjertnes vin.

Jag dröjde länge med mitt egentliga ärende då jag först ville etablera ett förtroendefullt förhållande men framför allt därför att det kunde vara av intresse för en bedömning av hans utsagas trovärdighet att höra honom berätta om helt andra saker. Bjertnes berättar gärna om han får göra det efter sitt eget sinne men blir lätt konfunderad om man söker ställa alltför många frågor.

Ur hans berättelser kan följande två utväljas som exempel enligt ovan.

1. Avrättningen av Zulfikar Ali Bhutto. Bjertnes var bosatt i Pakistan som agent för Bofors och SAAB under Ayub Khans tid och har sedan dess upprätthållit nära kontakt med Pakistan. Enligt Bjertnes var Bhutto redan död vid avrättningen. Vid ett besök av Zia i fängelset hade nämligen Bhutto måttat ett slag mot honom varvid en av livvakterna skjutit Bhutto!

2. Khadafi. När jag råkade nämna min egen korta sejour i Libyen levererade Bjertnes följande historia. Vid besök hos försvarsministern hade Khadafi råkat passera rummet och inlett samtal. Detta hade slutat med att Khadafi inviterat Bjertnes till en nattlig badutflykt tillsammans med honom i hans privata helikopter. Vid återkomsten till hotellrummet hade Khadafi älskvärt nog sänt upp två flaskor whisky och två flaskor cognac.

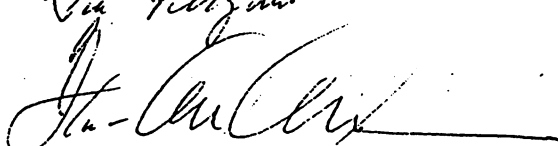
Wallenberg. Jag frågade först om uppgiftslämnaren Pavlov. Dennes namn var Alexander "Sasja" Pavlov. Han skulle vara son till en känd professor som på sin tid organiserat Jalta-konferensen. Han troddes vara några år yngre än Bjertnes, kanske ca 67 år. "Rätt högt placerad inom KGB" (OBS: Skillnad i rang mot tidigare uppgift). Bjertnes hade gjort Pavlovs bekantskap under krigsåren i Stockholm där Pavlov varit Tass-korrespondent.

Jag frågade om Bjertnes kunde berätta något om omständigheterna kring Pavlovs besök i Genève. Enligt Bjertnes hade Sasja dykt upp en kväll med en balalaika och gjort en serenad utanför Bjertnes hem. Sasja var "en rasande bra karl" men något i övrigt om hans besök här visste han inte. Bjertnes bekräftade ånyo att Wallenberg skulle ha hållits isolerad under "hyggliga förhållanden" under slutet av sitt liv.

Enligt Bjertnes erbjöd det inga som helst problem för honom att kontakta Pavlov och fråga honom om han vore villig lämna ytterligare detaljer (Tidigare livsfara var tydligen ej längre för handen, min anm.). Bjertnes lovade att kontakta mig på nytt, "nästa vecka" för att se vad Pavlov hade att säga.

Självklart var jag ganska förbryllad över denna lätthet att kontakta en person i Sovjetunionen men Bjertnes sade endast helt förstrött "de er icke noe problem" och jag ville icke pressa ytterligare. Om Bjertnes återkommer redovisar jag naturligtvis resultat

Jag hoppas att ovanstående i någon mån lyckats fånga "lokalfärgen" kring Bjertnes. Även om det är uppenbart att Bjertnes har ett brokigt och händelserikt liv bakom sig anser jag att hans berättelser har drag av mytomani och senilitet. Ursprungligen var Bjertnes journalist, fram t o m andra världskriget, och han är en god och livlig berättare även om han ibland får söka efter trådarna.

Di. Lillgren

 Hans-Olle Olsson

Tillnamn: —

Visering utställd av: *Verk i Moskva* (Kort 1 s.)

PAVLOV

Förnamn:

Alexander

Yrke: medarb. i Tassagenturen i Sthlm

Nationalitet: Sovjetisk

Religion och folkras: ingen religion

Födelseid:

24.10.1912

Födelseort:

Reg. örel

Hemort:

Sthlm (Moskva)

Utfärdat av:

Resans ändamål: 249: tjänst till Tassagenturen i Sthlm

Adress (vistelseort) i Sverige: Sthlm.

Referenser i Sverige: Sovjetiska by. Sthlm. Tassagenturen, —

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o. m. t. o. m.	Avgift
627	3.11.39		4/11 — 4/12 1939	1 bl. 32:-

Undertecknad av G. H. Nyström

Sovjetiska Handelsdelegationen

Nya viseringar:

R 722. Sidorinneh. X

641	6.12.39	21.8	2.6.40	nyland 8:-
1110	29.5.40	21.10.	29.5—28.11 1940	nyland 8:-
249	9.8.40	Moskva	10.8—9.9. 1940.	S. B. Nyström 1 bl. 32:-
1745	6.9.40	21.10.	6.9—5.3 40 41	S. Beck-Hall 8:-
326	19.3.41	—	—	Brunnsten 8:-
390	1.10.40	23.7.	40 21.11.41 21.4.41	8:-

Tillnamn:

Visering utställd av: H. H. L.

Kort 2, s 1

PAVLOV

Förnamn:

Alexander

Yrke:

Medarb. i "TASS" agenturen i Sthlm

Nationalitet:

Sovjetisk

Religion och folkras:

Födelseid:

24.10.1912

Födelseort:

Reg. örel

Hemort:

Sthlm

Pass n:r 16513

Utfärdat av:

Resans ändamål: 249: tjänst till Tassagenturen i Sthlm

Adress (vistelseort) i Sverige: Sthlm.

Referenser i Sverige: Sovjetiska by. Sthlm. Tassagenturen, —

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse fr. o. m. t. o. m.	Avgift
933	18.7.41		21.10.41	8

Undertecknad av

J. Brunnsten

Sovjetiska Handelsdelegationen

Nya viseringar:

R 722. Sidorinneh. X

1432	20.10.41	21.10.	21.1.42	J. Heltén 8:-
146	21.1.42	—	20.3.42	J. Brunnsten 8:-
444	20.3.42	—	20.6.42	J. Heltén 8:-
1062	20.6.42	—	20.9.42	—
1523	22.9.42	—	20.12.42	—

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:
627:

Viseringen gäller för ^{direkt genomresa} upprepade inresor och en-
kel inresa
Kategori: sk. typ av utr. komm.
arbetstillstånd ss

utfärdad utan efter förfrågan hos U. D.

(U.)
641: upprepade resor till medlem av
Sovjetunionens handelsrepresentation.

1110: uppr. resor.
249: sk. typ; ej. dock tillst. i och
den länns (för bepr.) jämlikhet
D. till vis. 11 8.8.40.

1745: uppr. resor
236

420/94/- } Note int. Ryssk. 6.12.39
280/94/- }
4968/113/5 }
441/94/- } Vis. pass utt. 30/5.40
6/2/- }
7/22/- }
8-8.40. handtr. } Gr. II Mästare 8/8- J.
v. Platen - Alings } omv. 1 mån.
2695/190/- }
856/94/- } Vis. pass utt. 5/9.40
58/C/- }
284/94/- Vis. pass utt. 19/3.41

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:

933:
Viseringen gäller för ^{direkt genomresa} upprepade inresor
enkel inresa

arbetstillstånd ss

utfärdad utan efter förfrågan hos U. D.

(U.)

1432: uppr. resor.
14: " "
744: " "
1062: " "

993/94/- } Vis. pass utt. 18/4.41
114/C/- }
1174/94/- }
177/2/- } Vis. pass utt. 29/8.41
77/94/- }
14/C/- } " " 21/11.42
283/74/- }
73/8/- } " " 20/3.42
900/94/- }
135/- } " " 20/6.42
1113/94/- }
205/8/- } " " 22/9.42

Kart 2, 52

Fotografi

Tillnamn:

PAVLOV

Förnamn:

Alexander

Yrke:

TASS-korrespondent i Stthlm

Nationalitet:

Sovjetisk

Religion
och folkras:

Födelseid:

24.10.1912

Födelseort:

Reg. Orsk

Hemort:

Stthlm

Utfärdat av:

Resans ändamål:

Visering utställd av: M. H. 10.

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse		Avgift
			fr. o. m.	t. o. m.	
2164	22.12.42		20.3.43		8.-

Undertecknad av

S. Lavel

Sovjetiska Handelsdeläg.

Nya viseringar:

R 792-Isidorov

10M

492	20.3.43	4.10.	20.6.43	S. Hellström
1213	28.6.43	- - -	20.9.43	S. Lavel
1908	21.9.43	- - -	20.12.43	S. Hellström
5735	22.12.43	- - -	20.3.44	S. Hellström
607	17.3.44	- - -	20.6.44	S. Hellström

Adress (vistelseort) i Sverige:

Referenser i Sverige:

Tillnamn:

PAULOV

Förnamn:

Alexander

Yrke:

"Tass" korrespondent i Stthlm

Nationalitet:

Sovjetisk

Religion
och folkras:

Födelseid:

24.10.1912

Födelseort:

Reg. Orsk

Hemort:

Stthlm

Pass nr 16513

Utfärdat av:

Chudra

Resans ändamål:

Visering utställd av: M. H. 2.

kont 4,51

N:r	Lämnad den	Dir. genomresa före den	Vistelse		Avgift
			fr. o. m.	t. o. m.	
1303	21.6.44	- - -	20.9.44		13.-

Undertecknad av

B. P. P. P.

Nya viseringar:

Adress (vistelseort) i Sverige:

Referenser i Sverige:

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:

2164: *Offentlig*~~direkt genomresa~~

Viseringen gäller för upprepade inresor

~~enkel inresa~~

arbetstillstånd ss

utfärdad utan efter förfrågan hos U. D.

(U.)

492: *uppr. res.*

12: --

1908: --

1735: --

607: --

1610/94/- } *vis. pass mtt 25/2.42*
160/C/- }535/94/- }
111/C/- } - - - 20/3.43791/94/- }
84/C/- } . " " 28/6.431239/94/- }
121/C/- } " " " 12/9.431734/94/- }
161/C/- } " " " 22/12.43391/94/- }
33/C/- } " " " 17/3.44

Fotografi

SVANBÄCKS TR. STHLM 42509

Särskild anmärkning av viseringsmyndighet:

direkt genomresa
Viseringen gäller för upprepade inresor
enkel inresa

arbetstillstånd ss

utfärdad utan efter förfrågan hos U. D.

(U.)

397: *uppr. res.*845/947 } *vis. pass mtt 21/6.44*
76/C }

Kart 4, s 2

Fotografi

SVANBÄCKS TR. STHLM 39584

Depåbyrån
Depåområde 1
Britta Lövgren

Departementssekr Sven Johansson
Utrikesdepartementet
Administrativa avdelningen
Fjärde enheten
Box 16121
103 23 STOCKHOLM

UTRIKES DEP.

61-567-94

Översänder härmed de efterfrågade kopiorna av handlingar rörande Alexander Pavlov i Utrikesdepartementets arkiv. Ett dokument har inte gått att finna nämligen det som var daterat "dec 41". En möjlighet är att det helt enkelt är Thorsings brev och förteckning över fyra journalister. Kopior av detta brev bifogas.

Med vänlig hälsning

Britta Lövgren
Britta Lövgren

20/11/11

Följande korrespondenter ha klagat på att temperaturen i deras bostäder under natten sjunkit till under 15 grader, och anhåller om tillstånd att använda sig av elektriska kaminer.

Chassin du Guerny, Yves
Artillerigatan 18.
(61 40 48)

Agence Française Indépendante
Karlavägen 12.
(11 32 40)

Martini, Winfried
Brahegatan 4.
(60 69 81)

Dresdner Nachrichten
Västergatan 18.
(11 32 40)

Smith, Constance
Grande Hotel

Reuters Ltd.
Regensburgerstrasse 1.
(11 32 40)

Ertle, Max dr.
DINBÄRGER Järnsgatan 53.
(21 04 64) (Har ej ännu hans nya privatadress.)

Deutsches Nachrichtenbüro
Riell, R.
(11 32 40)

Följande journalister, vilka äro anställda vid kvällstidningar eller nyhetsbyråer på natten:

Babelon, A.
Pontonjergatan 21. (50 54 16)
Franska Turistbyrå,
Vasagatan 21. (11 74 50)

O.F.I.
Agence Havas
(11 32 40)

Böjander, Fredrik
Kaptensgatan 11.
(67 18 11)

Agence Stefania
(11 32 40)

Frahm, Karl
Finn Malmgrens väg 23.
(49 12 46)

Agence News
(11 32 40)

Freda, Gennaro
Djurgårdsslättan 92.
(61 55 63, 62 12 69)

Agence Stefania
(11 32 40)

Kircher, Helmuth dr. jur.
Sibyllegatan 7.
(60 33 43)

Deutsches Nachrichtenbüro
(11 32 40)

von Knorref, Werner
Bråhevägen 3.
(55 39 86, 10 88 89)

Agence Stefania
(11 32 40)

Kröger, Alfred dr. jur.
Skeppargatan 48. (62 17 56)

Nationalzeitung (Basel)
(11 32 40)

Marshall, C.E.
Kungsgatan 72.
(20 66 52)

United Press
(11 32 40)

Exchange Telegraph
Sunday Times

- ✓ Otten, Elisabeth
c/o Jonsson, Grevgatan 30.
(61 22 06, 62 97 93)
- ✓ Pandy, Kalman
S trandvägen 27, 28
- ✓ Paul, Oskars
Själagårdsgatan 15 B.
(62 97 93, 120 126 90)
- ✓ Pavlov, Alexandrer
Karlavägen 12.
(11 32 40)
- ✓ Paulsen, Sigurd
Västra Yttringe, Lidingö.
(65 17 48) tjänste: Ty.leg.
(11 57 98)
- ✓ Regensburger, E.H.
Friggagatan 4.
Rieffel, R.
Erik Dahlbergsgatan 36, 1 tr.
(62 92 31)
- ✓ Schiller, Erich
Celsiusgatan 5.
(53 82 02)
- ✓ Stadler, Otto
Villagatan 9
(20 59 99)
- ✓ Graf von Toggenburg, Paul dr.
Engelbrektsgatan 15
(20 33 35)
- ✓ Graf Uxkull-Gyllenband
Pensionat Hämle, Sturegatan 5.
(20 65 74)
- ✓ Baron Uxkull, G.A.
Hotell Regent, Drottninggatan 10.
(20 49 92)
- ✓ Wagener, Hans G.
Näringsvägen 18
(62 50 42)
- ✓ Valery, Bernard
Blasieholms torg 11 C.
(10 01 92)
- ✓ Wendt, Hans
Sunnåkersvägen 10
(62 97 93)
- ✓ Wohlgemut, Norbert
Älvsjö 1299.

- Zeitungsdienst Graf Reischach
- Ungerska Telegrambyrån MTI
- Zeitungsdienst Graf Reischach
- Deutsches Nachrichtenbüro
- Muenchner Neueste Nachrichten
- Hamburger Fremdenblatt
- Leipziger Nachrichten
- Europapress, Transocean
- United Press
- Westdeutscher Beobachter (Köln)
- Evening Standard
- N.Y. Times
- Columbia Broadcasting Co.
- Zeitungsdienst Graf Reischach
- Jewish Telegraphic Agency Ltd.

Exchange Telegraph
Times

Exchange Telegraph
Times

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Normal N:o 2

ang. tillstånd för utl. jour-
nalister att använda elektriska
värmeelement.

STOCKHOLM	den 20/12	1941
N:o	2169	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.
7	6	K/Allm

Till Statens Bränslekommission,
Kraftbyrån.

Jag har äran härmed meddela, att ett antal av de utländska journalister, som f.n. uppehålla sig i Stockholm, anhållit om utrikesdepartementets bemedling för att få till vederbörande myndighet framförd en framställning om tillstånd för dem att oavsett gällande bestämmelser använda elektriska värmeelement. Som skäl för sin ansökan ha vederbörande framhållit, att deras verksamhet - de äro korrespondenter till nyhetsbyråer eller tidningar, som kräva att nyhetstelegrammen avsändas under morgonen - tvingar dem att arbeta under de timmar av dygnet, då verkningarna av den inskränkta eldningen under nätterna äro som mest kännbara.

Då det torde få anses tillhöra sedvanlig internationell hövlighet att villfara den gjorda framställningen får jag under återopande av tidigare telefonsamtal i frågan med ingenjör Westberg för min del tillstyrka att tillsvidare å bifogade förteckning upptagna personer meddelas tillstånd att oavsett gällande bestämmelser i mån av behov använda elektriska värmeelement.

O. Thorsing

20
12 11.4

Chassin du Guerny, Yves
Artillerigatan 18
(tel. 61 40 48)

Martini, Winfried
Brahegatan 4
(tel. 60 69 81)

Smith, Constance
Grand Hotel

Ertle, Max
Birger Jarlsatan 53
(tel. 21 04 64)

Agence Français Indépendant

Dresdner Neueste Nachrichten

Reuters Ltd.

Deutsches Nachrichtenbüro

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET Bratt
övers. förteckn. över
utländska journalister
i Sthlm m.m.

STOCKHOLM		
Stockholm den 4 december 1942.		
307 N:o 2 bil. 1 dubbla ex.)		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL
J	G	K/aur

Till Herr t.f. Skattedirektören
Kammarrättsrådet John Bratt,
S t o c k h o l m. (Öv. ämb.)

(J G L/aur)

Åberopande telefonsamtal härom dagen ber jag härmed få översända
dels en lista över här verksamma utländska journalister, dels en upptagan-
de i utlandet bosatta korrespondenter till svenska tidningar. Det rör sig
i båda fallen blott om fastare anställda journalister och sådana personer,
som ha tidningsmannayrket till huvudsaklig sysselsättning. Listorna upp-
taga visserligen endast de journalister som just nu äro verksamma, men de
siffror som angiva deras antal torde i stort sett gälla förhållandena under
de allra sista åren.

Med utmärkt högaktning

Thorsing

(Överståthållareämbetet)

4
12.11

4

I SVERIGE VERKSAMMA UTLÄNDSKA JOURNALISTER:
(* utmärker journalist av annan nationalitet än den tidning han företräder)

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
U.S.A.	David Anderson ✓	National Broadcasting Co. Inc.	
"	George Axelsson ✓	New York Times	
"	* Holger Hansen ✓	United Press	
"	* Friedrich Laudon ✓	United Press	
"	* Baron H. von Yrkull ✓	United Press	
"	* Bernard Valéry ✓	New York Times Columbia Broadcasting Corp.	
		Summa:	6

Danmark:	Svend Bahnsen ✓	Politiken	
"	Erling Bjoel ✓	Nationaltidende	
"	Gunnar Naesselund ✓	Berlingske Tidende (vikarie)	
"	Hanssen	Ritzaus Bureau	
"	Aage Heinberg ✓	Danska Provinstidningar	
"	Ebbe Munk ✓	Berlingske Tidende	
		Summa:	4

England:	* Yves Chassin du Guerny ✓	News Chronicle	
"	Stephen Charing ✓	Daily Express	
"	* Edmond Demaitre ✓	Daily Express Sunday Express	
"	* Ossian Goulding ✓	Daily Telegraph	
"	Ralph Hewins ✓	Daily Mail	
"	Wallace King ✓	Daily Herald	
"	C.E. Marshall ✓	Exchange Telegraph Sunday Times	
"	R.O.G. Urch ✓	The Times	
"	* Bernard Valéry ✓	Reuter (se ovan U.S.A.)	
"	G.D. Weaver ✓	News Chronicle	
		Summa:	9

Finland:	Georg von Essen ✓	Wasabladet	
"	Osvald Fager ✓	Aamulehti	
"	Olavi Tommila ✓	Arbetspressens Nyhetsbyrå	
		Pirkka Elanto m.fl.	
		Summa:	3

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
Frankrike:	/Yves Chassin du Guerny ✓	Agence Française d'Information (se ovan England)/	
"	Robert Rieffel ✓	Office Française d'Information Agence Havas	
		Summa:	1
Italien:	Mario Vanni ✓	Popolo d'Italia La Stampa El Mezzagero	
		Summa:	1
Japan:	Hiishi Kohgo ✓	Nichi-Nichi	
"	Masima Saito ✓	Domei	
"	Massuo Uresino ✓	Uomiuri	
"	Shin-Ichiro Watanabé ✓	Asahi	
		Summa:	4
Norge:	Jakob Røken-Ødegård ✓	Norsk Telegrambyrå	
		Summa:	1
Polen:	J.O. Berson ✓	Polish Telegraph	
		Summa:	1
Schweiz:	Jean Boechat ✓	Gazette de Lausanne	
"	* Rudolf Holowatyj ✓	Berner Tagwacht Volkstimme Schweizerischer Bau- und Holzarbeiterzeitung	
"	* Alfred Krüger ✓	National Zeitung (Basel)	
"	* E.H. Regensburger ✓	Neue Zürcher Zeitung	
		Summa:	4
Sovjetunionen:	Michael Kosow ✓	Tass	
"	André Lisin ✓	Tass	
"	Alexander Pavlov ✓	Tass	
		Summa:	3
Spanien:	Carlos Oroz ✓	Mundo El Tiempo	
		Summa:	1
Tjeckoslovakien:	Walter Taub ✓	Spravedlnost	
		Summa:	1
Tyskland:	Karl Apfel ✓	Frankfurter Zeitung	
"	Theodor Böttiger ✓	Völkischer Beobachter	
"	Alfred Dietrich ✓	Nachrichten für Aussenhandel	
"	Max Ertle ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Edgar Gerwin ✓	Berliner Börsen Zeitung	
"	Helmuth Kircher ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Heinz Kleiss ✓	Westdeutscher Beobachter	

Land:	Namn:	Tidning eller Nyhetsbyrå:	Antal:
Tyskland	Werner von Knorre ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Helmut Lindemann ✓	Europa Press Transocean	
"	Winfried Martini ✓	Vereinigte Pressedienste Vera	
"	Emmy Meyer ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Oskar Paul ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Sigurd Paulsen ✓	Deutsche Allgemeine Zeitung	
"	Heinz Pentzlin ✓	Frankfurter Zeitung	
"	R.G. Rösel ✓	Nationalzeitung (Essen)	
"	Edzard Schaper ✓	Berliner Börsen Zeitung	
"	Erich Schlie ✓	Dienst Nationaler Tageszeitungen	
"	Otto Stadler ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
"	Paul Graf von Toggenburg ✓	Münchener Neueste Nachrichten Hamburger Fremdenblatt Leipziger Nachrichten	
"	Günther Tonn ✓	Europa Press Transocean	
"	Ch. Senta Ulitz ✓	Der Angriff	
"	Hans Wendt ✓	Zeitungsdienst Graf Reischach	
"	Hans Wolfram ✓	Deutsches Nachrichtenbüro	
		Summa:	23
Ungern:	André Gellert ✓	Pesti Hirlap	
"	Paul von Móriássy ✓	Ungerska Telegrambyrån MTI	
		Summa:	2

Summa: 64 utländska journalister.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Normal N:o 2
Grafström

extratilldeln. av
livsmedel till vissa
utländska journalis-
ter i Sthlm

STOCKHOLM		
Stockholm den 6 november 1941 ¹⁹		
1 bil. N:o 1453a		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 96	MÅL. K

Stockholms Stads Kristidsnämnd,
Vasagatan 11-13,
S t o c k h o l m.

Åberopande dagens telefonsamtal har jag äran härmed överlämna en förteckning över de i Stockholm verksamma utländska journalister, vilka ha eget hushåll, med anhängan att ett extrakort å bröd, kaffe, matfett, kött, ost, ägg, kryddor och tvättmedel måtte tilldelas varje hushåll.

Jag vore tacksam, om korten i sinom tid kunde överlämnas till Utrikesdepartementets Pressbyrå för fördelning bland journalisterna.

Med utmärkt högaktning

Grafström

6
" 25

David Anderson,
Jungbergsplan 1. ✓
A. Babelon,
Pontonjergatan 21 ✓
Imre von Bartha,
Värtavägen 39 ✓
S. Bahnsen,
Norr Mälarstrand 32 ✓
S. Behrens,
Zornvägen 3 ✓
J.O. Berson,
Engelbrektsgratan 6 ✓
Jean Boechat,
Hillerajsö, Svartsjö ✓
G.F. Bojano,
Kaptensgratan 6 ✓
Rob. Braun,
Lahäll, Näsbyallé ✓
Hugo Peter Brie,
Förrådsgratan 10,
Råsunda. ✓
Theodor Böttiger,
Bellmansgratan 6 ✓
Yves Chassin du Guerny,
Artillerigratan 18 ✓
S. De Chassin,
Kommendörsgatan 32 ✓
E. Demaitre,
Löfstigen 1,
Lidingö ✓
A. Dietrich,
Långängen,
Stocksund ✓
G. von Essen,
Smedsbackegatan 4 ✓
Karl Frahm,
Finn Malmgrens Väg 23 ✓
P.A. Frandsen,
Furusundsg. 26 ✓
Gennaro Freda,
Värtavägen 27 ✓
Edgar Gerwin,
Villagatan 10 ✓
Ossian Goulding,
Rindögatan 27 ✓
M. Karniol,
~~Kommendörsgatan 16~~ Blasieh.
Hans von Kessel, torg 10.
Floragatan 18

W. von Knorre,
Brahevägen 3,
Stocksund ✓
Alfr. Krüger,
Skeppargatan 48 ✓
Wilh. König,
Ekorrvägen 12 ✓
Appelviken ✓
G.N. Lamming,
Bohusgatan 39 ✓
Friedr. Laudon,
Dianavägen 2,
Stocksund ✓
Teresa Linderöth Czernin,
Narvavägen 27 ✓
W. Martini,
Brahegatan 4 ✓
C.E. Marshall,
Kungsgatan 72 ✓
Ebbe Munch,
Sibyllegatan 13 ✓
Oskar Paul,
Själagårdsgatan 15 B ✓
Cálmán Pándy,
Strandvägen 37 ✓
Alexandre Pavlov,
Karlavägen 12 ✓
Sigurd Paulsen,
V. Yttringe,
Lidingö. ✓
Heinz Pentzlin,
Tobaksspinnargatan 8 ✓
P. Picotti,
Drottninggatan 30 ✓
W. Quarles van Ufford,
Fryxellsgatan 3 ✓
E.H. Regensburger,
Friggagatan 4 ✓
R. Rieffel,
Castle Hotel ✓
Erich Schlie,
Celciusgatan 5 ✓
Otto Stadler,
Villagatan 9 - " ✓
Walter Taub,
Fleminggatan 54 ✓
Paul Graf von Toggenburg,
Engelbrektsgratan 15-17 ✓

R.O.G. Urch,
Agnevägen 20,
Djursholm

Hans G. Wagener,
Narvaägen 18

Bernard Valery
Blasieholms Torg 11 C

Hans Wendt,
Sunnanlid,
Djurgården
Norbert Wohlgemut,
Älvsjö

Raffaele Vuolo,
Italienska Statens Turistbyrå,
Hamngatan 5

Norbert Zaba,
Kallekäregatan 3

Polis-kammaren
Överståthållarämbetet för polisärenden.
Polismästarens expedition.
Polishuset.

Staddelen Pavloff som meddelat att han som av polisen
utläst sig en kvantitet en liter övers förtjadt parker-
ningsplatser. 2 2/3 Bst

Nr 6033 D. 26/3

Resolution.

1943.

Förslagen presskydd ringer till och framhåller att
otillräckligt i kaus fr. förande. Cde

Beslutas till Huvudstyrelsen C. Bruge.

Sträcke. Huvud Styrelsen Utrikesdepartementet, för

vidare stegs.

av / Cde

avg. anmälan mot A. Pavlov

INK. UTRIKES DEP. T		
Dnr 210		259a
26 50 MRS. 1943		
KVD.	GR.	MAL
5	6	K

Stockholm i överståthållarämbetet för polisärenden den 20. 3 1943.

På tjänstens vägnar:

S. G. Odéon
(S. G. Odéon)

Ingen anmärkning.

H. Fransson

J B K 14

41c

D.nr 1152
1943.

Ons

17 mars

43.

Pavlov, Alexander,
korrespondent,

född den 24 september 1912
(ryske medborgare)

Körkort: A 78902, utf.
den 15 augusti 1942.

Konstapeln i nionde vaktområdet Sten Olof Dahlqvist har rapporterat, att personbilen A 20093 stått uppställd på Kungsgatans körbana, intill den norra gångbanan och mittför huset nr 72, onsdagen den 17 februari 1943 klockan 20,00 - 21,30, oaktat fordon endast få stannas därstädes för åkandes av- eller påstigande eller för av- eller pålastning av gods.

Ryske medborgaren, korrespondenten Alexander Pavlov har sedermera erkänt sig ansvarig för förseelsen och förklarat, att han saknat kännedom om ifrågavarande förbud.

Angående bilen i övrigt har någon anmärkning icke framkommit.

Pavlov har uppgivit sig bo i huset nr 13 Furusundsgatan, 8 trappor upp, telefon 619693, och anställd vid Telegrambyrån Tess, nr 12 Karlavägen, telefon 113240.

Stockholm som ovan.

Helmer Fransson

Bernh. Lindqvist
(Bernh. Lindqvist)

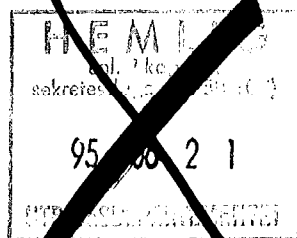
ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)

Nr. 19	Dnr ✓	Avd	Grupp	Mål
1995-06-21			P 2	Eu'

Ex till
HM
BL
LO

Exp
950621

(Pol)

Ambassaden

TEL AVIV

Raoul Wallenberg

(2 bil)

Departementet får härmed översända två brev i Raoul Wallenberg-ärendet, från f d rikspolischefen Carl Persson, och ställda till chefen för den israeliska Rikspolisstyrelsen resp. chefen för Mossad.

Ambassaden ombedes på lämpligt sätt vidarebefordra breven till adressaterna.

Hans Magnusson

Ifylles av postexp

Avsänt med

☒ sv kurir

☐ utl kurir

☐ luftpost

☐ vanlig post

Avsändn datum

950621

Sign

✓

ARULU EA

1811 2

Expad via aul's
Tel Aviv

1995-06-19

900621

To the Head of Mossad
ISRAEL

Raoul Wallenberg

Dear Sir,

My name is Carl Persson. I was head of the National Police Board of Sweden in 1964-1978 and President of Interpol in 1977-1980. After my retirement I have continued to work with, among other things, questions related to police activities.

During all those years I have been actively involved in the task to try to find out what happened to Raoul Wallenberg, born on 4 August, 1912, and Swedish diplomat in Budapest in 1944-1945. During his stay in Budapest Mr. Wallenberg saved the lives of thousands of Jews from being sent to the German concentration camps by issuing Swedish protective passports. When the Russians entered Budapest in January, 1945, Wallenberg was arrested and sent to Moscow where he was kept in custody in the Lefortovo and Lubjanka prisons. The last certain evidence of Mr. Wallenberg's whereabouts is that he was in Lubjanka until July, 1947. According to

an official Note to the Swedish Government in 1957 the Soviet Government alleged that Mr. Wallenberg had passed away on 17 July, 1947 in Lubjanka. The death cause was said to have been a heart attack.

However, during the time after 1947 a great number of indications have emerged about Mr. Wallenberg's being alive for a long time after that year, being kept in different prison camps and mental clinics. Despite a very extensive search no confirmation has been found about his fate.

In 1991 the Swedish and the Russian Governments decided to appoint a joint Working Group with the task to try to find the truth about the fate of Mr. Wallenberg. I take part in this work as a consultant.

The Group has searched several archives in Moscow and interviewed about 40 people - in the first place former KGB officers - in order to try to clarify the fate of Mr. Wallenberg. A great number of documents on the case have been found in different archives. It seems, however, the the most important documents have been destroyed, possibly by Mr. Abakumov or his associates in 1952. Several of those interviewed recall having heard about the case of the Swedish diplomat, but no firm evidence or clarifying pronouncements have been produced.

For the relatives of Raoul Wallenberg, for Sweden, for Israel, for the U.S.A. and for the world at large it is of extraordinary importance - after 50 years - finally to get to the truth of the matter of what happened to Raoul Wallenberg.

With this letter I would like to appeal to you that, in

case you have any information or could find any information on the fate of Raoul Wallenberg, you would notify me about that.

Yours sincerely,

Carl Persson
Krokvägen 6
182 74 STOCKSUND
Sweden

ARCHIVED

BIL 2

Exped via aumb.
Tel Aviv

1995-06-19

950621

To the Head of the
National Police Board
ISRAEL

Raoul Wallenberg

Dear Sir,

My name is Carl Persson. I was head of the National Police Board of Sweden in 1964-1978 and President of Interpol in 1977-1980. After my retirement I have continued to work with, among other things, questions related to police activities.

During all those years I have been actively involved in the task to try to find out what happened to Raoul Wallenberg, born on 4 August, 1912, and Swedish diplomat in Budapest in 1944-1945. During his stay in Budapest Mr. Wallenberg saved the lives of thousands of Jews from being sent to the German concentration camps by issuing Swedish protective passports. When the Russians entered Budapest in January, 1945, Wallenberg was arrested and sent to Moscow where he was kept in custody in the Lefortovo and Lubjanka prisons. The last certain evidence of Mr. Wallenberg's whereabouts is

that he was in Lubjanka until July, 1947. According to an official Note to the Swedish Government in 1957 the Soviet Government alleged that Mr. Wallenberg had passed away on 17 July, 1947 in Lubjanka. The death cause was said to have been a heart attack.

However, during the time after 1947 a great number of indications have emerged about Mr. Wallenberg's being alive for a long time after that year, being kept in different prison camps and mental clinics. Despite a very extensive search no confirmation has been found about his fate.

In 1991 the Swedish and the Russian Governments decided to appoint a joint Working Group with the task to try to find the truth about the fate of Mr. Wallenberg. I take part in this work as a consultant.

The Group has searched several archives in Moscow and interviewed about 40 people - in the first place former KGB officers - in order to try to clarify the fate of Mr. Wallenberg. A great number of documents on the case have been found in different archives. It seems, however, the the most important documents have been destroyed, possibly by Mr. Abakumov or his associates in 1952. Several of those interviewed recall having heard about the case of the Swedish diplomat, but no firm evidence or clarifying pronouncements have been produced.

For the relatives of Raoul Wallenberg, for Sweden, for Israel, for the U.S.A. and for the world at large it is of extraordinary importance - after 50 years - finally to get to the truth of the matter of what happened to Raoul Wallenberg.

With this letter I would like to appeal to you that, in case you have any information or could find any information on the fate of Raoul Wallenberg, you would notify me about that.

Yours sincerely,

Carl Persson

Krokvägen 6

182 74 STOCKSUND

Sweden

SVERIGES DELEGATION
VID EUROPARÅDET

Handl: C. Älfvåg

TELEFAX

Sid 1 (3)

Datum 1995-06-22	Dnr 218	Dossierbet HP 49
---------------------	------------	---------------------

Ex till:

Kabsekr.
von Dardel
Carl Pettersson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningar
Amb. Moskva
Amb. Budapest
Amb. Bryssel
Amb. London
Amb. Madrid
Amb. Rom

Exp. 95-06-22

Original & (PL)

UTRIKES DEP.		
95-06-22		
AP	79	MAL

P 2 EU

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg och Sergej Kovaljev utses till mottagare av Europarådets MR-pris 1995.

Rapport från 541/stf-möte, dop. 4.4

Fax 95 D 95-03-24, 135 D 95-04-21, 207 D 95-06-09

För Chefen Pol 1:1, Pol 1:3
Mårtensson/Wallgren-Westermarck
och KMI Olsson (Direkt härifrån)

Förvånande nog blev Raoul Wallenbergs kandidatur föremål för diskussion på rubricerat möte. Det var den brittiske ambassadören som sade att han ansåg att just det här året var Kovaljevs kandidatur i särklass. Han var nog med att påpeka att varje annat år hade Wallenbergs kandidatur inte föranlett några kommentarer och hans insatser i krigets slutskede för att rädda judar undan deportation var det ingen som ifrågasatte. Ambassadören riktade sig i sitt inlägg särskilt till den svenska och belgiska (vars Wallenbergkommitté lanserat W:s kandidatur) delegationen och hoppades att hans kommentarer inte skulle missförstås. Britten lovade dock att inte blockera konsensus om hans linje inte vann gehör i kommittén.

I ett improviserat svarsinlägg sade jag att de brittiska kommentarerna inte missuppfattats men att det juridiska utskottet, som föreslagit att priset skulle delas, även tagit i beaktande de synpunkter som den brittiske ambassadören nu tagit upp, men likväl kommit till slutsatsen att det finns en naturlig koppling mellan Wallenbergs och Kovaljevs insatser och delvis också öden.

Postadress
67, Allée de la Robertsau
F-67000 Strasbourg
Frankrike

Gatuadress
67, Allée de la Robertsau

Telefon
88 35 30 86

Telefax
88 36 01 83

Telex
890 876

Både Spanien och Italien gjorde inlägg där de påpekade att det vid tiden för Wallenbergs aktioner i Budapest också fanns en spansk (minister SanzBrinz) respektive italiensk diplomat som utförde liknande räddningsaktioner.

Ungern och Belgien gav stöd till Wallenbergs kandidatur. Den ungerska ambassadören påpekade att priset skulle ge ett visst moraliskt stöd till de som försöker få klarhet i Wallenbergaffären.

Därefter kunde kommittén enhälligt besluta att ge priset till Sergej Kovaljev och Raoul Wallenberg gemensamt. Priset kommer att delas ut vid parlamentariska församlingens möte i september i Strasbourg.

Amneus

kl 09:20/cä

541st meeting - 19-22 June 1995

Item 4.4

4.4

EUROPEAN HUMAN RIGHTS PRIZE
(CM(95)72)

Decisions

The Deputies

1. agreed to award jointly, and without an order of preference, the European Human Rights Prize 1995 to Mr Serguei Kovalyov and Mr Raoul Wallenberg;
2. adopted accordingly Resolution (95) ... concerning the award of the European Human Rights Prize, as it appears at Appendix ... to the present volume of Decisions.

Blixhult
59992 Ödeshög
SWEDEN

171/027
95-06-22

Hans Björn

P 2 EU I

Pol

Telefon 0144 / 200 64

Efter det att min uppsats " Raoul Wallenberg - a Mensch " distribuerades till olika institutioner

har jag blivit kontaktad av Sonja Sonnenfeld på Raoul Wallenberg-Föreningen. Hon påpekade för mig att ett missförstånd hade inträffat när vi samtalade med varandra.

Dessa felaktigheter återfanns i uppsatsens inledning.

Därför kommer här en ny, korrigerad inledning som ersätter den gamla.

Vänliga hälsningar Hans Björn

Ex till:

Kab.sekr.

van Dardel

Carl Persson

Magnusson, Pol 1:1

Olson, KM 1

Lyrvall, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva

Amb. Washington

Amb. Budapest

Amb. Tel Aviv

Exp. 95-06-20 / *Lo*

Inledning

Vem var Raoul Wallenberg och vad gjorde han? Detta var frågor som jag hade innan jag började arbeta med detta ämne. Mitt ursprungliga mål var att först och främst för mig själv klargöra vem Raoul Wallenberg var och vad han hade utfört. Man har ju nu på senare tid via massmedia hört talas om honom. Efter hand som arbetet fortskred kom mitt motiv att ändras. Detta skedde efter ett besök på Raoul Wallenberg-Föreningen i Stockholm. Jag fick ett nytt perspektiv att arbeta efter. Jag beslöt att till större del se på personen Raoul och inte bara på hjälten. Egentligen skulle man kunna bygga hela uppsatsen med detta som utgångspunkt men eftersom även hans verksamhet intresserar mig så kommer jag att försöka göra en kombination av de två utgångspunkterna. En annan viktig del av rapporten kommer att bestå av att försöka klargöra vad som skett efter Raouls försvinnande januari 1945. Detta har dock visat sig vara en kanske allt för krånglig uppgift men jag ska åtminstone försöka ge en (om något knapphändig) bild omkring det. Under denna tid som jag nu har ägnat åt att förvärva mig kunskap i ovanstående problem har det mer och mer väckts oanade intressen hos mig själv. Intressen för världspolitiken och dess betydelse, för hur vår värld ser ut och fungerar. Mycket av de fakta som kommer att presenteras här kommer att vara hämtat från de böcker som jag har läst med anknytning till Raoul Wallenberg. Dessa böcker kommer att redovisas sist i denna rapport. Förutom dessa böcker har jag även varit i kontakt med ovan nämnda Raoul Wallenberg-Föreningen som har ett litet kontor på Birger Jarlsgatan i Stockholm. Kontoret bedrivs av några få ideellt arbetande eldsjälar. Jag fick kontakt med en för många välkänd kvinna, Sonja Sonnenfeld. Hon medverkade bl a i TV 4 som vardagshjälte våren 1994, ett program som handlade om hennes skolbesök och dialoger med elever i samtliga årskurser. Hon inleder med en information om Raoul Wallenberg och fortsätter med problemen: då och nu - rasism, utlänningsfientlighet, nazism, antisemitism etc. När hon är ute och pratar om dessa ämnen finns pressen ofta representerad. Detta gör att budskapet når långt utanför skolans väggar.

Jag var i samband med mitt besök på Wallenbergföreningen också på besök på KMI (krigsmaterielinspektionen) som är en del av utrikesdepartementet. Här sitter Lage Olson som är en av medlemmarna i den svensk-ryska undersökningskommissionen om Raoul Wallenberg. Han redogjorde för mig angående det arbete som idag bedrivs. På detta sätt har jag alltså gått till väga för att få fakta och kunskap i fallet Raoul Wallenberg

SVERIGES AMBASSAD
TEL AVIV

1995-06-19

Ambassadrådet Lage Olsson
Pol 1
UTRIKESDEPARTEMENTET

170/001

INKOM UD		
1995-06-26		
Avd p	Gr 2	Mål I

pol

Brev till statsministern i Wallenbergärendet
(1 bil)

Broder,

./.

Vi har idag mottagit bifogade brev till statsministern från herr Max Grunberg, drivande kraft i Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee. Grunberg uppvaktar ofta ambassaden med olika propåer i Wallenbergärendet. Denna gång gäller det som Du ser att till statsministern vidarebefordra ett brev med en appell inför G7-mötet i Halifax. Eftersom brevet inkommit efter mötets avslutande insänds det på detta sätt.

Two

Carl-Magnus Hyltenius
Carl-Magnus Hyltenius

Ex till:

Danielsson, SB
Kasssekr.
von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KM1
Lyrvall, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningen
Amb. Moskva
Amb. Washington
Amb. Ottawa

sep. 95-06-28 / *KL*

Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee

H.E. Ingvar Carlsson

via

H.E. Carl Magnus Hyltenius
Swedish Ambassador to Israel
Embassy of Sweden
Beit Asia, 4 Weizman Street
Tel Aviv 64239
Fax No.: 03-6958116

INK. AMB. TEL AVIV		
Dnr. /		
19 95 - 06 - 19		
AVD.	GR.	MAL
R	18	Wallenberg

June 15, 1995

Dear Excellency,

May I sincerely thank you for your kind letter of 27 April 1995. May I respectfully ask your attention to the attached appeal.

I look forward to a reply to this letter.

Yours truly,

Max Grunberg.

In 1981, Raoul Wallenberg was declared an honorary citizen of the United States, in 1985 of Canada and in 1986 of Israel.

Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee
P.O. Box 38
43101 Ra'anana, Israel
Tel: 972-9-982889
Fax: 972-9-7740291

Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee

June 15, 1995

Subject: URGENT APPEAL FOR RAOUL WALLENBERG

Your Excellency,

For the last 50 years an extensive search has taken place for Mr. Raoul Wallenberg, who is believed to have disappeared in the former Soviet Union, but is still considered alive.

Mr. Wallenberg is considered to be one of the greatest human rights heroes of this century, for his involvement in the direct saving of 30,000 Jewish lives and indirectly of an additional 70,000 Jewish lives, during the dark years between 1944 and 1945, in Hungary.

I am appealing to you personally to assist in the effort to help introduce this matter onto the agenda of the G7 Meeting, which will take place approximately this coming week in Halifax, Canada.

It is our understanding that the Heads of Governments from the following countries will be present there: Canada, England, Germany, Italy, France, Japan and the United States. President Yeltsin of the Russian Federation is also scheduled to attend.

The latest information received from Prime Minister Carlsson of Sweden, dated April 27, 1995, states:

"Just a few days ago, at my meeting with President Yeltsin, I stressed the need to pursue the investigation further, with the hope of finding crucial evidence. We have already, on several occasions received assurances from Russian leaders that they will fully cooperate in these endeavours. I know that leaders of other countries, including the President of the United States and the Federal Chancellor of Germany, have also received such assurances."

Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee

It is therefore believed that through diplomatic efforts at the G7 Meeting, President Yeltsin might be able to give a more definite answer as to the whereabouts of Mr. Wallenberg.

Please feel free to circulate this to any person or group who might be able to assist in the search for Raoul. This letter has been sent to all foreign diplomatic and consular missions in Israel.

If you need more information about this Righteous Person, or if you would like to meet with me in person, please do not hesitate to contact me.

Yours truly,

Max Grunberg.

C.C.:

Mr. Per Anger, Co-worker of Raoul Wallenberg
Prof. Guy von Dardel, Half brother of Raoul Wallenberg
Mrs. Nina Lagergren, Half sister of Raoul Wallenberg

The Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee (RWHCC) acts as a neutral, non-governmental, intermediary to secure the release of Raoul Wallenberg, who as long as his death has not been proved, it has to be assumed that he may still be alive, somewhere in the former Soviet Union.

The RWHCC aims to bring the humanitarian deeds of Raoul alive through peace education, ensuring by these means a better world to come.

The RWHCC is a voluntary movement not prompted in any manner by desire for financial gain.

The RWHCC aims to create world wide interest, so that other countries will follow the United States (1981), Canada (1985) and Israel (1986) in granting Mr. Wallenberg Honorary Citizenship.

As cooperation in diplomacy is of the essence, the RWHCC believes therefore that interested parties be invited to have access to our archives.

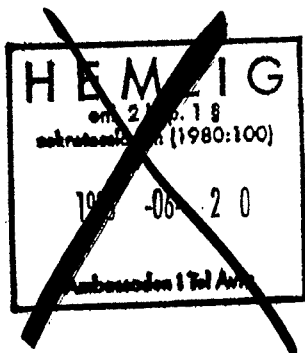
In 1981, Raoul Wallenberg was declared an honorary citizen of the United States, in 1985 of Canada and in 1986 of Israel.

**Raoul Wallenberg Honorary Citizen Committee
P.O. Box 38
43101 Ra'anana, Israel
Tel: 972-9-982889
Fax: 972-9-7740291**

SVERIGES AMBASSAD
TEL AVIV

1995-06-19

Ambassadrådet Lage Olson
UD H KMI
UTRIKESDEPARTEMENTET

170/003

INKOM UD			
1995-06-26			
Avd	Gr	Mål	I
P	2	du	I

[Handwritten signature]
H E M L I G enl SekrL 2:1

Re. Vittnesmål om Raoul Wallenberg
(1 bil)

[Handwritten mark]
Käre Lage,

Jag bifogar en uppteckning av ett samtal om Raoul Wallenberg jag haft på ambassaden med israelen Sebastian Simchas.

Som framgår av promemorian önskar Simchas få kontakt med familjen Wallenberg för att kunna gå vidare med efterforskningar om Raoul Wallenberg.

Det är svårt att ta ställning till huruvida Simchas är att betrakta som seriös. Såväl Marianne Lempert som tolkade, och jag själv känner viss tvekan. Om vi ska gå vidare, vore kanske ett första steg att be honom ta med sig de aktuella böckerna till ambassaden. Vi skulle sedan söka finna Raoul Wallenbergs fingeravtryck i dem vilket kräver

Ex till:

von Dardel
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI
Lyrvall, Pol 1:1
Amb. Moskva

Exp. 95-06-27
[Handwritten signature]

referensmaterial från det Wallenbergska hemmet. Vi har av RPS fått veta att det finns fall där 20 till 30 år gamla fingeravtryck kunnat avläsas.

Tacksam departementets synpunkter på huruvida vi bör följa upp Simchas' berättelse.

Hedvigsdalens kabinett
Ditt

Boel Evander

Boel Evander

TEL AVIV

1995-06-09

PROMEMORIA

Vittnesmål om Raoul Wallenberg.

Sebastian Simchas besökte ambassaden den 8 juni på egen begäran. Han togs emot av undertecknad. Närvarande var även Marianne Lempert som tolkade från hebreiska.

Simchas är israel av rumänskt ursprung. Han är affärsman med intressen i Ungern och Rumänien. För ca. ett år sedan träffade han i Moldavia en man som hade något att sälja från Budapest. Det rörde sig om ett antikt fickur och ett dito cigarettetuie av silver, samt ett par böcker bl.a. kabbalan. Mannen som själv inte var judisk ville sälja dem till Simchas eftersom denne var jude. Priset var 4.000 USD. Säljaren sade sig ha fått artiklarna från en man i 70-årsåldern som bett honom, att om han sålde dem, skulle det vara till en jude. I fickuret och i cigarettetuiet fanns inskriptionen "R.M. Wallenberg", i böckerna blott en stämpel.

Den man som sålde sakerna hade suttit 14 år på mentalsjukhus i Minsk och släpptes vid "revolutionen" eftersom han var ryss. Simchas sålde fickuret och cigarettetuiet men tog med böckerna till Israel där han visade dem för en antikvarie som menade att de tillhörde Wallenberg.

Simchas har startat ett företag i Moldavia och därmed fått kontakt med höga tjänstemän och personer med KGB-förflutet. I början av deras kontakter försökte Simchas fråga om de visste vem Wallenberg var, men fick inte något svar. Efter ytterligare affärskontakter, sade man att visst fanns Wallenberg. Detta skulle ha varit för sju månader sedan. Det finns enligt Simchas två mentalsjukhus i Minsk. Det ena är "hermetiskt tillslutet" och det är på detta, menade han, som Wallenberg skulle finnas.

Nu ansåg Simchas att han genom kontakter i Moldavia skulle kunna få veta var Wallenberg är. Han önskade bli satt i förbindelse med Wallenbergs familj för att få "backing". Huruvida han med detta syftade på finansiell sådan är oklart. Han menade dock att "pengar kan köpa allt."

Boel Evander

Jul. 95-06-26

JÖRGEN DETLEFSEN

SKANDINAVIEN-KORRESPONDENT

TEL & FAX +46-(0)8-656 00 78

PRIVAT
VIRVELVINDSVÄGEN 21
S-161 28 BROMMA

TEL +46-(0)8-704 15 04, 80 65 59

JÖRGEN DETLEFSEN
GJÖRWELLSGATAN 22, S-112 60 STOCKHOLM

Lage Olson

u.D.

Box 16121

103 23 Stockholm

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 173/045		
95-07-07		
06 26		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu I

a.c.r. / Ls

dokument om

Raoul Wallenberg

Bäste Lage Olson,

härmed mine två texter.

Tack för broschyerna.

Trevlig midsommar!

Jörgen Detlefsen

P.S. Det fattas inga sidor
i tidsskriftartiken, de
mellanliggande är
annonsidor!

Tidsskriften är
Tribüne - Zeitschrift
zum Verständnis des Judentums.
Heft 131 3. Quartal 1994

(Redaktion, Herausgeber:
Heiner Lichtenstein, Köln)

MP

Aufikel + TV-program om Raoul Wallenberg

Jörgen Dellefsen, Stockholm

Glasnost – aber nicht für Raoul Wallenberg

Tribüne –

Zeitschrift des
Judentums "

Heft 131 3. Quartal

1994

(Redaktion, Heraus-
geber: Heiner
Fichtenstein, Köln)

(Omfattar sex
nidor text) + 14 intervju

Ex till:

Danielsson, SB
Kab sekr
von Dardel
Carl Persson
Makinen

Magnusson, Pol 1:1
Olson, KMI

Lyrvall, Pol 1:1

Wallenberg-Föreningen

Amb. Moskva
Amb. Budapest
Amb. Washington
Amb. Bonn
Amb. Tel Aviv
Del. Strasbourg

Exp. 95-06-96

Trotz aller Glasnost in Moskau und Washington: Das Schicksal des »Judenretters von Budapest«, des seit Januar 1945 in der Sowjetunion verschollenen schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg, ist nach wie vor ungeklärt. Dieses Fazit ist auch nach der Vorlage neuer, umfassender Dokumentationen zu ziehen. Bestechend wirkende Schlußfolgerungen dürfen nicht mit Fakten und Wissen verwechselt werden. Wallenbergs hartnäckigste Sachwalter wollen trotz der Todesnachricht aus dem Kreml glauben, daß Raoul, der jetzt (geboren 4. 8. 1912) 82 Jahre alt wäre, noch am Leben ist. Für die schwedische Regierung muß diese Vermutung rechtlich gelten bis zum Beweis des Gegenteils. Zu befürchten ist jedoch, daß das Rätsel seines Verbleibs nie gelöst wird.

Der Sohn aus einer der wohlhabendsten Familien Schwedens trat nach einer Laufbahn als Geschäftsmann im Jahre 1944 als 32jähriger in den auswärtigen Dienst mit Sitz in Budapest im von den Deutschen besetzten Ungarn ein, wo das neutrale Schweden auch Schutzmacht der Sowjetunion war.

Wallenbergs unkonventioneller Auftrag lautete, unter Ausnutzung sowohl seines Verhandlungsgeschicks als auch seiner Landeskennntnis zur Rettung der 800 000 in Ungarn noch lebenden Juden vor den Nazis beizutragen. Dies tat er, indem er Juden in sogenannten safehouses (sicheren Häusern) unterbrachte und ihnen in ungezählten Fällen schwedische Schutzpässe ausstellte. Unbekümmert, wie es schien, unterhielt er Kontakte zu höchsten SS-Stellen, darunter auch zu Adolf Eichmann. Er zahlte Bestechungsgelder, um seine Ziele zu erreichen und setzte sich dabei selbst der Todesgefahr aus. Nach Schätzungen rettete er so zwischen 30 000 und 100 000 Juden vor den Gaskammern. Der Staat Israel erklärte sich ihm später zu höchstem Dank verpflichtet. Die USA ernannten ihn zum Ehrenbürger.

Als diese Würdigungen ausgesprochen wurden, war Raoul Wallenberg längst verschollen. Wie die Welt später erfuhr, verbrachte ihn die Rote Armee, zu der er bei der Einnahme Budapests Kontakt aufgenommen hatte, am 17. Januar 1945 nach Moskau. Auf drängende schwedische Nachfragen hin antwortete der Kreml 1947, der ihm unbekannte Raoul Wallenberg habe sich nie in der Sowjetunion befunden.

Nachdem Schweden mit Aussagen anderer, nicht zuletzt deutscher entlassener Kriegsgefangener, Wallenberg sei ihnen in Moskauer Gefängnissen begegnet, vorstellig geworden war, teilten die Sowjets 1957 mit: Das Sicherheitsministerium unter dem 1954 hingerichteten Viktor Abakumow habe dem Außenministerium jahrelang in verbrecherischer Weise vorenthalten, daß Wallenberg von 1945 an in seinem Gewahrsam gewesen und am 17. Juli 1947 im Moskauer Gefängnis, wie aus dem aufgefundenen Totenschein hervorgehe, an einem Herzinfarkt gestorben sei. Stockholm hat diese Erklärung nicht befriedigt. Trotz seiner Zweifel an Berichten über Wallenbergs Aufenthalt in Sowjetlagern bis in die 80er Jahre hin-

ein ermittelt es noch heute. Moskau ist offiziell – auch unter der neuen russischen Führung – bei der Version vom Infarkt-Tod im Jahre 1947 geblieben.

Wesentlich mehr über den Fall weiß man freilich aus der bilateralen Wallenberg-Kommission, deren von großen Hoffnungen begleitete Einsetzung noch Gorbatschow im Jahre 1991 als Akt des guten Willens möglich machte. Ihr gehören auf schwedischer Seite Beamte des Außenministeriums mit Abteilungsleiter Hans Magnusson an der Spitze, der ehemalige Reichspolizeichef Carl Persson, Wallenbergs Halbbruder Guy von Dardel sowie der amerikanische Mikrobiologe Professor Marvin Makinen an, der als ehemaliger sowjetischer Gefangener ein Wallenberg-Spezialist ist. Russischer Vorsitzender ist jetzt der Diplomat und Skandinavien-Kenner Viktor Tatarintzew, daneben arbeiten weitere Diplomaten, ehemalige KGB-Offiziere und andere Experten mit. Wider Erwarten ist nach zehn Sitzungen ein Ende der Arbeit nicht abzusehen. Jede russische Antwort wirft neue schwedische Fragen auf. Schon im Jahre 1989 waren einer schwedischen Wallenberg-Gruppe in Moskau persönliche Utensilien des Vermißten, darunter sein Paß, ausgehändigt worden. Diese seien ohne irgendwelchen Vermerk in braunes Papier eingepackt beim Aufräumen im KGB-Keller von einem Schrank heruntergefallen worden, hieß es. Nicht zum letzten Male wunderten sich die Schweden: Wie sei das möglich bei der, in vielen anderen Fällen belegten, akribischen Registratur der Moskauer Behörden. Erstmals bekam die Gruppe die Mitteilung des Gefängnisarztes Smolzow an Sicherheitsminister Abakumow aus dem Jahre 1947 zu Gesicht: »Der Gefangene, den Sie als Wallenberg kennen, ist in der vergangenen Nacht plötzlich verstorben, vermutlich an einem myocardialen Infarkt.« Das schwedische kriminaltechnische Laboratorium durfte sogar den Totenschein überprüfen und kam zu dem Ergebnis: Die Urkunde wirke echt.

Eine Gewähr für die Richtigkeit des Inhaltes gibt es jedoch nicht. Zu fragen ist: Sollte mit der falschen Schreibweise des Namens die »Belanglosigkeit« des Falles raffiniert demonstriert werden? Weshalb trägt das Attest die Unterschrift von nur einem Mediziner, und nicht, wie sonst üblich, von dreien? Wo ist das »Krankenblatt« des Gefängnisregisters? Weshalb nichts von der obligaten Obduktion und über die letzte Ruhestätte des Verstorbenen? Die Urkunde mag eine Konstruktion sein, fabriziert, um eine andere Todesursache zu vertuschen oder den Tod Wallenbergs entgegen den Tatsachen vorzutäuschen. Daß es sie überhaupt gibt, ist bemerkenswert. Denn Abakumow hat vor seiner Verhaftung wichtige Unterlagen vernichtet. Eine Erklärung für die Existenz des Schreibens könnte sein, daß es den Adressaten nie erreichte und anderswo archiviert wurde, – oder daß man es später »verfand«. Ein ehemaliger KGB-Mann berichtet, er habe 1956 an verschiedenen Erkrankungen als Todesursache herumdoktern müssen, sei dann aber gestoppt worden. Der Totenschein sei seines Wissens erst später »aufgetaucht«. Wenn es die Manipulationsversuche tatsächlich gegeben hat, vermindert das die Glaubwürdigkeit dieser Urkunde.

Seit 1991 haben die Russen nun in der Kommission etwa 150 Dokumente des Falles – mit entfernten Schwärzungen – beigebracht. Daneben dürfen die Schweden selbst Akteneinsicht in die früher auch Sowjetbürgern verschlossenen Moskauer Archive nehmen. Sie besuchten – mit einer Mischung aus Neugierde und Erschauern – die berüchtigten Gefängnisse in Moskau. Sie konnten mit Beteiligten sprechen, immer in russischer Begleitung, und es gilt, weder diplomatische Spielregeln noch den Stolz der Russen zu verletzen. Es gibt die Register mit Uhrzeiten von den sechs Verhörterminen mit Wallenberg – der letzte zwei Monate vor seinem angeblichen Tod –, mit »R. Wallenberg« abgezeichnet. Die Unterschriften sind echt, und es rührte die Schweden eigentümlich an, dieses »Lebenszeichen« von ihm zu erblicken. Vergeblich fragten sie aber nach den Inhaltsprotokollen der Verhöre.

Weder die eigentliche Wallenberg-Akte noch ein Beleg über deren eventuelle Vernichtung sind nach russischen Angaben aufzutreiben. Der erfahrene schwedische Polizeichef Carl Persson meint dazu argwöhnisch, keine Polizeiorganisation in der Welt hätte ein solches Dossier ohne irgendeinen Vermerk verschwinden lassen. Auffällig ist es, daß »Schlüsseldokumente« auch zu den Akten aus dem Kreml fehlen. Elektrisierend wirkt jedoch dieser erstmals freigegebene Einblick in die sowjetische Machtzentrale. Die Historikerin Helene Carlbäck-Isotalo hat im *Scandinavian Journal of History* (Nr. 3/1993) eine aufschlußreiche Analyse der Dokumentation vorgelegt.

Von Juli 1945 an fragte das Moskauer Außenministerium wegen der »impertinent bohrenden Schweden« in immer harscherem Ton beim Sicherheitsministerium nach Wallenberg. Auf die Antwort vom November 1946, »man wisse nichts«, schob das Außenamt Fotos nach. Im Februar 1947 bestätigte ein Sicherheitsbeamter mündlich, man »habe« Wallenberg und werde weiteres mitteilen. Wegen Ausbleibens der Information bat Außenminister Molotow im Mai 1947 den »Genossen Sicherheitsminister Abakumow«, »alles Relevante zu liefern und vorzuschlagen, wie dieser Fall zu erledigen« sei. Die gewünschte »Erledigung« schien am 17. Juli 1947 vollbracht zu sein: »Der schwedische Bürger Wallenberg ist in der vergangenen Nacht im Gefängnis gestorben.« Der im Ausgangsjournal des Sicherheitsministeriums registrierte zentrale Brief, in dem Abakumow vermutlich den gesamten Fall erläuterte, befindet sich nicht unter den präsentierten Schriftstücken.

In Stockholm war die Bemerkung der sowjetischen Botschafterin Alexandra Kollontay vom Frühjahr 1945 merkwürdigerweise »überhört« worden, »Wallenberg sei ja in Moskau«. Aus der Dokumentation hat man jetzt aber amtlich, was den Schweden inzwischen aufgegangen war: Vize-Außenminister A. Wyschinskij hat Schweden im August 1947 wider besseres Wissen erklärt, von einem Raoul Wallenberg habe man keine Ahnung. Schon lange vor der Todesnachricht Abakumows arbeitete das Außenministerium an einer »glaubwürdigen« Erklärung für sein Verschwinden, mit »willkommener« Anregung seitens des schwedischen Botschafters in Moskau, Staffan Söderblom, dem später Passivität in der Angelegenheit vorgeworfen wurde. Im April 1945 erzählte er Vize-Außenminister Dekanozow von »unbestätigten Gerüchten« über den Tod des Diplomaten in Budapest bei einem Autounfall. Beim Abschiedsbesuch im Juni 1946 »in freundlicher Atmosphäre« trug der Botschafter nach dem Aufklärungsversprechen Stalins beschwichtigend seine »persönliche Ansicht« vor, Wallenberg sei »das Opfer von Räubern oder vielleicht eines Unfalls in Budapest« geworden. Dementsprechend wollte das Außenministerium wenig später vom Sicherheitsministerium wissen, ob Wallenberg nach seiner ersten Begegnung mit der Sowjetarmee in Kämpfe oder Bombardements hineingeraten sein könne. Schließlich entschied sich Moskau für die Version von der Ahnungslosigkeit, bei der es in den Folgejahren trotz neuer schwedischer Vorstöße beharrlich blieb.

Im Februar 1956 brach jedoch mit Chruschtschows Enthüllungen des Stalin-Terrors auf dem 20. Parteitag der KPdSU das Tauwetter an. Einen Monat später, am Tage der Anreise des schwedischen Ministerpräsidenten Tage Erlander zum offiziellen Besuch, unterrichtete Außenminister Molotow das Präsidium des Zentralkomitees von dessen Absicht, trotz bekundeten Moskauer Unwillens nach Wallenberg zu fragen. Mit seiner »Aufklärung« über die Sachlage sagte Molotow den meisten ZK-Mitgliedern gewiß nichts Neues.

Auf das Beharren der schwedischen Delegation reagierte Ministerpräsident Bulganin mit »Überraschung«: »Wir verstehen nicht, weshalb Sie es für nötig gehalten haben, diese Frage aufzugreifen, da wir Ihrer Regierung ja bereits eine ganze Reihe diesbezüglicher Erklärungen zugeleitet haben.« Als die Gäste nicht nachgaben, antwortete man ihnen nach

neuer Beratung im Präsidium, die Sowjetunion habe ihren bisherigen Einlassungen zwar nichts hinzuzufügen, man werde aber die von Schweden unterbreiteten Belege genau untersuchen lassen.

Das bedeutete die Wende. Bereits nach einem Monat legten der KGB und das Außenministerium dem Zentralkomitee ihren Bericht vor: »Aus den Vorhaltungen der schwedischen Regierung ist klar ersichtlich, daß sie Kenntnis von Wallenbergs Ergreifung durch die sowjetischen Behörden in Budapest und von seiner Inhaftierung für längere Zeit in Moskau besitzt.« Nunmehr sollte man sie über das Schicksal Wallenbergs informieren, jedoch nicht, wie versprochen, alsbald. Die Verzögerungsgründe sind interessant für »Kremologen«. Schon während des Besuchs Erlanders hatte Molotow die Spitzenengossen auf dessen Klagen über innenpolitische Angriffe gegen seine sozialdemokratische Regierung wegen angeblicher Untätigkeit in der Wallenberg-Affäre hingewiesen. Die Sorgen des Ministerpräsidenten seien wohl darin begründet, »daß die Wallenberg-Familie zu den großen Monopol-Kapitalisten gehört, die Einfluß auf die Wirtschaft besitzen, und daß der Wallenberg-Fall von Kräften, die die schwedisch-sowjetischen Beziehungen schädigen wollen, benutzt werden kann«.

Nach Erlanders Besuch hielt Molotow es für »taktisch klüger, den Schweden die Antwort zwei bis drei Monate nach den Wahlen vom September 1956 zu geben«, um der Opposition keine Munition mit dem Eingeständnis der sowjetischen Täterschaft zu liefern. Damit die Sozialdemokraten aber im Wahlkampf etwas vorzuweisen hätten, solle man ergänzende Unterlagen und Fotos anfordern. Die Note über die angeblich späte Aufdeckung des Sachverhalts überreichte Vize-Außenminister Gromyko indes, wegen schwedischer Verstimmung nach der Niederschlagung des Ungarn-Aufstandes im Herbst 1956, erst im Februar 1957, nun aber, um einem neuen sowjetischen Botschafter den Weg zu ebnen.

Tage Erlander erklärte viele Jahre später, da die Sowjets das Engagement für eine einzelne Person nicht begriffen, habe er Moskau glauben gemacht, die innenpolitischen Probleme seien der Grund für seine »Impertinenz«. In anderer Weise hatten die Schweden -- abermals -- dem Kreml Brücken gebaut, damit dieser sein Gesicht wahren könne. Bei der Überreichung der letzten Anfrage vor dem Moskau-Besuch gab Außenminister Östen Undén dem sowjetischen Botschafter den Wink mit dem Zaunpfahl, denkbar sei doch, daß »das Moskauer Sicherheitsministerium dem Rest der Regierung nicht die Wahrheit gesagt hat, bekanntermaßen ist dessen Chef Beria (1953 hingerichtet) ja schwerer Verfehlungen im Amt für schuldig befunden worden«.

Zu einem der Entwürfe der Note hieß es demgemäß, Undén habe verstehen lassen, »die schwedische Regierung werde zufrieden mit einer Antwort sein, die andeute, das Verschwinden Wallenbergs sei ein Akt Berias«. Man bezichtigte jedoch den Nachfolger Abakumow, die übrige Sowjetregierung jahrelang nicht unterrichtet zu haben. Erwogen, aber verworfen hatte man zu behaupten, auf die direkte Anweisung des Ministers hin habe die Sowjetunion 1947 mitgeteilt, daß es einen Raoul Wallenberg in der Sowjetunion nicht gebe. Schließlich ist anhand der jetzt zur Verfügung stehenden Quellen die entscheidende Frage des möglichen Motivs für Wallenbergs Festnahme und Verschwinden zu erörtern. Mitte Januar 1945 gingen mehrere Telegramme zwischen dem sowjetischen Generalstab und der ungarischen Front hin und her über die vorübergehende »Ergreifung« Wallenbergs, der zuvor in einer Liste der zu schützenden schwedischen Diplomaten in Budapest aufgeführt worden war. Er war mit einer schwedischen Flagge in der Hand -- mitten im Kugelhagel aufgetaucht, um Schutz für »seine« Juden zu erbitten. Vize-Außenminister Dekanozow unterrichtete Stockholm von dem Kontakt mit Wallenberg, der unter sowjetischem Schutz stehe.

Kurz darauf erhielt der Oberkommandierende in Budapest, General Alfonin, jedoch von höherer Stelle die Weisung, den Schweden nicht gehen zu lassen und ein Telegramm, das dieser nach Stockholm schicken wollte, nicht abzusenden.

Am 17. Januar 1945 erging wohl die erste politische Weisung: Der damalige Vize-Verteidigungsminister Bulganin befahl die Festnahme Wallenbergs und seine Überstellung nach Moskau. Der mit dem Fall beauftragte Geheimdienst Smersh (Vorläufer des KGB) hatte schon einen Mitarbeiter Wallenbergs in seiner Hand, den zwielichtigen Deutschen Hermann Grossheim-Krisko. Dieser sagte, an der schwedischen Botschaft seien Faschisten beschäftigt gewesen, Wallenberg habe Schutzpässe nicht nur an Juden ausgegeben, sondern auch an Nazis verkauft. Den Verdacht, die Schweden hätten mit den Deutschen und dem ungarischen faschistischen Pfeilkreuz-Regime zusammengearbeitet, erhärtete offenbar ein Smersh-Bericht vom 22. Januar 1945, der auf die massive Präsenz schwedischer Diplomaten und auf ihren großen Häuserbesitz in Budapest hinwies. Hinzu kam, daß der schwedische Botschafter in Budapest, Jan Danielsson, der ja auch die Interessen der Sowjetunion zu vertreten hatte, angeblich nichts für die sowjetischen Kriegsgefangenen in deutscher Hand getan habe.

So mag Raoul Wallenberg für einen Agenten der Deutschen gehalten worden sein. Daß ihm in den Verhören Spionage vorgeworfen wurde, konnte er noch Mitgefangenen berichten. Auf entsprechende Vermutungen Abakumows verwies auch Außenminister Molotow in seiner Information vor der Kremlführung anlässlich des Erlander-Besuchs im Jahre 1956. Vor der Note von 1957 erwog Moskau, auf den Verdacht der Kollaboration mit den Nazis hinzuweisen, unterließ es dann aber, ein Motiv für die Verhaftung zu benennen.

Die Verdächtigungen müssen aber auch in größerem Kontext gesehen werden. Hier treten nun die USA auf den Plan. Der schwedische Historiker *Bernt Schiller* veröffentlichte 1991 – vor dem Bekanntwerden der sowjetischen Dokumente – das Buch »Varför ryssarna tog Raoul Wallenberg«, (Weshalb die Russen Raoul Wallenberg gefangennahmen). Schiller beschreibt Kontakte Heinrich Himmlers und des Abwehrchefs Walter Schellenberg zu jüdischen Vertretern im Jahre 1944, bei denen es um einen »Handel« Juden gegen Waffen für die Ostfront ging. Im Endeffekt versuchte Himmler, hinter dem Rücken der Sowjetunion einen Separatfrieden mit den Westmächten herbeizuführen, den diese aber ablehnten. Als Vermittlerin spielte die private, jedoch regierungsfinanzierte und mit dem damaligen Geheimdienst OSS eng kooperierende US-Flüchtlingshilfsorganisation »American War Refugee Board« eine große Rolle. Sie war es auch, die Wallenberg als »Juden-Retter« akzeptierte, ihn mit erheblichen Geldmitteln ausstattete und ihm Anweisungen erteilte. Ihr Beauftragter in Schweden, Iver Olsen, Wallenbergs Vorgesetzter, war gleichzeitig Informant der OSS. Die deutsch-amerikanischen Fühler dürften Moskau nach Schillers Ansicht kaum verborgen geblieben sein. Den notorisch mißtrauischen Kreml müsse das Verhalten sowohl seines Alliierten USA als auch seiner »Schutzmacht« Schweden in höchstem Maße alarmiert haben. Raoul Wallenberg kann demnach als Exponent einer deutsch-amerikanischen Verschwörung gegen die Sowjetunion gegolten haben. Das mächtige Oberhaupt der Sippe, sein Halbbruder Jacob Wallenberg, der gewaltig an der Belieferung Nazi-Deutschlands verdiente, war an den Separatfriedens-Bemühungen beteiligt.

Für die Vermutung, der sich ja freiwillig bei der Roten Armee einfindende Wallenberg sei ein »Zufalls-Fang« gewesen, mit dem man nichts rechtes anzufangen wußte, spricht die Tatsache, daß er vor seinem angeblichen Tod nur sechsmal kurz verhört wurde. Außerdem liegen keine Belege und keine Fahndungs-Dossiers vor, die eine von höchster Stelle angeordnete Jagd auf ihn nachweisen. Manche westlichen und russischen Experten sind jedoch da-

von überzeugt, daß Wallenbergs Festnahme »Chefsache« war. Der schwedische Polizeiveteran Carl Persson hat die Hoffnung aufgegeben, von den Russen die Lösung des Rätsels zu erfahren. Er drängt die eigene Regierung, sie von Washington zu verlangen. Die OSS-Nachfolgerin CIA gab Ende 1993 hunderte Blatt Wallenberg-Akten frei und ließ auch der schwedischen Regierung ein dickes Bündel zukommen. »Interessant, aber wenig ergiebig und wegen der vielen Unkenntlichmachungen von Angaben unerquicklich«, heißt es dazu im Stockholmer Außenministerium. Zudem hält die CIA wesentliche Schriftstücke »aus Gründen der nationalen Sicherheit« weiterhin geheim. Immerhin gibt die amerikanische Dokumentation Auskunft über die »Anwerbung« des Schweden für den »War Refugee Board«. Über Wallenbergs Chef Iver Olsen seien dessen »außerordentlich wertvolle« Ungarn-Berichte nach Washington gelangt. Der amerikanische Rechtsprofessor Irwin Cotler, Vorsitzender früherer internationaler Wallenberg-Kommissionen, meint dazu, der junge Diplomat habe wahrscheinlich nicht gewußt, daß er indirekt im Sold des US-Nachrichtendienstes stand.

Gleich nach dem Krieg gab es energische Versuche der Amerikaner, die Freilassung ihres Helfers von Moskau zu erreichen. Sie erlähmten jedoch mit dem Aufkommen des Kalten Krieges. Einem Dokument zufolge soll Moskau Stockholm 1947 den Austausch Wallenbergs gegen eigene, in Schweden gefaßte Spione angeboten haben. Doch Schweden habe abgelehnt. Angaben von, anderer Seite über Austauschangebote, etwa gegen den Meisterspion Stig Wennerström, in die auch der Ostberliner Anwalt Friedrich Vogel eingeschaltet gewesen sein soll, haben sich nicht erhärten lassen. Später wies die CIA ihre Stockholmer Agenten an, die Affäre »bis zum äußersten auszuschlachten, um die sowjetische »Koexistenz-Strategie« zu durchkreuzen. Sie »rekrutierten«, das heißt bezahlten, schwedische Journalisten (die Namen sind getilgt!) als »Kreml-Anschwärzer«.

In einer internen CIA-Studie vom vergangenen Jahr wird es für wahrscheinlich gehalten, daß die »American Connection« Wallenberg zum Verhängnis geworden sei. Aus dem Veröffentlichten läßt sich jedoch keinesfalls ablesen, daß die CIA sein Schicksal geklärt habe. Carl Persson ist indes davon überzeugt, daß die US-Administration sich eingedenk ihrer Mitverantwortung Gewißheit verschafft habe, jetzt aber aus schlechtem Gewissen »mauer«.

Im Stockholmer Außenministerium will man diese Annahme nicht bestätigen. Man beabsichtigt jedoch, weitere Einzelheiten von Washington zu erbitten.

Eine andere Frage ist, weshalb führende schwedische Vertreter seinerzeit den Sowjets das Lügen erleichterten. Stockholms bekannte Strategie, den übermächtigen Nachbarn nicht zu provozieren, hätte das nicht erfordert. Hält auch Stockholm Wahrheiten über den Fall verborgen? Bislang behauptet Schweden offiziell: Irgendetwas Entscheidendes muß am 17. Juli 1947 mit Raoul Wallenberg geschehen sein, da die Dokumentation seines Leidensweges mit diesem Tag abrupt aufhört. Nun fragt man: Ging ein Verhör unter Tortur schief? – »Herzinfarkt« ist auch in vergleichbaren Fällen als Todesursache vorgetäuscht worden. Oder verschwand Wallenberg auf Nimmerwiedersehen in einem Irrenhaus oder im sibirischen Gulag?

Im schwedischen Außenministerium sieht man keinen Anlaß lockerzulassen. Zu erinnern sei daran, daß ein Pole, älter als Wallenberg, im vergangenen Jahr nach 50jähriger Gefangenschaft aus einer russischen psychiatrischen Anstalt entlassen wurde. Die Gräber ungarischer Politiker aus den 20er Jahren seien in der Sowjetunion ebenso entdeckt worden wie die der 1917 getöteten Zaren-Familie. Raoul Wallenbergs Schicksal ist noch immer nicht geklärt.

Jörgen Detlefsen

21. 1. 95 Deutschlandradio

RAOUL WALLENBERG - SEIT 50 JAHREN VERSCHOLLEN

O-Ton Musik

Carl Nielsen: Dimman lätter

0'20

(danach drunterlegen bis ca 0'45)

Detlefsen:

"Der Nebel lichtet sich" heißt diese Komposition des Dänen Carl Nielsen, die am 17. Januar, dem 50. Jahrestag des Verschwindens des schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg im Reichstag zu Stockholm erklang, - das Schicksal dieses Menschenfreundes ist jedoch bis heute nicht erhellt worden. Das ist nicht nur sowjetischer Undurchdringlichkeit, sondern auch schwedischer Anbiederung und Naivität zuzuschreiben. Erstmals in dem halben Jahrhundert fand jetzt überhaupt eine Feier für Wallenberg in dem Hohen Hause statt, - dazu hatten sich das Königspaar, Regierungsmitglieder, Abgeordnete, Diplomaten und Verwandte eingefunden.

Raoul Wallenberg war der mit Verhandlungsgeschick, Mut und Dreistigkeit ausgestattete Sohn aus einem der wohlhabendsten Geschlechter seines Landes; ihn schickten die Schweden, mit

amerikanischem Einverständnis und Geld, 1944 nach Ungarn, wo er sich für die Rettung der dort noch lebenden 600.000 Juden einsetzen sollte. Er gab schwedische Schutzpässe in großer Zahl an Juden aus und richtete beschützte Häuser für sie ein. Er bestach oder übertölpelte die Nazis, Adolf Eichmann, der in Ungarn sein mörderisches Schreibtischwerk betrieb, lud er zum Essen ein, um ihm seine Opfer abzukaufen, - und er stritt sich mit ungarischen Faschisten; dabei setzte er sich selbst immer wieder Todesgefahr aus. Zigtausende Juden bewahrte er auf diese Weise vor den Gaskammern. Der junge Staat Israel erklärte sich dem heldenhaften Schweden zu höchstem Dank verpflichtet, die USA ernannten ihn als einzigen Ausländer neben Winston Churchill zum Ehrenbürger.

Ungewiß ist aber, was mit Raoul Wallenberg selbst geschah. Mitten im Inferno des brennenden Budapest im Januar 1945 war der junge Mann bei der sich vorkämpfenden Roten Armee mit einer schwedischen Flagge in der Hand aufgetaucht und hatte die Russen gebeten, die Schutzhäuser "seiner" Juden zu schonen. Als er am 17. Januar der sowjetischen Anweisung folgte, wiederzukommen, verabschiedete er sich von seinen Kollegen mit den Worten: "Ich weiß nicht, ob ich als Gast oder Gefangener hingehe." Der 32jährige Diplomat verschwand auf Nimmerwiedersehen, längst ist er aber zur Legende geworden.

Eine Gedenkfeier wie für einen Toten veranstaltete man nicht in Stockholm; denn für die Schweden gilt ihr Landsmann bis zur

Vorlage stichhaltiger Beweise für seinen von den Russen erklärten Tod nur als verschollen. Raoul Wallenberg, so sagten die Redner, ist unter uns. Ministerpräsident Ingvar Carlsson nahm ihn zum Beispiel für seine aktuellen Bemühungen, um den Vereinten Nationen das Recht zu verleihen, sich auch gegen den Willen der Obrigkeit eines Landes für die Menschenrechte ihrer Bürger einzusetzen.

O-Ton Ministerpräsident Carlsson

"Det som är viktigt att komma ihåg .."

Übersetzung:

An einem Tag wie heute ist es wichtig sich zu vergegenwärtigen: Raoul Wallenbergs Tat bedeutet, daß man die Gewalt nicht triumphieren lassen darf. Er scheute keine Mühen, um Menschenleben zu retten. Wir dürfen keine Mühen scheuen, wenn es gilt, völlige Klarheit über sein Schicksal zu schaffen. Damit wollen wir Wallenbergs humanitäre Mission als Vorbild auch für die zukünftige Welt lebendig erhalten.

"... hålla fram den som ett föredöme också i framtidens värld".

0'59

Detlefsen:

Staatssekretär Jan Eliasson vom Außenministerium vermißte einen humanitären Raoul Wallenberg in den Konflikten der heutigen Welt. Der fähige Diplomat hatte sein Amt als

stellvertretender Generalsekretär der UNO niedergelegt, weil er ihr zunehmend militärisches Vorgehen nicht mittragen wollte:

O-Ton Staatssekretär Eliasson

"Han hade behövts i Pol Pots Kambodja ..."

Übersetzung

Es hätte seiner bedurft im Kambodscha Pol Pots, im Uganda Idi Amins, in Angola - Mocambique - Somalia - Ruanda - und im Alptraum in Bosnien. Viele waren dort - aber waren wir viel zuwenige? Waren wir allzu sehr nur Zuschauer? Wo bleiben seine Handlungskraft, seine Leidenschaft und sein selbstverständlicher Einsatz?

"... Var finns handlingen, lidelsen och självklarheten?"

0'32

Detlefsen:

An Handlungskraft mangelte es auch der sozialdemokratisch geführten Nachkriegsregierung in Schweden, die nur zaghaft nach Wallenberg in Moskau fragte. Befremdlich aber, daß der jetzige Ministerpräsident Carlsson von derselben Partei weder die Sowjetunion noch die russische Regierung, die nunmehr die Verantwortung trägt, ansprach. Sein Vorgänger, der konservative Oppositionsführer Carl Bildt, nutzte natürlich die Gelegenheit, den Kreml zu geißeln und Asche aufs schwedische, sprich sozialdemokratische Haupt zu streuen:

O-Ton Carl Bildt

"När vi minns honom nu ..."

Übersetzung:

Wenn wir jetzt seiner gedenken, wäre es unrecht zu verdrängen, daß er damals so leicht vergessen wurde. Er hatte die Kreise so vieler gestört, und sein Schicksal drohte noch mehr zu stören. Wir können als Schweden stolz sein über das, was Raoul Wallenberg für andere tat. Aber wir müssen auch Scham über das bekennen, was für ihn nicht getan wurde.

"... det som inte gjordes för honom."

0'27

Detlefsen:

Wie man später erfuhr, hatten die Sowjets Raoul Wallenberg nach Moskau verschleppt. Im Jahre 1947 antwortete der Kreml wider besseres Wissen Stockholm, ein Schwede namens Wallenberg sei ihm unbekannt. Erst zehn Jahre danach, im Tauwetter unter Chruschtschow, als die Schweden vielfältige Belege für Wallenbergs Haft in den berüchtigten KGB-Gefängnissen präsentiert hatten, kam das Eingeständnis, - das auch beileibe nicht die volle Wahrheit war: "Der in Budapest gefangen genommene Raoul Wallenberg ist am 17. Juli 1947 in Moskau an einem Herzinfarkt verstorben, wie aus dem Totenschein des Gefängnisarztes hervorgeht. Der damalige Sicherheitsminister Abakumow, der 1954 hingerichtet wurde, hat der übrigen Regierung diesen Sachverhalt in verbrecherischer Weise vorenthalten. Er ordnete an, die Leiche ohne Obduktion zu kremieren." Der schwedische

Außenminister Östen Undén hatte zuvor der Moskauer Führung Brücken zum Sündenbock Abakumow gebaut mit dem Wink, die früheren Machthaber seien doch krimineller Machenschaften für schuldig befunden worden, möglich daß sie auch Wallenberg auf dem Gewissen hätten.

An der Lüge von der Alleinverantwortung des Sicherheitsministers hielt der Kreml fest, bis Gorbatschow im Zuge seiner Glasnost-Politik versprach, endlich Licht ins Dunkel zu bringen. 1989 nahmen Repräsentanten des Wallenberg-Vereins in Moskau persönliche Utensilien Raouls in Empfang. Diese seien beim Aufräumen im KGB-Keller entdeckt worden, keine Ahnung, wie die da hingekommen seien, - so hieß es.

In Kenntnis der sonst vorherrschenden Archivierungs-Wut der Sowjets fanden die Schweden dies ebenso merkwürdig wie das Fehlen von Schlüsseldokumenten in dem dicken Packen von Papieren, die der seit 1991 arbeitenden bilateralen Wallenberg-Kommission vorgelegt worden sind. Zwar bekam man Journalblätter mit der Paraphe des Häftlings zu Gesicht; die Verhörsprotokolle, die eigentliche Personenakte sowie Zentrales aus dem Schriftverkehr in der Sache sollen aber unauffindbar sein.

Immerhin konnte man dank des erstmals gewährten Einblicks in die Moskauer Regierungsgeschäfte sehen, daß die Kremlherren kalt berechneten, wie sie die Schweden am besten hinters Licht führen und dabei ihren Interessen dienen könnten. Allerdings

auch, daß der schwedische Ministerpräsident Tage Erlander, der sich endlich hartnäckig um Wallenberg kümmerte, den Kreml glauben machen konnte, er brauche eine Auskunft, weil sonst Angriffe der bürgerlichen Opposition und der einflußreichen Kapitalisten-Familie Wallenberg die schwedisch-sowjetischen Beziehungen beschädigen würden; Erlander hatte geschlossen, die Sowjets könnten Bemühungen um einen einzelnen Menschen nicht begreifen.

In Schweden hütet unterdessen Raouls Schwester Nina Lagergren das letzte Lebenszeichen, das er seiner Mutter im Dezember 1944 aus Budapest gesandt hatte. Bei der Stockholmer Feier wurde dieser Brief verlesen:

O-Ton Wallenberg-Brief

"Kära mamma. Idag går åter en kurir ..."

Übersetzung:

Liebe Mama. Heute geht wieder ein Kurier auf den Weg, in Eile ein paar Zeilen von mir. Die Lage ist verworren, und meine Überlastung ist fast unmenschlich. Die Banditaten streichen durch die Stadt, prügeln, foltern und erschießen Menschen. Im großen und ganzen sind wir aber guten Mutes und kämpfen mit Freude. Tag und Nacht hören wir den Kanonendonner von den Russen, die immer näher kommen. Ich habe das Gefühl, daß es nach der Einnahme der Stadt schwer sein wird, nach Haus zu kommen, und ich glaube, daß ich erst gegen Ostern in Stockholm sein

kann. Doch ich hoffe, daß der ersehnte Frieden nicht mehr fern ist.

Liebste Mama, jetzt muß ich Abschied nehmen; denn der Kuriersack soll fertiggestellt werden.

Herzliche Grüße an Dich und die ganze Familie

Dein Raoul

P.S. Wahrscheinlich bleibe ich noch ziemlich lange hier.

"... P.S. 1. Troligen stannar jag i alla fall
rätt så länge här".

1'03

Detlefsen:

Ist aus dem "ziemlich lange" eine 50jährige Einkerkierung Raouls geworden? Die Version vom Tod durch Herzinfarkt, die auch die neue russische Führung vertritt, hat die Schweden nicht überzeugt. Der erwähnte Totenschein ist zwar laut Prüfungsergebnis ihrer kriminaltechnischen Experten echt, er kann aber fabriziert worden sein, um einen gewaltsamen Tod zu verschleiern. Oder auch ein Verschwinden Wallenbergs im sibirischen Gulag.

Manche schwedische Nachforscher befürchten indes, daß die Spur auf dem Friedhof der Donskoj-Kirche in Moskau endet. Dorthin verbrachte der KGB seinerzeit die Opfer seiner Folterungen und Erschießungen zur Verbrennung, - ihre sogenannte "nicht nachgefragte Asche" ist unter einem schlichten Stein vergraben. Andererseits will man nicht ausschließen, daß die sterblichen

Überreste Raouls anderswo ordnungsgemäß bestattet wurden, und daß man diese - wie die entdeckten Skelette der 1917 ermordeten Zarenfamilie - identifizieren könnte.

Ein Sprecher der russischen Botschaft versicherte zum 50. Jahrestag des Verschwindens, seine Regierung tue alles Erdenkliche, um das Wallenberg-Rätsel zu lösen. Ehemalige KGB-Offiziere, die den Häftling laut Journalblatt verhört haben, die Aussage aber verweigern, kann die Führung jedoch angeblich nicht zum Reden zwingen. Staatssekretär Eliasson appellierte jetzt an das Gewissen der sich demokratisch gebenden russischen Regierung:

O-Ton Eliasson

"Vi har haft starka förväntningar ..."

Übersetzung:

Wir hegen starke Erwartungen, daß ein neues, offenes, der Wahrheit verpflichtetes Rußland uns helfen kann, Klarheit zu verschaffen. Laßt uns hoffen, daß die Tragödie in Tschetschenien nicht den endgültigen Sieg der Demokratie und der Offenheit vereitelt. Rußland kann zeigen, daß diese Kräfte nicht besiegt werden können, indem es Raoul Wallenberg oder die ganze Wahrheit über ihn zum Vorschein bringt.

"... ta fram hela sanningen om Raoul Wallenberg."

0'33

Detlefsen:

Staatssekretär Eliasson meint, Moskau brauche keine politischen Rücksichten bei der Aufklärung zu nehmen:

O-Ton Eliasson (deutsch)

Es scheint mir, daß die Russen jetzt keinen Grund haben, diese Dokumente zu verstecken. Es ist möglich, daß es ziemlich schwierig ist, diese Dokumente zu finden, daß gewisse Dokumente zerstört sind, das ist natürlich möglich. Aber wir glauben auch, daß wir neue Möglichkeiten haben, zum Beispiel in den Mentalshospitalen zu suchen. Das ist eine Arbeit, in der wir auch die Zusammenarbeit von Herrn Koljakow haben, der Mann der jetzt so aktuell ist in der Tschetschenien-Frage. Mindestens müssen wir die vollständige Wahrheit haben, es gibt noch viele Möglichkeiten, etwas zu finden. Für uns ist die Arbeitshypothese, daß als wir keine Beweise haben, dann ist für uns Wallenberg im Leben.

1'20

Detlefsen:

Im Stockholmer Außenministerium erinnert man daran, daß immer noch längst tot geglaubte, uralte Männer aus ehemaligen sowjetischen Gefangenenlagern oder aus psychiatrischen Anstalten auftauchen.

Aufklärung erhofft sich Schweden aber auch von den USA, wo im vergangenen Jahr ebenfalls Wallenberg-Geheimakten

veröffentlicht wurden. Die offiziell private, aber staatsfinanzierte amerikanische Flüchtlingsorganisation, für die Raoul Wallenberg 1944 nach Budapest ging, arbeitete, wie ersichtlich, mit dem Geheimdienst zusammen; an ihn gingen auch Wallenbergs wertvolle Berichte aus Ungarn ohne dessen Wissen. Heinrich Himmler wiederum wählte die Flüchtlingsorganisation als Kontaktstelle für seine Versuche aus, einen Separatfrieden mit dem Westen zu erreichen, wobei er gerettete Juden als eine Art Gegenleistung anbot. Raouls Halbonkel Jacob Wallenberg, dessen Unternehmen kräftig an der Belieferung Deutschlands verdienten, vermittelte bei diesen Kontakten.

Aus dem Sonderfrieden wurde zwar nichts, die Bestrebungen hierzu müssen die Sowjets aber in höchstem Maße alarmiert haben. Der Kreml kann den Angehörigen einer mächtigen, zwielichtiger Familie für einen amerikanischen Agenten, oder für einen Mittelsmann zwischen Amerikanern und Nazis gehalten haben. Es gibt zwar keine Belege dafür, daß Wallenberg auf höchste Weisung hin gefangen genommen wurde, doch spätestens als man ihn hatte, dürfte er zur Chefsache geworden sein, - denkbar ist, daß er schließlich als unbequem liquidiert wurde.

Aus den US-Papieren geht hervor, daß die USA in den ersten Nachkriegsjahren intensiv versuchten, das Schicksal ihres Beauftragten zu klären oder ihn freizubekommen. Nach Ausbruch des Kalten Krieges benutzten sie jedoch den Fall, um die Sowjetunion anzuschwärzen. Die Aktenmeldungen über angebliche

Angebote der Schweden wie der Sowjets, Wallenberg gegen im Westen gefangene Sowjetspione auszutauschen, sind nie erhärtet worden.

Wie in Moskau so fehlen auch unter den in Washington freigegebenen Papieren wichtige Dokumente, die Amerikaner begründen das mit "nationalen Sicherheitsinteressen". Vermutungen lauten, die USA wollten nicht alles preisgeben, weil daraus ersichtlich werden könnte, daß die Zusammenarbeit mit ihnen Wallenberg zum Verhängnis wurde. Die schwedische Regierung bemüht sich aber auch bei den Amerikanern um Nachbesserung.

Bei der Wallenbergfeier im Washingtoner Capitol verlieh Vizepräsident Al Gore dem Judenretter eine Medaille, dabei fiel das Wort "postum". Beim 1979 gegründeten Wallenberg-Verein in Stockholm jedoch ist die 82jährige deutschgeborene Jüdin Sonja Sonnenfeld felsenfest davon überzeugt, daß ihr gleichaltriger Schützling noch am Leben sein kann. Sie gibt an, bis vor drei Jahren habe sie einen Kontakt in Rußland gehabt, der sie über Raouls Dasein im Gulag auf dem laufenden hielt. Geheimnisvoll berichtet sie über den israelischen Geheimdienst Mossad und über - wie sie sagt - "handgreifliche, leider gescheiterte Versuche verschiedener Länder", ihn zu befreien.

Zum Engagement der heutigen schwedischen Regierung meint die unermüdliche Wallenberg-Kämpferin, Ministerpräsident Carlsson könne und wolle nicht den seinerzeitigen sozialdemokratischen

Außenminister Undén kritisieren. Ihr alter Freund Simon Wiesenthal habe ihr aber zu der Zusammenkunft im Parlament gesagt:

O-Ton Sonnenfeld

Achso, Sonja, das alles, die reden da im Reichstag, - Sonja, 50 Jahre zu spät.

0'07

Detlefsen:

Auf jeden Fall aber - und hier ist das große Wort berechtigt - ist Raoul Wallenberg unsterblich geworden. Nicht zuletzt der Wallenberg-Verein trägt dazu bei, daß sein Vermächtnis an die junge Generation überliefert wird:

O-Ton Sonnenfeld

Schon in den ersten Jahren unserer Tätigkeit sind wir in Schulen gewesen in Schweden, um über Raoul aufzuklären, das brauchen wir nicht mehr, und in den letzten Jahren haben wir daher unsere Tätigkeiten noch erweitert, damit daß wir weiter in Schulen sind, in Deutschland und Schweden, also ich bin das hauptsächlich, und sogar in Frankreich, um als Zeitzeugin, ich habe ja den Nazismus kommen sehen und gehen sehen in Berlin, mit Schülern zu sprechen. Ich halte also nicht Vorträge, sondern Dialoge, und zwar spreche ich da über alles, über Neu-, - ich nenne es nicht Neu-, das ist Nazismus, ganz einfach wie er früher war, es gibt ja auch keine Neumörder,

Mörder sind Mörder, und dann über Antisemitismus, über Rassismus, über Ausländerfeindlichkeit, und über alle Probleme, die es gibt heute. Ich möchte nämlich mit den Schülern über die Zukunft reden, nicht nur über die Vergangenheit, im Namen von Raoul Wallenberg.

1'04

Pol 1:1 Magnusson/kn

Arende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-06-26

Avd

Grupp

Mål

P

2

En

Adress

Ambassaden Moskva

Text

h

MYCKET BRÅDSKANDE

För ambassadören. Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg

Du har från Susan Mezinai erhållit ett brev med begäran att du gör en direkt hänvändelse till hälsovårdsministern Netjajev rörande granskning av Srpskij-institutets arkiv. Vi vill bara framhålla att hennes begäran är värd det stöd du kan ge, även om man kan ha synpunkter på några av detaljerna i den föreslagna framställningen.

Cabinet

MP

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändnings

Klockan

Sign

Raoul Wallenberg

1 Magnusson 0111
980630
Hör -> Foyer
Amb. Moskva

178/002
95-06-28
27

Exp 980630
2

June 27, 1995

(Pol)

P 2 Eu

FACSIMILE TO: Hans Magnusson, Ministry for Foreign Affairs
Political Department, First Division

FROM: Susan Mesinai, ARK Project

2 PAGES

Thanks for your prompt fax. Because I have no official status, if it is not too inconvenient, may I work on the calendars at approximately the same time as you and your staff, once you get access. While you have both expertise from your side and language skills I lack, I may be helpful in other ways. As I probably mentioned before, I will be bringing with me the calendar of Harriman, which is more than simply names and dates. In addition to daily appointments, it includes topics or countries with commentary, like a ship's log. I also have copied the files that correspond to those events or can do so readily. These calendars go until approximately the end of 1946.

From this one can easily read what is the topic of the day between the Allies or related to Hungary or to Sweden. I say this because it seems to me that there is a parallel, in certain instances, between interrogations of Raoul and Allied conferences. As I also have the protocols of the conference and behind the scenes notes -- at least from the American side -- if this parallel proves accurate we can see perhaps what they were fishing for. More importantly, we can begin to see who is coming and going related to this. That is if it works.

While we are waiting for formal permission from the Minister of Health, I have informally requested through positive channels that the Director of Serbsky consolidate all materials available related to the candidate whose file number I sent you. The chief archivist emphasized to me that in our request for access to files, we must name the date that Raoul is known to have arrived in Moscow because he could have been brought in at any time -- even for a day under anyone of a number of names. It has occurred to me that this may not have been the first time he was brought into the hospital. I will have to check with my translator to see what her impression was.

May I also ask if you have formally requested that Mr. Nikishkin examine the files of Butyrka for a person sent to Serbsky on April 24, 1957 and returned on July 29, 1957, Year of Birth 1912, Article 58.10. Profession: Architect. I also had asked him on an informal basis to check the trail of one Isaac Wolfen, Year of Birth 1913, transferred from Vladimir to Butyrka in 1955, whose Vladimir card was labelled "Swedish Spy" and who taught the Swedish language at the GRU Academy. A Jew. He may have been placed in Raoul's cell on Corpus 2 at one point. Perhaps they even traveled together. Unfortunately I gave Mr. Nikishkin my copy of the card but Rolf Bjornstedt (sp?) should be able to give you a copy right away. Nikishkin's eyes widened, one could almost say with excitement, when he saw that it was GRU. (Editorial Comment. Sorry)

Finally I am requesting that you request access for me and a researcher/translator to the GARF files for the Allied Control Commission in Hungary and/or Voroshilov for the period 1945-1947. Here too I have been working in the files from the American side for some time and so should be able to move through them with a certain amount of confidence. I expect these to be declassified, although there should also be a 'top secret' component which would include, I suspect, such matters as Meyer and Feller's exchange through the ACC in combination with the office of repatriation (Golibuv) and Fitin (to determine the deal behind the exchange). Perhaps if Mr. Vinogradov will provide information from that end and I can cover the political background, we can "dig a tunnel" from declassified to top secret.

I am particularly interested in this because of the economic aspects surrounding Article 18 of the Armistice Agreement which involves American and British "interests" in Hungary which, in the name of 'war booty', was violated in Hungary as in other nations in Southeast Europe occupied by the Soviets who chaired the ACC. I think I raised the importance of this in Stockholm, before the Working Group, but a certain portion centers around Tungram whose Managing Director was ransomed for 1 Million dollars (an unheard of sum for one man, at least at a time when Eichmann was having a hard time getting that amount for the remaining Jews) via the Swedish Legation and Sweden. The matter was however first seriously taken up by the War Refugee Board who declined to conduit the money because of the prohibition against "Trading with the Enemy."

And P.S. the Russian side has not responded to my request to follow up on the matter of the Tungsram plant being dismantled and carried into the Soviet Union in April of 1945, despite the fact that I sent them -- as you -- a copy of a related document from their Foreign Ministry dated, I think, June 1945. I don't know if this is because I again have no official status with the group or if I touched a sensitive spot.

Forgive me if I make work for you with all these requests. Perhaps you want to recommend a format so I don't get in your way.

Again, thanks for everything and I look forward to seeing you -- possibly in Moscow -- I guess in the Fall. Have a wonderful summer.

Susan

Susan Hershel

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS

F A X

Page 1 of 1

Political Department
First Division

S T O C K H O L M

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

178/003

Dossier

P 2 En¹

(Pol)

Date: June 27, 1995

To: Ms. Susan Mezinai, ARK Project / USA

Fax No: +1 212 645 6434

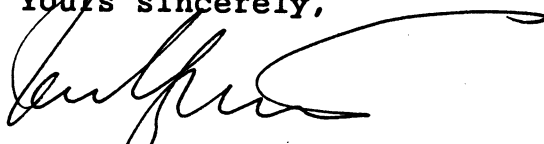
Re - Raoul Wallenberg

Dear Ms. Mezinai,

Thank you for your latest fax. We have, of course immediately backed Guy's and your request to the Swedish Ambassador in Moscow concerning the Serbsky Institute and the Minister of Health.

As far as Stalin's (and Molotov's) calendar (or rather visitor's book) is concerned I had the intention to try and go through it myself at my next visit to Moscow, but I have nothing against your doing it too.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Avsant:

Datum	Kl.	Sign.
950627	16 ⁵⁰	

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
Lage Olson/KMI

Dnr 178/003	Avd Grupp Mål P2 Eu1
1995-06-27	

Ex till
HM
LO
BL

exp 950627/c

(Pol)

Chefen för säkerhetspolisen
Generaldir. Anders Eriksson
Box 8304
104 20 STOCKHOLM

Raoul Wallenbergärendet

I september 1991 tillsattes en arbetsgrupp med uppgift att söka klarlägga vad som hänt Raoul Wallenberg. I gruppen ingår bl a professor Guy von Dardel, Raoul Wallenbergs halvbror, och f d rikspolischefen och landshövdingen Carl Persson. Gruppen har hittills hållit elva möten med den ryska motparten.

Arbetsgruppen har även varit i kontakt med andra länder än Ryssland i syfte att erhålla dokument och intervjua personer av intresse i sammanhanget.

I Sverige har arbetsgruppen erhållit material rörande Wallenberg-ärendet från bl a Riksarkivet och Krigsarkivet. I syfte att utröna alla tänkbara möjligheter beträffande förekomsten av dokument avseende Raoul Wallenberg vore jag tacksam om Säkerhetspolisen ville undersöka huruvida man förfogar över material som rör honom och som ev. inte delgivits Utrikesdepartementet tidigare. Om så skulle vara fallet vore jag tacksam om detta kunde ställas till arbetsgruppens förfogande.

Med vänlig hälsning

Ifylles av postexp

Avsänt med ☒ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post	Avsändn datum 950627	Sign L
--	------------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------------	-------------------------	-----------

MINISTRY FOR
FOREIGN AFFAIRS
Political Department
First Division

S T O C K H O L M

F A X

Page 1 of 1

When requesting a repetition,
please state the following
Division: Pol 1:1

Dnr

181/003

Dossier

P 2 En¹

(Pol)

Date: 30 June, 1995

To: Susan Mesinai, ARK Project, USA

Fax No: +1 212 645 6434

Subject: Raoul Wallenberg

Dear Ms Mesinai,

I have forwarded your fax to Mr Foyer at the Embassy in Moscow and asked him to support your requests as far as possible. I think that they are, on the whole, well conceived and legitimate. Only in regard to the economic aspects do I have my doubts.

It's not very likely that such aspects, incl. the Tungram affair, has any connection to Raoul Wallenberg's destiny. The reason for my conviction on this point is that nowhere in the interrogation protocols I have read in the files of Raoul Wallenberg's co-prisoners is there any interest from the interrogators in such aspects. Nor does Raoul Wallenberg indicate any such interest in conversations with his cellmates.

Yours sincerely,

Hans Magnusson

Avsant:

Datum

Kl.

Sign.

950630 12 v

Postal Address
Box 16121

S - 103 23 STOCKHOLM

Address
Fredsgatan 8

Telephone
+46 8 405 10 00

Fax
+46 8 723 11 76

Telex
10590 MINFOR S

ARKIVEXEMPLAR

Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)

Dnr	Avd	Grupp	Mål
1995-06-30	P	2	Eu ¹

181/001

Pol

Ambassadsekreteraren
Mats Foyer

MOSKVA

Raoul Wallenberg
(1 bil)

Bif. fax från Susan Mesinai ger en del kompletterande uppgifter som du bör följa upp så långt möjligt (med viss urskiljning).

När det gäller GARF kan väl lämpligen chefen, Mironenko, kontaktas direkt.

Hans Magnusson

Ifylles av postexp

Avsändt med

☒ sv kurir

☐ utl kurir

☐ luftpost

☐ vanlig post

Avsändn datum

3/7-95

Sign

LA

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1995-07-03

LO
BL
HM. effm
[aa/um
HAM

Departementsrådet
Hans Magnusson
Pol 1:1
UTRIKESDEPARTEMENTET

184/001

INKOM UD

1995 -07- 07

Avd	Gr	Mål
p	2	Sm I

Raoul Wallenberg-ärendet
(2 bil.)

Broder,

Äberopande Ditt meddelande i särskild ordning får jag översända kopior på ryska och engelska av mitt brev till hälsovårdsminister Netjajev den 30 juni om besök vid Serbskij-kliniken.

Sven Hirdman

ПОСОЛЬСТВО ШВЕЦИИ

Dnr Avd Grupp Mål

Господину Нечаеву Э.А.
Министру здравоохранения
Российской Федерации.

Москва, 30 июня 1995 года.

Расследования по делу Рауля Валленберга.

Уважаемый Эдуард Александрович!

Ссылаясь на наш разговор несколько месяцев тому назад о расследовании по делу Рауля Валленберга, в связи с визитом в Москву Доктор Рыбка, я хотел бы обратиться к вопросу о возможностях проводить исследования в архивах Государственного исследовательского центра социальной и судебной психиатрии им. Сербского.

В течении определенного времени представители АРК программы, директором которой является госпожа Сьюзан Эллен Месинай, проводят систематические поиски в картотеках тюремных психиатрических отделениях. Госпожа Месинай работает в этом направлении в тесном содружестве с Доктор Ги фон Дарделем, сводным братом Рауля Валленберга, а также со Шведско-российской Рабочей Группой по делу Рауля Валленберга.

Изучая отчеты о том, что Рауль Валленберг мог страдать своего рода нервным расстройством в конце 1950-х или 1960-х годах, АРК программа обратилась в Государственный исследовательский центр социальной и судебной психиатрии им. Сербского. Доктор фон Дардель и госпожа Месинай имели две плодотворные встречи с представителями Центра с целью обсудить дело Валленберга и наиболее рациональные пути дальнейшего расследования.

Ifylles av postexp

Почтовый адрес
Мосфильмовская ул. 60

Avsänd med

☐ av kurir 147 90

☒ uti kurir

☐ luftpost

☐ vanlig post

För avsänd datum

413408

413281

Sign

Доктор фон Дардель и госпожа Месинай сообщили мне, что по мнению Центра для проведения изысканий в архивах Центра представителям АРК программы необходимо разрешение Министерства здравоохранения Российской Федерации. Центр рекомендовал Доктору фон Дарделю и госпоже Месинай быть очень конкретными при подаче запроса на это разрешение.

Еще раз подчеркивая значение, которое Шведская сторона придает делу Валленберга, я буду благодарен за любую помощь, которую Вы сможете оказать с целью облегчить расследование судьбы Рауля Валленберга.

Доктор фон Дардель и госпожа Месинай передали мне подробный список их конкретных просьб, который я прилагаю к моему письму.

Искренне Ваш,

Свен Хирдман,

Чрезвычайный и Полномочный Посол Швеции
в Российской Федерации.

Приложение.

Список группы исследователей для работы с сотрудниками архива
Государственного исследовательского центра социальной и судебной
психиатрии им. Сербского:

Др. Ги фон Дардель

Др. М.Макинен

г-жа Сьюзан Эллен Месинай

Др. Юрий Савенко

Др. Любовь Виноградова, Независимая психиатрическая ассоциация.

г-жа Светлана Завражнова.

Материалы архива для ознакомления:

1. Все дела специальных заключенных. Ввиду важности дела
Валленберга и секретности, окружающей его присутствие, по-видимому,
благодаря тому, что он работал в Будапеште по просьбе американского
правительства, он мог проходить под номером или буквой или как
"американский", или как "английский", или "вечерский шпион", как те
несколько безымянных заключенных, чьи дела были обнаружены в
архивах Владимирской тюрьмы.
2. Все дела пациентов, родившихся в период 1911-1912-1913 г.г. и
направленных в институт на экспертизу или лечение с 1 февраля 1945 г. -
дата предполагаемого заключения Валленберга в Лубянскую тюрьму по
прибытию из Будапешта.
3. Все дела, начиная с указанной даты, лиц, зарегистрированных как
архитекторы.
4. Все дела пациентов, поступивших в указанный период,
зарегистрированных как шведы.

5. Все дела, в которых физические характеристики пациентов совпадают с описанием Валленберга или наблюдения за пациентом выявили сходство или соответствие с описанием личности Валленберга. (Будет предоставлена судебная экспертиза, содержащая голограммы Валленберга, показывающая его внешность с 1945 года по ныне, в каждое десятилетие. Просьба предоставить возможность сравнить их с фотографичми в личных делах пациентов.)

6. Пациентов, чье имя и отчество совпадают (например, Иван Иванович), т.к. Рауль Валленберг был назван по своему отцу, который умер незадолго до его рождения.

7. В связи с тем, что Рауль Валленберг был художником и имеются образцы его работ, АРК пригласила специалиста и автора специального теста, разработанного после Второй мировой войны в сотрудничестве с некоторыми психиатрами из разных стран. Просьба предоставить все зарисовки в историях болезни или личных делах. В тех случаях, где будет обнаружено сходство, просьба предоставить копии этих рисунков для сравнения и изучения в Америке. В тех немногих случаях, когда зарисовки очень близки или совпадают с рисунками Валленберга, просьба дать разрешение, чтобы Центр предоставил соответствующее дело для более тщательного ознакомления.

8. Дела пациентов, чьи так называемые фантазии могут иметь отношение к их деятельности в Будапеште, в Венгрии во время войны.

9. Дела заключенных, переведенных из Владимирской тюрьмы в институт им. Сербского, которые либо знают, что они видели Валленберга, либо могли быть Валленбергом.

Находки, полученные в результате этих исследований, не будут публиковаться или обсуждаться вне Рабочей Группы и исследовательской группы без письменного разрешения. В тоже время выражается надежда, что сотрудники Государственного исследовательского центра имени Сербского окажут всемерную поддержку в поисках Рауля Валленберга.

2... till hbr. Hirdman
Magnusson... 1995 07-03

Investigations into the Raoul Wallenberg case

Dear Minister Nechayev,

Referring to our conversation some months ago on the issue of investigations into the Raoul Wallenberg case, in connection with the visit to Moscow by Dr Bo Rydbeck, I would like to return to the question of possibilities to conduct research in the archives of Serbsky National Research Centre for Social and Forensic Psychiatry.

During some time now, representatives of the ARK Project, the director of which is Ms Susan Ellen Mesinai, have been conducting systematic research into the files of psychiatric prison hospitals. Ms Mesinai is working closely in this matter with Dr Guy von Dardel, Raoul Wallenberg's half-brother, and has also been collaborating with the Swedish-Russian Working Group on the Wallenberg case.

In investigating reports that Raoul Wallenberg may have suffered some sort of breakdown in the late 50s or 60s, the ARK Project has approached the Serbsky National Research Centre for Social and Forensic Psychiatry. Dr von Dardel and Ms Mesinai have had two useful meetings with representatives of the Centre in order to discuss the Wallenberg case and how to best pursue the further investigation.

Dr von Dardel and Ms Mesinai have informed me that according to the Centre, a permission from the Minister of Health is required for representatives of the ARK Project to be able to conduct research in the Centre's archives. The Centre has recommended Dr von Dardel and Ms Mesinai to be very specific when requesting this permission.

Reiterating the importance which the Swedish side attaches to the Wallenberg case, I should be grateful for any assistance you could provide in order to facilitate the investigation into the fate of Raoul Wallenberg. Dr von Dardel and Ms Mesinai have presented me a detailed list of their specific requests, which I hereby enclose.

Yours sincerely,

Sven Hirdman
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to the
Russian Federation

L.O.: No a.e. / Hannover, 5.7.1995
Dear Mr. Olsson! L 186/003
95-07-10

Thank you very much for the materials^P 2 Eu¹ (Pol)
regarding the witnesses in the Wallenberg case.

I have one quick question about the
records concerning Boguslaw Baj.

His 1988 letter to the Swedish Embassy is
included in the package you sent me. However,
I was wondering, if there is also a report
by Ambassador Öberg who apparently received
Baj in the same year. If you come across
this document, would you please send a copy
to Dr. von Dardel and to my address as well?

I never thanked you for faxing all the pages
of the 'Kabinettsprotokoll' to my address in the U.S.A.
I simply missed sending you a note at that time
but I hope that we can now remain in contact.

Best regards,

Susanne Berger

me

SVERIGES AMBASSAD
BONN

T E L E F A X sid 1 (1)

Datum 1995-07-12	Dnr 217	Dossierbet.
---------------------	------------	-------------

UTRIKES DEP.		
D. NO		
95 07 12		
A.V.	GR	MÅL
P	2	Eu

Utrikesdepartementet

Ex till:

Kab sekr
von Dardel

Carl Persson

Magnusson. Pol 1:1

Olson, KMI

Lyrvall. Pol 1:1

Wallenbergs-Föreningen

Amb. Moskva

Amb. Tel Aviv Exp. 95-08-18

Re möte om Wallenberg med förbunds-presidenten Herzog

För Pol 1:1, polch, SB (Danielsson)

Per Anger och jag besökte den 23.6 tyske förbunds-presidenten Herzog för att informera om R. Wallenbergfrågan. Mötet hade tillkommit på tillskyndan av den israeliske affärsmannen Grunberg som också var närvarande. På Angers och presidentkansliets förslag deltog jag för att kunna informera om de sovjetisk/rysk-svenska kontakterna och vårt arbete i Moskva. Anger redovisade i korthet bakgrund och de synpunkter på frågan som hade särskild aktualitet bl.a. önskan att bl.a. via högnivåkontakt med ryska sidan förvissa sig om att man där gjorde extra ansträngning för att skapa full klarhet om RW:s öde. Herzog visade sig vara mycket engagerad och kunnig och visade stort intresse. Samtalet kom att vara ca 40 minuter. Han förklarade sig villig att göra allt som var möjligt för honom t.ex. ta upp saken vid tillfälle med president Jeltsin för att visa vilket intresse som fortfarande fanns i Tyskland.

BERNER

Avsant:

Datum	Kl.	Sign.
-------	-----	-------

Adress
Heussallee 2-10, Haus 1
53113 Bonn

Telefon
(0228) 26 00 20

Fax
(0228) 22 38 37
(0228) 21 39 79

Telegram
Svensk Bonn

Telex
886667 svensk b.

SVERIGES AMBASSAD

BERN

1995 07 04 Nr 72 ✓ R 18

L. Olson
ex Blynd
amb Moskva
C. Pern
Gm Dibel
HM

Utrikesdepartementet

INK. UTRIKES DEP.		
D.No		
-07-14		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	En F

Wallenbergärendet
§ bil

Som svar på miso av den 24 maj 1995 (pol 1:1/KMI Olson) närsluts den note som numera inkommit från det schweiziska utrikesministeriet.

Som framgår av noten stod återförandet av sekreteraren vid den schweiziska legationen i Budapest Harald Feller och hans medarbetare Max Meier, som sedan krigsslutet befann sig i fängsligt förvar hos röda armén, i nära sammanhang med Moskväs krav på utlämning av de två internerade sovjetiska militärpiloterna Vladimir M. Novikov och Genadij N. Kotchetov. Enligt närslutna beslut av den 28 december 1945 godkände regeringen en överenskommelse om utväxling, vilken gjordes upp med chefen för den ryska militärdelegationen generalmajor Vikharev.

Innan beslutet togs hyste man i ministeriet tvivel om det ur såväl folkrättsliga som utlämningsrättsliga synpunkter var tillåtet att utlämna de båda militärpiloterna. Chefen för utrikesavdelningen legationsrådet Alfred Zehnder yttrade betänkligheter gentemot den dåvarande utrikesministern Max Petitpierre. Ministeriet bifogar kopior av hans anteckningar av den 21 december 1945 (publicerade som dokument Nr 119 i den av ministeriet och förbundsarkivet utgivna källskriften "Schweiz-Russland, 1813-1955"). Senare bedömningar av fallet i medier och historieforskning har med tilltagande distans i tid utfallit kritiskt. Ministeriet bifogar två tidningsartiklar från senare tid som illustrerar detta. En vetenskaplig undersökning har nyligen gjorts av Therese Steffen i ett licentiatsarbete vid

MD

universitetet i Bern, som jämväl närsluts. Ministeriet tar inte någon ställning till författarinnans åsikter (sid 35) enligt vilka Schweiz skulle ha lämnat de juridiska aspekterna utan beaktande.

Ministeriet tillägger till slut att om ytterligare efterforskningar i de idag oinskränkt tillgängliga källorna önskas så är förbundsarkivet gärna berett att bistå.

Kerstin Olsson

*Billands i Bern
Akr nr 72 950704*

EIDGENÖSSISCHES DEPARTEMENT
FÜR AUSWÄRTIGE ANGELEGENHEITEN

p.A.22.17.1

aa / w

Das Departement für auswärtige Angelegenheiten entbietet der Schwedischen Botschaft seine Empfehlungen und beehrt sich, in Beantwortung ihrer Note vom 29. Mai 1995 zur schweizerischen Politik in Sachen Harald Feller und Max Meier folgendes mitzuteilen:

Wie die Botschaft zutreffend erwähnt, stand die Rückführung des Sekretärs der Schweizer Gesandtschaft in Budapest, Harald Feller, und seines Mitarbeiters Max Meier, die sich seit Kriegsende in Gewahrsam der Roten Armee befanden, in engem Zusammenhang mit der Forderung Moskaus nach Auslieferung von zwei internierten sowjetischen Militärpiloten mit Namen Vladimir M. Novikov und Genadij N. Kotchetov. Mit Beschluss vom 28. Dezember 1945, den das Departement dieser Note beilegt, hiess der Bundesrat ein entsprechendes Austauschübereinkommen gut, welches mit dem Chef der russischen Militärdelegation, Generalmajor Vikharev, ausgehandelt worden war.

Im Departement bestanden vor diesem Entscheid Zweifel an der Zulässigkeit der Auslieferung der beiden Militärpiloten sowohl unter völkerrechtlichen wie auch auslieferungsrechtlichen Gesichtspunkten. Bedenken äusserte gegenüber dem damaligen Aussenminister Max Petitpierre namentlich der Chef der Abteilung Auswärtiges, Legationsrat Alfred Zehnder. Das Departement legt die Kopie seiner Notiz vom 21. September 1945 (publiziert als Dokument Nr. 119 der vom Departement und dem Bundesarchiv herausgegebenen Quellensammlung „Schweiz Russland, 1813 -1955“) bei. Die nachträgliche Beurteilung des Falles durch Medien und Geschichtsforschung fiel, zunehmend mit der zeitlichen Distanz, kritisch aus. Das Departement legt zwei illustrative Presseartikel aus neuerer Zeit bei. Eine Untersuchung aus wissenschaftlicher Sicht ist kürzlich im Rahmen einer Lizentiatsarbeit an der Universität Bern von Frau Therese Steffen vorgenommen worden, deren Ausführungen zum Fall sich ebenfalls in den Beilagen befinden. Das Departement nimmt allerdings nicht zur Ansicht der Autorin (Seite 35) Stellung, wonach die Schweiz „den rechtlichen Aspekt ausser acht gelassen“ hätte.

An die
Schwedische Botschaft

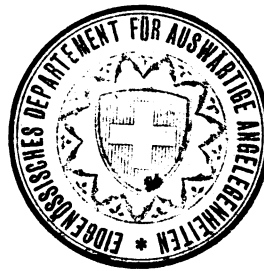
BERN

*Ex. - HMY
- B. G. v. v. v.
- MF - amb. Moskau
- L. Olsson
- C. Pernon
- G. m. Duedel
M. Malinen*

Das Departement hofft, der Botschaft mit diesen Angaben den gewünschten Überblick über die Politik zur Rückführung der Diplomaten Feller und Meier zu verschaffen. Sollte die Botschaft eigene Nachforschungen aufgrund der heute unbeschränkt zugänglichen Quellen betreiben wollen, so ist das Bundesarchiv gerne zur notwendigen Hilfestellung bereit.

Das Departement benützt diese Gelegenheit, die Botschaft erneut seiner ausgezeichneten Hochachtung zu versichern. *h*

Bern, den 27. Juni 1995

William i Bern
Ser n° 72 950704

Procès-verbal rectifié.

Vendredi 28 décembre 1945.

Echange de ressortissants
russes contre des ressort-
issants suisses.

Département politique.

V e r b a l .

Par lettres des 7 novembre et 6 décembre 1945, le département politique avait proposé au général-major Vikhoreff, chef de la délégation militaire russe à Berne, l'échange de six internés soviétiques en Suisse, condamnés par des tribunaux suisses à des peines d'emprisonnement pour des délits de droit commun, et d'un jeune aviateur soviétique, nommé Kotchetoff, contre cinq fonctionnaires diplomatiques et consulaires suisses déportés par les Russes et retenus dans des camps soviétiques dans l'URSS, à savoir Feller et Meier, de la légation de Suisse à Budapest, Brandenburg et Felber, du consulat de Suisse à Elbing, Bryner, agent consulaire suisse à Kharbine.

Le 28 décembre, le général-major Vikhoreff a fait savoir au département politique que le gouvernement soviétique acceptait la proposition suisse à la condition que le citoyen soviétique Novikoff, ingénieur, interné en Suisse et recherché par Moscou pour un délit militaire et politique, soit compris dans l'échange.

Le Conseil fédéral

d é c i d e

- a) d'accepter la contre-proposition russe, d'approuver l'échange dont il s'agit et d'autoriser l'extradition de Novikoff.
- b) d'admettre que les citoyens soviétiques soient remis au chef de la délégation russe, moyennant l'engagement formel que les cinq Suisses soient rapatriés incessamment.

Extrait du procès-verbal, pour exécution, au département de justice et police (division de police et ministère public), au département militaire (commissariat pour l'internement et l'hospitalisation, auditeur de l'armée), pour information, au département politique.

Pour extrait conforme:
Le secrétaire,

(h. Esch)

Conseil fédéral doit examiner la question, il décidera vraisemblablement — sinon certainement — qu'une telle mesure serait compatible avec les règles que nous avons toujours observées et dont ont d'ailleurs bénéficié des citoyens soviétiques comme Lénine et d'autres révolutionnaires russes.

Nous avons fait l'expérience que, grâce à votre refus catégorique de discuter le protocole préparé par la délégation russe¹, vous avez obtenu en définitive la signature de la déclaration commune du 10 septembre², qui n'a plus aucun rapport avec ce protocole. Il me semble qu'étant données les concessions qui ont été faites à la délégation russe, la satisfaction qu'elle a exprimée au sujet du rapatriement, une attitude nettement négative ne peut nous causer aucun préjudice, et cela d'autant moins que la question du rapatriement forcé n'a pas été soulevée jusqu'à présent d'une manière officielle.

J'ai cherché à vous atteindre par téléphone cet après-midi pour m'entretenir oralement de cette question avec vous. On m'a dit que vous ne rentriez à Berne que ce soir tard. C'est la raison pour laquelle je me permets de vous écrire.

196

AF, E 2801 1967/77/119

*Le Chef des Affaires politiques, A. Zehnder,
au Chef du Département politique fédéral, M. Petitpierre*

R

Berne, 21 septembre 1945

Par note du 17 de ce mois³, vous m'avez posé les deux questions suivantes:

1. Quelle est l'attitude à prendre à l'égard de la demande du Général-Major Wicharow du 13 septembre concernant les citoyens soviétiques Nowikow et Kotschetow?⁴

1. Non reproduite. Cf. AF, E 2001 (D) 9/2.

2. N° 194.

3. Non reproduite.

4. Vihorev a demandé aux Autorités fédérales de livrer à la Commission soviétique de rapatriement, l'ingénieur Vladimir Novikov et le pilote Genadij Kočetov, entrés

2. Quelle proposition y a-t-il lieu de faire au Conseil fédéral s'il recevait une demande de rapatriement forcé des citoyens soviétiques qui refusent de rentrer volontairement en URSS?

Ainsi qu'il ressort des deux rapports confidentiels joints à votre note, il s'agit, en l'espèce, de deux problèmes différents: d'une part, l'extradition de criminels requise par l'Etat dont les intéressés sont ressortissants, et, d'autre part le rapatriement forcé d'internés dont le statut militaire ou civil n'est pas nettement défini. Les deux questions se présentent par ailleurs sous deux aspects différents: juridique et politique.

I. L'aspect juridique.

a) *Extradition.* En droit, le problème de l'extradition des deux prétendus criminels russes est un cas courant. La jurisprudence est connue et la procédure à suivre bien établie. Comme nous n'avons pas avec les Russes de Traité d'extradition, la loi fédérale sur l'extradition de 1892¹ fait loi pour nous en l'espèce. A la lumière de cette loi, la demande russe présentée le 13 septembre par le général Wicharow est insuffisante aussi bien matériellement que formellement. Le Conseil fédéral et les tribunaux éventuellement appelés à statuer pourront en être saisis seulement une fois la demande déposée en bonne et due forme. Il en serait aussi le cas s'il était même admis que l'ancien Traité d'extradition, du 17 novembre 1873², entre la Suisse et la Russie était encore en vigueur.

b) *Rapatriement forcé.* En ce qui concerne la question du rapatriement forcé, M. Bindschedler a déjà fait, le 2 août dernier, une étude approfondie que je joins en copie à la présente notice³.

Le rapatriement forcé en URSS, c'est-à-dire le rapatriement exécuté contre le gré des intéressés est, à mon sens, assimilable à une extradition. Or, aux termes de la loi fédérale précitée, l'extradition n'est pas accordée en cas de délits politiques ou militaires. En revanche, rien ne s'oppose à l'expulsion d'internés russes qui se refusent à rejoindre leur pays; toutefois, dans ce cas,

clandestinement en Suisse et recherchés par les Autorités soviétiques, le premier pour trahison de secrets militaires, le second pour vol. Ainsi qu'il ressort d'une notice du Département politique fédéral du 13 octobre 1945, Novikov, qui dirigeait l'Usine expérimentale d'armes automatiques de Moscou, transférée à Sverdlovsk en 1943, aurait livré des plans de construction d'armement aux Allemands. Quant à Kočetov, il s'est enfui avec un avion militaire en Suisse où il aurait eu l'intention de le vendre. AF, E 2001 (E) 1/104. Pour la décision du Conseil fédéral relative à Novikov et Kočetov, voir N° 199.

1. RO, vol. 12, pp. 727-741.

2. Nos 64, 65.

3. Non reproduite.

ceux-ci sont libres de choisir le pays dans lequel ils entendent rendre. Les contraintes à gagner l'URSS où les attend probablement la peine de mort en dépit de la récente loi d'amnistie russe — assez obscure pour nous, il faut dire, quant au sort réservé à ces malheureux réfugiés —, serait incompatible avec les principes du droit des gens comme avec notre pratique en matière d'asile.

Il s'ensuit donc qu'en droit il ne saurait d'une part être question d'entrer en matière, dans la forme où celle-ci nous est présentée, sur la demande russe d'extradition des ressortissants soviétiques Nowikow et Kotschetow, et, d'autre part, de consentir au rapatriement forcé des internés russes refusant de rentrer volontairement.

II. L'aspect politique

La question principale qui se pose ici me semble être celle de savoir jusqu'à quelle limite il y a lieu de continuer dans la voie de nos concessions à l'égard des Russes en vue de la reprise souhaitée des relations diplomatiques avec ce pays. L'intérêt supérieur du pays est donc en jeu; il serait dès lors permis d'envisager une solution moins rigide que celle résultant de l'application stricte des principes auxquels il est fait allusion à l'alinéa qui précède. Il faut se demander, cependant, si la force politique de la Suisse ne consiste pas en sa réputation même de pays qui, jusque dans les conjonctures les plus difficiles de son histoire, s'est inspiré, toujours, des principes du droit des gens et de l'humanité. L'intérêt de renouveler les relations diplomatiques avec l'URSS est-il, à l'heure actuelle, si grand qu'une concession constituant une dérogation à ces principes s'impose de manière inévitable?

La situation de nos négociations avec les Russes est, en ce moment-ci, la suivante:

A l'origine des négociations, nous avons la proposition formulée dans votre discours du 20 juin devant le Conseil national¹ et les *tractanda* de l'invitation adressée subséquemment aux Russes par l'intermédiaire des Gouvernements français, anglais et américain. C'est sur cette base donc que les délégations ont commencé leurs travaux. Les négociations ont pris fin avec la signature du protocole du 10 septembre². Par conséquent, les questions prévues, surgies au cours des pourparlers et touchées dans ce protocole doivent être considérées comme tranchées définitivement. Ce qui revient à dire que les points soulevés au cours des négociations mais non réglés dans le protocole doivent être

considérés comme ayant été laissés tomber. Si, aujourd'hui, les Russes s'aperçoivent qu'une question à leur avis importante est restée non réglée ou que Moscou sous le même prétexte se refuse à sanctionner le protocole signé, nous nous trouvons devant une situation nouvelle. Les négociateurs ne peuvent plus se réclamer du mandat reçu pour revenir sur un point quelconque qui a fait l'objet desdites négociations et qui ne figure pas dans le protocole final. Dans ces conditions, si l'URSS estime devoir reprendre la discussion, elle ne saurait, en principe, le faire qu'en proposant l'ouverture de nouvelles négociations. Serions-nous alors en mesure d'accepter une telle proposition? Juridiquement non (selon la loi de 1892, le Conseil fédéral n'a pas la possibilité de déléguer sa compétence en la matière à une délégation; la loi est à ce sujet formelle). Si, pour des raisons politiques, une entorse devait être faite à cette loi, nous serions alors dans l'avantage: nous aurions, en effet, la possibilité de subordonner notre acceptation à des conditions. Je rappelle à ce propos la question du rapatriement des Suisses se trouvant encore dans les régions occupées par l'armée rouge, celle de la libération de Feller et de Meier, celle de la réparation des dommages causés par le pillage de nos légations à Berlin et à Budapest, enfin celle de la restitution de la caisse officielle ainsi que des valeurs et objets retenus à la douane de sortie de l'URSS, et appartenant à des membres de l'ancienne légation de Suisse en Allemagne évacuée par les Russes.

Je ne suis au demeurant pas convaincu que la demande russe en question ne constitue pas qu'un ballon d'essai lancé pour voir jusqu'où nous irons dans nos concessions. Afin d'élucider ce point d'abord, je proposerais donc de « contre-attaquer » en chargeant les membres de la délégation suisse individuellement de faire comprendre aux membres de la délégation russe, dans leurs contacts personnels, qu'il est inutile d'insister: le Gouvernement suisse ne saurait contrevenir aux principes de droit. Il est possible que le Gouvernement russe, en apprenant notre manière de voir, préfère s'abstenir. Dans cette hypothèse, l'affaire se liquiderait d'elle-même.

Il n'est, toutefois, pas exclu que les Russes persistent et tentent d'obtenir satisfaction en nous intimidant. Quelle proposition y aurait-il lieu de faire, en tel cas, au Conseil fédéral?

Il semble que sur le plan international l'entente entre les grandes puissances ne soit plus aussi parfaite qu'elle ne le fut durant la guerre. Des rapports qui nous parviennent, il ressort que des divergences de vue très prononcées même existent entre les Alliés de l'Ouest et les Russes. D'autre part, les informations

1. Bull. stén., 1945, pp. 255-260.
2. N° 194.

considérée comme ayant été laissée tomber, il ne saurait en principe le faire qu'en proposant l'ouverture de nouvelles négociations; observer en même temps que la législation suisse confère au Conseil fédéral la compétence de statuer sur les demandes d'extradition et qu'elle s'oppose à toute délégation de cette compétence à une autre instance. En l'espèce donc, la délégation suisse ne serait pas en mesure de trancher la question et par conséquent de négocier sur le fond. Le rapatriement forcé étant assimilé à l'extradition, cette attitude vise tant les cas Nowikow et Kotschetow que les récalcitrants.

2. Laisser entendre aux Russes que nous serions disposés à accepter une telle proposition à la condition qu'il soit tenu compte des *desiderata* suisses en ce qui concerne l'établissement des *tractanda*.

Si les Russes ne bougent pas, l'affaire se liquide d'elle-même. Si en revanche, ils acceptent notre contreproposition, nous aurons, en tout cas, gagné du temps et cela notamment dans l'intérêt de nos compatriotes. Le but de ces négociations consistera pour nous à obtenir l'adhésion du Gouvernement soviétique à une formule suivant laquelle celui-ci s'engagerait à présenter ses *desiderata* par le canal d'un Etat tiers sous la forme d'une demande régulière et complète que le Conseil fédéral de son côté ne manquerait pas d'examiner avec toute la bienveillance possible. Si nos négociateurs arrivent à ce résultat, les exigences de la procédure sont telles qu'on peut d'ores et déjà admettre qu'il y a toutes les chances que s'il devait néanmoins l'être, ce ne serait qu'à une époque lointaine jusqu'à laquelle la situation politique aura évolué. Il se peut qu'à cette époque la question de la normalisation de nos rapports avec l'URSS se présente sous un angle nouveau.

Si les résultats souhaités ne sont pas obtenus,

3. soumettre alors, et seulement alors, au Conseil fédéral la question de savoir si pour des raisons politiques il y aurait lieu de passer outre la loi de 1892 et de conférer à la délégation la compétence de trancher la question.

C'est le problème crucial; sa solution préjugera celle de la question de fond. Je voudrais observer à ce propos qu'en résolvant le problème par l'affirmative, le Conseil fédéral éliminerait le droit de recours au Tribunal fédéral.

1. Dans sa séance du 24 septembre 1945, le Conseil fédéral prend la décision suivante:

1. Le départ des Russes disposés à quitter la Suisse devra se faire le plus tôt possible. Ils pourront être concentrés à St. Margrethen si le départ paraît pouvoir s'effectuer dans un délai très bref.

2. Les Russes qui s'opposent à leur rapatriement (Caucasiens) ne seront pas contraints de quitter la Suisse immédiatement et bénéficieront de l'asile jusqu'à ce qu'on puisse les faire partir. Ils devront être informés du fait que leur séjour en Suisse ne peut être que temporaire. Ces gens seront réunis dans un camp où la délégation russe pourra essayer à

assez net dans l'opinion de la population de ces pays. Si vers la fin de la guerre, ceux-ci attendaient les Russes en libérateur, ils semblent aujourd'hui en plus maintenant il s'y fait sentir le désir de se débarrasser des oppresseurs russes. Dans ces conditions, on pourrait se poser la question de savoir si le moment critique demandant de notre part des concessions à tout prix n'est peut-être pas derrière nous. Quoiqu'il en soit, il est de toute évidence que la Suisse, pour des raisons de neutralité, ne doit rien négliger pour normaliser ses relations avec l'URSS.

Il existe encore la question de la situation des Suisses dans la zone occupée par l'Armée rouge. Les derniers rapports de M. de Diesbach¹ laissent, il est vrai, entrevoir la possibilité d'évacuer une grande partie de nos compatriotes. En ce moment, l'évacuation de la région de Berlin s'exécute à raison de 50 personnes par jour. Si l'on considère que 1000 personnes avaient déjà quitté la région berlinoise avant la fin de la guerre, que 1300 Suisses avaient passé le camp de Fallersleben-Hanovre avant l'arrivée de la mission de Diesbach, que 900 compatriotes viennent d'être évacués de Berlin par la mission de Diesbach et 200, de Saxe, par notre Légation à Prague, on arrive au chiffre de 3400 rapatriés. Des 8000-9000 personnes qui résidaient, pendant la guerre, dans les régions dont il s'agit, plus d'un tiers déjà a pu quitter l'Allemagne orientale. Il y a deux mois, le nombre des Suisses désireux de rentrer était évalué à 4500-5000 personnes. 3400 sont de retour; ne resteraient à évacuer que 1500 compatriotes environ. A l'échelle de 50 personnes par jour, nous devrions donc compter, sauf imprévu, avec un délai minimal d'un mois environ. En ce qui concerne ce problème particulier, il importerait donc de gagner du temps.

Comme il y a lieu de ne pas perdre de vue l'objectif pour nous le plus important, la normalisation de nos relations diplomatiques avec l'URSS, et comme il importe de gagner du temps pour préserver nos compatriotes de mesures rétorsives, il me semble qu'il faudrait pour le moment éviter en tout cas tout acte de nature à gêner l'atmosphère. Je me permets de vous soumettre dès lors les propositions suivantes:

1. Rendre le général Wicharow attentif au fait que son mandat a pris fin par la signature du protocole et que si l'URSS désire revenir sur une question

1. Le Major François de Diesbach a été chargé d'une mission à Berlin en vue d'organiser le rapatriement des Suisses d'Allemagne orientale et des territoires occupés par l'Armée rouge.

K2 : tit. 93 Gut von der Verfasserin -> Kottstädte -> Hu/Bu
s. Do 44. 451-5997

Gegensätzliche Partner

Die Beziehungen Schweiz-Sowjetunion 1946-1956

Q 749

Phil. a. u. i. Bern
St. nr 72 950704

Lizentiatsarbeit SS 1993

eingereicht bei
Prof. Dr. Christoph Graf

Therese Steffen
Weingartstr. 15
3014 Bern

Philosophisch-historische Fakultät
Universität Bern

1948 pour se rendre en Turquie. Depuis lors, nous n'avons plus reçu des autorités soviétiques de demande, orale ou écrite, à propos de ces internés. Nous considérons cette affaire comme liquidée."⁵⁷

Das zweite Problem, das Vikharev beschäftigte, und welches mit Unterzeichnung des Kommissionsprotokolls noch nicht gelöst schien, betraf die zwei sowjetischen Militärpiloten Vladimir M. Novikov und Genadij N. Kotchetov. Novikov, ein Ingenieur, hatte in der Absicht sowjetische Militärunterlagen in die Hände Deutschlands zu spielen, die Sowjetunion verlassen und war in die Schweiz geflüchtet. Kotchetov, ein Deserteur der Roten Armee, hatte 1945 eine sowjetische Maschine entwendet und war auf Schweizer Boden gelandet.

Die Sowjets waren an diesen beiden Landsleuten interessiert und übten deshalb starken Druck auf die Schweizer Behörden aus. Dies war ihnen möglich, da in Osteuropa fünf Schweizer Diplomaten von der Roten Armee festgehalten wurden: in Budapest der Sekretär der Schweizer Gesandtschaft, Harald Feller sowie sein Mitarbeiter Max Meier, in Elbing (Ostpreussen) der Vize-Konsul Gottlieb Brandenberger und sein Assistent Hugo Felber und in Kharbin (Mandschurei) der Gesandtschaftsangestellte Boris Bryner. In Bern war man beunruhigt über das Schicksal der Schweizer Diplomaten. Vikharev versuchte auf einen Austausch der fünf Diplomaten gegen Novikov und Kotchetov hin zu arbeiten.

Aus juristischer Sicht gestaltete sich eine mögliche Auslieferung der beiden Flüchtlinge für die Schweizer Behörden nicht einfach. Novikov, der versucht hatte militärische Geheimnisse an einen Feindstaat der Sowjetunion zu verraten, hatte gemäss schweizerischem Gesetz ein politisch motiviertes Delikt begangen, für welches eine Auslieferung untersagt war. Kotchetov hingegen war in erster Linie als Deserteur zu betrachten; somit konnte auch er gemäss Bundesgesetz nicht ausgeliefert werden. "Nähere Prüfung des Tatbestandes vorbehalten, könnte allerdings auch ein Diebstahl in Bereicherungsabsicht am russischen Militärflugzeug in Frage kommen, für den allenfalls auf Grunde des erwähnten Gesetzes (BG über die Auslieferung an das Ausland vom 22. Januar 1892, TS) eine

⁵⁷ BR Petitpierre an die Schweiz. Botschaft in Washington vom 6.11.52, BA E 2001 (E) 1, Bd. 104

Auslieferung in Erwägung gezogen werden könnte."⁵⁸ Dafür brauchte man aber eine Anklageschrift einer sowjetischen Justizbehörde. Offenbar waren die Sowjets nicht nur an beiden Flüchtlingen interessiert, sondern auch an einer Aushändigung der Dokumente und des Materials (Flugzeug), welches sich die beiden auf ihrer Flucht angeeignet hatten.⁵⁹

Vorderhand blieben die Schweizer Behörden aber bei ihrem Standpunkt, die beiden Flüchtlinge nicht auszuliefern. Dies führte zu einem starken Druck von Seiten Vikharevs: *"Er habe den ganz bestimmten Eindruck, dass eben die allgemeine Disposition der schweizerischen Regierung seit dem 15. September sich geändert habe (...) Die Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen sei für die Schweiz wichtiger als für die Sowjetunion, und in diesem Sinne bedaure er die Änderung der allgemeinen Einstellung der schweizerischen Regierung."*⁶⁰

Am 1. November 1945 legte Legationsrat Zehnder Vikharev noch einmal die Einstellung der Schweizer Behörden dar, dass es nicht möglich sei, Novikov und Kotchetov auszuliefern.⁶¹ Der Druck von sowjetischer Seite und die Befürchtungen um das Schicksal der Schweizer Diplomaten nahmen jedoch zu, so dass bereits am 6. Dezember der Bundesrat seine Meinung teilweise zu revidieren bereit war: *"Wir haben uns aber überzeugen lassen, dass Kotchetov kein politischer Flüchtling ist, sondern aus Leichtsinn und jugendlicher Unüberlegtheit ein ihm selber nicht bewusstes gemeines Verbrechen begangen hat. Die Schweizerische Regierung wäre bereit, in einem bestimmten Zeitpunkt Kotchetov in Plauen zu übergeben."*⁶² In diesem Brief ist nicht mehr die Rede davon, dass Kotchetov eigentlich ein Deserteur der Roten Armee war, der ein Flugzeug gestohlen hatte, um zu fliehen!

Der Brief Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 6. Dezember 1945 ist in der Angelegenheit Novikov/Kotchetov ein Schlüsseldokument,

⁵⁸ Entwurf eines Briefes des EJPD an Generalmajor Vikharev vom 25.9.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁵⁹ Brief R.Probst an BR Petitpierre vom 2.10.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd.103. Im Oktober 1945 konnte die von Kotchetov gestohlene Maschine an die Russen zurückgegeben werden; die Dokumente waren aber vorderhand für die Schweizer Behörden unauffindbar.

⁶⁰ Aktennotiz Legationsrat Zehnders vom 29.10.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁶¹ Brief Legationsrat Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 1.11.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁶² Brief Legationsrat Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 6.12.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 100.

da hier klar wird, dass die beiden Flüchtlinge für die Behörden ab Dezember 1945 die Funktion eines Pfandes anzunehmen begannen. Man beabsichtigte, sie gegen die fünf in Osteuropa festgehaltenen Diplomaten auszutauschen. Der Zeitpunkt für Kotchetovs Auslieferung und die Heimschaffung von sechs sowjetischen Internierten, die sich wegen Strafdelikten noch in Schweizer Gefängnissen befanden, wurde davon abhängig gemacht, ob die sowjetische Regierung die Schweizer Wünsche, nämlich die Heimschaffung der fünf Diplomaten, erfüllen würde oder nicht.

Generalmajor Vikharevs Abreise war für den 29. Dezember 1945 vorgesehen. Einen Tag zuvor traf er sich noch einmal mit Legationsrat Zehnder, um die hängigen Probleme zu besprechen. *"Ich (Zehnder, TS) bestätige die schweizerische Bereitschaft, die sechs erwähnten Internierten und Kotchetov gegen die ebenfalls erwähnten schweizerischen Beamten auszutauschen, erkläre aber, dass die Auslieferung Novikovs aus den von uns wiederholten Gründen nicht möglich erscheint. (...) Der General insistiert. Er macht darauf aufmerksam, dass er für seinen persönlichen Gebrauch noch ein anderes Telegramm aus Moskau erhalten habe, in welchem es heisst, wenn die schweizerische Regierung im Falle Novikov ihre grundsätzlichen Bedenken aufrecht erhalten sollte, Feller und Meier (die Schweizer Diplomaten in Budapest, TS) nicht heimgeschafft würden."*⁶³

Nun überstürzten sich die Ereignisse: Zehnder begab sich unverzüglich ins Berner von Wattenwyl-Haus, wo der Bundesrat Sitzung hielt und unterrichtete Petitpierre über die Haltung Vikharevs. Kurz darauf *"wird eine Sitzung des Bundesrates abgehalten und um 16 Uhr 50 der Entscheid bekanntgegeben: einstimmig beschlossen, den russischen Gegenvorschlag (Austausch der Russen gegen Diplomaten, TS) anzunehmen."*⁶⁴

Die beiden Flüchtlinge wurden unverzüglich verhaftet und am 29. Dezember 1945 der sowjetischen Delegation am Flughafen in Dübendorf übergeben. Von hier an fehlte von ihnen jede Spur. Die menschliche Tragik dieses Falles, wird offenbar, wenn wir aus den Quellen sehen, dass sich Frau Novikov bis 1964 über das EPD bemühte, den Aufenthaltsort ihres Mannes in Erfahrung zu bringen, jedoch ohne Erfolg...

⁶³ Notiz Legationsrat Zehnders über die letzte Besprechung mit Generalmajor Vikharev vom 28.12.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 102

⁶⁴ ebd.

Hatte die Schweiz ihre humanitäre Tradition aufgegeben, um mit einem wirtschaftlich interessanten Land lange geforderte Beziehungen aufzunehmen? Lässt sich also die eingangs dieses Kapitels formulierte These aufgrund des Quellenmaterials verifizieren?

Bei der Auslieferung der beiden Piloten wurden eindeutig völkerrechtliche Normen von der Schweiz verletzt, indem sie Menschen auslieferte, deren Leib und Leben gefährdet waren. Sie musste damit rechnen, dass die beiden Flüchtlinge in der Sowjetunion verurteilt oder sogar umgebracht würden. Dies war bei Kotchetov der Fall; er wurde möglicherweise kurz nach seiner Ankunft in der Sowjetunion erschossen.⁶⁵ Auf der anderen Seite muss aber in Betracht gezogen werden, dass der Bundesrat angesichts des Schicksals der Schweizer Diplomaten auch zu agieren hatte, da er für das Wohlergehen von Schweizern im Ausland verantwortlich war. In diesem Zusammenhang scheint mir ein Zitat Legationsrat Zehnders treffend: *"Ich versuche, so objektiv wie möglich die drei Seiten des Problems zu beleuchten; die rechtliche - die Auslieferung Novikovs ist nicht angängig, weil er ein militärpolitisches Delikt begangen hat; die menschliche - unsere Pflicht, nichts zu unterlassen, um das Leben von Schweizern, welches offenbar bedroht ist, zu retten; und die politische - die Verwerfung des russischen Vorschlages könnte allenfalls die Bereitschaft der Sowjetunion, die diplomatischen Beziehungen mit der Schweiz aufzunehmen, im ungünstigen Sinne beeinflussen."*⁶⁶

Die Schweiz hatte den rechtlichen Aspekt ausser acht gelassen, und nur den politischen und den menschlichen voll berücksichtigt. Letzteren bezog sie aber nur auf die fünf Schweizer Diplomaten und nicht auf die beiden Sowjets. Der Druck vor allem aus Wirtschaftskreisen für eine Wiederaufnahme der Beziehungen zur Sowjetunion war gross. Es scheint, als ob die Schweiz hier - im Interesse diplomatischer Universalität - einen Kniefall gemacht hatte. *"La question principale qui se pose ici me semble être celle de savoir jusqu'à quelle limite il y a lieu de continuer dans la voie de nos concessions à l'égard des Russes en vue de la*

⁶⁵ Diesbach, Grivat, Tribune le matin vom 8.9.82, S. 5

⁶⁶ ebd.

reprise souhaitée des relations diplomatique avec ce pays."⁶⁷

Diese Grenze war nun ganz klar überschritten worden.

Ob die Russen wirklich soweit gegangen wären, den Schweizer Diplomaten Schaden zuzufügen, kann hier nicht beantwortet werden. Es gilt festzuhalten, dass die Schweiz im Fall der beiden sowjetischen Piloten Völkerrecht brach, und dies mit vollem Bewusstsein gegenüber den Folgen für die beiden Betroffenen. Die oben formulierte These muss somit als verifiziert betrachtet werden.

Eine offene Frage bleibt das Schicksal der rund 10'000 Internierten, die freiwillig in die Sowjetunion zurückkehrten. Sie ist wohl nur mit Hilfe von russischem Quellenmaterial endgültig zu beantworten. Jedoch könnte es sein, dass sie das Schicksal jener in den USA und Grossbritannien internierten sowjetischen Kriegsgefangenen teilten, die nach ihrer Rückkehr in die Sowjetunion nach Sibirien geschickt wurden. Dort wurden sie von westlichem Gedankengut "gesäubert" und anschliessend wieder in die sozialistische Gesellschaft integriert.⁶⁸

Auch wissen wir aufgrund fehlender Quellen nicht, wie die russische Perzeption der Auslieferung Novikovs und Kotchetovs aussah.

2.4. Botschafter Zellwegers Erfolg in Belgrad

Durch die Regelegung der Interniertenfrage war eines der grössten Hindernisse in der Beziehung Schweiz - Sowjetunion beiseitegeräumt. Jetzt war der Moment gekommen, wo man sich einander wieder nähern konnte. Im folgenden Kapitel soll dargelegt werden, wie die diplomatischen Beziehungen zwischen der Schweiz und der Sowjetunion wieder aufgenommen wurden. Dieses Kapitel basiert nicht auf persönlichen Quellenstudium; ich verwende hier nur die einschlägige Literatur zum Thema.⁶⁹

⁶⁷ Entwurf eines Briefes an BR Petitpierre (Schreiber unbekannt) vom 20.9.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 102

⁶⁸ Reichel, S. 87

⁶⁹ Dreyer; Bonjour, Wiederaufnahme; Monti, La reprise des relations diplomatiques. Eine, auf eingehendem Quellenstudium basierende, noch laufende Dissertation von Christine Gehrig bei Prof. Goehrke widmet sich ebenfalls diesem Thema.

4. Do 44. 451-5997

Teil 6 ausbeisitem

Gegensätzliche Partner

Stv m 72
950707

Die Beziehungen Schweiz-Sowjetunion 1946-1956

Q 749

Lizentiatsarbeit SS 1993

eingereicht bei
Prof. Dr. Christoph Graf

Therese Steffen
Weingartstr. 15
3014 Bern

Philosophisch-historische Fakultät
Universität Bern

1948 pour se rendre en Turquie. Depuis lors, nous n'avons plus reçu des autorités soviétiques de demande, orale ou écrite, à propos de ces internés. Nous considérons cette affaire comme liquidée."⁵⁷

Das zweite Problem, das Vikharev beschäftigte, und welches mit Unterzeichnung des Kommissionsprotokolls noch nicht gelöst schien, betraf die zwei sowjetischen Militärpiloten Vladimir M. Novikov und Genadij N. Kotchetov. Novikov, ein Ingenieur, hatte in der Absicht sowjetische Militärunterlagen in die Hände Deutschlands zu spielen, die Sowjetunion verlassen und war in die Schweiz geflüchtet. Kotchetov, ein Deserteur der Roten Armee, hatte 1945 eine sowjetische Maschine entwendet und war auf Schweizer Boden gelandet.

Die Sowjets waren an diesen beiden Landsleuten interessiert und übten deshalb starken Druck auf die Schweizer Behörden aus. Dies war ihnen möglich, da in Osteuropa fünf Schweizer Diplomaten von der Roten Armee festgehalten wurden: in Budapest der Sekretär der Schweizer Gesandtschaft, Harald Feller sowie sein Mitarbeiter Max Meier, in Elbing (Ostpreussen) der Vize-Konsul Gottlieb Brandenberger und sein Assistent Hugo Felber und in Kharbin (Mandschurei) der Gesandtschaftsangestellte Boris Bryner. In Bern war man beunruhigt über das Schicksal der Schweizer Diplomaten. Vikharev versuchte auf einen Austausch der fünf Diplomaten gegen Novikov und Kotchetov hin zu arbeiten.

Aus juristischer Sicht gestaltete sich eine mögliche Auslieferung der beiden Flüchtlinge für die Schweizer Behörden nicht einfach. Novikov, der versucht hatte militärische Geheimnisse an einen Feindstaat der Sowjetunion zu verraten, hatte gemäss schweizerischem Gesetz ein politisch motiviertes Delikt begangen, für welches eine Auslieferung untersagt war. Kotchetov hingegen war in erster Linie als Deserteur zu betrachten; somit konnte auch er gemäss Bundesgesetz nicht ausgeliefert werden. "Nähere Prüfung des Tatbestandes vorbehalten, könnte allerdings auch ein Diebstahl in Bereicherungsabsicht am russischen Militärflugzeug in Frage kommen, für den allenfalls auf Grunde des erwähnten Gesetzes (BG über die Auslieferung an das Ausland vom 22. Januar 1892, TS) eine

⁵⁷ BR Petitpierre an die Schweiz. Botschaft in Washington vom 6.11.52, BAr E 2001 (E) 1, Bd. 104

Auslieferung in Erwägung gezogen werden könnte."⁵⁸ Dafür brauchte man aber eine Anklageschrift einer sowjetischen Justizbehörde. Offenbar waren die Sowjets nicht nur an beiden Flüchtlingen interessiert, sondern auch an einer Aushändigung der Dokumente und des Materials (Flugzeug), welches sich die beiden auf ihrer Flucht angeeignet hatten.⁵⁹

Vorderhand blieben die Schweizer Behörden aber bei ihrem Standpunkt, die beiden Flüchtlinge nicht auszuliefern. Dies führte zu einem starken Druck von Seiten Vikharevs: *"Er habe den ganz bestimmten Eindruck, dass eben die allgemeine Disposition der schweizerischen Regierung seit dem 15. September sich geändert habe (...). Die Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen sei für die Schweiz wichtiger als für die Sowjetunion, und in diesem Sinne bedaure er die Änderung der allgemeinen Einstellung der schweizerischen Regierung."*⁶⁰

Am 1. November 1945 legte Legationsrat Zehnder Vikharev noch einmal die Einstellung der Schweizer Behörden dar, dass es nicht möglich sei, Novikov und Kotchetov auszuliefern.⁶¹ Der Druck von sowjetischer Seite und die Befürchtungen um das Schicksal der Schweizer Diplomaten nahmen jedoch zu, so dass bereits am 6. Dezember der Bundesrat seine Meinung teilweise zu revidieren bereit war: *"Wir haben uns aber überzeugen lassen, dass Kotchetov kein politischer Flüchtling ist, sondern aus Leichtsinn und jugendlicher Unüberlegtheit ein ihm selber nicht bewusstes gemeines Verbrechen begangen hat. Die Schweizerische Regierung wäre bereit, in einem bestimmten Zeitpunkt Kotchetov in Plauen zu übergeben."*⁶² In diesem Brief ist nicht mehr die Rede davon, dass Kotchetov eigentlich ein Deserteur der Roten Armee war, der ein Flugzeug gestohlen hatte, um zu fliehen!

Der Brief Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 6. Dezember 1945 ist in der Angelegenheit Novikov/Kotchetov ein Schlüsseldokument,

⁵⁸ Entwurf eines Briefes des EJPD an Generalmajor Vikharev vom 25.9.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁵⁹ Brief R.Probst an BR Petitpierre vom 2.10.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd.103. Im Oktober 1945 konnte die von Kotchetov gestohlene Maschine an die Russen zurückgegeben werden; die Dokumente waren aber vorderhand für die Schweizer Behörden unauffindbar.

⁶⁰ Aktennotiz Legationsrat Zehnders vom 29.10.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁶¹ Brief Legationsrat Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 1.11.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 103

⁶² Brief Legationsrat Zehnders an Generalmajor Vikharev vom 6.12.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 100.

da hier klar wird, dass die beiden Flüchtlinge für die Behörden ab Dezember 1945 die Funktion eines Pfandes anzunehmen begannen. Man beabsichtigte, sie gegen die fünf in Osteuropa festgehaltenen Diplomaten auszutauschen. Der Zeitpunkt für Kotchetovs Auslieferung und die Heimschaffung von sechs sowjetischen Internierten, die sich wegen Strafdelikten noch in Schweizer Gefängnissen befanden, wurde davon abhängig gemacht, ob die sowjetische Regierung die Schweizer Wünsche, nämlich die Heimschaffung der fünf Diplomaten, erfüllen würde oder nicht.

Generalmajor Vikharevs Abreise war für den 29. Dezember 1945 vorgesehen. Einen Tag zuvor traf er sich noch einmal mit Legationsrat Zehnder, um die hängigen Probleme zu besprechen. "Ich (Zehnder, TS) bestätige die schweizerische Bereitschaft, die sechs erwähnten Internierten und Kotchetov gegen die ebenfalls erwähnten schweizerischen Beamten auszutauschen, erkläre aber, dass die Auslieferung Novikovs aus den von uns wiederholten Gründen nicht möglich erscheint. (...) Der General insistiert. Er macht darauf aufmerksam, dass er für seinen persönlichen Gebrauch noch ein anderes Telegramm aus Moskau erhalten habe, in welchem es heisst, wenn die schweizerische Regierung im Falle Novikov ihre grundsätzlichen Bedenken aufrecht erhalten sollte, Feller und Meier (die Schweizer Diplomaten in Budapest, TS) nicht heimgeschafft würden."⁶³

Nun überstürzten sich die Ereignisse: Zehnder begab sich unverzüglich ins Berner von Wattenwyl-Haus, wo der Bundesrat Sitzung hielt und unterrichtete Petitpierre über die Haltung Vikharevs. Kurz darauf "wird eine Sitzung des Bundesrates abgehalten und um 16 Uhr 50 der Entscheid bekanntgegeben: einstimmig beschlossen, den russischen Gegenvorschlag (Austausch der Russen gegen Diplomaten, TS) anzunehmen."⁶⁴

Die beiden Flüchtlinge wurden unverzüglich verhaftet und am 29. Dezember 1945 der sowjetischen Delegation am Flughafen in Dübendorf übergeben. Von hier an fehlte von ihnen jede Spur. Die menschliche Tragik dieses Falles, wird offenbar, wenn wir aus den Quellen sehen, dass sich Frau Novikov bis 1964 über das EPD bemühte, den Aufenthaltsort ihres Mannes in Erfahrung zu bringen, jedoch ohne Erfolg...

⁶³ Notiz Legationsrat Zehnders über die letzte Besprechung mit Generalmajor Vikharev vom 28.12.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 102

⁶⁴ ebd..

Hatte die Schweiz ihre humanitäre Tradition aufgegeben, um mit einem wirtschaftlich interessanten Land lange geforderte Beziehungen aufzunehmen? Lässt sich also die eingangs dieses Kapitels formulierte These aufgrund des Quellenmaterials verifizieren?

Bei der Auslieferung der beiden Piloten wurden eindeutig völkerrechtliche Normen von der Schweiz verletzt, indem sie Menschen auslieferte, deren Leib und Leben gefährdet waren. Sie musste damit rechnen, dass die beiden Flüchtlinge in der Sowjetunion verurteilt oder sogar umgebracht würden. Dies war bei Kotchetov der Fall; er wurde möglicherweise kurz nach seiner Ankunft in der Sowjetunion erschossen.⁶⁵ Auf der anderen Seite muss aber in Betracht gezogen werden, dass der Bundesrat angesichts des Schicksals der Schweizer Diplomaten auch zu agieren hatte, da er für das Wohlergehen von Schweizern im Ausland verantwortlich war. In diesem Zusammenhang scheint mir ein Zitat Legationsrat Zehnders treffend: *"Ich versuche, so objektiv wie möglich die drei Seiten des Problems zu beleuchten; die rechtliche - die Auslieferung Novikovs ist nicht angängig, weil er ein militärpolitisches Delikt begangen hat; die menschliche - unsere Pflicht, nichts zu unterlassen, um das Leben von Schweizern, welches offenbar bedroht ist, zu retten; und die politische - die Verwerfung des russischen Vorschlages könnte allenfalls die Bereitschaft der Sowjetunion, die diplomatischen Beziehungen mit der Schweiz aufzunehmen, im ungünstigen Sinne beeinflussen."*⁶⁶

Die Schweiz hatte den rechtlichen Aspekt ausser acht gelassen, und nur den politischen und den menschlichen voll berücksichtigt. Letzteren bezog sie aber nur auf die fünf Schweizer Diplomaten und nicht auf die beiden Sowjets. Der Druck vor allem aus Wirtschaftskreisen für eine Wiederaufnahme der Beziehungen zur Sowjetunion war gross. Es scheint, als ob die Schweiz hier - im Interesse diplomatischer Universalität - einen Kniefall gemacht hatte. *"La question principale qui se pose ici me semble être celle de savoir jusqu'à quelle limite il y a lieu de continuer dans la voie de nos concessions à l'égard des Russes en vue de la*

⁶⁵ Diesbach, Grivat, Tribune le matin vom 8.9.82, S. 5

⁶⁶ ebd.

reprise souhaitée des relations diplomatique avec ce pays."⁶⁷

Diese Grenze war nun ganz klar überschritten worden.

Ob die Russen wirklich soweit gegangen wären, den Schweizer Diplomaten Schaden zuzufügen, kann hier nicht beantwortet werden. Es gilt festzuhalten, dass die Schweiz im Fall der beiden sowjetischen Piloten Völkerrecht brach, und dies mit vollem Bewusstsein gegenüber den Folgen für die beiden Betroffenen. Die oben formulierte These muss somit als verifiziert betrachtet werden.

Eine offene Frage bleibt das Schicksal der rund 10'000 Internierten, die freiwillig in die Sowjetunion zurückkehrten. Sie ist wohl nur mit Hilfe von russischem Quellenmaterial endgültig zu beantworten. Jedoch könnte es sein, dass sie das Schicksal jener in den USA und Grossbritannien internierten sowjetischen Kriegsgefangenen teilten, die nach ihrer Rückkehr in die Sowjetunion nach Sibirien geschickt wurden. Dort wurden sie von westlichem Gedankengut "gesäubert" und anschliessend wieder in die sozialistische Gesellschaft integriert.⁶⁸

Auch wissen wir aufgrund fehlender Quellen nicht, wie die russische Perzeption der Auslieferung Novikovs und Kotchetovs aussah.

2.4. Botschafter Zellwegers Erfolg in Belgrad

Durch die Regelegung der Interniertenfrage war eines der grössten Hindernisse in der Beziehung Schweiz - Sowjetunion beiseitegeräumt. Jetzt war der Moment gekommen, wo man sich einander wieder nähern konnte. Im folgenden Kapitel soll dargelegt werden, wie die diplomatischen Beziehungen zwischen der Schweiz und der Sowjetunion wieder aufgenommen wurden. Dieses Kapitel basiert nicht auf persönlichen Quellenstudium; ich verwende hier nur die einschlägige Literatur zum Thema.⁶⁹

⁶⁷ Entwurf eines Briefes an BR Petitpierre (Schreiber unbekannt) vom 20.9.45, BAR E 2001 (E) 1, Bd. 102

⁶⁸ Reichel, S. 87

⁶⁹ Dreyer; Bonjour, Wiederaufnahme; Monti, La reprise des relations diplomatiques. Eine, auf eingehendem Quellenstudium basierende, noch laufende Dissertation von Christine Gehrig bei Prof. Goehrke widmet sich ebenfalls diesem Thema.

July 18, 1995

Raoul Wallenberg

Mr. Hans Magnusson
Ministry for Foreign Affairs
Political Department
First Division
Stockholm, SWEDEN

Ex Blivally
ML 0000
GVD
CPenon
Dol
Ex
950725
11

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 199/003		
95 -07- 2 0		
AVD. P	GR. 2	MA. Eu

Dear Mr. Magnusson:

Thank you for your fax of June 30 which I have just received upon returning from Washington. And thank you for your support.

Regarding the economic aspects, I have noted the same -- namely that there is no obvious sign of a deep economic interest on the Soviet part, at least not in the papers that come our way. There are only hints of it among statements by the cellmates, but not enough to be substantial. I have questioned and still question if the Soviets at large were even aware of the kind of economic warfare underway in Budapest at that time. Certainly as an "ally" they could not have been completely unaware of the role neutrals were playing as the war drew to an end as the 'bank' for Axis assets, in addition to their role in rescue operations.¹

Given their highly rated intelligence organizations, driven by a desire to 'catch up with the West' as well as a desire to be victorious, I would be surprised if they missed that much. While most saw the world in either ideological or military terms (or both) I do feel assured of a growing awareness, where economic matters are concerned, on the part of Stalin, Molotov, Vishinsky, Bulganin and Abakumov. (Note for example the separation in Molotov's own section between Secretariat and Economics.) In fact, they seemed to grow in sophistication in their dealings -- even as they ignored Armistice Agreements to seize the property of the other Allies. Some of this I can document on the American end.

While I am prepared that Raoul's interrogations might be purely basic questions about saving Jews, it is equally possible that inquiries showed at least partial interest in holdings, assets, where they were hidden, where they could be found. Given the sometimes co-incidence of these interrogations with certain significant Allied conferences related to reparations and reconstruction (i.e. the accounting and dividing of who gets what of the war booty, etc.) Raoul may have had enough information to prove a resource for them in determining their course for those particular

¹Only when I read the extremely well-documented book by David Holloway, *Stalin and the Bomb* did I realize that those Politburo members who had a decisive role in policy considerations as to Raoul's fate also had a second hat -- metallurgy, chemical, nuclear, etc. This need have no relevance whatsoever to Raoul, but there is enough archival evidence on the American end to suggest that it is important that we at least scratch hard once beneath the surface.

MD

meetings. (If we are allowed to draw a parallel, this is known to have happened in the area of discussions re nuclear matters at similar conferences such as Potsdam).

In addition to this background discussion, which I can document at length, I ask you to consider pursuing this further for the following reasons:

- 1) The Russians response to my presentation at the Stockholm meeting;
- 2) The fact that Stalin did dismantle Tungfram and take it into the USSR following the arrival of the Swedish Legation/Budapest in Moscow (mid-April 1945) at which point I can only assume its importance for war material and/or other virtues (aeroplanes or arms) had become loudly apparent to him or them;
- 3) The fact that Leopold Aeschner, Managing Director of Tungfram, a subsidiary of the GE cartel, is the only individual -- other than the previous Lubavitcher Rebbe -- I have ever known to have been ransomed for a million dollars and this ransom was transacted through the Swedish Legation (either Raoul or Per) with Swedish funds, since the Americans refused to pass it through the War Refugee Board because there was no licensing for anything that rang of "trading with the enemy." It should be noted, to stress the importance of saving this man, the degree to which the Americans did seriously consider it.
- 4) The obvious importance of tungfram/wolfram as a strategic material and the connection of those for whom Raoul worked on the American side with procuring that material;
- 5) With due respect, the presence of a number of Swedish -- particularly Wallenberg -- subsidiaries in Budapest with whom Raoul was connected, if only by address, and the fact that he was a Wallenberg can not be and is not completely superfluous, starting with the interrogators awareness that Raoul was from a big 'monopolist' family;
- 6) Last but not least: the extensive amount of Nazi looting going on in Budapest at that time, including the Jewish gold which was being accumulated there, and the pivotal role which Wallenberg seems to have had in protecting Jewish property vis a vis Abakumov's 'crimes against the state' which do involve just that...loot.

I certainly recognize our priorities at this point. To introduce questions of economics could open this up far too wide, if lacking in justification. I am also aware that economic archives in most countries -- including no doubt Sweden -- remain among the most classified. I think that the one issue of this plant, which does have a direct connection with the Legation and possibly Raoul should be used to scratch the surface and see if there is anything to it. For reasons I will discuss with you at a quiet time, this should at least be checked in a very specific way. All I am asking is for the Russians to take the translated document I sent you from the Harriman files involving the Tungfram plant and present us with the corresponding files and surrounding documents from the Russian side to account for this decision to take an American/Swedish subsidiary -- which was against Article 18 of the Allied Armistice agreement for Hungary and put a number of other economic considerations like lendlease, etc. help from the Americans at risk.

I also would recommend that you request that the Military Archivist look for the orders, etc. to dismantle the plant and any documents surrounding that for an indication as to what was so critically valuable in that plant that it was more important than a Standard Oil subsidiary.

And, finally, you are in the enviable position of being able to examine your own files where this plant is concerned. Or would it be Lage Olsen who investigates matters of military 'equipment', which includes I trust strategic materials or know-how that advanced the technology of their implementation?

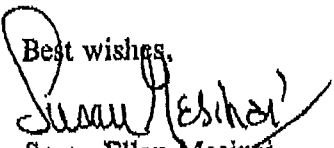
I hope this isn't too technical. I did not go looking for these connections or for something that would add another dimension to the picture. All of this came to me through archives, one after another. While I can over time as a scholar/writer research this myself, I think that it is very important to understanding Raoul's mission and the reasons for his arrest to at least probe this one opening. I honestly don't see how one can start drawing final conclusions without taking this labyrinth of connections into account. For example, there is indication among documents in the West that Raoul was in Budapest at his uncles' instance as well as in keeping with his deep humanitarian nature.

I will draw the parallel with the question of "what does it mean for the Swedes to represent Soviet interests in Budapest"? Does it mean simply to hold the keys to a certain villa or a valuable broche in your safe? Or does it imply from time to time the expectation of paving the way for, if not conducting, certain business or trade type negotiations which, say, might represent Soviet interests at procuring much needed equipment and materials to win on the Eastern front?

Were it not for the fact that Jerring described to Abbot, Sec. American Legation-Stockholm in who described to Outerbridge Horsey (State/National Security Resource Board) Raoul Wallenberg's role in Budapest as 'in charge of the foreign interest sector' I wouldn't be raising this issue so many times. Was he, in addition to saving Jews, responsible for the failures of the Swedish Legation to adequately tend to Soviet interests? (His statements to his collimates seem to imply that he did have such a significant role. *Some of*)

Look forward to seeing you soon.

Best wishes,

Susan Ellen Mesina
Director/ARK Project

P.S. - I will be making a number of sets of the age progressed photographs of Wallenberg for your use and that of your colleagues, in addition to the set I asked Marvin to send to Mr. Anders Troedsson at the Embassy in Moscow.

a.a./to a P 2 E u 7

W

Fax from: Professor Guy von Dardel
45 Route de Pénery-Dessus;
CH-1242 Satigny Tel & Fax: 0041+22-753 1619
Lage Olson, Utrikesdepartementet, Pol avd
Stockholm. Nr 0046-8-7231.176 KMI X

Lage: X

UTRIKES DEPARTEMENTET
Krigsmaterielinspektionen
Ink 1995 -07-2 1

KMI

Guy von Dardel
5 Route de Pency-Dessus
11242 Satigny

Search for information on Raoul Wallenberg August 1995

The following report is a plan to supplement the work of the Swedish Russian Working group on the Raoul Wallenberg with investigations of archives, prisons, camps and clinics by an international team. The investigations are aimed to take place in August 1995.

Program. and participants.

A preliminary program is shown in table 1. Bold names, group leaders, are responsible for the group, Italic names are responsible for interpretation.

Table 1

Place	Period	Participants
Vorkuta,	10-20 Aug.	Marvin Makinen , <i>Gennadij ? (Memorial)</i> Yuri Masover (IPA)
Irkutsk, Bratsk, Angarsk	10-20 Aug.	Guy v. Dardel , Susanna Berger , <i>Nikita Petrov</i> , Yuri Savienko (IPA)
Serbski Institute Moscow	10-20 Aug.	Susan Mesinai , <i>Tatyana Dmitrieva, Svetlana,</i> Alfred Gramm
Vladimir prison 2	10-20 Aug.	Marvin Makinen , Yuri Masover
Butyrka, Lefortovo, Lyubyanka Moscow	10-20 Aug.	Arsenic Roginski , Vinogradov , Memorial

The list of participants is very preliminary. Other names can be supplied by Memorial and Independent Psychiatrists Association, or taken from our old collaborators, e.g. Alexej Kartsev, Albina Dvoretzkaja, Marsha Russyasova.

Around August 20 we would expect the groups to assemble in Moscow to discuss the results which have been obtained, and what further action will be necessary.

Preparations.

Each group leader is responsible for the detailed operative and financial planning of his group. Expenses to be covered by the

Before the groups can set out on their tasks, we need to ask the Swedish Embassy in Moscow for help in the following preparatory actions:

Visum for non-Russian participants; valid at least from 1/8 - 31/8:

Marvin Makinen, valid for Vorkuta, to be picked up in New York

Susan Mesinai, valid for Moscow and Vladimir, to be picked up in New York

Susanne Berger (German nationality), valid for Moscow, Irkutsk, Vladimir (to be picked up in Bonn)

Authorisation for participants, foreign or Russian, to investigate the archives of prisons, clinics, and camps, interrogate staff and inmates.

Hotel reservations I will make the reservations in Moscow (ITEP). The group leaders should make their own reservations outside Moscow.

We will need for each team a "watch dog", representative from the corresponding Ministry to accompany us, see to it that we get access to the installations, and guarantee our safety.

We should perhaps before we leave Moscow invite as many of the Swedish-Russian working group as possible, i.e. Hans, Björn, Sokolov, Viktor Tatarintsev, Vladimir Vinogradov, Konstantin Nikischkin, somebody from Kovalyovs group. Maybe a small subgroup should also for politeness make a visit to the concerned Ministries - Health, Interior and State Security to explain the purpose of our mission.

I had the occasion to discuss our plans with Nikita Petrov from Memorial this morning, and they will help as much as they can.

Copies:

Marvin Mäkinen,
Susanna Berger
Susan Mesina,
Hans Magnusson,
Lage Olson

Maks Kovalev
Nikita Petrov

1995-07-18

R 18

Ambassadrådet
Lage Olson

UTRIKESDEPARTEMENTET

INKOM/UD		
199/001		
1995-07-24		
Avd	Gr	Mål
p	2	Sm I

LM

par

Ny bok om Wallenberg

Broder,

Ex till:

Kab sekr
von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Pol 1:1
Olson, KM1
Lyrvall, Pol 1:1
Wallenberg-Föreningen
Amb. Moskva

Ex 9.95-08-21/4

För någon månad sedan utkom på ett mindre ungerskt förlag en bok med titeln A Mikórejty, Mikó Zoltán és Raoul Wallenberg kapcsolata a magyar ellenállásban 1944-45 (Mikó-gåtan, Zoltán Mikós och Raoul Wallenbergs kontakt i det ungerska motståndet 1944-45). Titeln till trots spelar Wallenberg en perifer roll i boken, men författaren Vilmos Bondor, vid den aktuella tiden Mikós närmaste man, ser i kontakten med Wallenberg en förklaring till att Mikó avrättades av ryssarna.

Mikó ledde en motståndsgrupp i den ungerska försvarsstaben i syfte att vid lämplig tidpunkt bryta med tyskarna och i stället i likhet med Rumänien gå över på den sovjetiska sidan. Verksamheten var dock skäligen ineffektiv och ledde aldrig till resultat. Hans kontaktförsök väckte ryssarnas misstankar, och efter kriget ställdes han jämte Bondor inför sovjetisk domstol och dömdes till döden. Bondor benåddes dock och fick efter ett antal år i sovjetiska arbetsläger återvända hem. Han bor nu i Californien.

Enligt Bondor fick Wallenberg vid olika tillfällen hösten och vintern 1944 hjälp av Mikó, bl a med att i ungerska nationalbankens valv gömma en del av legationens arkiv. I detta material skulle ha ingått dokument om Katyn-massakern, varom Wallenberg skulle ha fått underrättelse genom polska flyktingar. Bondor, som senare förhördes av ryssarna härom, ser i detta en förklaring till att Mikó och Wallenberg likviderades.

Detta är i korthet vad boken har att säga om Wallenberg. Jag vore tacksam för besked om det finns anledning att gå djupare i ärendet.

Hjärtliga hälsningar
Jan Lundvik

Jan Lundvik

New York

July 18, 1995

an/u

Please confirm by return
fax the receipt of both
Part One + Part Two
re "Economics." Thanks.

Pol

Mr. Hans Magnusson
Ministry for Foreign Affairs
Political Department
First Division X
Stockholm, SWEDEN

VIA FACSIMILE
2 PAGES

INK. UTRIKES DEP.		
D. No. 199/005		
95-07-25		
AVD. P	GR. 2	MAL. EV

Dear Mr. Magnusson:

This is PART TWO of my reply to you about the question of the relevance of "economics" to Raoul Wallenberg's destiny.

In my last letter, I laid emphasis on the question of strategic materials and the problem of Nazi looting at that time in Budapest. I forgot to emphasize the most obvious -- namely Raoul Wallenberg's reconstruction plan (which he had made a high priority in the last days to have ready and which I understand he took with him when he went with the Soviets.) Do I understand correctly that after his pilot visit on the 14th of January, he returned to Pest to pick up these papers before he finally went with Major Demshenko and company on the 17th?

It was brought to my attention last night that according to Leval, Feller also worked on that plan before his arrest by the Arrow Cross, which preceded his arrest by the Soviets under an order comparable to that for Raoul Wallenberg.

Also, I should emphasize that "reconstruction", particularly after the successful invasion of Normandy, was the highest priority among each of the world powers. I have found documents where the Soviets themselves state this as their highest priority. Major battles were raging in the interpretation of this. In America, it involved whether or not to level Germany and reduce it to an agrarian economy or resurrect it as quickly as possible as a block against the Bolsheviks. On the Soviet side, as far as my reading has shown, it meant rebuilding a country directly effected by war as fast as possible through lend-lease, and -- where reparations or accounting between the Allies seemed to fail -- balancing the books through war booty and other otherwise illegal takeovers (Tungsram). In all cases it meant expensive trade.

Wallenberg & friends' private plans for the reconstruction of Hungary -- a natural outgrowth of his deep experiences and commitment to the people of Budapest -- relies in part on the reputation he has established as a 'savior of Jews' but shows the same intelligence and independent spirit at work in the promotion of a "cooperative self help plan." The appeal of this, especially with his leadership and name and money behind it, in and of itself is a threat to communism in Hungary.

I mention this only because in November I had asked Mr. Vinogradov and Mr. Tartarinstev to consider checking the economic and counter-intelligence files (or anywhere else) for the Plan first as significant memorabilia for the family (Raoul's last opus magnus that we know about) but also because it would clarify to the most finite degree exactly what form of 'reconstruction' we

are talking about here. I think this is very important to know because the question remains whether this Plan conformed with or varied with reconstructionist goals laid down by the Americans, and if so what camp. *Or was it truly an individual initiative?*

I had asked Mr. Tartarinsteve, when in Moscow, what Mme. Kollontay may have meant when she commented in the early days of RW's disappearance that he had committed a 'stupidity.' What, I asked, would that mean in the language and code of the Foreign Service. He said immediately: acting without the knowledge or approval of his superiors, going off on his own. He cited as an example going to Debrecen.

Tom Veres, RW's photographer, who worked with him on a daily basis for many months and last saw him on January 14th, just before he left to meet the Russians, stated that Raoul had told him he was going to 'establish ties with the new government' in Debrecen -- i.e., the Allied Control Commission government which, as I understand it, had been handpicked by and possibly schooled in Moscow. He stressed, since I asked him repeatedly, that he never mentioned meeting Marshall Malinowski at all.

On the basis of this, may I ask if Raoul's job at that time in the Legation would include being the first to set up communication with the Soviets? Or was this a more individual, if not private initiative. Was this mixture of official role and private interest in reconstruction a vulnerable point which could have led to difficulties in his 'destiny.'

I look forward to receiving your reply.

Sincerely yours,

Susan Ellen Mesina

P.S. I have just met with Victoria Pope (Stanglin) who will no doubt be in touch with you soon. She knew you in Moscow. She has been given the 'green light' by U.S. News to do a report on the investigation. It goes without saying that I had very favorable things to say about the efforts of the Working Group and the importance of official efforts vis a vis the independent. I do very much appreciate being able to work with you, however much, and the consideration you give ARK's efforts pro or con which hopefully is fruitful all the way around.

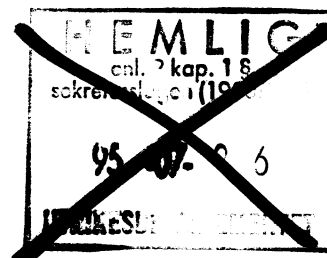
UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol 1:1)
H Magnusson/2733A

207/001
PROMEMORIA
1995-07-26

P 2 Eu¹/
Wallen-
berg

Ex till:

kabs, polch,
HM, LO, BL,
C Persson
G von Dardel
amb Moskva

H E M L I G

Exp 950727
h

Samtal med Stig Bergling i Raoul Wallenbergärendet den
26 juli 1995.

Undertecknad besökte den 26 juli Stig Bergling på Hallanstalten för ett samtal i Wallenbergärendet. Anledningen var att Stig Bergling nyligen givit vissa uppgifter om Raoul Wallenbergs öde i en tidningsintervju.

Bergling gjorde först gällande att det var han som genom advokat Gottfarbs förmedling 1979 föreslagit en utväxling av sig själv mot Raoul Wallenberg.

Beträffande Wallenbergs öde hävdade Bergling att han hört åtta GRU-officerare oberoende av varandra hävda att RW inte dog i juli 1947 utan helt enkelt försvann i GULAG. Innebörden av detta påstående var enligt Bergling snarare att KGB/MGB tappade bort honom där än att man medvetet skulle ha gömt undan honom. En möjlighet som också nämnts var att RW kunde ha

MD

försvunnit på någon psykiatrisk institution. Ungerska underrättelseofficerare hade givit samma version och i varje fall inte trott på versionen om RW:s död i hjärtinfarkt. Två GRU-officerare hade dock återgivit den officiella versionen från 1957.

Bergling instämde i min hypotes att GRU-versionen, som inte grundades på några konkreta bevis utan snarare framfördes som en legend inom organisationen, snarare kunde botten i GRU:s traditionellt ringaktande attityd gentemot den konkurrerande organisationen.

GRU-officerarna hade också hävdats att vi aldrig skulle få fram den exakta sanningen. Uttalandena hade gjorts vid olika tillfällen under åren 1987-1994. Bergling kände ej till officerarnas rätta namn.

På direkt fråga sade Bergling att han aldrig talat med GRU om DC 3-affären.

Från sin tid i Moskva nämnde Bergling också, när jag uppgav att jag tjänstgjort på ambassaden där, att han särskilt förmanats hålla uppsikt på svenska ambassadens bilar, vilkas registreringsnummer började med D 73. Han uppehöll sig ofta i Serebrjannij Bor, ett omtyckt rekreatiomsområde i utkanten av Moskva, som f ö gärna besöktes även av svenska diplomater.

H Magnusson

Fax from:

Guy von Dardel

Home: 45 Route de Peney-Dessus;

CH-1242 Satigny, Switz.

Tel & Fax: 0041+22-753 1619

Summer house: Rumiére, CH-1874 Champéry

Tel & Fax: 0041-25-792122

to

Hans Magnusson, Utrikesdepartementet, Pol
avd Stockholm. Nr 0046-8-7231176

etter forskn.

Raoul Wallenberg

augusti 1995

Pol

INK. UTRIKES DEP.		
D.No 207/005		
95 -07- 27		
AVD. <i>P</i>	GR. <i>2</i>	MAL <i>Eu</i>

asf

Guy von Dardel
5 Route de Peney-Dessus
111242 Satigny

Search for information on Raoul Wallenberg August 1995

The following report is a plan to supplement the work of the Swedish-Russian Working group on the Raoul Wallenberg with investigations of archives, prisons, camps and clinics by an international team. The investigations are about to take place in August 1995.

Program. and participants.

A preliminary program is shown in table 1. Bold names, group leaders, are responsible for the group, italic names are responsible for interpretation.

Table 1

Place	Period	Participants
Vorkuta,	10-20 Aug.	Marvin Makinen , Gennadij ? (Minsk)
Irkutsk, Bratsk, Angarsk	10-20 Aug.	Guy v. Dardel, Susanna Berger , <i>Nikolai Petrov</i> , Yuri Masover (IPA)
Serbski Institute Moscow	10-20 Aug.	Susan Mesinai , Tatyana Dmitrieva, <i>Svetlana</i> , Alfred Gramm, Yuri Savchenko
Vladimir prison 2	10-20 Aug.	Marvin Makinen , Yuri Gushanski
Butyrka, Lefortovo, Lyubyanka Moscow	10-20 Aug.	Arsenic Roginski , Vladimir Vinogradov, Memorial, Lyuba Vinogradov Slavienko
Kiev, Minsk	20-25 Aug.	Not yet discussed

The list of participants is very preliminary. Other names can be supplied by Memorial and Independent Psychiatrists Association, or taken from our old collaborators, e.g. Alexej Kartsev, Albina Dvoretzkaja, Marsha Russyanova.

Around August 20 we would expect the groups to reassemble in Moscow to discuss the results which have been obtained, and what further action will be necessary.

Preparations.

Each group leader is responsible for the detailed operative and financial planning of his group, to be approved by Patrik, with Susanne as executive in the field.

Before the groups can set out on their tasks, we need to ask the Swedish Embassy in Moscow for help in the following preparatory actions:

Visum for non-Russian participants, valid at least from 1/8 - 31/8 (M Foyer)

Marvin Makinen, valid for Vorkuta, to be picked up in New York

Susan Mesinai, valid for Moscow and Vladimir, to be picked up in New York

Susanne, Berger (German nationality), valid for Moscow, Irkutsk, Vladimir (to be picked up in Bonn)

Authorisation for participants, foreign or Russian, to investigate the activities of prisons, clinics, and camps, interrogate staff and inmates. (Petrov, Roginskii, Savlenko)

Hotel reservations von Dardel will make the reservations in Moscow (ITEP). The group leaders should make their own reservations outside Moscow.

We will need for each team a "watch dog", **representative from the corresponding Ministry**, to accompany us, see to it that we get access to the installations, and guarantee our safety.

We should perhaps before we leave Moscow invite as many of the Swedish-Russian working group as possible, i.e. Hans, Carl P., Sokolov, Viktor Tatarintsev, Vladimir Vinogradov, Konstantin Nikischkin, somebody from Kovalyov's group, somebody from the US embassy. Maybe a small subgroup should make a visit to the concerned Ministries - Health, Interior and State Security to explain the purpose of our mission.

Copies:

Marvin Makinen,
Susanna Berger
Susan Mesinai,
Hans Magnusson,
Lage Olson
Nikita Petrov
Yuri Savienko
Arsenich Roginski
Nikita Petrov
Mats Foyer

Professor Guy von Dardel

Hem: 45 Route de Peney-Dessus;

CH-1242 Satigny Tel & Fax: 41+22-753 1619

Sommarbost. Rumiére, CH-1874 Champéry

Tel: 41+25-792122

CH - 1242 Satigny, den 25 juli 1995..

Er referens:

Min referens:

Beträffar:

Departementsrådet Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

Pol avd

Bx 16121

103 23 Stockholm, Suède

Pol 1:1/tf ch Jan Nyberg (för Hans Magnusson)

Atg:

fax von Dardel 950802/exp KN

fax von Dardel 950803/exp ACF

PM t A 2 BUD 950802/exp ACF

Pol 1:1 not: resan har per 1995-09-01 ännu
----- icke blivit av

Broder,

I enlighet med de nya regerna för mina resor, brev av 06-26, vill jag anmäla att jag under tiden 8-25 augusti önskar företa en resa Geneve- Moskva-Irkutsk-Moskva-Geneve, eventuellt Kiev och Minsk med nedanstående uppskattning av kostnaderna.

Flyg Geneve-Moskva Geneve

Flyg Moskva Irkutsk och åter

2) Hotel 16 nätter à US\$ 100

1) Traktamente, transporter à 100 \$/dygn

CHF	1)	1400	=	SEK	8.887,20
US\$	2)	700	=	"	5.104,75
US\$		1600	=	minskad	
US\$		1600	=		5,834,00
		800			

och anhåller om godkännande.

Faxa

Med vänlig hälsning

Guy von Dardel

Guy von Dardel
Professor emeritus

1) Halva kostnaden
f. traktamente, transporter

2) Få ner kostnaden för hotel - billigare hotell

+ dep prot

1) kurs 6.3480
2) kurs 7.2925

Ex till Sven Johansson, a.a.
UD A4 95-08-15
för en konferens

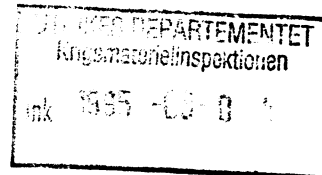
Professor Guy von Dardel

Hem: 45 Route de Poney-Dessus;

CH-1242 Satigny Tel & Fax: 41+22-753 1619

Sommarbost. Rumiére, CH-1874 Champéry

Tel: 41+25-792122

CH-1242 Satigny, den 30 juli 1995.

INK. UTRIKES DEP.		
D.No 211/002		
95-08-15		
08-04		
AVD. P	GR. 2	MAL. E u 1

Er referens:

Min referens:

Beträffar:

Lage Olsson

Pol. avd.

Utrikesdepartementet

Box 16121

S-103 23 Stockholm Suede

Broder,

Jag har läst igenom med intresse ett meddelande till Dig av 5.4.95 från Margareta Danielsson, som i sin tur fått det från "Farbror Sven" (Sven Dahlman?) i Regeringsarkivet, angående Berlin personalen.

När det gäller Sonja Sonnenfeld och hennes eventuella Berlinvistelse bör man dock söka efter hennes namn som ogift, Kreshenski eller något dylikt ryskt namn, fastän hon är född i Malmö. Hon talar också något ryska.

Harry Wester kom tydligen i väg från Budapest 22/10 i tid innan ryssarna kom. Det kunde vara av intresse att ta reda på hur han reste, med flyg eller tåg som ju bör framgå av hans reseräkning, om den finns kvar, med tanke på tecken som tyder på att Raoul kan ha rest hem på en dag eller så just vid den tiden, enligt uppgift av Marcus Wallenberg bl. a. Lever Wester ännu? Vad är en "P 1:a resp P 21J /Buda, som nämns i samband med Göte Karlsson? Genom en tillfällighet har jag fått reda på att Göte Karlsson i ungdomen var bästa vän till Ingvar Kamprad (=IKFA), som enligt rykten, som många andra på 30-talet lär ha varit ganska nazistanstucken. Även om Per Anger har jag någon gång hört detta, men det är allt id svårt att veta vad som är sant, vad som är ett allvarligt engagemang och vad som bara är ungdomsförsyndelser. Vi måste naturligtvis hålla detta strängt konfidentiellt, men med tanke på vad som hände sedan kanske det dock kan vara av intresse att undersöka om det finns några noteringar om deras partitillhörighet. Det måste ju dock ha varit av intresse för tillsättningar på känsliga diplomatposter under en känslig tid.

Ett annat område där Du kanske kan hjälpa oss att få fram bakgrundsmaterial är på det militära området. Vi vet ju att Raoul var mycket aktiv i hemvärnet - jag minns att jag själv vid några tillfällen var med och hjälpte honom vid hemvärnsövningar i Stockholm området - , och det skulle med tanke på vad som hände sedan vara intressant att vet vilka kontakter han kan ha knutit vid den tiden. Kan han ha kommit in i med den svenska underrättelseseljänsten redan vid denna tid, och därigenom med vissa utländska, eller var han när han for till

Budapest 1944 en ren novis på detta område? Var hans resa 1942, då han fick ett relativt ovanlig kabinettpass, en ren affärsresa, eller hade den någon politisk grund. Från SEBankens arkiv har vi fått kopia av ett brev till Markus W. just vid tiden för denna resa, enligt vilket Raoul medfört ett brev från Berlinambassaden, och där han ursäktar sig för att brevet varit öppnat - antagligen för att ett oöppnat brev i bagaget skulle vara misstänkt vid en kontroll. Var detta ett brev från tyska motståndsrörelsen, som väl närmast Jakob hade kontakt med, eller gällde det affärskontakter på kontinenten?

Med hjärtliga hälsningar

Guy

Guy von Dardel

Lage Olson, Utrikesdepartementet, Pol avd
Stockholm. Nr 0046-8-7231176

*P.S. Vill Du också skicka Ditt svar till
Susanna Berger i Hannover*

P. S.

KOPIA TILL:
SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
CH POL 1
POL 1:1

AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu ¹

(Pol)

HK

[Kosson 950808/h]

af/hw

AMBASSADEN MOSKVA

1995-08-07

UD STOCKHOLM

FOER POL 1:1.

RE WALLENBERG

FORTS.

RE WALLENBERG

P R I M O

DEN 3 AUGUSTI HADE JAG TILLSAMMANS MED FOYER, SOM SVARAT FÖR UPPTECKNINGEN I PRIMO OCH SECUNDO, LUNCH FÖR VIKTOR TARAJNTSEV OCH MICHAEL SKUPOV FRÅN MID:S ANDRA EUROPEISKA AVDELNING. SIGNALER FRÅN TATARINTSEV (OCH KONSTANTIN NIKISJKIN, MVD) VILKA TYDDE PÅ EN RESTRIKTIVARE RYSK ATTITYD TILL ARBETET INOM WALLENBERG-ARBETSGRUPPEN MOTIVERADE ETT INFORMELLT MENINGSUTBYTE.

TATARINTSEV HADE UNDER FÖREGÅENDE VECKA, EFTER UNDERHANDSKONTAKT MED NIKISJKIN ANGÅENDE VÅR BEGÄRAN ATT FÅ GENOMFÖRA VISSA UNDERSÖKNINGAR PÅ PLATS I VORKUTA OCH VLADIMIR, BERÄTTAT FÖR OSS ATT MID VÄNTADE ETT BREV FRÅN MVD, VILKET I HUVUDSAK SKULLE INNEHÅLLA ATT MVD INTE GAV TILLSTÅND TILL RESORNA TILL VORKUTA OCH VLADIMIR. MVD:S INSTÄLLNING VAR, SADE TATARINTSEV, ATT UNDERSÖKNINGAR BORDE UTFÖRAS AV RYSKA EXPERTER PÅ GRUNDVAL AV DE VITTNESUPPGIFTER SOM DEN SVENSKA SIDAN FÖRFOGADE ÖVER. TATARINTSEV VISSTE ÄNNU INTE HUR MID:S SVAR TILL DEN SVENSKA SIDAN SKULLE UTFORMAS (BL A OM DEN SVENSKA SIDAN DIREKT SKULLE FÅ TA DEL AV MVD:S SVAR, ELLER OM DETTA SKULLE INARBETAS I SVARET FRÅN MID).

S E C U N D O

1. UNDER LUNCHSAMTALET UNDERSTRÖK TATARINSEV INLEDNINGSVIS ATT DET HAN SKULLE SÄGA PÅ SVENSK SIDA INTE BORDE UPPFATTAS OM ATT EN ÄNDRAD, MINDRE SAMARBETSVILLIG, RYSK ATTITYD I WALLENBERG-ARBETET INTRÄTT.

2. DE KRAV I ANSLUTNING TILL RESOR TILL VORKUTA OCH VLADIMIR SOM FRAMSTÄLLTS I MARVIN MAKINENS BREV, VILKET SOM BILAGA FOGATS TILL SVENSKA AMBASSADENS NOTE, VAR DOCK OACCEPTABLA FÖR DEN RYSKA SIDAN. KRAVEN VAR BÅDE ALLTFÖR LÅNGTGÅENDE (SOM ATT FOTOGRAFERA ALLA 100 000 REGISTERKORT I VLADIMIR) O C H ALLTFÖR OPRECISA. DESSUTOM VAR DE FORMULERADE I EN TON, SOM RETAT DEN RYSKA SIDAN. TATARINSEV NÄMNDE ATT MAN PÅ RYSK SIDA ÄVEN HADE ATT TA HÄNSYN

FORTS.

TILL EN NY LAG OM SKYDD FÖR INFORMATION SOM ANTAGITS I FEBRUARI OCH SOM UPPSTÄLLDE VISSA BEGRÄNSNINGAR. VLADIMIRFÄNGELSET VAR VIDARE EN ALLTJÄMT FUNGERANDE ANSTALT, VARFÖR OCKSÅ ALLMÄNNA INTEGRITETSASPEKTER GJORDE SIG GÄLLANDE.

DEN RYSKA INSTÄLLNINGEN VAR ATT UNDERSÖKNINGAR AV DETTA SLAG BORDE GENOMFÖRAS AV RYSKA EXPERTER SOM FÖRSETTS MED DE VITTNESUPPGIFTER SOM DEN SVENSKA SIDAN FÖRFOGADE ÖVER. RESULTATEN SKULLE DÄREFTER REDOVISAS I ARBETSGRUPPEN.

3. TATARINTSEV BETONADE I DETTA SAMMANHANG ATT MAN MÅSTE HA DET STÖRSTA FÖRTROENDE FÖR DE RYSKA EXPERTER SOM ARBETADE MED WALLENBERG-ÄRENDET. VAD GÄLLDE PERSONER SOM VINOGRADOV OCH NIKISJKIN HADE DESSA ETT STARKT PERSONLIGT ENGAGEMANG I ÄRENDET. DE SKULLE "MED GLÄDJE AVSTÅ EN MÅNADSLÖN" FÖR ATT FINNA AVGÖRANDE LEDTRÅDAR OM WALLENBERGS ÖDE. DÄRTILL VISSTE ALLA RYSKA EXPERTER SOM FICK UPPDRAG INOM RAMEN FÖR WALLENBERG-UTREDNINGEN ATT ÄRENDET HADE STOR VIKT SÅVÄL INTERNATIONELLT SOM BILATERALT I FÖRHÅLLANDE TILL SVERIGE, OCH ATT DET SKULLE FÅ ALLVARLIGA FÖLJDER FÖR DEM PERSONLIGEN OM DET FRAMKOM ATT DE INTE GIVIT RIKTIG ELLER FULLSTÄNDIG INFORMATION.

4. TATARINTSEV UTTRYCKTE ÄVEN ORO FÖR ATT UNDERSÖKNINGAR SOM DE NU AKTUELLA (VON DARDEL HADE ÄVEN HELT NYLIGEN FRAMSTÄLLT ÖNSKEMÅL OM ATT FÅ GENOMFÖRA EN RESA TILL IRKUTSK) SKULLE KUNNA BEDRIVAS I ALL OÄNDLIGHET. TBT VAR NÖDVÄNDIGT ATT SÄTTA GRÄNSER FÖR ARBETET I WALLENBERG-ÄRENDET OCH INRIKTA SIG PÅ ATT AVSLUTA. PÅ RYSK SIDA ARBETADE MAN SOM BÄST PÅ SIN DEL AV SLUTRAPPORTEN, ETT ARBETE SOM MAN RÄKNADE MED ATT SNART SLUTFÖRA, EVENTUELLT REDAN UNDER SEPTEMBER MÅNAD.

5. VAD GÄLLDE ÖNSKEMÅLET ANGÅENDE SUSAN MESINAI'S UNDERSÖKNING I SERBSKIJ-INSTITUTET MÅSTE MAN, SADE TATARINTSEV, TA HÄNSYN TILL GÄLLANDE LAG SOM BL A INNEBAR ATT ENDAST EN PATIENT SJÄLV, ELLER HANS FÖRMYNDARE, HADE RÄTT ATT TA DEL AV KONFIDENTIELL INFORMATION. ATT SÅDAN LAGSTIFTNING MÅSTE IAKTTAS VAR EN SJÄLVKLAR PRINCIP I VARJE LAND SOM VILLE KALLA SIG RÄTTSSSTAT. PÅ SERBSKIJ-INSTITUTET VAR MAN DOCK VILLIG ATT TA EMOT MESINAI OCH SAMTALA MED HENNE. HÄLSOVÅRDSMINISTERIET SKULLE SKICKA SITT SVAR DIREKT TILL AMBASSADEN.

6. ETT TEMA, SOM TOGS UPP AV SKUPOV, VAR DEN ALLT STÖRRE ROLL SOM, ENLIGT RYSK UPPFATTNING, PERSONER UTANFÖR ARBETSGRUPPEN (VILKA DESSUTOM INTE VAR SVENSKAR) KOMMIT ATT SPELA. SKUPOV UTTRYCKTE DEN RYSKA SIDANS STARKA OGILLANDE AV DERAS AKTIVITETER VILKA HAN BESKREV SOM "GERILLAKRIGFÖRING". MAN HADE PÅ RYSK SIDA INTRYCKET ATT DESSA PERSONERS INTRESSE, OCH DE UNDERSÖKNINGAR DE VILLE UTFÖRA, I SJÄLVA VERKET INTE I SÄRSKILT HÖG GRAD GÄLLDE RAOUL WALLENBERG. PÅ RYSK SIDA ARBETADE MAN MYCKET GÄRNA MED PERSONER SOM BJÖRN LYRVALL, SADE SKUPOV, MEN OGÄRNA MED SUSAN MESINAI.

FORTS.

TILL DENNA KATEGORI PERSONER VISADE DET SIG, INRÄKNADE MAN PÅ RYSK SIDA I VISS MÅN ÄVEN MAKINEN, SOM ENLIGT SKUPOV INTE VAR ORDINARIE ARBETSGRUPPSMEDLEM UTAN ENDAST "ADJUNGERAD". TATARINTSEV GICK IN PÅ MAKINENS BAKGRUND. DENNE HADE SOM UNG STUDENT GRIPITS PÅ BAR GÄRNING DÅ HAN FOTOGRAFERADE PÅ HEMLIGT SOVJETISKT OMRÅDE. HAN HADE ERKÄNT SITT BROTT OCH BLIVIT DÖMD FÖR SPIONERI. I BÖRJAN AV 60-TALET HADE HAN SJÄLV VARIT INTAGEN PÅ VLADIMIR-FÄNGELSET. TATARINTSEV SKYNDADE SIG ATT TILLÄGGA ATT DETTA SEDAN LÄNGE VAR PRESKRIBERAT, MEN TYCKTES ÄNDÅ VILJA SÄGA ATT KRAV OCH AKTIVITETER JUST FRÅN MAKINENS SIDA AV DETTA SKÄL MOTTOGS MED EXTRA STOR BETÄNKLIGHET AV BERÖRDA RYSKA MYNDIGHETER.

6. TATARINTSEV BERÄTTADE TILL SIST MED STARKT KÄNSLOENGAGEMANG OM EN INCIDENT VID EN INFORMELL MIDDAG SOM VON DARDEL INBJUDIT TILL I SAMBAND MED SITT BESÖK I MOSKVA I JUNI I ÅR. FÖRUTOM NÅGRA AV DE RYSKA MEDLEMMARNA I ARBETSGRUPPEN HADE ÄVEN REPRESENTANTER FÖR ORGANISATIONEN MEMORIAL OCH OBEROENDE PSYKIATRIKERS FÖRENING VARIT NÄRVARANDE. ETT TYSKT FILMTEAM (SOM VAR I RYSSLAND FÖR ATT GÖRA EN FILM OM AVHEMLIGANDE AV RYSKA ARKIV) HADE TILL GÄSTERNAS FÖRVÅNING MONTERAT UPP SIN UTRUSTNING VID MIDDAGSBORDET. TATARINTSEV HADE, TROTS FRÅGOR TILL VON DARDEL, INTE FÅTT KLARA BESKED OM VAD TEAMETS UPPGIFT VAR. VON DARDEL HADE I BÖRJAN AV MIDDAGEN PRESENTERAT VAR OCH EN AV DE RYSKA GÄSTERNA INFÖR KAMERAN. TEAMET HADE SEDAN FILMAT DEM VID OLIKA TILLFÄLLEN UNDER MIDDAGEN, DÄR RIKLIGT MED MAT OCH VODKA SERVERADES. SENARE PÅ KVÄLLEN VILLE MAN GÖRA INTERVJUER MED DE RYSKA GÄSTERNA, VILKET TATARINTSEV BESTÄMT HADE MOTSATT SIG. TATARINTSEV TYCKTE ATT DET HELA PÅMINDE OM EN "PROVOKATION" OCH FÖRKLARADE ATT HAN I FORTSÄTTNINGEN INTE SKULLE TACKA JA TILL VON DARDELS INBJUDNINGAR. SKUPOV INFOGADE ATT DET KANSKE FANNS ANLEDNING ATT I WALLENGERBERG-ARBETET BLI MER FORMELL "I ORDETS GODA MENING".

T E R T I O

I MINA KOMMENTARER NOTERADE JAG TATARINTSEVS ORD OM ATT DET INTE VAR FRÅGAN OM EN NY, MINDRE SAMARBETSVILLIG RYSK ATTITYD. DETTA KONSTATERANDE VAR MYCKET VIKTIGT FÖR DEN SVENSKA SIDAN, I SYNNERHET SOM DEN NU REDOVISADE RYSKA INSTÄLLNINGEN TILL DE FÖRESLAGNA RESORNA NÄRMEST VAR ÄGNADE ATT FÖRA TANKARNA I MOTSATT RIKTNING.

VI VAR ÄVEN PÅ SVENSK SIDA INSTÄLLDA PÅ ATT ARBETET I WALLENGERBERGÄRENDET NU BORDE INRIKTAS PÅ ATT FÖRAS TILL EN AVSLUTNING, ÄVEN OM DEN EXAKTA TIDPUNKTEN HÄRFÖR ÄNNU INTE KUNDE ANGES.

ETT MYCKET BETYDANDE, GEMENSAMT, ARBETE HADE LAGTS NER PÅ SENARE ÅR AV RYSSAR OCH SVENSKAR. DET SKULLE UTMYNNA I EN RAPPORT. KANSKE SKULLE DEN RENT AV BLI GEMENSAM - EN TANKE SOM JAG ERINRADE MIG ATT

FORTS.

TATARINTSEV FRAMKASTAT I SAMTAL MED BL A HANS MAGNUSSON. DEN HÖGA PRIORITET SOM VI PÅ SVENSK SIDA GAV WALLENBERGÄRENDET BEHÖVDE KNAPPAST YTTERLIGARE UNDERSTRYKAS. DET FÖLJDES NOGA AV EN BETYDANDE SVENSK OPINION. OM DEN RYSKA SIDAN INTE VILLE MEDVERKA I UTFORSKNINGAR SOM VI PÅ SVENSK SIDA FANN RIMLIGA SKULLE VI TVINGAS NOTERA DETTA I VÅR SLUTRAPPORT. VAD TATARINTSEV SAGT OM ATT UNDERSÖKNINGAR BORDE UTFÖRAS ENDAST AV RYSKA EXPERTER FÖREFÖLL MIG OCKSÅ VARA EN KOMPLIKATION. PÅ SVENSK SIDA ANSÅG VI ATT DET VAR VIKTIGT ATT ARBETET VERKLIGEN BLEV GEMENSAMT. JAG HADE INTE TIDIGARE SYSSLAT MED WALLENBERGÄRENDET OCH KUNDE DET ILLA, MEN NOG VORE DET OLYCKLIGT OM VI NU S A S SKULLE TAPPA DEN BOLL SOM VI GEMENSAMT BURIT OCH ÄNNU BAR PÅ.

JAG SÅG TVÅ SÄTT ATT UNDVIKA DETTA. DET FÖRSTA VAR ATT DEN RYSKA SIDAN UTFORMADE SINA SVAR PÅ VÅRA SKRIFTLIGA ÖNSKEMÅL PÅ ETT SÄTT SOM HÖLL DÖRREN ÖPPEN FÖR EN VIDARE DISKUSSION, D V S ATT DET INTE BLEV RAKA NEJ. DEN ANDRA MÖJLIGHETEN VAR ATT VI DESSFÖRINNAN HADE EN YTTERLIGARE DIALOG SOM SYFTADE TILL ATT KOMMA FRAM D E L S TILL ATT BÄTTRE PRECISERA VON DARDELS, MESINAIS, BERGERS OCH MAKINENS ÖNSKEMÅL, D E L S ATT DEN RYSKA SIDAN PRECISERADE FÖR OSS EXAKT VARI DE RYSKA SVÅRIGHETERNA BESTOD. BÅDA DESSA MÅL KUNDE KANSKE UPPNÅS GENOM EN TELEFONKONTAKT MELLAN MEDORDFÖRANDENA.

TATARINTSEV VALDE EFTER EN MYCKET KORT BETÄNKETID DEN ANDRA VARIANTEN.

JAG GAV OCKSÅ EN FOTNOT TILL VAD TATARINTSEV SAGT OM MAKINENBREVETS TON. OM JAG FÖRSTOD DET RÄTT HADE DEN UPPFATTATS SOM IRRITERANDE DÄRFÖR ATT HANS ÖNSKEMÅL VAR ALLTFÖR LÅNGTGÅENDE OCH ATT HAN SOM EN SJÄLVKLAR SAK UTGICK FRÅN ATT DE SKULLE VILLFARAS. EN ANNAN OCH MERA POSITIV TOLKNING ÄN DEN RYSKA SIDAN GJORT VAR ATT SE DETTA SOM ETT UTTRYCK FÖR DET FÖRTROENDE OCH UPPSKATTNING SOM MAKINEN KÄNDE GENTEMOT RYSKA VEDERBÖRANDE.

Q U A R T O

SAMTALSTONEN VAR ENLIGT MIN OCH FOYERS UPPFATTNING MYCKET GOD. DET VAR TATARINTSEV SOM TOG UPP WALLENBERG, ÄVEN OM HAN AV DEN SVENSKA LAGUPPSTÄLLNINGEN ATT DÖMA MÅSTE HA GISSAT ATT DET VAR DET SOM VAR LUNCHENS SYFTE. MYCKET AV DET T. SA, FRAMFÖRDE HAN I EN TON AV ATT DETTA HADE HAN LÄNGE VELAT SÄGA, INTE FUNNIT NÅGOT LÄMPLIGT TILLFÄLLE TIDIGARE, OCH ATT HAN VAR LÄTTAD ÖVER ATT FÅ GÖRA DET NU.

ÄVEN T. VILL UPPENBARLIGEN UNDVIKA ATT "VI TAPPAR DEN GEMENSAMMA BOLLEN". OM DET KOMMER ATT GÅ ATT UNDVIKA ÄR EN ANNAN SAK.

I MINA KOMMENTARER DRÖJDE JAG INTE VID DET AVISERADE

FORTS.

SVARET OM BESÖKET PÅ SERBSKIJ, EFTERSOM T. JU
STÄLLDE I UTSIKT ATT DET INTE SKULLE INNEBÄRA ETT
DEFINITIVT NEJ.

Q U I N T O

AVVAKTAR INSTRUKTION. T OCH JAG ENADES OM ATT DET NU
ÄR DEN SVENSKA SIDAN SOM HAR BOLLEN. DET KOMMER
INGET RYSKT SVAR INNAN VI PÅ NÅGOT SÄTT HÖR AV OSS
INFORMELLT, OM SÅ BARA GENOM ATT SÄGA ATT VI INTE
HAR NÅGOT ATT TILLÄGGA INNAN FORMELLT RYSKT SVAR
KOMMIT OSS TILLHANDA.

MED HÄNSYN TILL ÄRENDETS VIKT FÖRESLÅR JAG ATT HANS
MAGNUSSON KONTAKTAS I SOMMARBOSTADEN FÖR ATT
ORIENTERAS OM HUVUDDRAGEN I OVANSTÅENDE, OCH FÖR ATT
HAN SKALL KUNNA BIDRA TILL BEDÖMNINGEN OM HAN REDAN
NU BÖR RINGA TATARINTSEV, VILKET JAG FÖRORDAR.

FREDEN

1995-08-07

Ärende

re Wallenberg

Datum

1995-08-07

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1 re Wallenberg.

Magnusson har informerats om huvuddragen i ert åberopade. Magnusson vill gärna diskutera saken med Tatarintsev, men hälsar att han dessvärre inte har möjlighet att ringa förrän nästa måndag-tisdag (14-15/8), då han återkommit från semesterön Bornholm (där han kan nås genom "stugvärderna" på telefon: Int+45+56 48 52 48).

CABINET

Ex till: Magnusson

Ifylles av telegramexpeditören

SVERIGES AMBASSAD
BUDAPEST

1995-08-07

R 18

1 (1)

cc Lage Olson, KMI

Departementsrådet Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

219/001

INKOM UD		
1995-08-11		
Avd	Gr	Mål
P	2	Eu ¹

Delges (jämte bilagor
på svenska) till:

Karb. sekr.
von Dardel

Carl Persson
Magnusson, Pol:1
Olson, KMI

Lyrvall, Pol:1

Wallenberg-Förrens
Amb. Moskva
exp. 95-08-21

Arkivforskning i Wallenberg-ärendet
11 bil ✓

Broder,

Härmed insändes Péter Bajtays rapport om hans
forskningar i ungerska arkiv efter material rörande
Raul Wallenberg. Som väntat har han inte funnit något
av större vikt, och vi bör väl nu kunna sätta punkt
för denna del av utredningsarbetet.

Rapporten torde tala för sig själv. Jag har läst
igenom de ungerskspråkiga bilagorna och finner
ingenenting att lägga till i Bajtays korta resuméer. I
princip borde de naturligtvis översättas, men det är
inte något som vi har kapacitet för på ambassaden
under den närmaste tiden p g a vår svåra
arbetssituation under kansliombyggnaden. Kan det göras
i Stockholm vore jag tacksam. Vad den handskrivna
listan i bilaga tre beträffar vill jag påpeka att det
var i detta skick den upprättades 1947.

Man fäster sig vid att beslutet i ungerska
utrikesministeriet augusti 1947 att framdeles hålla
sig utanför Wallenberg-ärendet, förståeligt p g a av
det tilltagande kommunistiska inflytandet vid denna
tid, togs en månad efter den av ryssarna hävdade
tidpunkten för Wallenbergs död.

Hjärtlig hälsning
Jan Lundvik

TLA - MAGYAR KÜLÜGYI INTÉZET
HUNGARIAN INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

H-1125 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 22./c
phone: (36 1) 176-46-47 telefax: (36 1) 176-43-38

Budapest, 1995-07-31

Herr Ambassadör JAN LUNDAVIK
Svenska Ambassaden
1146-Budapest
Ajtósi Dürer sor 27/A.

Bäste Jan,

Härmed tillsänder jag den sen mycket länge lovade forskningsrapporten samt kopior av vissa arkivskrifter. Förlåt förseningen!

Som Du ser innehåller UMs arkiv inte några alltför betydelsefulla fakter om fallet Wallenberg. Den ger främst en bild över de ungerska strävande i efterkrigstiden. Tyvärr det är allt som jag påhittade, men hoppas dock att svenska UD kan ha någon nytta av dem.

Om Du har några frågor kvar eller om jag kan hjälpa vidare, v.v. och kontakta mig. F.o.m. i morgon ska jag byta jobb; jag ska arbeta som ekonomisk-politiska analyst på EU Delegationens Mission i Bérc utca.

Jag har en vädja till Dig. En kollega av mig är mycket intresserad av en publikation som gavs ut av svenska UD i fjol. Titeln låter "The Challenge of Preventive Diplomacy. The Experience of the CSCE. Swedish Ministry of Foreign Affairs, Stockholm, 1994" Är det möjligt att få tag på en kopi av den? Jag tackar för Din hjälp i förhand!

Med vänliga hälsningar!

Péter Bajtay
Péter Bajtay

István SZÖNYI

exp.
950807
[Signature]

FORSKNINGSRAPPORT

På begäran av svenska utrikesministern har jag i senaste tiden forskat i arkivmaterial rörande ungerska hållning till fallet Wallenberg efter 1945. Så vitt jag vet, har man här i Ungren hittills inte gått systematiskt igenom ungerska dokumenter och skrifter beträffande det officiella Ungerns betraktande av fallet Wallenberg. Följande korta rapporten är resultatet av den här forskningen.

Det var frågan om tre olika ungerska arkiv, var potentiellt material om det här ämnet kunde eventuellt på hittas: Inrikesministeriets, Försvarsministeriets och Utrikesministeriets arkiv. Enligt ett muntligt bekräftande finns det inte något arkivmaterial betr. fallet i Försvarsministeriet, liksom inte heller något bland Inrikesministeriets historiska dokumentsamlingar. (Se kopin av ungerska inrikesministerns brev till utrikesministern. Bilaga 1.) Bland annat på grund av falllets utrikespolitiska dimensioner var det ungerska UM som tog ansvaret av insamlingen av skrifter rörande Raoul Wallenberg.

Utrikesministeriets Arkiv i Ungerska Nationalarkivet förvarar två olika sorter av material betr. Raoul Wallenberg. Å den ena, i nio volymer insamlade man skrifter av Raoul Wallenberg Hjälpkommitteen av Ungerska Deporterade (MOL, KÜM, XXVIII-J-4, Vol. 1-9.). Den kommitteen, som bara bär Wallenbergs namn, bildats strax efter slutet av andra världskriget med syfte att bistå ungerska deporterade. Kommittéen hade överhuvudtaget inte någonting att göra med själva fallet Wallenberg.

En enda dossier bland en av de volymer ägnat åt Sverige och svensk.-ungerska relationer 1945-1964 rör omedelbart falllets politiska dimensioner dessutom själva personen Raoul Wallenberg. Den nämnda dossiern med titeln "Skrifter rörande Raoul Wallenberg" innefattar material fram till året 1948. Efter den tidpunkten dyker den svenska diplomatens namn mycket sällan upp först och främst på grund av att ungerska regeringen betraktade i augusti 1947 fallet Wallenberg som avslutat ur den officiella ungerska synpunkten. På de fåtaliga svenska förfågningar av senare tiden, mest

framställt genom i Budapest stationerade svenska diplomater, kom inte något svar från ungerskt håll respektive ungerska tjänstemän visade okunnighet.

Ifrågavarande "Wallenberg-dossiern" innehåller omkring 150 sidor av legationsrapporter, framställningar, uttalande, undersökningsrapporter m.m som sagt i åren mellan 1945 och 1948. Här kommer en lista av de mest betydelsefulla och viktigaste skrifter som jag personligen bedömde att de kunde vara av intresse även för svenska ögon. Jag gjorde även en kort sammanfattning av innehållet respektive - var det syns vara av nytta - en översättning av vissa textdelar i dokumenter.

"Wallenberg-dossiern"

(MOL, KÜM, Svédország, TÜK, XIX-J-1-j-, 3.doboz, (4/a.)

- Skrifter rörande Raoul Wallenberg)

Bilaga 2. 386/Tük. 22 september 1981. (UM's sammanfattning om Raoul Wallenberg)

"...Enligt en pro domo av den 17 augusti 1947 lämnade vi frågan därhän genom att framhålla att vi inte önskar att ingripa intill en problemkomplex som är föremål av notväxling mellan Sverige och Sovjetunionen."

Bil. 3. 30.381/3/1947. (Lista av dossierns skrifter med sammanfattning)

Bil. 4. 1359/1946. 26 juni 1946 (Maj von Dardels brev till ungerska regeringschefen Ferenc Nagy)

Bil. 5. 30883/3. - 1946. 25 augusti 1946 (Ungerska Stockholmlegationens framställning till UM på efterforskning av vissa potentiella ungerska vittne)

5 mars

Bil. 6. 1001/pol. 28 februari 1947 (UM till ungerska envoyén i Stockholm, Vilmos Böhm)

"...Med syfte att underrätta svenska regeringsmyndigheter om nämnda fallet meddelar jag till Herr Envoyé, att ungerska inrikesministeriets organer efterspanade noggrant i klarläggande av omständigheter av Wallenbergs försvinnande. Redan i året 1945 informerade mig Inrikesministern om att ungerska myndigheternas ansträngningar visade sig vara resultatlös. Sen dess lyckades vi inte att reda upp omständigheter av Wallenbergs försvinnande. I fall då våra vederbörande ungerska myndigheter tarreda på lämpliga informationer, ska vi omedelbart meddela de till Herr Envoyé med syfte att underrätta svenska regeringen."

Bil. 7. 1422/po. 26 mars 1947 (Böhms "klagomål" till UM tjänsteman, "kamraten Heltai", om brist på informationer i fallet Wallenberg)

19

Bil. 8. 3165/po. 28 juli 1947 (Böhm till UM om f.d. ungerska Nobelpris-tagaren Albert Szent-Györgyis uttalande i Stockholm)

"...I maj 1945, på sitt besök i Moskva, pratade han (Szent-Györgyi - P.B.) med marskalk Malinovsky om fallet Wallenberg, som (Malinovsky-P.B.) var glad över detta att sovjetiska trupper tog Wallenberg i försvar."

Bil. 9. 3166/pol. juli 28 1947 (Albert Szent-Györgyis uttalande i Stockholm)

"...Malinovsky var glad att "en svensk" kom fram lyckligt och väl på högkvarteren i Debrecen."

Bil. 10. 3208/pol. 27 augusti 1947 (Pro domo om ungerska UMs hållning i fallet Wallenberg)

"...Enligt Politiska Avdelningens uppfattning kan ungerska regeringen överhuvudtaget inte vara befogad att bedöma saken, eftersom den är redan föremål till notväxling mellan Sverige och Sovjetunionen. Utrikesministern meddelade svenska charges d'affaires-en i Budapest, att man vore gärna beredd att ställa alla informationer till förfogande om man skulle förfoga över dem. I tiden när Wallenberg försvann var

den zonen var han befann sig stridområde som inte hörde till ungerska förvaltningens befogenhet. Den här fakten går fram ifrån ryska noten däri man fastställer att ryska officeren som eskorterade Wallenberg försvann, alltså de sovjetiska militära myndigheterna praktiserade jurisdiktionen...Ungerska regeringens ståndpunkt: man önskar inte att ingripa intill en problemkomplex som är föremål till en notväxling mellan Sverige och Sovjetunionen."

Bil. 11. 176/po. 19 januari 1948 (Ungerska Inrikesministeriets korta rapport om den resultatlösa efterspaningen)

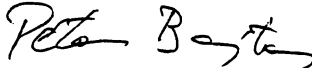
Med hänsyn till de få arkivskrifter som kan på hittas i ungerska arkiv rörande fallet Wallenberg kan man dra två huvudslutsatser:

1. Ungerska regeringen och myndigheter var helt enkelt inte i stånd - strax efter kriget - att få nyttiga informationer om Wallenbergs försvinnande.

2. I den ungerska regeringens ögon har fallet alltmer fått en känslig politisk dimension, parallell med Ungerns införlivande intill det sovjetiska intresseområdet. Med syfte att undvika ev. politiska konflikter antog Ungern ståndpunkten att fallet inte hör till den ungerska regeringens behörighet utan det rör helt det svenskt-sovjetiska bilaterala förhållandet. Därvid avvisade man allt ansvar. Det finns inte heller tecken på ungerska officiella försök för att få en klar bild ifrån den sovjetiska sidan.

Skrifterna innehåller intressanta informationer om den ungerska hållningen och de även avger viktiga bitar till en bättre kännedom av fallet Wallenberg. Men tyvärr - enligt min bedömning - kan de inte klarlägga huvudfrågorna i fallet, nämligen vad som hände och varför åt Raoul Wallenberg.

Budapest, den 20 juli 1995

Péter Bajtay

forskare

Bilapa 1.

B/Ku/95.609/Ku

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
BELÜGYMINISZTERE

Szám: 11-42/95.

KOVÁCS LÁSZLÓ
miniszter úrnak

KÜLÜGYMINISZTERIUM
Budapest

L. Balogh András
07/15.

Bj by and

Rz

Tisztelt Miniszter Úr!

1995. január 10-ei levelében Bajtay Péter részére (Magyar Külügyi Intézet) kutatási lehetőséget kér a Belügyminisztériumban őrzött, Raoul Wallenbergre vonatkozó iratokban.

Kérését sajnos nem tudom teljesíteni, mert a 1945 utáni, Raoul Wallenberg sorsával kapcsolatos iratokkal nem rendelkezünk.

1991 óta a svéd Külügyminisztérium kezdeményezésére évente érkezett egy-egy kérés a magyar Külügyminisztériumtól, tájékoztassuk őket, milyen iratanyagaink vannak Wallenberggel kapcsolatban. Időközben az Orosz-Svéd Wallenberg társaság is kéréssel fordult hozzánk ugyanezen ügyben. A megtartott alapos iratvizsgálatok után értesítem, hogy nem rendelkezünk a kért iratokkal. Tájékozódásom során megtudtam, hogy az elmúlt év őszén Hans Magnusson úr, a svéd Külügyminisztérium diplomatája a nagykövet úr kíséretében látogatást tett a BM Történeti Irattárában, szintén Wallenberg iratok után érdeklődve. Szakmai beszélgetést folytattak, melynek során a legfrissebb irodalmat is biztosítottuk a nagykövet úr részére. Korábban a svéd Külügyminisztérium felhívta a figyelmünket Dr. Benedek László főorvos úr 1957-ben, Bécsben tett nyilatkozatára, ám ez az adalék sem vezetett eredményre.

Munkatársaim felvették a közvetlen kapcsolatot Bajtay Péter úrral, és szükség esetén a szakmai megbeszélést folytatják.

Budapest, 1995. február 8.

Üdvözlettel:

Kuncze Gábor

Kuncze Gábor

Központi Ügykezelőség

Szigoruan titkos !

348/TÜK/1981.

Készült: 1 példányban

Nagy János államtitkárnak
visszavárólag

Nagy J. 9/27.

Tárgy: Raoul Wallenberg svéd diplomatára vonatkozó
adatok.

A rendelkezésünkre álló ügyiratok alapján az alábbiak
állapithatók meg Raoul Wallenbergre vonatkozóan:

1944 július elejétől 1945 január közepéig dolgozott a
budapesti svéd királyi követségen mint követségi titkár.

A német megszállás után a magyarországi zsidó üldözések
olyan arányokat öltöttek, hogy 1944 VI. 30-án a svéd király
elküldte táviratát Horthy kormányzóhoz. Ezzel egyidejűleg
leküldték Wallenberget, hogy védlevelekkel igyekezzen menteni
a még szabadlábbon lévő zsidóknak megmenthető részét. Wallenberg
osztálya annyira megnőtt, hogy önként jelentkező magyar zsidók-
ból néhány százat alkalmazott. Wallenberg budapesti működését
az American Joint Distribution Committee anyagilag támogatta.

Wallenberg az ostrom alatt is Budapesten maradt. Utol-
jára Pesten 1945 január 17-én látták amikor is orosz tisztek
kíséretében elindult Debrecen felé. További sorsáról nagyon sok
ellentmondó hír kapott szárnyra.

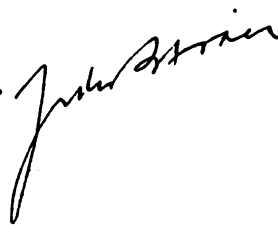
Böhm stockholmi magyar követ 1946-47 folyamán többször
sürgette a külügyminisztériumot, hogy a magyar hatóságok te-
gyenek meg mindent Wallenberg felkutatására. Idehaza a BM, HM
és az Igazságügy széleskörű nyomozást folytatott Wallenberg
felkutatása végett, de az erőfeszítések nem vezettek eredményre.

Svédország a Szovjetunióhoz is jegyzékkel fordult Wallenberg felkutatása végett. A szovjet kormány 1947. augusztus 18-án a svéd jegyzékre adott válaszában közölte, hogy mindazok a kutatások, amelyeket Wallenberg feltalálása érdekében tettek, eredménytelenek maradtak és az az egyetlen feltevés maradt, hogy Wallenberg a budapesti ostrom utolsó napjaiban elpusztult, vagy pedig Szálasi embereinek kezébe került. A jegyzéket Visinszky akkori szovjet külügyminiszter-helyettes írta alá.

A svéd és nyugat-európai lapok állandóan napirendben tartották a kérdést és a SZU elleni hecckampányra használták fel.

1947. augusztus 27-én készült pro domo szerint napirendre tértünk a kérdés felett azzal, hogy nem kívánunk beavatkozni Svédország és a SZU közötti jegyzékváltások tárgyát képező probléma komplexumba.

Budapest, 1981. szeptember 22.

30. 381/3/1947.

Lacsko (Lichtner Zoltán) II. Melinowski József
51. BM kikérdeste (BM. 207.165/1947)

Raoul W. utoljára 1944. dec. 15-én látta
Hilöi úti svéd követségi hivatalban.

115/bi/1947

Guy von Dardel (feltestvér), a családunk
sikerült megállapítani, hogy R. Wallenberget
az oroszok fogva tartják és munkára kényszeri-
tik.

BM. 575.087/1947. Fülelőnnyé nyomon követett eredményre

"Füti társaságban írtak a fülelőnnyé nyomon követést
folytatni, azonban R.W. hollétét sem a vele
utoljára volt társaságban, sem a nyugat
és kelet felől hozatott nemzeti kikérdezések
útján nem sikerült megállapítani."

1947. dec. 23.

2465/Pol/48.

M. Államrend. Államvédelmi O. Népszolgálati kir.

Jelentés 1948. IV. 17. Gyűlési beszámoló ny. l. sz. g.

Népszolgálati társaságban ellenőrzötték:

Menesi László Ákos: ~~1945. I. 12-én~~ a svéd
követségről W. + a Városházán 14-be egy ízben
berítették, ami ellen a svéd követség tiltakozott.
E ő 1945. I. 12-én a Városházán a nyílás helyét
néhány óráig ott tartották.

Fülelő Károly a svéd követségen W. mellett
dolgozott 1945. I. 13-án beült utoljára W. - gel
de be is vitte a nyílás helyére - némi idő múlva - ki is szabadult.

1422/pol/1947. III. 17: Böhm követ sürgeti a KÜM-t
újra olyan levelet a svéd külügyminiszternek,
hogy "a magyar demokrácia kormány mindent meg-
tejt, ami tőle tellett, hogy felkutatassa W-t, azonban
sajnos semiféle nyomat sem találtunk."

3164/1947.

Böhm lemeírel Under svéd külügy-
miniszterétől. 1947 VI. 30-án KU-ra fordult
írástokkal Under és azt a választ kapta, hogy W-re
visszatérőként semiféle nyomat nem sikerült
találni "a vezérkar, katonai rendőrség, bírói rendőrség
és más katonai szervezetek kutatásán ellenőrzésén."

3584/pol/1946. dec. American Joint Distribution Committee
Wallenberg-éi működését anyagilag támogatja.
1945. I. 17-én elhunyt.

Levelei Jens-ot megírta a Wallenberg-életéről, hogy írt
könyvet W. és a svéd kir. követéséről 1944/45-ös
humanitárius akciójainak történetéről.

3108/pol/47. az új tisztes magyar állampolgár életét megmentette meg

514/sajtó/1946. Dardelne (W. édesanyja) levele Vagy Terence
min. elnöknek. 1946. VI. 29.

2116/Bé/1946.

Rudolf Philipp ontörténet kutató 204 oldalas könyve

R. W. "élmények. KU-ra tereli a gyantát.

R. Philipop ; OBS avéd megasin 1976. gyl. aug. románól kivonat
"Raoul soros"

T.17 -en távirat érkezik Moszkából Stockholmra, amely szerint Raoul megérkezett a Benzovir utcára Bp.-en és orron védelem alatt áll. Ezt Dekanovszov h. küldöggel hívtatatosan jelentette a svéd miniszternek.

- Lektor Valdemar Longlet jelentette, hogy Raoul I. 17-én felkereste az inodét, amelyen orvosi által elfoglalt tényleten felüdt és mikor utoljára kezét fogták, így szólt: "Lent van egy kicsi orvosi tisztékkel. Velük kell menjek, hogy mint vendég, ne fogoly, nem tudom."

1945 febr. elej Kollontaj követ mondotta R. edesanyjának
hogy ha bírósághoz van menni védelem alatt.

II. 3-an a moszkvai sved követ megerősítette a korábbi kiadott közleményt, hogy W. birkowskyben van.

III. 8. Kosuth rádió: W.-t Ekstázó ügyművek megölték és a Duna-be dobták.

1945. v. sz. Györgyi próff. felkereste a Monikében
lévő svéd követseget is közölte, hogy Malinovski fő-
hadiszállásán megegyeztek, hogy mint elő svédde
W-vel találkozhattak.

- Emil Langlet: „Wallenberget valószínűleg megölték Bp és Debrecen között, valahol Agárd közelében, ahol a parancshelyiség napron meg volt jelölve a máciernus által.”

U. 28. Stockholm mappas követ kijelentette a Stockholm
Fiduciarium egy képviselőjének: "Most már biztosra
lehet menni, hogy a nyugtalanul eltűnt bp.-i néd 3,
attaché, R.W.-t 2 óra múltal együtt a D-Bp utasokan T. 17.
én meglátta."

3208/pol/1947. VIII.

1947. aug. 27.

Pro domo: A kérdés eldöntésénél a magyar kormány nem is lehet illetékes, miután az Svédország és a H.U. közötti díj- és juttatásokról tárgyalásról. A kült. közölte a svéd ügy-
növél, hogy készséggel rendelkezésre bocsátaná minden adatot, ha annak birtokában volna. Wallenberg eltűnése idején az a zóna, amelyben tartózkodott keresi-területén lévő nem tartozott a magyar közg. illetékessége alá. Ez a tény tünteti ki az orosz juttatásokról is, amikor megállapítja, hogy a H. kiserő orosz tint. államt, tehát a jurisdikciót is a novjet katonai hatóságok gyakorolták.

A osztrák Zürcher Zeitung (1947. VIII. 23. Nr. 173) stockholmi távirata szerint a svéd kült.-ben átnyújtották a H.U. védelmet.

A magyar kormány álláspontja: nem kíván beavatkozni Svédország és a H.U. közötti juttatásokról tárgyalás képezi problémakomplexumban.

1001/pol/1947. Böhm követnek: Magyar belügyi hatóságok W. eltűnése~~re~~ körülményeinek felderítése és W. felkutatása végett a legelőszóval nyomatot fogadtak le. A belügymin. meg-
er. 1945. évi folyamán arról írtak, hogy a magyar belügyi erőfeszítései eredményre nem vezettek. Azóta eltelt idő-
során sem sikerült hatóságainknak W. eltűnésének körülményeit meggyengítő módon felderíteni. Amíg a további jogi nyomozás során illetékes hatóságaink megf. adatok birtokba jutnak, azokat követően a svéd kormány tájé-
koztatása alapján beleleltésembe közhírré fogom.

3165/1947. Böhm: Ittgöröggi nyilatkozatot tett az ügyünkről.
1945. v. ben, munkái tartózkodása alkalmával Melnikovsky
messengerrel beszélt a Wallenberg-ügyről, aki örömet fejezte ki
afélt, hogy W.-t "országba vették." h.)

166/1947. Szt. Györgyi 1947. VII. Grafström külföldi tanácsosok level:
 "Söderblom véd követel 1945. V. - ben benélt beszkrében
 aki elmondotta, hogy Melinowski főhadiszállásán őrnagy
 említette neki, hogy W. + megtelelték."

Szt. Györgyi: 1945 májusi jelentése Söderblom követnek nem
 úgy hangzott el, hogy W. elérte a debreceni főhadiszállást. Meli-
 novskij ezek szerint csak azt jelentette nekik, hogy W. + , ha
 megérkezett és jelentkezik a főhadiszálláson, védelmében kell részesíteni.

Szt. Györgyi új verziója után most már csak azt lehet meg-
 állapítani, egyetlen tann sínos, aki W. + I. 17. után látta,
 amidőn is egy orr tint és 2 körlegű kiscsúszón utazott
 Debrecenbe.

613/pol/1947. VIII. 25. Wörge
 köv. titkár ideigl. ügyvivő jelenté, hogy
 a SLL hű. jejjében valószínű a véd. KHM-nek is közölt
 hogy W. nem tartózkodik a SLL területén. A jejjel
 utalt arra, hogy mindazok a kint tartók, amelyek
 W. feltalálása érdekében vezettek eredménytelenek maradtak
 és az az egyetlen feltételezés maradt létre, hogy W. a bpr-i
 ostrom utolsó napjaiban elpusztult, vagy pedig hogy
 Balen embercineke keríté került. A jejjel Vissinskij
 kül. m. h. inta alá.

A véd. sajtó 6. pontban támasztja az aug. 18-i orr jejjel:

- 1.) A sorjett tint, tritok, aki a körlet tette, is ahis
 eskortáltak nem találtak pedig NKUD tritok voltak
~~Pedig~~ W. hivatali embercineke jan. 17. én a Tatra u 1. n.
 alatti lúcskódással elmondta, hogy minden éjjel NKUD-nél
 kellett aludnia

2.) A jepekkben az áll, hogy W. önként sajátrizikójára támaszt az orosz csapatok körletéből. Ez téves, mert ő Debrecenbe kívánt utazni, s az oroszok által megsejlesztett vidék volt a megsejlesztés, ahol egy dandár elhelyezték, melyek, hogy a front felé elmozdított és eskortíra kísért.

3.) Major Benedek munkái védhet. attache jóval a helyre vége után interveniált a norvég hatóságoknál, azt kellett neki, hogy az ügy az NKVD kompetenciája alá tartozik.

4.) 1946. X. a norvég külügy nem vette át a legelőtt véd követ jepekket az el, hogy az eset határainak kompetenciájába tartozik.

5.) 1946. X. stockholmi norvég követség egyik tagja a katoni attache jelentésben magánúton közölte, hogy W-t az oroszok korbentartják, mert Bp. felm. után néhány butaságot követett el.

6.) Nagy kibővítő alkalmakkal egy aktív magyar rendőrhely. nagy kibővítő tanácsok kijelentette, hogy mint a NKVD foglya 1945. V. végeig W. gel együtt volt. Számos más tanács is keletkezett egy jelentésben, hogy W. utjait egy foglyatból a másikig követni lehet.

1005/Pd/48. 1947. X. 12. Svéd vizsgálóbírók nyilatkozata:
"R.W. ^{minden este} ~~nem~~ is olyan rég még életben volt, mint amennyiben."

Lévi János könye véd nyelven W. -ról.

A bejegyzésben, egyként elég megismert, tanulómozgásokat sorakoztat fel arról, hogy W. benáll egy jepekkorba, hogy az őt önt. -ve, hogy az ügy titkár, az ő védelem alatt — Debrecenbe utasítják el, új repülési tervek az ő és magyar hatóságokkal való megbeszélés végett a magyar felnevelés után időre.

Magyar Országos Levéltár

338/Sajtó/1946 „Phoenix” utat W. R. -ról nevezés el.
(III-IV-62)

3589/pol./1946. A német megszállás után a mo-
zsidóüldözések olyan arányokat öltöttek, hogy 1944. VI. 3-
a svéd király elküldte ismert táviratát Karthy kormány-
zónak. Ezzel egyidejűleg elküldték Wallenberget, hogy a
svéd követség keretén belül védlembekkel igyekezzen
megmenteni a még szabadlábban lévő zsidóknak meg-
menthető részeit. Wallenberg öntudatosan meggyőződött,
hogy néhány ezer embert alkalmasnak éreztet jelleme
meg a zsidóktól.

Svéd követség alkalmasnak éreztet jelleme 1945. januárban.

1945. V. 24-én Söderblom moszkvai svéd követ
tárgyalta Szentgyörgyi Albert professzorral, aki maga is
a svéd követségnek közönségi elnöke. A professor kijelentette,
hogy a jpn. után soha nem találkozott Wallenberggel a norvég
vonalak mögött, ellenben hallotta Malinovsky messzeli jó-
hadiszállásán, hogy nagyon örültek amikor az első névvel
találkoztak.

2116/Bd/46 Wallenberg-büroja World Jewish Congress
1949 apr 2912-pol/1949 Emelkezési - név lett feléltve a Lt. JTH parol
American Joint Distribution Committee

1945. I. 17-én Delianesov a SU k. kül. minisztere érteztette
a moszkvai svéd követet, hogy W. -nek sikerült Bp. a város
közvetlen meghódított részében megmenekünie. A svédet határozott
D. jelölése miatt minden eszközzel rendelkezésére állt, hogy
W. -t és az ő tulajdonát védelmébe vegye. Ugyanezen a napon
W. -t több személy látta Pester, akiknek azt mondta, hogy Debrecenbe
utazik. Az is ismeretes, hogy megvolt önéletrajza.

Magyar Országos Levéltár

IX-5-1-1-j

File 4.

Stockholm, 1946 június 24-én.

Nagy Ferenc Miniszterelnök Ur,

Budapest

Mélységesen meghatva attól a rendkívül szép ünnepélytől, amelyet Budapesten 1946 június 19-én fiam, Raoul Wallenberg emlékeztére rendeztek, valamint az ez alkalomból hozzám intézett távirati üdvözlétől, kérem, hogy szabad legyen Önnek, Miniszterelnök Ur, a magyar kormány összes tagjának és Budapest város lakosainak, főként pedig az ünnepélyen közreműködött kiváló művészeknek legmelegebb hálámat nyilvánítanom.

Miután én még nem mondtam le arról a reményről, hogy fiam élethen van, végtelenül hálás volnék érte, Miniszterelnök Ur, ha Ön tenne valamit avégből, hogy erre világosság derüljön. Remélem, hogy a nemes magyar nép, melynek jóléte fiannak annyira a szívéen feküdt, súlyos szenvedései után most jobb jövőnek néz előre.

Tisztelettel

Magyar Országos Levéltár XIX-7-1-j

Maj von Dardel s.k.

66888/3. 1946.

Sürgős!
Svéd

Tárgy: Raoul Wallenberg svéd királyi követségi titkár sorsa.

I.

Konvenciók Minister, Budapest.

II.

Selügyminister, Budapest.

Ad. I.-II.

Tárgy: fenti.

Sürgős!

Étel Értesitem Minister Urat, hogy a svéd királyi követség az alábbi kéréssel fordult hozzám, legyek segítségére Raoul Wallenberg, volt budapesti svéd királyi követségi titkár felkutatására. A svéd követség kormánytól kapott értesítése szerint közli, hogy Hódosi Kovács Géza határőr-hadmagy, Groszvár, és Lichtner Livia (szül. 1911. május 16) - Lichtner Zoltán (szül. 1900. november 25) - felesége felvilágosításokkal tudnak szolgálni nevezett követségi titkár sorsát illetőleg. A Lichtner házaspár utolsó tartózkodási helye Milánó volt. A követség lehetségesnek tartja, hogy időközben visszaértek Budapestre.

Étel Értetem Minister Urat, hogy az illetékes hatóságai útján sürgősen kiküldtél a fenti személyek tartózkodási és pontos címét. Tájékoztatni közlöm, hogy Raoul Wallenberg svéd követségi titkár 1944. december végéig teljesített szolgálatot az

Magyar Országos Levéltár

Szám: 66888/3. 1946.	Előírtak szerint
Beérkezett: 1946. május 16.	Előírtak szerint
Előírtak szerint	Előírtak szerint
Előírtak szerint	Előírtak szerint

30888

budapesti svéd követség, sorsa azóta
ismeretlen.

VIII.25.

Enterházy

*mir
guy*

B. 6
Pro domo :-

A Wallenberg ügyről hivatalosan emmielő újabb értesülés nem áll rendelkezésre. Az ügy részleteinek épen LÉVAI szerkesztő a legalaposabb ismerője. LÉVAI Svájcban Svédországba utazik, ahol Böhm követet és a Wallenberg családot tájékoztatni fogja az ügyben eddig rendelkezésre álló adatokról.

Mivel Böhm követ hivatalos adatokat kért rövid úton, 1947 jan-februári budapesti tartózkodása idején, hivatalos adatok pedig nem állnak rendelkezésre, mivel a svéd ügyek referensének közlése szerint a Belügyminiszter még 1945-ben közölte, hogy a Wallenberg ügyben a nyomozás eredményt nem produkált. erről Böhm követ értesítendő :-

Böhm követ
Stockholm

Tárgy : Wallenberg ügy

A svéd kormányhatóságok fenti ügyvel kapcsolatos tájékoztatása céljából értesitem Követ urat, hogy a magyar belügyi hatóságok Wallenberg eltűnése körülményeinek felderítése és Wallenberg felkutatása végett a legalaposabb nyomozást folytatták le. A Belügyminiszter még az 1945 folyamán arról értesített, hogy a magyar hatóságok erőfeszítései eredményre nem vezettek. Az azóta eltelt idő során sem sikerült hatóságainknak Wallenberg eltűnésének körülményeit megnyugtató módon felderíteni. Amennyiben a továbbfolyó nyomozás során illetékes hatóságaink megfelelő adatok birtokába jutnának, azokat Követ urral a svéd kormány tájékoztatása céljából haladéktalanul közölni fogom.

Egyidejűleg közlöm Követ urral, hogy a Wallenberg ügy részleteinek legalaposabb magyar ismerője, Lévai Jenő író Stockholmba utazott s felkerésemre Követ urat részletesen tájékoztatni fogja az ügy általa ismert részleteiről. Követ ur bejárására bízom, hogy a Lévaitól nyert magánadataikat miként használja fel hivatalos tájékoztatás céljaira. Egyben felkérem Követ Urat, hogy Lévai

Jenő és stockholmi közlései
nek hatásáról engem tájékoztatni
szíveskedjék.

Min.rend-

Budapest, 1947 III 5

Handwritten signature and initials

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUM	
1947. márc 2. 8. 1	
Szám: 1432	Beérkezett
Előzetes:	

Kedves H e l t a i elvtárs!

A futár megérkezett, de legnagyobb bánatomra Wallenberg-re vonatkozó aktáját nem hozta el. Bár alaposan és részletesen megbeszéltünk mindent, egy olyan irányú értesítést küldtek, hogy sem a Külügyminisztérium, sem a Belügyminisztérium Wallenbergre vonatkozóan semmiféle adatot nem talál.

Ön tudja, hogy én ezzel az üzenettel nem mehetek fel a Svéd Külügyminisztériumba, mert ezzel dezavválom önmagamot és kellemetlen színbe tüntetem fel a magyar kormányt. Nekünk kell valamit mondanunk. Kell, hogy a svéd kormány tudomására adhassam, miszerint a magyar demokratikus kormány mindent megtett, ami tőle tellett, hogy felkutassa Wallenberget, azonban sajnos semmiféle nyomot nem találtunk. Ez a legkevesebb, amivel tartozunk annak az embernek és Svédországnak és ezt követeli a nemzetközi udvariasság is, hogy valamilyen ilyen formájú választ adjunk.

Nagyon kérem Önt, legyen szíves megbeszélésünk értelmében már most a választ küldje el címemre.

Barátsággal üdvözlé:

Böhm

H E L T A I G Y Ö R G Y min.tanácsos urnak,
politikaiosztály vezetője,

Budapest.

Külügyminisztérium.

The University of Chicago
Department of Biochemistry and Molecular Biology
920 E. 58th Street
Chicago, Illinois 60637 USA

FAX LETTER

To: Mr. Hans Magnusson *7/12*
Swedish Foreign Ministry
Gustav Adolfs Torg 1
Box 16121
S-10323 Stockholm
Sweden

Tel: 011 46 8 405 1000
FAX: 011 46 8 723 1176

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 223/001		
95 -08- 1 4		
AVD. <i>P</i>	GR. <i>2</i>	MAL. <i>Eu</i> <i>1</i>

From: Dr. Marvin W. Makinen

Tel: 312 702 1080
FAX: 312 702 0439

Date: August 11, 1995

No. of Pages (including cover sheet): 1

Dear Hans:

I am writing to anticipate possible travel for purposes of the Swedish-Russian Working Group on the Fate of Raoul Wallenberg.

Should the possibility of the trip to Vorkuta materialize, I could undertake the trip, expecting it to require two weeks of travel time, only over the August 25 - September 15 period.

It was earlier mentioned that a meeting of the Working Group might be scheduled in September. I could attend such a meeting only up to September 22. From September 25 through to November 15, I will be heavily involved in lecturing responsibilities and shall not be able to leave Chicago.

With best wishes,

Sincerely,

Marvin W. Makinen

Jel. 9.

STOCKHOLM 1947 július 18.

VII

196/biz.

1947.

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUM	
1947. július 28.	
Szám: 3166	fel
Előadó:	Ülőhely:

Tárgy: Raoul Wallenberg
ügye.

Melléklet.

A 160/biz. számú jelentésben jelzett Wallenberg ügy kapcsán az ujabb fejleményekről számolok be.- Sajnos ezeket a fejleményeket az ideérkező magyar állampolgárok különböző nyilatkozatainak köszönhetjük, amelyek végül olyan kellemetlenül hatottak nemcsak ránk, hanem a svéd külügyminiszteriumra is, hogy ezáltal bizonyos bonyodalmakat is idéztek elő.

Mindenekelőtt beszámolok arról, hogy a svéd külügyminiszterium magához kérte Szentgyörgyi tanárt és a beszélgetésről a mellékelt félhivatalos közleményt adták ki a lapoknak. A mai lapokban a külügyminiszterium közzétette annak a levélnek a részleteit is, amelyet Szentgyörgyi tanár intézett a svéd külügyminiszteriumhoz, illetve Grafström külügyi tanácsoshoz. Ebben a levélben Szentgyörgyi tanár megerősíti azt, hogy Söderblom svéd követtel 1945 májusában beszélt Moszkvában, aki elmondotta, hogy Malinovszki főhadiszállásán örömmel említette neki, hogy Wallenberget megtalálták. Szentgyörgyi kijelenti még levelében, hogy ha ellentmondást találnak ebben a jelentésben, ez onnan származik, hogy az illetők nem ismerik az akkori magyarországi viszonyokat. Szentgyörgyi tanár különben kijelenti, hogy ő nem hisz abban az elméletben, hogy Wallenberg orosz fogságban volna.

Amint előrelátható volt, Szentgyörgyi tanár és Lévai hírlapíró nyilatkozatai kapcsán rögtön jelentkezett Rudolf Philip botránykrónikás, aki annak idején könyvet írt Wallenbergről és "szópárbajra" hívta ki Szentgyörgyit és Lévait.- Ha normális emberről volna szó, a magam részéről a legnagyobb örömmel üdvözöltem volna a szópárbajt. Philip azonban krónikus hazudozó, gyűlöli a Szovjetuniót és kizárólag ez az érzés vezeti őt. Örülök, hogy Szentgyörgyi tanár ur már elutazott és így a szópárbajra való kihívást el sem fogadhatta. Sajnos Lévai szerkesztő fáradozásaim ellenére sem utazott még el és így vele a szópárbaj le fog zajlani.

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK,

Budapest.

Sem a svéd külügyminisztérium, sem én nem hisszük, hogy ebből az u.n. szópárbajból az ügy lényegére vonatkozó eredményeket lehessen elérni, de Philip ur mindenesetre alkalmat kap reklámra és botrányokozásra. Nem hiszem, hogy a svéd viszonyokat nem ismerő magyaroknak beavatkozása ebben az ügyben hasznát hajtó volna magyar szempontból.

Böhm

Magyar Országos Levéltár

xix-f-1-j

követ.

82.8

MAGYAR KÖVETSÉG

B I Z A L M A S !

STOCKHOLM 1947.július 19.

193/biz.
1947

Tárgy: Raoul Wallenberg-ügy.

3164/pol
Dol.
VII/25

VII

190/biz. számú jelentésem kapcsán még közlöm, hogy a jelentés lezárása után a Wallenberg-ügy ismét komplikálódott.

A Stockholmban kongresszuson tartozkodó Szentgyörgyi Albert tanár urat megrohanták az újságírók és kérdést intéztek hozzá a Wellenberg-ügyre vonatkozóan.

Szentgyörgyi tanár elmondotta rövid nyilatkozatában, hogy 1945. májusában, moszkvai tartozkodása alkalmával Mallinovszky marsallal beszélt a Wellenberg-ügyről, aki örömet fejezte ki afölött, hogy Wallenberget a szovjet csapatok védelembe vették. Ezt a nyilatkozatot a Stockholms Tidningen, - amely egyike azon lapoknak, amelyek mindent elkövetnek, hogy a Szovjet Unió és a Délkelet-európai államokat kellemetlen, hamis színben tüntessék fel olvasóik előtt, - kiforgatta valójából és tüntette fel a dolgot, hogy ime ismét egy ellentét az eddigi jelentések és Szentgyörgyi tanár nyilatkozata között és azt követelte, hogy Szentgyörgyit a svéd hatóságok hallgassák ki és állapítsák meg végre, mit tud a Wallenberg ügyről.

Ezt követően Szentgyörgyi tanárt magamhoz kérettem és megállapodtunk vele egy nyilatkozatban, rámutatván arra, hogy a Stockholms Tidningen nem közölte hiven Szentgyörgyi nyilatkozatát. Ugyanezen a napon a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, Grafström ur magához kérette Szentgyörgyi tanárt, aki elmondta neki, hogy tulajdonképen közvetlen forrásból semmit sem tud a Wallenberg-ügyről. A Stockholms Tidningen másnap közölte Szentgyörgyi tanár nyilatkozatát, de ismét kellemetlen reflexiókat fűztek a nyilatkozathoz, amelyek az ügy lényegét nem érintik, végeredményben azonban elérik azt a célt, hogy a svéd közvéleményt állandóan foglalkoztatják a Wellenberg-ügy rejtelseivel. Ezek a rejtelmek nem is volnának rejtelmek, ha rosszindulat és szovjetellenes magatartás nem bogná össze az ügynek minden szálát.

MIHÁLYFI ERNŐ urnak,
a magyar külügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott
tájékoztatásügyi miniszter,

Budapest.

MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUM	
1947.07.28.	
3165 pol	Melléklet
Előzetes:	Végleges:

Magyar Országos Levéltár XIX-f-1-j

X Közben a lapok tudomást szereztek arról, hogy Lévai Jenő, Stockholmban tartozkodik, aki eddig a legnagyobb önmegtartóztatással kezelte az ügyet, amennyiben csupán azokkal érintkezett, akiktől felvilágosításokat kaphat a Wallenberg-ügyre vonatkozóan és akiknek, - mint a Külügyminiszteriumnak, - ő adhatott felvilágosításokat. Lévait megostromolták a lapok, hozzám fordult tanácsért és azt tanácsoltam neki, hogy elsősorban a számunkra legmegbízhatóbb Morgon Tidningennek adjon le nyilatkozatot. Lévai szerkesztő a Morgon Tidningen munkatársával, Kurt Anderssen urral nálam találkozott, ahol pontos kérdések és feleletek alapján leadta nyilatkozatát. Ugyanezen a napon nyilatkozott a Dagens Nyheternek is. Mindkét nyilatkozat teljesen korrekt és hasznos felvilágosításnak bizonyult. Bizonyos, hogy hozzájárul a kedélyek megnyugtatósához.

A tegnapi nap folyamán polgári nőegyesületek, - a lapok szerint egymillió tag képviseléssel, - felkeresték a Szovjet Unió követének helyettesét, - a követ Moszkvában tartozkodik, - és átadták neki, egyébként minden politikától mentes, szerényhangú kérésüket, amelyben arra kérték a követséget, hogy járjon el Sztalin marsallnál olyan irányban, hogy Wallenberget helyezték szabadlábra és küldjék vissza Svédországba. A szerényhangú kérvény mögött azonban ismét ott áll a lapok által felizgatott közvélemény, amelynek azt szuggerálták, hogy Wallenberg él és a Szovjet Unió foglya.

Előző jelentéseimben már említést tettem arról, hogy Rudolf Philipp nevű izgága, félig horvát, félig osztrák író a Wallenberg-család megbízásából egy könyvet írt Wallenbergről, amely tele van invektívákkal és hamis adatokkal. Lévai szerkesztő pontról-pontra kimutatta itt előttünk ennek a könyvnek a valótlanágát. Rudolf Philipp újságíró az Aftonbladetben kihívja Szentgyörgyi tanárt a Wallenberg-ügyben "szópárbajra". Szentgyörgyi tanár természetesen nem is válaszolt erre a felhívásra, Lévai szerkesztő akart egy nyilatkozatban válaszolni és elfogadni a kihívást. A magam részéről ezt nem tartottam helyesnek és ezért Lévai szerkesztőnek azt tanácsoltam, hogy ne bocsátkozzék "szópárbajba", mert ezt az ügyet nem lehet szópárbajokkal elintézni és az ilyesmikkel csak kellemetlenséget okozunk a svéd kormánynak és a magyar követségnek. Bizonyos, hogy Lévai könyve, amelyet igyekszünk svéd nyelven is kiadatni, nagyban hozzájárul majd ahhoz, hogy az ügyet megfelelően megvilágítsák.

követ.

Sven Grafström, a külügyminisztériumba beosztott külügyi tanácsos július 15-én beszélgetést folytatott Szentgyörgyi Nobel-díjas egyetemi tanárral, amely alkalommal Szentgyörgyi tanár elmondotta, mit tolmácsoltak mint két egymással összhangban nem levő nyilatkozatot a Wallenberg-ügyben.

Egyfelől kiemelte Szentgyörgyi tanár, milyen "könnyű volt meghalni Magyarországon" az 1945 évi januári napokban, másfelől, - Söderblom követ moszkvai jelentése szerint, - elmondotta, hogy Malinovszki orosz marsall örömét fejezte ki, hogy "egy svéd" szerencsésen megérkezett debreceni főhadiszállására.

lásd: elői
nyilatkozat
előzetes
látják:

Szentgyörgyi tanár ezalkalommal kijelentette, ama 1945 májusi jelentése Söderblom követnek nem úgy hangzott, hogy Wallenberg elérte a debreceni főhadiszállást. Malinovszki ezek szerint csak azt jelentette volna ki, hogy Wallenberget, ha megérkezik és jelentkezik a táborban, védelemben kell részesíteni. Szentgyörgyi tanár tanuságának jelentősége ezek szerint eltulozott volt.

Szentgyörgyi tanár új verziója után most már csak azt lehet megállapítani, egyetlen tanu sinos, aki Wallenberget január 17 után látta, amidőn is egy orosz tiszt és két közlegény kíséretében utrakelt Debrecenbe. Az elutazás előtt Wallenbergnek nagyon sok mindent kellett elintéznie és hallatlan iramban száguldott keresztül-kasul a városban.

Belsőminisztérium.
Budapest, V., Markó-u. 25. Tel: 126-670.
Előadó: Gergely Sándor r.hdgy.
Szám: 575.087/1947.B. M.IV/1.a.

Tárgy: Raoul Wallenberg svéd követségi
titkár eltűnése.
Hiv.szám: 180.109/res/13-1947. (2. félén.)

Bil. 11

Külgyminiszter Ur!

B u d a p e s t 1948 Jan. 5.

Fenti tárgyban ismételt széleskörű nyomozást folytattam, azonban Raoul Wallenberg hollétét sem a vele utoljára vált tanu kihallgatásának, sem a nyugat és kelet felől hazatért személyek kikérdezésének útján nem sikerült megállapítani.

Budapest, 1947. december 23.

A kiadmány hitelélül:

A miniszter rendeletéből:
Ákes István sk.
miniszteri tanácsos.

irodavezető.

MAGYAR KÜLGYMINISZTERIUM	
1948 Jan. 19.	1948 Jan. 19.
Szám: 176/602/48	176/602/48

Magyar Országos Levéltár

xix-f-1-j

3. dolo

177

5.10.10
Pro domo :

A jelentésben foglaltakat Osztályvezető
Urnak jelentettem, Abban foglaltakat Lévai
szerkesztő személyesen is előadta.

Lévai moszkvai utazását a Pol.o.a maga ré-
széről egyelőre nem tartja időszerűnek.

A Pol.o. felfogása szerint a kérdés eldön-
tésében a magyar kormány nem is lehet ille-
tékes, miután az Svédország és a Szovjetunio
közötti diplomáciai jegyzékváltások tárgya
már. A Külügyminisztérium közölte a budapesti
svéd ügyvivővel, hogy készséggel rendelkezésre
bocsátana minden adatot, ha annak birtokában
volna. Wallenberg eltűnése idején az a zona
melyben tartózkodott harci terület lévén nem
tartozott a magyar közigazgatás illetékessége
alá. Ez a tény tűnik ki az orosz jegyzékből is,
mikor megállapítja, hogy a Wallenberget kísé-
rő orosz tiszt eltűnt, tehát a jurisdikciót is
a szovjet katonai hatóságok gyakorolták.

Lévai azt kívánja bizonyítani-a svéd állítá-
sokkal ellentétben-hogy Wallenberg a harcok a-
latt tűnt el vagy magyar fasiszták ölték meg,
bizonyító anyagának kiegészítésére volna szük-
sége néhány adatra, melyeket Moszkvában kívánna
megszerezni. A csatolt Züricher Zeitung /1947.
augusztus 23. Nr. 173/ stockholmi távirata sze-
rint a svéd külügyminisztériumban átnyújtot-
ták a Szovjet-Unio válaszát. A válasz tartalmaz-
za mindazt amit Lévai kívánt Moszkvában megtud-
ni. Közöltük Lévaival, ha mint magánember óhajt
Moszkvába utazni, ez ellen a Pol.o. nem emel ki-
fogást, de hivatalos lépést a Szovjet-Unio kö-
vetségénél nem tesz. A magyar kormány álláspontja:
~~szükség~~ nem kíván beavatkozni Svédország és
a Szovjet-Unio közötti jegyzékváltások tárgyát
képező problémakomplexumba.

lásza: Miniszter Ur

VIII.27
4

✓
Ex till:

von Dardel

Magnusson

Olson

exp. 95-08-21/6

P 2 Eu¹

UD 18.8.95.

Lasse Olson

A-C- MD

"litt" heddlande 15.8"

Becker,

Jag har G v Ds frågor i den ordning de
kom i hans brev till Dig, 30.7/95.

Sonja Sonnenfeld

Det går inte att hitta någon Sonja (eller
annat förnamn) Kremensky ed i något
handling om Berlinpersonalen. Det gäller all
personal, ^{inkl} lokal- och hushållsansatta och andra.

Jag hade alltså perindist överlämna listor
över alla anställda, även B-avdelningens,
till AA. Rabbier kunde jag mig om

fåra gånger jag behade se honom vid giftermålet
fått annat efternamn. Men fann ingen Sonja alls.

Harry Werder

Det går inte att klara förståelse hur han ser.

23.10.44 till Sverige. Befinnet dock är dristigt.

Klart är att han ser med fräja Wänermunde.

- Gått och täppt på så senligen med hög
(sen Berlin-Wänermunde sen med hög färd)

till Köpenhamn. Av annan dock verkar det

också (andra resenärer) att ^{man från} Budapest den här

tiden senligen ända till Wien-Berlin.

juni 24 avig f.ä. Werder att hemera

till ett egentligen jubileum sen då med flyg

Budapest - ^{Berlin} ~~Wien~~ men resan inbiterades.

Vi har inga uppgifter om Werder efter 1945.

Om ~~sen~~ han ^{nu} lever ~~här~~ ^{man} veta sig att
han föddes 1890.

P 1 / P 21

P 1 är personalhanteringen som av UD anställd
 en obständ personal - en del ~~för varje~~ ~~per~~ ~~person~~, ~~apples~~
 (P 1 Werker)

P 21 J ansvar anställda av UM, lokal

anställda. ~~de som~~ Anlänade efter ~~alla~~ ^{guld} från

UD (P 21 = UM:s räkenskaper) ~~P 21~~ P 21 J är hand-

lingarna räkande efter ~~de~~ UM:s placering,
~~och~~ gemensamt för alla där lokalanställda
 (P 21 J / Budapest = lokalanställda vid leg.

i Budapest)

Gösta Carlsson (nå skadade han)

Vet ej vad G om J vill veta om honom m.

Han kommer i varje fall 14/3 - 18/4 ⁴⁵ från

Budapest via ~~Stefan~~ Benkert - Moskva - del-

singfars - Åbo med tåg, som fråga till Skellefte

Nederen till Budapest 44 skedde med tåg. Inga
 uppgifter om av. pol. "anmärkelser". (blau ej PP 1a)

Pae Lager

Nej, inga delar i vårt arkiv, inte PPI, har uppgifter om hans polit. uppfattningar i yngre dagar.

RW - hemvärnsman, agent och kuir.

Ni RW-handläggare vet nog mer om RW:s

bakgrund än underbehold. Ex. uppgifter om

hans militära bana och SÄPO-anläggning

för väl sähas i mit arkiv ~~och~~ upp

hos SÄPO. I förklarade fall är anhängaren

Kipsarkivet relevant instans, vad gäller SÄPO

Reans nog en framställning från Länsh. "hög

ning" Vad HÅ:s arkiv har om fackhistorien

är väl det som finns på del 2! Ex. den ingår

i det polit. materialet (hans behandling med

h.a. Ungarn genom sin affärsverksamhet,

känd för USA-mynd (Alben) etc.

RW:s kabinetsplan uppfärdades 1941, de handlingar i

Berlin-lygnationens arkiv framgår att det bekräftades

tyckt genomskeddison till Schmitt och Franke

för honom 23.10.41. Han ^(anses i vissa sammanhang) ~~se~~ ^{undskyll} på ~~den~~ av

Sv. Högskolestyrelsen för att sälja arken
(Blev från Högskolestyrelsen)

kästar och impackera "garnisonger". Det framgår

att av dessa handlingar om vissa beviljades.

En ny notis antogs i dec. 41. RW uppsåg

som typiskt referens "Greve von Plauen, Wersburg,

Mack" Kanarie är det den resan 1942 G v D

skinner om? Det ~~for~~ var ju vanligt den tiden,

med uträkna och kängliga kommunikationer, att

belädda personer ~~de~~ anlitas som kurer.

Men det är nog ^(är sämre) ~~själv~~ ^{uträkna} ~~uträkna~~ ved för

vars best från Berlin-ly. kan medfärd... En

liten liten chans. Vet G v D när han ser

han 1942? Månad, vecka år? Det kan ju

här var ett kända känt som gick till Gula Skåpet
som kunde kan identifieras på den lista över den
innehåll i gjorda 1962. Men namn. ^{naturlig} ~~och~~ man vi på
handlaren som medfäst den, står varken inget
eller ^{här} "revenir" Annars får man se i direktivet (hos
RA) vilka handlingar som inkom från Berlin. ⁱⁿ ~~och~~
~~den~~ Tidnamnen för RW:s åberopa. Om den nu var
avsedd för UD kan väl ha varit till ~~en~~ ^{veten}
annan myndighet som helst eller till enskilda personer
(Dessa efterfrågar för S och D ^{göra} ~~göra~~ på RA)

Men här är det nog ena spekulationer,
förmåddigen möjligt att verifiera, alltså menings-
ligt behållande. Kontakter med myndighetsrörelsen dokumenteras
sällan.... Ställningen!

Slutligen detta
"koncept" är läst.

Egon Johansson
("Fader Sven")

Raoul Wallenberg

Susanne Berger
 Höfesträße 26
 30163 Hannover
 0049 511 62 90 17 (Telephone)
 0049 511 3900 139 (Fax)

Lage Olson
 Ud/KMI
 0046 8 20 31 00

INK. UTRIKES DEP		
D.No 230/006		
95 09 05		
08-21		
AVD	GR	VAL
P	2	Eu

Hannover, 18.08.1995

Dear Mr. Olson,

Thank you very much again for the set of documents you made available to me by mail. Since Dr. von Dardel is planning a meeting of various researchers working on the Wallenberg case in Stockholm in September I wanted to find out if you could check on certain materials in advance. I am not familiar with the organization and procedures of the Swedish archives, so I am grateful for any advice you can give me. The following is what I am particularly interested in:

- Records of the Swedish Home Guard (RW's file, if it exists)
- Old personnel lists of the Swedish Foreign Office; Who was in charge of which particular department? (1942-)
- Files of the Swedish Intelligence Service, particularly all files of Captain Thörnberg, (Ternberg?, the spelling varies) and the files of the Swedish Combined Intelligence Bureau, headed by Colonel Bjoernstierna in the 1940's. In this connection all files that report about the exchanges between British and Swedish Intelligence Services during the 1940's, from the same Bureau and from other branches.
- All materials and documents which concern the issuing of a Kabinettspass to Raoul Wallenberg. Does a personnel file exist?
- Complete copies of the deliberations by the Swedish Cabinet which led to rejection of any further consideration of the reported exchange offer made to Karl Svingel in Berlin in the early 1960's.
- Reports of the Swedish Forensic Institute in Linköping and its director, Ingvar Kopp, about the Smoltsov report and RW's passport and calendar.
- The testimony, if available, of Polish prisoner of war Boguslaw Baj, given at the Swedish Embassy in Warsaw in 1992 and/or earlier.
- Documents of the Jewish Congregation in Stockholm and Rabbi Ehrenpreis.
- All materials concerning the testimony of Mrs. Shinkarenko.

If this information is not sufficient, please call me and we can briefly discuss the main points. I look forward to meeting you in September. Thank you very much for your help

Susanne Berger

Avsändningsort

Pol 1:1 Magnusson/kn

Avgående

Ärende

Raoul Wallenberg

Datum

1995-08-23

Dnr

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu I

Inkom Krypto

95-08-23

Adress

Ambassaden Moskva

Text

Från Pol 1:1 (Magnusson). Re Raoul Wallenberg.

Tacksam ni till Tatarintsev framför förslag om arbetsgruppsmöte den 15:e, alternativt den 21 september. Om inget av dessa är möjliga får vi återkomma med ytterligare förslag.

Cabinet

Ex till:

HM

LO

BL

exp 950823

Fylls av telegramexpeditören

Avsändt den

950823

Klockan

1715

Sign

cl

SCHWEDISCHE BOTSCHAFT
BONN

Arkivexemplar

23. August 1995

Önr	Avd	Grupp	Mål
			P 2 En ¹

An das
Einwohnermeldeamt
Hamburg

Sehr geehrte Damen und Herren,

der deutsche Staatsangehörige Herman Grossheim-Krisko, alias Henry Thomsen, wird in Schweden von der Untersuchungskommission über das Schicksals des schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg als Zeuge gesucht.

Es ist bekannt, dass Herr Grossheim-Krisko am 04.04. 1956 seine Abmeldung nach Hagedornstrasse 7, Hamburg 13, bei dem zuständigen Amt in der Stadt Hagen angekündigt hat.

Herr Grossheim-Krisko wurde angeblich am 30.11.1907 geboren. Als Geburtsort kommt entweder Oslo, Norwegen, oder Rostow, Ukraina, vor.

Die Botschaft wäre äusserst dankbar für weitere Auskünfte über Herrn Grossheim-Krisko, alias Henry Thomsen.

Mit freundlichen Grüssen

Torbjörn Haak
II. Botschaftssekretär

a.a.

Kopia zu
Lage Olson, VO/KM
Exp 22.

a.a.
ftr

Adresse
Heussallee 2-10, Haus 1
53113 Bonn

Ifylles av
Afsändare
(0228) 26 00 20
☐ sv kurir ☐ utl kurir

Telefax
(0228) 22 38 37
(0228) 21 39 79
☐ luftpost ☐ vanlig post

Telegramm
Svensk Botschaft Bonn
Sändn datum

Telex
88557 svensk b.

SCHWEDISCHE BOTSCHAFT
BONN

Arkivexemplar

23. August 1995

Onr	Avd	Grupp	Mål
			9 2 E w ¹

An den
Kirchlichen Suchdienst
Heimatskartei für Südosteuropa-Ostansiedler
Abt. Russland
Rosenbergerstrasse 50
70176 STUTTGART

Sehr geehrte Damen und Herren,

der deutsche Staatsangehörige Herman Grossheim-Krisko, alias Henry Thomsen, wird in Schweden von der Untersuchungskommission über das Schicksals des schwedischen Diplomaten Raoul Wallenberg als Zeuge gesucht.

Herr Grossheim-Krisko wurde angeblich am 30.11.1907 in Rostow, Ukraina, geboren und ist später nach Deutschland gekommen. Er hat die deutsche Staatsangehörigkeit erhalten. Von der Stadtverwaltung Hagen ist mitgeteilt worden, dass Herr Grossheim-Krisko bis 04.04.1956 in Hagen gewohnt habe und das er seine Abmeldung nach Hamburg 13 angekündigt habe.

Die Botschaft wäre äusserst dankbar für Ihren Bescheid, ob Auskünfte über Herrn Grossheim-Krisko, alias Thomsen, bei Ihnen zu erhalten sind.

Mit freundlichen Grüssen

Torbjörn Haak
II. Botschaftssekretär

a.a. / *[Signature]*

Kopia till
Hage Olson, UD/KM1
Exp s.d.

a.a. / *[Signature]*

Adresse
Heussallee 2-10, Haus 1
53113 Bonn

Ifylles av **Telefax**
Avsänd med (0228) 26 00 20
☐ sv kurir ☐ utl kurir

Telefax
(0228) 22 38 37
(0228) 21 39 79
☐ luftpost ☐ vanlig post

Telegramm
Svensk Botschaft Bonn
Sändn datum

Telex
886667 svensk b.
Sändn datum

Raoul Wallenberg

Professor Guy von Dardel

Hem: 45 Route de Peney-Dessus;

CH-1242 Satigny Tel & Fax: 41+22-753 1619

Kontor: CERN, CH-1211 Genève 23

CH - 1242 Satigny, 950823

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 235/003		
25 -08- 2 4		
AVD. p	GR. 2	MAL Ea 2

Er referens:

Min referens:

Beträffar:

Departementsrådet Hans Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

Box 1621

S-103 23 Stockholm Sweden

Dear Hans,

I am writing in English to allow me to send copies to the other group members, concerning the proposed program for the meetings in Stockholm and Moscow and the investigations we want to carry out in Moscow.

I also refer to the preliminary proposal I sent to Viktor Tatarintsev (enclosed)

Scope of projects.

1. Vladimir card files. As previously announced we would like to record the whole set of Vladimir cards to be able to carry out more complete investigations of the practices in the prison (solitary and numbered prisoners, cell spy practices, etc., which may show light on the presence of "important prisoners"

2. Archives of Serbski Clinic. as a continuation of our Clinic2 in collaboration with the Association of Independent Psychiatrists.

3. Vorkuta and its archives to verify the testimonies of numerous German prisoners testifying of having met or heard about RW in one of its camps..

4. Testimonies of 4 Polish prisoners from the Bratsk camp 1949.

5. Irkutsk region. The very recent, September 1993, statements by Sarelid concerning RW's presence in this region need to be checked.

6 & 7. Indications of RW's presence in Minsk and Kiev, outside the Russian Federation need to be checked.

Time table and program

I assume that the working group meeting in Moscow will take place on August 22. If this is changed the whole schedule will change accordingly.

15/9 Meeting in Stockholm

Participants: Hans Magnusson, Lage Olsson, Carl P Persson, Guy von Dardel, Marwin Makinen, Susan Mesinai, Susanna Berger, Arne S Lundberg, Jan Eliasson (?).

Programme

Presentation of recent results.
 Discussion of future program
 Planning of investigations in Russia
 etc.

16-21/9. Research of files in Stockholm (UD, RWE, Bnskilda Banken, Nina Lagergren, etc)
 21/9 Travel to Moscow

22/9 Meeting of Swedish-Russian Working group. Discussion of investigations and future program..

23-27/9 Vorkuta expedition (MM, Memorial)

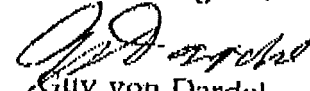
28-30/9 Vladimir (MM, Nikita Petrov, Vitale)

23-27/9 Irkutsk (Gvl), SB, interpretary from Swedish embassy ?)

Conclusion.

There are of course many uncertainties in this program. On the other hand we will probably never get a better chance, so we have to do the best we can in the situation.

With best regards

 Guy von Dardel

Professor Guy von Dardel
Home: 45 Route de Peney-Dessus;
CH-1242 Satigny Tel & Fax: 41+22-753 1619
Countryhome: Rumièra, CH-1874-Champéry
41+25-792122

CH-1874 Champéry 950731.

Your reference:
My reference:
Concerns:

Mr Viktor Ivanovich Tatarintsev
Scandinavian Desk
MID
Moscow, Russian federation

Dear Viktor Ivanovich,

I and my collaborators are looking forward very much to come to Russia in August, and continue our search for Raoul Wallenberg's fate. The last months since I and Susan Mesinai were there in June have been hectic and produced quite remarkable results, which however have to be confirmed on the spot. The most interesting results are from a group of 4 Polish prisoners, whose testimonies make it absolutely certain that RW was alive in a prison or camp in Bratsk at least until 1949. Even later evidence, from 1991 (!), or a few years earlier comes from a chance encounter with a Swedish baptist. It also refers to the Irkutsk area.

1.) You should have received from Mats the plans for the investigations we want to carry out. Of these I think you are familiar with the request to investigate the camps and prisons around Vorkuta, in which Marvin Mäkinen has in particular been interested. Konstantin Sergeievich is well aware of these plans, and I do not think that there should be any difficulties there.

2.) Our program to investigate the psychiatric clinics, including the Serbski Institutes, in collaboration with Yury Savienko of the Association of Independent Psychiatrists (AIP), is in progress. From the Swedish side we want Mrs Susan Mesinai to continue the work in the Serbski, which she started at her last visit.

3.) The Vladimir prison Nr 2, which we have already visited several times, the first time in 1989, still carries interesting information. Of the card register with about 100.000 cards we have only recorded a small portion, about 1500. We are convinced that with a more complete analysis, involving all the cards it will be possible to confirm or refute the several sightings, well after 1947, which have been reported from this prison and its hospital.

4.) On the non-Russian side we have now a new collaborator, a German Susanna Berger, who for a year has collaborated with Susan Mesinai in the American archives, but is now back in Hannover in Germany. She has during the last months concentrated on information from a group of Polish prisoner, for which we would want to have more information, personal files, interrogation files, etc. for the following four Polish prisoners, who report to have met RW in a prison or camp in 1949 in a prison or camp in Bratsk:

Josef Kowalski, Polish, born 22.07.1924, arrested Febr. 9, 1945, met RW in prison of Bratsk in 1949, released Jan 17, 1955.

Jerzy Cichocki, Polish, born 30.09.1922, arrested Dec. 10, 1944, met RW in prison of Bratsk in 1949, released December 3 1955.

Boguslaw Baj, Polish officer, met RW in prison of Bratsk in 1949,

Alfred Fries-Fryes Polish-German, met RW in prison of Bratsk in 1949, returned to Poland in 1958

Thi

5.) For the following prisoners we would like to have personal and interrogation files, since important new information has been discovered in

other archives. Some of them have already been mentioned before, but so far as I know no information has yet been supplied by the Russian side. :

Wasili Fyodorovich Vorobei-Voroviev, born 1910-13, in Brest, Poland, Ukrainian, arrested 22/6 1956. Informed Marvin Makinen in camp that he had met RW's driver Vilmos Langfelder in a camp in the Irkutsk area.

Helmut Schneider, born 1921, arrested at Stalingrad, released 1955

Kurt Andreas Becher, German, born 12/9 1909, member of Waffen SS no 234 478, arrested May 18 by US troops, loaned to Russians in Budapest December 8, 1945, until February 1946.

Kuprianov, Gennadij,

Schöggel, Otto, Austrian, born 21/2 1917 in Wien Schwechat, Austrian prisoner of war in USSR 1945-55.

Hatz, Otto, Hungarian, Colonel, deserted to Russians in November 1944.

In Russian prisons 1945-1955.

6.) Report received in September 23 1991 by a Swedish baptist from an unidentified Russian:

Raoul Wallenberg is in a prison near Angarsk. The prison is located close to the bus stop "The fiftieth", i.e. a stop 50 km from Irkutsk on the road to Angarsk. The cell of Wallenberg is fairly close to the entry to the prison, to the right. Wallenberg is called "the professor" I have seen him myself, and I have myself been in this prison".

Very sincerely yours

Guy von Dardel
Guy von Dardel
Professor

P.S. I would like to end on a more personal note. You and I can look back on 5 years of attempts to solve the case of Raoul, I wanting to know what has happened to my brother, you as an official in MID first of the USSR, then of the Federation of Russia. In these 5 years your country has passed through the crisis of the August putsh, and the fighting in the White House. I believe that we have come to understand each other, and that on each side we recognize the good will of the other side to want to solve our problem. The same holds, I am sure with the other Russian members of the working group.

I honestly believe that with all the new evidence which has accumulated over the last year we are very close to a solution. However, we have not much time. I believe that only if we can collaborate and forget about formalities, can we reach a solution.

With best regards.

Guy
Guy Fredrikovich

Fax to Mats Foyer, Swedish Embassy, Moscow
Nr 007-095-9561202

KOPIA TILL:
SB
UM
BITR UM
KABS
POLCH
BITR POLCH
SS KARLSSON
CH POL 1
POL 1:1

[REDACTED]
! INKOM UTRIKESDEPARTEMENTET !

1995-08-25
[REDACTED]

(Pw)
! AVD. ! GR. ! MÅL
! P ! 2 ! Su I

[REDACTED] Magnus
1995-08-28
Exp 9/10/88

AMBASSADEN MOSKVA

1995-08-25

UD STOCKHOLM

DNR [REDACTED] 22/8 P2 En
FÖR POL 1:1 (MAGNUSSON).

RE RAOUL WALLENBERG.

FORTS.

RE RAOUL WALLENBERG.

1. DE FÖRESLAGNA DATUMEN FÖR NÄSTA ARBETSGRUPPSMÖTE
- 15 ALTERNATIVT 21 SEPTEMBER - HAR AV GULLGREN
FRAMFÖRTS TILL TATARINTSEV. T. ÅTERKOMMER INOM KORT
MED BESKED OM HURUVIDA DE FÖRESLAGNA DATUMEN ÄR
LÄMPLIGA FÖR DEN RYSKA SIDAN.

2. VON DARDEL HAR VID TELEFONKONTAKT MED GULLGREN
DEN 23 AUGUSTI BEGÄRT ATT NEJTJAJEVS BREV OM
SERBSKIJ-INSTITUTET SKALL ÖVERSÄNDAS TILL PROFESSOR
SAVENKO. TACKSAM INSTRUX OM HUR FÖRFARA.

FREDEN

AMBASSADEN MOSKVA AF

P 2 Eu'

ARCHIVE COPY

MSG NO: 950828-74

DISTRIBUTION STATUS AT: 1995-08-28-10.00

TO: STATUS: TIME: DIARY NO:
MOSKVA DISTRIBUTED 1995-08-28-10.00 0164 ✓

FROM: UD/POL 1

POSTED TIME: 1995-08-28-09.47

MSG NO: 950828-74

=URGENT
MOSKVA

UTRIKESDEPARTEMENTET 1995-08-28
POL 1:1, HANS MAGNUSSON

AMBASSADEN MOSKVA

B R A A D S K A N D E

RE RAOUL WALLENBERG

FRAAN POL 1:1

OM RYSKA SIDAN HAR PROBLEM MED VAART FOERSLAG OM MOETE DEN 15
ELLER 21 SEPTEMBER (21:A HAR ATT FOEREDRA) KAN VI NAEMNA
EVEN DEN 22 SEPTEMBER SOM ETT MOEJLIGT DATUM.

CABINET

1995-08-28 KL 09.40/KN

- End of printout

TELEX

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
АРХИВНАЯ СЛУЖБА РОССИИ
(РОСАРХИВ)

103132, Москва, ул. Ильинка, 12
Телефон 206-35-31. Телефакс 200-42-05
Телетайп 111134 "Истарх"
Рас. счет № 69124542 ОПЕРУ Центробанка
России МФО 191027 в г. Москве

14.08.95 № 5/3244-П

На № _____ от _____

att: L. Freden
Re: Rosarchiv meddelar att Hn. Magnusson
kommer att få ta del av dokument:
Wallenbergskredningen

Временному поверенному в делах
Швеции в Российской Федерации

г-ну Ларсу Фредену

SM:
LF: W
SG:
MF:

INK. AMB. MOSKVA		
D. 14/ 367		
1995.08.25		
AVD.	GR.	MAL
R	18	st 10/24

Уважаемый господин Фреден!

Росархив рассмотрел Ваше письмо о предстоящем приезде в Москву сопредседателя российско-шведской рабочей группы по выяснению судьбы Рауля Валленберга г-на Ханса Магнуссона и сообщает, что ему могут быть предоставлены для изучения копии документов о Рауле Валленберге, выявленные ранее в государственных архивах Российской Федерации и представляющие по нашему мнению определенный интерес, в том числе те, которые были рассекречены в начале этого года.

Протоколы заседаний Президиума ЦК КПСС за 1956-1957 гг. находятся пока в Центре хранения современной документации на секретном хранении и исследователям не выдаются. Центру дано задание провести дополнительное выявление сведений, связанных с судьбой Рауля Валленберга. О результатах этой работы мы сообщим дополнительно, также, как и о результатах рассмотрения Архивом Президента Российской Федерации нашего запроса о возможности ознакомления г-на Х.Магнуссона с книгами регистрации посетителей И.В.Сталина за 1945-1947 гг.

С уважением,

Вени —

Руководитель Росархива

[Signature]

Р.Г.Пихоя

Pol 1:1 Magnusson/kn

Arende

Raoul Wallenberg

1995-08-28

Avd

Grupp

Mål

P

2

Eu I

Adress

Ambassaden Moskva

Text

B R Å D S K A N D E

. Från Pol 1:1. Re Raoul Wallenberg.

1. Som ytterligare ett möjligt datum för arbetsgruppsmöte kan vi framföra även 22 september.

2. Nejtjajevs brev tycker vi mycket väl kan överlämnas till professor Savenko.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören